BIBLIOTHECA
BALTICA

LITHVANIA

VILNIUS, 1997

Jonas Radvanas

RADVILIADA

VAGA

JONAS RADVANAS
RADVILIADA

Parenge, įvadą, komentarus ir asmenų žodynėlį parašė / Compiled, introductory article, commentaries and vocabulary of persons by Sigitas Narbutas
Vertė iš lotynų į lietuvių kalbą / Translated from Latin into Lithuanian by Sigitas Narbutas
Įvadą vertė iš lietuvių į anglų kalbą / Introductory article translated from Lithuanian into English by Sigitas Narbutas
Apipavidalino / Designed by Eugenijus Karpavičius

Išleido / Published by V A G A
Gedimino pr. 50, 2600 Vilnius, Lithuania

© Bibliotheca Baltica Lietuvos nacionalinė valdyba, 1997
© Bibliotheca Baltica National Board of Lithuania, 1997
© Leidykla V A G A / Publishing House V A G A, 1997

BIBLIOTHECA BALTICA © Bibliotheca Baltica Tarptautinė valdyba, 1997
BIBLIOTHECA BALTICA © International Management Board of Bibliotheca Baltica, 1997
Printed in Lithuania

ISBN 5-415-00407-6

ŠI KNYGA ATSPAUSTA
1 500 EGZEMPLIORIŲ
TIRAŽU,
IŠ KURIŲ 100
YRA NUMERUOTI

THE PRINT-RUN
OF THIS BOOK IS
1 500 COPIES
INCLUDING 100
NUMBERED COPIES

Nr

TURINYS

Lietuvos didybės dainius
Sigitas Narbutas
ix

Jonas Radvanas and his heroic epos *Radivilias*
Sigitas Narbutas
lii

RADVILIADA

Pirma dalis
5

Antra dalis
73

Trečia dalis
133

Ketvirta dalis
203

Komentarai. Parenge *S. Narbutas*
245

Asmenų žodynėlis. Parenge *S Narbutas*
339

Tėvui, Motinai,
anais laikais
Tėvynę mokiusiems mylėti
labiau negu sveikatą

Sigitas Narbutas

LIETUVOS DIDYBĖS DAINIUS

Napoléonas prancūzų kareiviams al Gizos piramidžių papėdėje ištarė žodžius, kurie dabar gerai tinka ir mums, Jono Radvano *Radviliados* skaitytojams: „Kareiviai! Į jus žvelgia keturiasdešimt amžių!" Perfrazavę didžiojo karvedžio žodžius, galėtume pasakyti: „Lietuviai! Į jus žvelgia ketvertas amžių!" Kaip ir Napoléono, taip ir mūsų žodžiai reiškia viena: mes, XX a. pabaigos žmonės, dalyvaujame didelės svarbos įvykiuose – matome, kaip gražiausias mūsų senosios literatūros žiedas – lietuvių herojinis epas – skleidžiasi Europos kultūrai.

Apie šito epo autorių Joną Radvaną žinių iki šiol turime taip mažai, kad spėjimus apie poeto gyvenimą esame verčiami paremti duomenimis iš jo paties kūrinių. Nežinoma, kada ir kur Radvanas gimė. Jo eilėraščiai, poema ir epas buvo spausdinami nuo XVI a. devintojo dešimtmečio vidurio iki dešimtojo pradžios, tad galėtume spėti jį gimus apie XVI a. vidurį. Lietuviškų žodžių, minimų *Radviliadoje*, kalbinės ypatybės liudija, kad poetas arba gimė kur nors Rytų Aukštaitijoje (galbūt Vilniuje), arba ilgai čia gyveno (apie tai daugiau žr. komentaruose). Tačiau negalime atmesti prielaidos, kad poetas arba gimimu, arba literatūrine ir konfesine veikla buvo susijęs su Kaunu. Tokį spėjimą remtų Pauliaus Oderborno knygos pėdsakai *Radviliadoje* (apie tai bus papasakota toliau).

Lotyniškai parašytas herojinis epas stebina puikiu klasikinės romėnų literatūros išmanymu. Radvanas imituoja ir cituoja Katulo, Vergilijaus, Tibulo, Propercijaus, Ovidijaus, Cicerono, taip pat Stacijaus, Silijaus, Klaudiano, Prūdencijaus, galbūt Lukrecijaus, Senekos, Valerijaus Flako ir kai kurių kitų autorių kūrinius, vartoja šiems rašytojams būdingus epitetus ir metaforas. *Radviliadoje* taip pat esama tokių dalykų, kurie rodo, kad Radvanas skaitė Homerą, galbūt Hėsiodą, taigi mokėjo senąją graikų kalbą. Iki jezuitų kolegijos atidarymo 1570 m. Lietuvoje nebūta aukštesniųjų ir aukštųjų mokyklų. (Vargu ar poetas mokėsi 1539–1542 m. Vilniuje veikusioje Abraomo Kulviečio gimnazijoje.) Galima spėti, kad Radvanas mokslų semesi svetur, drauge su kuriuo nors aukštakilmiu studentu išvykęs į Vakarų Europos universitetus. Kai kurie tyrinėtojai[1] poetui vietos ieško tarp Jono arba Grigo Chodkevičiaus palydovų, tačiau iki šiol neturime patikimų duomenų, kurie paremtų tokias prielaidas.

Kaip kiti mūsų literatūros pradininkai: Augustinas Rotundas (iki nobilitacijos 1568 m.), Andrius Volanas (iki bajorystės patvirtinimo 1569 m.) ar Motiejus Strijkovskis[2], Radvanas greičiausiai nebuvo bajoras. Jo pavardės nerandame nei Alberto Kojelavičiaus-Vijūko, nei Kasparo Niesieckio, nei Adamo Bonieckio, nei kito autoriaus herbyne ar genealoginėse lentelėse. Baigęs mokslus, jaunas vyras vietą gyvenime privalėjo užsitikrinti kliaudamasis talentu, o ne kilme ir giminystės ryšiais. Tokį spėjimą paremtų sąsajos tarp Strijkovskio ir Radvano kūrinių. Antai vienoje iš ankstyvųjų poemų, *Dorybės šauklyje*, Strijkovskis pabrėžia, kad tikroji dorybė pelnoma darbu ir talentu:

Turi papuošti savo bajorystę
ne svetimu herbu – sava dorybe,
ne protėvių darbais – triūsu savuoju;
bajoro šlovę
paremk ne giminyste – savo darbu!
Kiek daug žmonių iš giminės be garso
iškilo ir dabar didžiai kilmingi:
ištikimybė,
narsa ir žygdarbiai herbus jiems pelnė!
O pažiūrėk, kas buvo jų seneliai,–
malūnininką, mūrininką rasi,
siuvėją, stalių[3].

Zbysławas Wojtkowiakas taikliai pastebi, kad neilgai trukus po to, kai Žemaičių vyskupas Merkelis Giedraitis parėmė Strijkovskį materialiai, pastarojo ambicijos dėl bajoriškos kilmės nuslopo ir jis dorybės temai didesnio dėmesio nebeskyrė[4].

Radvanas epe ne sykį kalba apie dorybę ir reiškia mintis, kurios buvo svarbios visųpirm nekilmingam žmogui. Pavyzdžiui, *Radviliadoje* (I, 336–340) poeto Mūsajo lūpomis Radvanas pamoko jaunąjį Mikalojų Radvilą:

Jeigu likimas tave pasodinęs į Persijos sostą
būtų, užtektų tada kilmingumo, karališko kraujo,
bočių vaškinių veidų; tik nepratę lietuvių valdovai
šitaip pelnyti garbės: ne krauju, o dorybe jie remias,
rangais nevaržo savęs ir gimdytojus žygiais pranoksta.

Radviliados pabaigoje (IV, 215–327) poetas išvardija LDK didžiojo etmono nuopelnus Dievui, Tėvynei ir karaliui, pabrėždamas, kad Mikalojus Radvila Rudasis gyveno, dorybe prilygdamas aukštai savo kilmei (IV, 223), trokšdamas ne atrodyti, o būti geru žmogumi: ištikimu karaliaus valdiniu, atsidavusiu Tėvynės gynėju ir geru šeimininku (IV, 257–260), ugdydamas prigimtas savybes, kurios ilgainiui darė jo balsą svarų seime, o jo ranką – sunkią mūšio lauke (IV, 261–262 ir toliau).

Radvanas buvo susijęs su evangelikų reformatų sąjūdžiu Lietuvoje. Apie tai liudija žinios apie jį Andrzejaus Węgierskio knygose[5], taip pat jo eilėraščiai, išspausdinti Grzegorzo iš Žarnovco *Evangelikų postilės apgynime*[6], prieš Vilniaus evangelikus nukreiptas anoniminis satyrinis veikalas *Teologijos tezės*[7]. *Radviliadoje* taip pat esama vertinimų, suprantamų ne kataliko, o evangeliko lūpose. Pavyzdžiui, rašydamas apie Radvilos Rudojo asmenybę, poetas nedviprasmiškai pasako (IV, 224–229):

Viešpaties niekas labiau už jį nebijojo, ir niekas
negerbė taip kaip jisai Evangelijos, tad malonėjo
grįžti dar kartą dėl jo Senoji Religija žemėn.
Šitaip gyveno tėvai, kuriuos šitoji Mergelė
valdė prieš tai, kai pikta nedorybė pasklido ir Dievo
meilę užmiršus tauta pagarbino Romos tironą.

Visiškai neturime duomenų, kurie plačiau nušviestų Radvano vietą LDK evangelikų bendruomenėje.

Lietuvių herojinio epo autoriaus kūryba iki šiol nėra ištirta pakankamai. Vis dėlto ir tie jo kūriniai, kurie anksčiau pateko į literatūros istorikų akiratį, leidžia spėti Radvaną buvus labai reikliu sau kūrėju, rašiusiu nedaug. Dabar mes žinome keturiolika jo eilėraščių, poemą, sukurtą Kristupo Manvydo Dorohostaiskio ir Sofijos Chodkevičiūtės vestuvėms, ir *Radviliadą*.

Pirmasis eilėraštis, parašytas greičiausiai Radvano[8], išspausdintas vienoje Andriaus Chžonstovskio knygoje[9]. Jos leidimą parėmė Žemaičių pakamaris Venclovas Šemeta. Eleginiu distichu parašytame dešimties eilučių eilėraštyje Radvanas atskleidžia grakščią paralelę tarp mecenato herbe pavaizduotos Gulbės ir tarsi gulbė skaisčios dieviškos Dorybės, kurią garbinąs mecenatas. Poetas ragina Šemetą narsiai ginti Tėvynę ir pavyti visus jos priešus taip, kaip Gulbė kovoje priverčia sprukti plėšikus Erelius (*praedones aquilas*; prisiminę, kieno herbe buvo Erelis, nesunkiai suprasime, kodėl poetas kūrinį tepasirašė inicialais).

Antras Radvano kūrinėlis išspausdintas Andriaus Rimšos poemoje *Deketeros akroama, tai yra Dešimtmetis pasakojimas*[10]. Eleginiu distichu parašytame ketureilyje poetas sveikina Vilniaus vaivadą Kristupą Radvilą ir džiaugiasi, kad šis – karo perkūnas, nedraugų pražūtis ir Tėvynės išganymas – įvarė tiek baimės visai Maskvos valstybei. Trečias Radvano eilėraštis žinomas iš Volano knygos *Assertionum de Eucharistia falsarum... ab Immanuele Vega Vilnensi Iesuita publicatarum confutatio* (V., 1586). Estreicheris nurodo, kad šiame veikale buvo išspausdinta Radvano epi-

grama autoriui[11]. Deja, apie ją nieko pasakyti negalime, nes Volano knyga iki mūsų dienų neišliko.

Netrukus pasirodžiusioje poemoje *Epitalamijas šviesiojo ir prakilniojo pono Kristupo Manvydo Dorohostaiskio ir kilmingiausios šviesiosios panelės Sofijos Chodkevičiūtės vestuvėms*[12] Radvanas skelbia pasauliui apie jauną lietuvį Kristupą, Tėvynės ir religijos viltį. Vertas dėmesio kūrinio siužetas. Jupiteris sukviečia dievus į Olimpą aptarti žemiškų reikalų. Dievų ir žmonių tėvui neaišku, garbina ar ne žemės įnamiai dangaus gyventojus. Galbūt reikia žemę paskandinti tvane? Tada ima kalbėti Merkurijus ir papasakoja dievams baisių dalykų apie Europos valstybes. Romoje, kuri anksčiau garsėjusi dievotumu, viešpataujanti stabmeldystė ir Bakcho orgijos. Prancūzijoje prieš teisėtą karalių Henriką ranką pakėlęs Guize'as. Vokietijoje ruošiamasi karui. Toliau Merkurijus pasakoja, kaip jis, pasilipęs ant aukščiausio Karpatų kalno, regėjęs Lietuvą, kurios galybei pradžią kadaise davę išeiviai iš Romos. Galingosios Lietuvos pasiuntiniai skubėję į Varšuvą, kur susirinkęs Seimas aptarti karo su Turkija. Čia tarp garbingų senatorių dievų pasiuntinys regėjęs dorybingą jaunuolį Kristupą Manvydą, kuriam pranašaujama didi ateitis.

Baigus kalbėti Merkurijui, dievai ima klegėti: nedorus žmones reikią nubausti antruoju tvanu. Tačiau Jupiteris parodo dievišką išmintį ir taria: dievų pareiga – ne tik bausti kaltuosius, bet ir apdovanoti dorybinguosius. Tegu kiekvienas dievas skiria ką nors gerajam Kristupui. Tuomet Junona pažada jaunuoliui didelę valdžią ir aukštas vietas valstybėje, Minerva – išmintį, o Venera – gražuolę Sofiją

Chodkevičiūtę į žmonas. Poema užbaigiama laimės linkėjimais jaunavedžiams.

Dievai, mūsų minimi dėstant poemos turinį, iš tiesų šioje poemoje mažai pastebimi. Didžiąją kūrinio dalį sudaro neabejingo žmogaus pasakojimas apie politikos įvykius ir karus anų laikų Europoje. Poetas Merkurijaus lūpomis sielojasi dėl žemės įnamių puolusios dorovės, nykstančio dievotumo ir keliamų vaidų. Jų priežastis, Radvano akimis,– popiežių vykdoma politika. Romos intrigas jis įžvelgia tiek Prancūziją krečiančiose pilietinėse kovose, tiek Ispanijos ir Anglijos konflikte. Tačiau poetas nesutirština spalvų, tapydamas Amžinojo miesto nuopuolį. Lietuvių humanistui širdį labiau skauda dėl bėdų, kurias patyrė Europa. Jis aprauda sugriautus Europos miestus, išdegintus derlingus laukus ir iššudytus žmones. Radvano humanistinis patosas dar labiau sujaudina, kai prisimename, kad dėl svetimų nelaimių sielojasi žmogus, pats visa tai ne taip seniai matęs savoje Tėvynėje – juk nuo Livonijos karo pabaigos tebuvo prabėgę šešeri metai.

Epitalamijas nedaro slegiančio įspūdžio. Dievų dalyvavimas žemės įvykiuose ir laiminga poemos pabaiga leido anų laikų skaitytojui tikėti stosiančiu gražiu gyvenimu bendroje lenkų ir lietuvių valstybėje ir apskritai Europoje. Šių dienų žmonės turėtų įvertinti ir poemos humanizmą, ir autoriaus originalumą,– Radvanui pavyksta susieti vestuvių temą ir audringą Europos gyvenimą.

Ispanijos laivyno sutriuškinimas prie Anglijos krantų sieja šią poemą su kitais Radvano kūriniais. Minėtame Grzegorzo iš Žarnovco *Evangelikų postilės apgynime* 1591 m.

išspausdinti trys epo autoriaus eilėraščiai. Pirmuose dviejuose Radvanas apdainuoja knygos mecenatų Mikalojaus ir Kristupo Dorohostaiskių herbą: šešiakampę žvaigždę ir mėnulį. Pirmame eilėraštyje poetas ragina žvaigždę tvirtai laikytis žvaigždėto dangaus skliaute, prašo mėnulio atspindėti Saulės šviesą, o galop meldžia abu šviesulius dosniai šviesti „Palemono žemėms". Antrame eilėraštyje Radvanas pataria mėnuliui nestoti skersai kelio Saulei, antraip jis nustosiąs šviesti ir žemės šešėliai uždengsią jį amžiams. Šio eilėraščio paskutinėje eilutėje paminėtas Kristaus vardas (Saulė – tai Kristus) suteikia abiem kūrinėliams netikėtą prasmę: Dorohostaiskiai iš tikrųjų raginami išsaugoti evangelikų tikėjimą ir skleisti jį Lietuvoje.

Trečias eilėraštis, dedikuotas *Evangelikų postilės apgynimo* autoriui,– sudėtingas dvidešimt dviejų alkajinių strofų kūrinys. Jame poetas aukština Grzegorzą iš Žarnovco – evangelikų rašytoją, kurio knygos šalinančios krikščionių paklydimus, pamokančios ereziarchus ir pasmerkiančios popiežių. *Apgynimo* autoriaus papomachija irgi vaizduojama ne tiesmukai. Eilėraščio pradžioje paminėjęs krikščionių pasauliui grasinančią Otomanų galybę ir pragaištingą popiežių mokymą, nukreiptą ne prieš musulmonus, bet prieš tikėjimo brolius, mūsų poetas toliau vaizduoja, kaip, patartas „Romos tirono", Ispanijos karalius 1588 m. pasiuntęs prieš Angliją „Nenugalimąją armadą" ir kaip triumfavęs tikrojo tikėjimo įkvėptas anglų kareivių ginklas. Paskutinėse trijose kūrinio strofose Radvanas pranašauja amžiną gyvenimą Grzegorzo iš Žarnovco knygai, kuri pasmerkianti tokius popiežiaus patarimus, nedorą

politinę veiklą ir demaskuojanti jėzuitų darbus. Ir dėl evangelikų tikėjimo patoso, reiškiamo ne nuogu pamokymu, o vaizdu, ir dėl istorinių realijų („Nenugalimosios armados" sutriuškinimo 1588 m. liepos mėn.) šis Radvano eilėraštis laikytinas vienu iš reikšmingesnių kūrinių visoje XVI a. lotynų kalba sukurtoje Lietuvos poezijoje.

1592 m. buvo išspausdintas herojinis epas *Radviliada*[13], apdainuojantis Mikalojaus Radvilos Rudojo gyvenimą ir žygius. Lenkų istoriografijoje šie leidimo metai nurodomi, pradedant XIX a. pradžia[14]. Lietuvių istoriografijoe ir literatūros istorijoje laikomasi nuomonės, kad *Radviliada* buvo išspausdinta 1588 m.[15] Ši data, paremta tokio autoriteto kaip Estreicheris[16], atsirado neteisingai supratus *Radviliados* antraštiniame puslapyje išspausdintą chronogramą (I) I) IIXC. Reikia pasakyti, kad toks metų žymėjimas yra būdingas tik to laikotarpio, XVI a. paskutinio ketvirčio – XVII a. pradžios, spaudiniams. Pavyzdžiui, 1588 m. Bazelyje išspausdintoje Reinholdo Heidensteino knygoje *De bello Moscouitico, quod Stephanus rex Poloniae, gessit commentariorum libri VI* leidimo metai pažymėti chronograma (I) I) XXCVIII. Tais pačiais metais Torūnėje išspausdintas pedagogikos veikalas *Institutionis literatae, sive De discendi atque docendi ratione, tomus tertius* turi chronogramą (I). I). XXCIIX. 1592 m. Poznanėje išėjusioje Petro Skargos knygoje *Upominanie do ewangelików i do wszystkich społem nie katolików* leidimo metai pažymėti lotyniškais skaitmenimis M. D. XCII.

Kaip matyti iš čia pateiktų pavyzdžių, lotyniški skaitmenys, žymintys dešimtis ir vienetus, tuo laikotarpiu bū-

davo užrašomi ir prieš, ir po raidės C, kuri žymi šimtą. Labai retai kuriame spaudinyje aštuoni esti pažymėti IIX (kaip aukščiau minėtame pedagogikos veikale; įprastas žymėjimas – VIII). Vis dėlto jokioje anuo metu išspausdintoje knygoje neteko užeiti aštuoniasdešimt aštuonių, pažymėtų IIXC. Tam reikalui autoriai ir spaustuvininkai vartojo skaitmenis LXXXVIII arba XXCVIII.

Jau aptartas Radvano eilėraštis „Ad Gregorium Zarnouecium, authorem Apologiae", išspausdintas Gzegorzo iš Žarnovco *Evangelikų postilės apgynime*, irgi pažymėtas chronograma (I) I) IXC. 3. Non: Martij. Apgynimo antraštiniame lape pažymėti 1591 leidimo metai ir šioje chronogramoje nurodytieji yra tie patys.

Kaip matyti iš Skargos knygos antraštinio lapo, 92-ieji leidimo metai būdavo žymimi XCII. To laikotarpio knygose ši chronograma – dažniau pasitaikantis metų užrašymo būdas. Radvano *Radviliados* antraštiniame puslapyje esantis skaitmuo IIXC – kur kas retesnis, tačiau ir jis žymi tuos pačius – 92 – metus: jie gaunami, iš šimto (C) atėmus aštuonis, kuriuos žymi IIX. Be to, *Radviliados* tekste minimi įvykiai, atsitikę apie 1588 m. ir vėliau. Iš visų bene iškalbingiausias yra Radvilos Rudojo sūnaus Mikalojaus mirties paminėjimas (Radiv. IV, 518–520 ir paraštės pastaboje). Radvanas apie tai rašo kaip apie nelaimę, nuo kurios spėjo praeiti šiek tiek laiko, ir tatai būtų suprantama, jei tartume, kad *Radviliada* užbaigta 1591-ųjų pabaigoje ar 1592-ųjų pradžioje: Naugarduko vaivada Mikalojus Radvila, Rudojo sūnus, mirė 1589 m. gruodžio 18 d.; kitų metų pradžioje jį palaidojo Radvilų šeimos kapavietėje Dubingiuose[17].

1592 m. – reikšminga data lietuvių kultūrai ne vien dėl *Radviliados*. Maždaug tuo laiku mirė Motiejus Strijkovskis – autorius, kuriuo Radvanas neabejotinai rėmėsi, kurdamas herojinį epą.

Būsimas Lietuvos pirmosios spausdintinės istorijos autorius gimė 1547 m. kovo 21 d. Strikove, Lenčicos vaivadijoje. 1552–1563 m. Strijkovskis mokėsi Bžezinų parapinėje mokykloje. 1563 m. pavasarį Lenkijos pasiuntinio svitoje atvykęs į Lietuvą, mūsų istorikas su ja susiejo visą likusį gyvenimą. 1564–1570 m. jis tarnavo žvalgu Rytų fronte, LDK ir Maskvos pasienyje, o 1570 –1573 m. kareiviavo Vitebske stovėjusioje lietuvių įguloje. Kareivystės laikotarpiu Strijkovskis susidomėjo Lietuvos istorija, pradėjo rinkti medžiagą būsimiems tyrinėjimams, lotynų ir lenkų kalbomis parašė pirmuosius literatūros ir istoriografijos veikalus. 1574 m. Strijkovskis buvo išvykęs į Krokuvą, kur pasitiko naująjį Lenkijos karalių Henriką. 1574–1575 m. mūsų istorikas su Andrzejaus Taranowskio pasiuntinybe lankėsi Konstantinopolyje, pakeliui rinko medžiagą *Kronikai*. 1575 m. sugrįžęs į Krokuvą, jis kurį laiką darbavosi Lenkijos sostinės archyvuose. Tais pačiais metais jis per Palesę išvyko į Lietuvą. 1576–1578 m. kunigaikščių Olelkaičių rūmuose Strijkovskis parengė spaudai eiliuotą Lietuvos istoriją, pavadintą *Apie lietuvių, žemaičių ir rusų šlovingos tautos pradžią, giminių kilmę, galybę ir didvyriškus darbus kovų laukuose ir namie*[18]. Mirus globėjui Jurgiui Olelkaičiui, Strijkovskis 1578 m. pabaigoje ar 1579 m. pradžioje atsidūrė Medininkuose, kur per keletą metų parengė spaudai *Kroniką*[19]. 1580 m. vasarą jis per Liepoją išvyko į Karaliaučių spausdinti šio savo *opus vitae*.

1582 m. baigęs spausdinti *Kroniką*, Strijkovskis grįžo į Žemaitiją. 1586 m. pabaigoje jį aptinkame klebonaujantį Jurbarke. Spėjama, kad mūsų istorikas mirė 1588–1590 m. LDK siautusio maro metu arba netrukus po šios epidemijos[20].

Radviliadą ir Strijkovskio veikalus apie Lietuvos istoriją sieja daug kas. Svarbiausia juose yra patriotinė Lietuvos vaizdavimo tendencija. Mat Radvanas ir Strijkovskis plačiau nei kiti autoriai, jų amžininkai, aprašė Publijų Liboną, arba Palemoną, ir jo atvykimą į Lietuvą, pavaizdavo karalių Mindaugą ir kunigaikštį Gediminą, apdainavo Vytautą Didįjį, Radvilą Rudąjį ir daugybę kitų senovės karvedžių. Suprasdami asmenybės reikšmę istorijoje, abu rašytojai vaizdavo tuos mitinius ir tikrai gyvenusius karžygius, kurie kūrė Kunigaikštystę ir pasižymėjo, gindami bei stiprindami Lietuvos nepriklausomybę.

Sąsajos su Strijkovskio kūriniais atsispindi taipogi *Radviliados* kalboje. Pavyzdžiui, vienoje herojinio epo vietoje paminėtoji upė (Radiv. II, 437: acc. sg. Solonan) aprašoma Strijkovskio eiliuotame pasakojime *Apie lietuvių, žemaičių ir rusų šlovingos tautos pradžią, giminių kilmę, galybę ir didvyriškus darbus*[21]. Tačiau Solionajos upės vardas tėra vienintelis aiškus liudijimas, siejantis eiliuotąją Lietuvos istoriją ir *Radviliadą*. Herojiniame epe neatsispindi jokia kita Strijkovskio kūrinio *Apie lietuvių, žemaičių ir rusų šlovingos tautos pradžią* vieta, kuria šis kūrinys skiriasi nuo *Kronikos* ir kuri kur kas labiau galėjo veikti patriotiško skaitytojo vaizduotę nei pasakojimas apie druskos gavybą Staraja Rusos apylinkėse. Todėl tenka pagrįstai abejoti, kad Radvanas būtų skaitęs *Apie lietuvių, žemaičių ir rusų šlovingos tautos pradžią*. Abejones ypač stiprina ta aplinkybė,

kad eiliuotoji istorija taip ir liko rankraštyje: pirmą kartą šis kūrinys tebuvo išspausdintas 1978 m.[22]

Dėl eiliuoto pasakojimo *Apie lietuvių, žemaičių ir rusų šlovingos tautos pradžią* įtakos Radvanui tegalime spėlioti, o Strijkovskio *Kronika* jam padarė ženklų poveikį. Šitai parodo *Radviliados* kalba ir turinys. Iš abejonių nekeliančių liudijimų minėtinas Radvano pavartotas prūsų epitetas *veteres* (senieji; Radiv. I, 82 ir kitur; tai pastovus prūsų apibūdinimas *Kronikoje*, žr. p. 13, 19, 25, 31, 32, 36 ir toliau[23]), alanų narsumą nusakanti frazė *fortia pectora* (narsios krūtinės; Radiv. I., 82; ta pačia fraze alanai apibūdinami *Kronikos* p. 18), jotvingį apibūdinanti frazė *intrepidus mortis* (nebijąs mirties; Radiv. I, 81; beveik tais pačiais žodžiais Strijkovskis charakterizuoja jotvingius *Kronikos* p. 339 ir kitur). Iš turinio „skolinių" pažymėtinos herojinės giesmės, apie kurias Radvanas rašo Radiv. III, 113–114. Šias giesmes Strijkovskis mini daugelyje *Kronikos* vietų (p. 338, 396, 423, 470), cituoja priedainio (?) žodžius „Lado, lado". Tik *Kronikoje* (p. 124) Strijkovskis aprašo Kijevo kunigaikštienės Olgos kerštą Iskorostenio gyventojams (jį Radvanas mini Radiv. III, 180–181), kunigaikščio Sviatoslavo mirtį nuo lietuvio Kureto rankos ir taurę su įrašu, kurią iš Sviatoslavo kaukolės liepęs padirbdinti Kuretas (p. 127–129; Radiv. III, 182–185). Radvano paminėtą „Narimanto raitelį" (Radiv. III, 275–276), t. y. LDK herbo Vytį, irgi surandame *Kronikoje* (p. 364): joje Strijkovskis plačiai aprašo, kaip Traidenio sūnus Lauras, nugalėjęs Daumantą ir atkeršijęs už tėvo nužudymą, pasiūlė susirinkusiems į Kernavę lietuvių didikams didžiuoju kuni-

gaikščiu išsirinkti Vytenį, sakydamas: „Mano dėdės Narimanto herbe buvo pavaizduotas šarvuotas raitelis, kuris reiškia tėvynės gynėją. Lietuvą iš visų pusių supa priešai, tad reikia, kad jos valdovu būtų išrinktas žmogus, galintis tėvynę apginti kardu, kaip kad herbe esantis Vytis". Radvano primintas (Radiv. III, 284–285) 1406 m. įvykis (Vytautas, sužinojęs, kad Lietuvos pasienyje maskviškiai nuskriaudė jo valdinius, nieko nelaukdamas puolė Maskvą) irgi beveik tas pačiais žodžiais aprašytas *Kronikoje* (p. 515–516). Šios *Radviliados* vietos parodo, kad Radvanas skaitė *Kroniką* ir ja rėmėsi, kurdamas herojinį epą[24].

Kitu *Radviliados* šaltiniu galėjo būti viena iš įdomiausių ano meto biografinių apybraižų – Pauliaus Oderborno *Maskvos didžiojo kunigaikščio Ivano Vasiljevičiaus gyvenimas*[25]. Apybraižos autoriaus gyvenimas ir kūryba glaudžiai susijusi su Lietuva, tačiau mūsų literatūros istorikų iki šiol netyrinėta ir neaptarta. Oderbornas gimė apie 1555 m. Bartoje (*Barth*), Prūsijos vakarinėje dalyje. 1570–1574 m. jis studijavo Rostoko universitete. Apie tolesnį jo likimą iki 1578 m. žinių neturime. 1578 m. Oderborną sutinkame Vilniuje. Čia jis buvo liuteronų pamokslininku, galbūt dalyvavo 1578 m. birželio 20 d. įvykusiame Lietuvos reformatų sinode, kurį globojo Radvila Rudasis. Tų pačių metų pabaigoje Oderbornas buvo Karaliaučiuje ordinuotas ir tapo karo kapelionu: dalyvavo 1579 m. Stepono Batoro karinėje kampanijoje, kurios metu karalius grąžino Lietuvai Polocką. Apie 1579–1580 m. Oderbornas užėmė liuteronų pastoriaus vietą Kaune. Remiamas įtakingų žmonių, 1587 m. jis tapo pirmuoju Rygos Šv. Petro baž-

nyčios pastoriumi. Čia Oderbornas aktyviai reiškėsi konfesiniame ir politiniame miesto gyvenime. Galbūt kokia nors jo aktyvios politinės veiklos nesėkmė nulėmė tolesnį jo likimą: 1593 m. Oderborną sutinkame Kuršo kunigaikščio Friedricho rūmuose Jelgavoje. Remiamas šio kunigaikščio, Oderbornas 1597 m. tapo Jelgavos Šv. Trejybės bažnyčios vokiečių pamokslininku. Čia, Jelgavoje, Oderbornas 1604 m. ir mirė[26].

Oderborno kūrybinį palikimą sudaro dvejopi raštai: teologinio turinio veikalai ir poezija bei proza. Bene reikšmingiausias jo kūrinys yra minėtas *Maskvos didžiojo kunigaikščio Ivano Vasiljevičiaus gyvenimas*, aprašytas lotyniškai. Šios knygos leidimas XVI a. buvo dar kelis kartus pakartotas Vokietijoje: 1594 m. Vitenberge ir 1600 m. Frankfurte (rinkinyje, pavadintame *Rerum Moscovitarum auctores varii*). *Gyvenimas* buvo išverstas į vokiečių kalbą ir taip pat kelis kartus išspausdintas (1588, 1589, 1596 ir 1698 m.)[27].

Ivano Vasiljevičiaus gyvenimą Oderbornas parašė Kaune[28], pasirėmęs savo paties įspūdžiais, taip pat kitų Livonijos karo dalyvių, LDK pasiuntinių Maskvoje pasakojimais[29]. Turinio įtaigumas, pasakojamų įvykių autentiškumas, puiki lotynų kalba patraukia skaitytojo dėmesį nuo pat pirmų knygos puslapių. Autorius vaizduoja ne tik Ivano IV tėvų skandalingas asmenybes, Maskvos kunigaikščio rūmų intrigas, paties Ivano IV tragišką ir šiurpų gyvenimą. Šioje biografinėje apybraižoje randame žinių apie Maskvos kunigaikštystės kaimynus, apie šios valstybės sudėtingą ir įdomią istoriją, religiją bei gamtą, kasdienį valdinių gyvenimą ir maskviškių papročius.

Nemažai vietos knygoje skiriama Livonijos karui, ypač jo pradžiai (Tartu vyskupystės niokojimui, Polocko užėmimui) ir pabaigos įvykiams (mūšiui prie Cėsių 1578 m., Stepono Batoro karinėms kampanijoms 1579–1581 m.). Autorius vaizduoja taip pat žymesniuosius LDK karvedžius: Andrių Sapiegą, Johaną Biuringą, Mikalojų Radvilą Rudąjį ir Kristupą Radvilą Perkūną, pasižymėjusius šiame kare žygiais ir pergalėmis.

Įspūdingas *Maskvos didžiojo kunigaikščio Ivano Vasiljevičiaus gyvenimas* patraukė ir Radvano dėmesį: kai kurie įvykiai, aprašyti tik šioje Oderborno knygoje, atsispindi ir *Radviliadoje*. Ypač iškalbinga *Radviliados* trečios giesmės pabaiga (796–882), kurioje poetas apdainavo Dievo perspėjimus Ivanui IV prieš 1578–1581 m. Maskvą ištikusias nelaimes. Dauguma čia suminėtų dangaus ženklų sietini su antikos tradicija, bet vienas byloja apie Oderborno įtaką. 843–874 eil. Radvanas aprašo antkapinį akmenį, kuris 1577–1578 m. žiemą nukrito iš dangaus ir sukėlė tikrą sumaištį tarp žmonių, taip pat ir Maskvos valdovo rūmuose. Kartu su kitais Dievo perspėjimais šį atstikimą *Ivano Vasiljevičiaus gyvenime* aprašė Oderbornas, tik kur kas plačiau, nurodydamas aukų skaičių ir suminėdamas žmones, kurie Ivanui IV mėgino išversti akmenyje buvusį įrašą nesuprantama kalba[30].

Trečiuoju šaltiniu, sudarančiu *Radviliados* siužeto pagrindą, tapo Mikalojaus Radvilos Rudojo gyvenimas. Būsimasis karvedys gimė 1512 m. Vilniaus kašteliono Jurgio ir Barboros Radvilų šeimoje. Mokėsi tėvų namuose, vėliau savo luomui būtinų žinių bei įgūdžių sėmėsi karaliaus

rūmuose Krokuvoje. 1534–1535 m. jis dalyvavo karo veiksmuose prieš Maskvą, su tėvu ėmė Starodubą 1535 m. Greičiausiai tik po tėvo mirties 1541 m. Radvila labiau atsidėjo politinei veiklai. 1544 m. rugsėjo-spalio mėn. jis dalyvavo LDK seime Lietuvos Brastoje; seimo metu sosto įpėdinis Žygimantas Augustas buvo vainikuotas didžiojo kunigaikščio kepure, o Radvila gavo LDK taurininko pareigybę. 1546 m. Radvila tapo LDK medininku, prižiūrėjusiu ir tvarkiusiu kunigaikščio girias bei medžiokles.

Jo gyvenimui didelės įtakos turėjo sesers Barboros ir Žygimanto Augusto meilė. Kartu su pusbroliu Mikalojumi Radvila Juoduoju LDK medininkas įdėmiai sekė įvykių raidą ir ją kreipė sau bei Lietuvai naudinga linkme. 1547 m. birželio ar liepos mėnesį Žygimantas Augustas ir Barbora Goštautienė Vilniuje slapta susituokė. Nuo sutuoktuvių dienos abu Radvilos aktyviai veikė, kad santuoką pripažintų Lenkijos ponai, o Barbora būtų vainikuota Lenkijos karaliene. 1547 m. gruodžio 10 d. Radvilos iš imperatoriaus Karolio V gavo kunigaikščio titulus, kuriuos gruodžio 14 d. jiems patvirtino Romos karalius Ferdinandas I.

1548 m. balandžio 17 d. Barbora buvo oficialiai pristatyta Vilniuje susirinkusiems LDK ponams kaip Žygimanto Augusto žmona. LDK kunigaikščiui netrukus išvykus į seimą Piotrkove, Radvila Rudasis su seseria liko Lietuvoje ir ruošėsi būsimai sunkiai kelionei į Lenkiją. Rugsėjo mėnesį abu, lydimi didelės puošnios palydos, iškeliavo į Karalystę.

Apsistojęs su Žygimanto Augusto žmona Radome, Radvila Rudasis darė viską, kad palenktų lenkų ponus į savo pusę. 1549 m. jis pats nuvyko pas vieną iš didžiausių

karalaičio vedybų su lietuve priešininkų Piotrą Kmitą ir užsitikrino jo paramą. Visų Radvilų pastangas lydėjo sėkmė. 1550 m. gruodžio 7 d. Radvila Rudasis dalyvavo sesers Barboros karūnavimo ceremonijose

Nuo 1549 m pradžios Radvila Rudasis daugiau dėmesio ir laiko skyrė Lietuvos reikalams. Rugsėjo mėnesį į Volynę įsiveržus totoriams, jis vadovavo LDK kariuomenei, iššygiavusiai atmušti priešų antpuolio. Susikauti su jais neteko, nes lietuvių pulkai Volynę pasiekė spalį, kai totorių ir pėdos buvo ataušusios. Karinė sėkmė (vis dėlto totoriai LDK nebegrasino) ir galbūt artimi ryšiai su Žygimantu Augustu tų pačių metų gruodžio pradžioje pelnė Radvilai Rudajam Trakų vaivados pareigybę[31].

1556 m. Livonijos Ordino magistras Wilhelmas von Fürstenbergas suėmė Rygos arkivyskupą Wilhelmą ir apkaltino išdavyste. Arkivyskupą giminystės saitai siejo su Žygimantu Augustu, tad pastarasis drauge su kitu Wilhelmo giminaičiu, Prūsijos kunigaikščiu Albrechtu, įsikišo į Livonijos galingųjų konfliktą.

Trakų vaivada buvo aktyvus visų įvykių dalyvis. 1556 m. jis buvo paskirtas LDK kariuomenės etmonu ir su lietuvių pulkais patraukė prie Livonijos sienų. Etmonas laikėsi nuomonės, kad konfliktą reikia spręsti ginklu. Tuo tarpu Vilniaus vaivada Radvila Juodasis, Žemaičių vyskupas Jonas Domanovskis ir kai kurie kiti LDK ponai patarė Žygimantui Augustui susilaikyti nuo karinės akcijos ir ginčą išpinti taikiu būdu. Jų nuomonė buvo svaresnė, ir 1557 m. Pasvalyje Žygimantas Augustas ir Wilhelmas von Furstenbergas sudarė tris sutartis. Viena iš jų, pasirašyta

rugsėjo 14 d., skelbė apie LDK ir Livonijos Ordino karinę sąjungą prieš galimą Maskvos agresiją.

Ši sutartis Ivanui IV tapo dingstimi pradėti Livonijos karą, trukusį dvidešimt penkerius metus, nusinešusį tūkstančius gyvybių Livonijoje, Lietuvoje ir Maskvos valstybėje, sunaikinusį turtingąją Livoniją ir sugriovusį daugel Lietuvos ir Maskvos valstybės miestų bei garsių tvirtovių.

Į 1558 m. prasidėjusius karo veiksmus Lietuva įsikišo tik 1561 m. rugpjūčio mėn. Etmono Radvilos Rudojo vadovaujami lietuvių pulkai puolė ir po kelių savaičių apgulties rugsėjo pradžioje užėmė Tarvastos tvirtovę. 1562 m. Ivano IV kariuomenė, vedama kunigaikščio Anrejaus Kurbskio, nusiaubė LKD pasienio sritis. Paties Ivano IV vadovaujama, Maskvos kariuomenė 1563 m. vasario 15 d. užėmė Polocką, kurį gynė vaivada Stanislovas Davaina ir lietuvių bei lenkų įgula.

Karvedžio gyvenime turbūt būna vienas, bet pats svarbiausias mūšis, kurį laimėjęs jis pelno nemarią nugalėtojo šlovę, šimtmečiais gyvenančią žmonių lūpose. Radvilos Rudojo gyvenime toks buvo Ulos mūšis, įvykęs 1564 m. sausio 26 d. netoli Čiašnikų, buvusio Ivansko kaimo laukuose. Pergalė šiose svarbiose kautynėse buvo pasiekta neatsitiktinai: Radvila viską darė, kad įvykiai klostytųsi jam palankiai.

Užėmęs Polocką, Ivanas IV rengėsi tolesniam Lietuvos žemių nukariavimui. Į Maskvos kunigaikščio stovyklą dar 1563 m. vasario 20 d. atvyko LDK pasiuntinybė, įgaliota tartis dėl paliaubų ilgesniam laikui. Ivanas IV sutiko karo veiksmus atidėti keliems mėnesiams, tačiau ilgesniam

laikui sudaryti paliaubų sutartį atsisakė. Nieko nepešė dar viena lietuvių pasiuntinybė, kuri tų pačių metų vasarą ir rudenį Maskvoje vedė derybas su Ivanu Rūsčiuoju. Tuo tarpu Maskvos didysis kunigaikštis jau telkė ginkluotę bei kariuomenę Viazmoje ir Polocke[32]. Pagal jo planus viena Maskvos kariuomenės dalis, vadovaujama vaivados Piotro Serebriano[33], turėjo iš Viazmos žygiuoti Oršos link; kita dalis, vadovaujama vaivados Piotro Šuiskio, turėjo žygiuoti iš Polocko ir susijungti su pirmąja Oršos apylinkėse[34]. Serebrianas vedė nuo 50[35] iki 60[36] tūkstančių vyrų, o Šuiskis turėjo nuo 20[37] iki 25[38] tūkstančių kareivių. Ši karinė galybė vasario mėnesį būtų puolusi LDK sostinę Vilnių[39].

1564 m. sausio 5 d. lietuvių kariuomenė susitelkė Lukomlyje[40], kur laukė lenkų dalinių[41]. Radvila Rudasis per savo žvalgą, buvusį Polocke, perdavė Šuiskiui žinių[42] apie negausią lietuvių kariuomenę (Lukomlyje buvo apie 4 tūkstančius vyrų[43]). Užtat sausio 23 d.[44] pajudėjęs iš Polocko, Šuiskis pernelyg nesirūpino žygio saugumu: jo pulkai skaičiumi mažiausiai penkis kartus viršijo Radvilos Rudojo kariuomenę; be to, prie Oršos jo jau laukė Serebrianas[45].

Sausio 26 d. Šuiskio daliniai pasiekė Ivansko kaimą ir čia ėmė ruoštis nakvynei. Šią vietą mūšiui ir buvo greičiausiai numatęs Radvila Rudasis: būsimų kautynių vietą iš visų pusių supo giria[46], tad lietuviai prie maskviškių galėjo prisiartinti nepastebėti.

...Ir štai, vakarėjant iš girios į lauko pakraštį išjojo Radvilos vyrai. Maskviškiai juos pastebėjo tada, kai sunkiai ginkluotų raitelių eskadronai[47] jau rikiavosi kautynėms. Sukalbėję maldą[48], lietuviai it viesulas užgriuvo prie ginklų puolusius Šuiskio kareivius. Užvirė įnirtingos kauty-

nės. Maskviškių pusėje buvo didžiulė kariuomenės persvara, lietuvių – netikėtumas ir tas šventas jausmas, kuris kareiviui, ginančiam Tėvynę, suteikia trigubai jėgų ir narsumo.

Jau kautynių pradžioje žuvo arba buvo paimti į nelaisvę beveik visi Šuiskio karo vadai (Radiv. III, 392: Ivanas Šeremetevas; III, 436: Semionas Jakovlevas; III, 437: vaivada Fiodoras (Paleckis?); III, 437: Timofejus (Teterinas-Puchovas?); III, 438: priešakinio pulko vaivada Aleksandras Porozovskis; III, 515: artilerijai vadovavęs Osipas Bykovas; III, 516: Davidas Skuntorovas; III, 524: šeštojo pulko vaivada Semionas Paleckis; III,527–530: didžiojo pulko vaivada Mikita Odojevskis; III, 535–541: Sila ir Mikita Kuntorovičiai; į nelaisvę paimti vaivada Zacharijus Pleščejevas, kunigaikštis Ivanas Ochliabininas ir kai kurie kiti karvedžiai[49]). Pats Šuiskis leidosi bėgti, su juo – ir visa maskviškių kariuomenė. Skaisčiai švietė mėnuo, tad lietuviai ir naktį persekiojo priešus[50]; tik kas penktas maskviškis tesugrįžo į Polocką[51]. Mūšio lauke krito apie 9000 Šuiskio vyrų[52]. Maskviškių vadą kirviais užkapojo kaimiečiai girioje[53]; jo palaikai su priderama pagarba netrukus buvo palaidoti Vilniuje[54]. Lietuvių žuvo apie 20; dar kelis šimtus maskviškiai sužeidė[55].

Po mūšio lietuvių kariuomenė patraukė į Dubrovną[56], kur vasario 7 d. sulaukė lenkų pastiprinimo[57]. Iš čia Radvila Rudasis prie Oršos pasiuntė Filoną Kmitą ir Jurgį Astiką su 500[58] vyrų iššvalgyti Serebriano pozicijų[59]. Sužinojęs, kur stovyklauja maskviškių kariuomenė, Radvila su lietuvių ir lenkų pulkais patraukė Oršos link, pirma savęs

pasiuntęs žygūną pas Kmitą. Pastarajam buvo įsakyta pulti Serebriano stovyklą, paskui apsimesti, kad bėga, ir atvilioti maskviškius į Radvilos Rudojo rankas[60]. Tačiau žygūnas pakliuvo į Serebriano nelaisvę[61]. Pranešimo turinys sukėlė tikrą sumaištį priešų stovykloje. Padegę gurguolę[62] ir metę ginklus[63] maskviškiai leidosi bėgti. Kmita ir Astikas su savo vyrais bėgančiuosius persekiojo iki pat Dnepro. Kaip rašo rusų metraštis, vasario 9 d. Serebriano kariuomenė „laimingai sugrįžo į Smolenską"[64].

Abi šios pergalės ne tik dvylikai trylikai metų atstatė jėgų pusiausvyrą Lietuvos–Maskvos karo frontuose. Jos taip pat turėjo įtakos Lietuvos–Lenkijos santykių raidai. Sužinojęs apie pusbrolio laimėjimus, Radvila Juodasis nutraukė tuo metu Varšuvos seime vykusias diskusijas dėl unijos. Svarstymų šiuo klausimu vengė ir Radvila Rudasis: kalbinamas Žygimanto Augusto atvykti į LDK seimą, sušauktą 1564 m. gegužės pradžioje Belske, didysis etmonas atsisakinėjo tai daryti, teisindamasis Maskvos grėsme. Vis dėlto stipresnės net už Radvilą Rudąjį pasirodė aplinkybės, nulėmusios Liublino unijos sudarymą. 1565 m. gegužės 28 d. mirė Radvila Juodasis. Po jo mirties pusbrolis tapo Vilniaus vaivada, o didžiojo etmono lazdą atidavė Grigui Chodkevičiui. Lietuvių pusėje unijos klausimu nebebuvo taip reikalingos vienybės. Dar 1564 m. seimo Belske metu išryškėjusi unijos šalininkų nežymi persvara smarkiai padidėjo unijos pasirašymo išvakarėse. (Didžiulę reikšmę čia turėjo Jono ir Grigo Chodkevičių bei jų šalininkų unijinės nuotaikos.) Tuo tarpu Žygimantas Augustas irgi darė viską, kad užbaigtų šį didįjį *opus vitae*:

unijiniais saitais susaistytų abi valstybes. Karaliaus ir unijos šalininkų balsas Maskvos nuolatinės grėsmės akivaizdoje, brolių lenkų žvanginimas ginklais Liublino seimo metu pasirodė stipresnis už Radvilos Rudojo pastangas apginti Lietuvos nepriklausomybę: 1569 m. liepos 1 d. unijos aktas buvo pasirašytas.

1570 m. trejiems metams buvo sudarytos paliaubos su Maskva. 1572 m. liepos 7 d. mirė Žygimantas Augustas, bet Ivanas IV tuo metu susilaikė nuo karinių akcijų prieš Lietuvą ir Livoniją: jo sūnus Fiodoras buvo vienas iš kandidatų į Lenkijos karaliaus sostą pirmojo ir netrukus, po Henriko Valua išvykimo į Prancūziją, antrojo tarpuvaldžio metu. 1575 m. gruodžio 14 d. Lenkijos karaliumi išrinktas Steponas Batoras 1576 m. birželio 29 d. buvo paskelbtas Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Praradęs visas viltis savo sūnų pasodinti į Lenkijos karaliaus bei Lietuvos didžiojo kunigaikščio sostą, kitais metais Ivanas IV su didžiule kariuomene įsiveržė į Livoniją ir nusiaubė ją iki pat Rygos.

Steponas Batoras nuo pat valdymo pradžios aptarinėjo su Radvila Ruduoju būsimų karo veiksmų Rytuose planus. 1578 m. kovo 3 d. karaliaus rūpesčiu Radvila Rudasis buvo nominuotas LDK didžiuoju etmonu ir dalyvavo visuose Livonijos karo pabaigos įvykiuose: 1579 m. su karaliumi ėmė Polocką, 1580 m. – Velikije Lukus, o 1581 m. dalyvavo Pskovo apgulime. Karui pergalingai pasibaigus, didysis etmonas iš aktyvios valstybines veiklos pasitraukė. Mirė Radvila Rudasis Vilniuje 1584 m. balandžio 27 d.

Rotundo, Strijkovskio ir kitų autorių išaukštinta Lietuvos praeitis, Livonijos veteranų pasakojimai apie karą ir intensyvi kultūros raida sukūrė prielaidas pasirodyti *Radviliadai*. Akstinu sukurti herojinį epą buvo Radvilos Rudojo bendražygio Jono Abramavičiaus nurodymas Radvanui apdainuoti Radvilos Rudojo gyvenimą ir žygius. Apie nurodymą ir nuolatinius raginimus kurti Radvanas rašo *Radviliados* pratarmėje, adresuotoje Abramavičiui[65]; be to, ir pats Abramavičius pratarmėje, dedikuotoje Rudojo sūnui Perkūnui, pažymi buvęs Radvano įkvėpėjas (*Ioanni Raduano meo auctor fui*)[66].

Darbas pradėtas veikiausiai netrukus po Radvilos Rudojo mirties. Mat antros giesmės pradžioje, tapydamas Ivano IV Rūsčiojo, mirusio veik vienu metu su didžiuoju etmonu[67], portretą, mūsų poetas skaitytoją nuramina, taręs, kad to pabaisos nebėra gyvųjų tarpe (Radiv. II, 31):

Jis – Aloėjo sūnų palydovas ir Stikso šešėlis.

Herojinio epo užbaigimo data reikėtų laikyti turbūt 1591 m. Mat be jau minėtos Rudojo sūnaus Mikalojaus mirties 1589 m. gruodžio 18 d. ir jo laidotuvių 1590 m. pradžioje, *Radviliadoje* apdainuojami ir kai kurie kiti 1587–1589 m. įvykiai. Pavyzdžiui, ketvirtos giesmės pabaigoje (Radiv. IV, 401–413) poetas sielojasi dėl suirutės, kurią krašte sukėlę du pretendentai į Lenkijos karaliaus vainiką: Švedijos karalaitis Zigmantas ir Austrijos imperatoriaus Rudolfo brolis Maximilianas. Karo veiksmai tarp abiejų vyko Lenkijos teritorijoje 1587 m. pabaigoje – 1588 m. pradžioje, tačiau nesutarimai tarp varžovų ir jų šalininkų pasibaigė

tik 1589 m. Tų metų kovo 9 d. buvo pasirašyta Bitomo-Bendzino taikos sutartis tarp Austrijos imperatoriaus Rudolfo ir Lenkijos karaliaus Zigmanto III Vazos; toji sutartis buvo patvirtinta Pacifikaciniame seime, vykusiame nuo kovo 6 iki balandžio 23 d.[68] Atsižvelgus į tai, kad Rudojo sūnaus Mikalojaus mirtį ir pilietinį karą (plg. Radiv. IV, 403: *civile nefas*) Radvanas apdainavo kaip įvykius, nuo kurių jau praėjo šiek tiek laiko, herojinio epo užbaigimą reikėtų sieti veikiausiai su 1591 m., o sukūrimą datuoti laikotarpiu po 1584 – prieš 1592 m.

Radvilos Rudojo asmenybė, gyvenimas ir žygiai yra tarsi stebuklingas kelrodis, pagal kurį *Radviliados* skaitytojas iš žilos antikos keliauja į Livonijos karo epochą, užkopia kartu su Mūsaju į šventąjį Helikoną ir nusileidžia į požemių šalį. Suprantama, ne kiekvienas Biržų ir Dubingių kunigaikščio biografijos faktas tiko herojiniam epui: pavyzdžiui, *Radviliadoje* nė žodžiu neužsimenama apie Mikalojaus sesers Barboros vedybas su Žygimantu Augustu, Rudojo pastangas vainikuoti seserį Lenkijos karaliene, tylomis apeinamos tragiškos Liublino seimo dienos ir Biržų kunigaikščio žygiai po unijos akto pasirašymo apginti LDK valstybingumą. Pasirinktas žanras vertė Radvaną apdainuoti tik tuos didžiojo etmono žygius, kuriais jis mūšių laukuose apgynė Lietuvą nuo priešų (to reikalavo herojinio epo kanonas), o kūrinio kalba orientavo poetą į romėnų poeziją. Iš jos Radvanas pilna sauja sėmė temas, motyvus bei kalbos puošmenas ir dabino jomis kone kiekvieną *Radviliados* eilutę.

Su senovės Roma, jos istorija, mitais, literatūra ir išpuoselėta lotynų kalba Radvaną ir kitus XVI a. antros pusės Lietuvos rašytojus siejo ypatingas ryšys. Europoje tuo metu irgi sekta Ciceronu ir Vergilijumi, įsiklausyta į Horacijaus ir Kvintiliano žodžius, o lotynų kalba laikyta grakščiausia, žodingiausia ir skambiausia iš visų, kuriomis kultūringi žmonės gali reikšti mintis ir jausmus. Toks buvo epochos skonis, išugdytas Renesanso filosofų, rašytojų ir poetų. Tačiau tautos, kuri save laikė sena ir kultūringa, savivokai šito neužteko. Savo šlovingos praeities Europos tautos tada ieškojo antikoje, o kilmę siejo arba su romėnų galybe, arba su barbarų gentimis, sugriovusiomis Romos imperiją. Pavyzdžiui, lenkai XVI a. pabaigoje plačiai rašė apie savo sarmatišką kilmę[69]. Maskvos Didžiosios Kunigaikštystės politikai ir rašytojai tvirtino perėmę Romos – Konstantinopolio – galybę ir tapę tarsi trečiąja Roma, pasaulio valdove[70].

Lietuvą su antika siejančios legendos buvo kitokios negu kaimynų. Lietuviai kildino save iš tų respublikos pabaigoje ar principato pradžioje gyvenusių kilmingų r o m ė n ų, kurie dėl pilietinio karo ar kitų priežasčių paliko tėvynę ir atvyko į Lietuvą[71]. XVI a. pabaigoje tos legendos jau buvo virtusios neatsiejama kultūringo lietuvio savivokos dalimi: to laikotarpio lietuvių literatūroje sunku rasti autorių, kuris, rašydamas apie Lietuvos senovę, nebūtų paminėjęs Publijaus Libono, Palemono ir aprašęs, kaip šie kilmingi romėnai išsikėlė toje vietoje, kur į Nemuną įteka žydravilnė Dubysa (plg. Radiv. I, 34–36; III, 90–98). Legendiniai Publijus Libonas ir Palemonas buvo iki-

krikščioniškos Romos karvedžiai, todėl lietuvių kildinimas iš jų reiškė taip pat Lietuvos pagoniškos praeities reabilitavimą[72], o kalba, kuria klegėjo Romos kolonistų palikuonys, šviesuomenės buvo laikoma ne kuo kitu, o tik sugadinta lotynų kalba[73].

Antikinės poezijos paveldas *Radviliadoje* didelis ir įvairus. Didžiąją to paveldo dalį sudaro Vergilijaus kūryba: tai būdinga visai antiką mėgdžiojusiai XVI a. Europos epinei poezijai[74]. *Radviliados* kalboje žymių taip pat paliko Cicerono, Enijaus, Juvenalio, Horacijaus, Katulo, Klaudiano, Lukano, Lukrecijaus, Makrobijaus, Marcialio, Nėvijaus, Ovidijaus, Pakuvijaus, Persijaus, Plauto, Propercijaus, Prūdencijaus, Senekos, Silijaus, Stacijaus, Tibulo, Valerijaus Flako ir kai kurių kitų senovės Romos rašytojų kūryba (žr. komentarus). Pridėję Homėrą ir Hėsiodą, taip pat imituojamus herojiniame epe, turėsime gana pilną vaizdą tos poetinės mokyklos, kurią išėjo Radvanas.

Radviliados kalbos santykis su senovės romėnų poezija dvejopas. Radvanas citavo romėnų autorius, vartojo jų epitetus ir kitokias stiliaus puošmenas. Cituota tikslingai ir su saiku, todėl Radvano mokytojų balsas nė kiek nepakenkė šio herojinio epo savitam skambėjimui. Cituojami kūriniai *Radviliados* paraštėse dažniausiai nepažymėti, tačiau vargu ar tai kliudė tą pačią kaip Radvanas humanistinę mokyklą išėjusiam XVI a. pabaigos skaitytojui atpažinti, kad, pavyzdžiui, *Tempus agi res* (Radiv. I, 319) yra pacituota iš Vergilijaus *Ėneidos* penktosios giesmės (638 eil.), o sakinys *Ventum ad supremum est* (Radiv. IV,

129) pirmą kartą nuskambėjo to paties kūrinio dvyliktoje giesmėje (803 eil.). Cituojamos frazės, vienodi epitetai bei tropai buvo tas akivaizdus saitas, kuris jungė lotynų kalba kuriamą XVI a. literatūrą su visų kultūringų žmonių taip branginta antika.

Romėnų autorių citatų, neoriginalių epitetų ir tropų *Radviliadoje* nėra labai daug. Didžiąją antikinės poezijos paveldo dalį joje sudaro parafrazės, imituojami romėnų ir graikų kūrinių motyvai bei temos. Parafrazių pavidalai labai įvairūs. Kartais Radvanas imituoja Vergilijų ar kitą autorių, originalo frazėje tepakeisdamas vieną ar du žodžius. Pavyzdžiui, trečios *Georgikų* giesmės pradžioje Vergilijus sako: *Cetera, quae vacuas tenuissent carmine mentes, / omnia iam vulgata* (G III, 3–4; „Kita, kuo gali giesmė dykūno dvasią pagauti, / Jau išgiedota seniai", Antano Dambrausko vertimas). Radvanas tą pačią frazę pavartojo *Radviliados* pradžioje (I, 13–14), pakeitęs originalo *carmine* žodžiu *plurima* „daugiausia". Horacijus vienoje odėje guodžia Valgijų Rufą, tvirtindamas, kad tas taip sielojasi dėl mirusio bičiulio, kaip joks ąžuolynas nevargsta nuo atšiaurių vėjų: *aut aquilonibus / querceta Gargani laborant* (Carm. II, 9, 6–7; „vėtrose taip ilgai / Gargano ąžuolai nevargsta", Henriko Zabulio vertimas). Apdainuodamas Ulos mūšį, šią frazę paralelizmui sukurti pasitelkė ir mūsų poetas, pakeitęs joje keletą žodžių: vietoje originalo *aquilonibus* ir *Gargani* jis įrašė *Vulturno Boreaue fero* (Radiv. III, 390).

Herojinio epo kalboje nesunku rasti ir tokių parafrazių, kurios nuo imituojamo originalo yra nutolusios labiau negu ką tiktai minėti pavyzdžiai. Antai Radvanas, apdainuoda-

mas Aldonos Gediminaitės ir karalaičio Kazimiero vestuves bei atskleisdamas tų vedybų naudą abiem valstybėms, reiškia viltį, kad nuo vestuvių dienos likimas tvirtu tarsi plienas ryšiu sujungė „dvi tautas, valdysimas vienodomis teisėmis": *duas gentes, paribus sine fine regendas / Auspiciis, adamas fatorum lege tenebat* (Radiv III, 132–133). Šioje *Radviliados* vietoje imituojami Junonos žodžiai, kuriais deivė įkalbinėjo Venerą pritarti Ėnėjo ir Didonos vedyboms ir visoms iš jų išplaukiančioms pasekmėms: *Communem hunc ergo populum paribusque regamus / auspiciis* (Aen. IV, 102–103; „Taigi draugėn sujunkim tautas ir teisėm vienodom / Įąsias valdykim, Dambrausko vertimas). Palyginę originalą ir parafrazę, pastebėsime, kad Radvanas pavertė originalo savarankišką sakinį išplėstinio pažyminio konstrukcija, išsaugodamas joje vien aplinkybę su ja lydinčiu pažyminiu (t. y. *paribus auspiciis*). Tokių parafrazių kaip ši *Radviliadoje* yra daugiausia.

Mūsų herojiniame epe apstu ir tokių vaizdų, kuriuos Radvanas sukūrė, sekdamas antikinės poezijos didesnės apimties pavyzdžiais. Antai didingą Lietuvos paveikslą, nutapytą *Radviliados* pradžioje (Radiv. I, 31–96), greičiausiai įkvėpė ne mažiau didingas Italijos apdainavimas *Georgikų* antroje giesmėje (136–176 eil.). Nors imituojamos *Georgikų* vietos kalba Lietuvos paveiksle beveik neatsispindėjo, tačiau jis sudėtas iš tokių pačių dalių kaip ir Italijos vaizdai Vergilijaus *Georgikose*: ir vienur, ir kitur apdainuojama krašto gamta, ir viename, ir kitame paveiksle pavaizduoti tėvynę garsinę herojai. Be to, abu paveikslai sukurti, pasitelkus retorinę antitezę. Tokių – didesnės apimties – imituojamų vietų mūsų herojiniame epe esama taip pat nemažai[75].

Ir šis, ir kiti pavyzdžiai parodo įvairius romėnų poezijos perkūrimo variantus ir patvirtina literatūros istorikų nuomonę, kad Radvanas sekė visųpirm romėnų poetais (ypač - Vergilijumi)[76].

Sekdamas Vergilijumi, Radvanas paisė epochos literatūrinio skonio: imitavimas tais laikais buvo visiems poetams „privalomas kūrybos metodas"[77]. Beje, tas pats pasakytina ne tik apie mūsų Radvaną, bet ir apie jo mokytoją Vergilijų, imitavusį senovės graikų poetus,– nuo antikos iki šių dienų tebetrunka literatūros istorikų ir kritikų ginčai dėl *Eneidos* originalumo[78].

Originalumo problema renesanso literatūroje yra be galo sudėtinga. Vis dėlto esama tokių ribų, kurias peržengusį baroko poetą literatūros istorikai laiko plagijuotoju, o jo kūrybą aptaria tik literatūros istorijų paraštėse. Tos ribos – tai kūrinio poetinis pasaulis, siužetas ir kompozicija, t. y. svarbiausieji kūrinio poetikos elementai. Vertindami *Radviliadą* šiais aspektais, lygindami ją su pavyzdžiu, kurį Radvanas daugiausia sekė, būtent Vergilijaus *Eneida*, pastebėsime daug mūsų epo savitumo bruožų.

Vergilijaus *Eneidai* būdinga rėminė kompozicija. Jos kompozicinis-semantinis centras (V–VI giesmės) į visumą sujungia pasakojimą apie Enėjo varganą kelią iš degančios Trojos į naująją tėvynę (I–IV giesmes; jas literatūros istorikai laiko *Odisėjos* imitacija) ir vargus, kuriuos Enėjas patyrė Italijoje (VII–XII giesmės; jos laikomos *Iliados* imitacija)[79]. Tuo tarpu *Radviliadoje* rėminę kompoziciją sunku įžvelgti. Mūsų herojiniame epe nėra tokio kaip *Eneidoje* vieno kompozicinio-semantinio centro, kuris aiškintų tau-

tos praeitį, dabartį ir ateitį lemiančią Dievo arba likimo valią, aiškiau motyvuotų *Radviliados* herojų žygius ir t. t. *Radviliadoje* esama mažiausiai trijų svarbesnių epizodų, apie kuriuos telkiami aprašomi įvykiai, o patys įvykiai tarsi iliustruoja tuose epizoduose pareikštas mintis: tai dainiaus Mūsajo pamokymai jaunajam Mikalojui Radvilai (Radiv. I, 253–370), karvedžio sapnas (Radiv. III, 239–302) ir Radvilos paveikslas (Radiv. IV, 215–352).

Pirmajame iš šių kompozicinių-semantinių centrų (Radiv. I, 253–370) plačiau nei kur kitur *Radviliadoje* išdėstytos kosmologinės, religinės ir etinės pažiūros, kurių, matyt, laikėsi Livonijos karo nugalėtojų karta, taip pat ir Radvila Rudasis. Pasaulį valdąs Dievas, kuriam nesą nieko slapta: Jo žvilgsnis pasiekiąs net mirusiųjų pasaulį. Jis matąs kaltuosius ir nubaudžiąs juos, jų vaikus ir vaikaičius. Kadangi žmogaus tik kūnas esąs mirtingas, o siela nemari, žmogui privalu gyventi taip, kad nekentėtų už nuodėmes po mirties, o džiaugtųsi danguje su palaimintaisiais ir šventaisiais. Visa, kas žemiška: minios rodoma pagarba, turtai, valdžia, esą laikina. Žemė tesanti mažytė sala pasaulio vandenyne (kaip aukštai turėjo iškilti Radvano mintis, kad išvystų šitai!), o žmogaus garbė žemėje – dar menkesnė. Tuo tarpu žmogaus šlovė danguje esanti nemari ir amžina. Ją galima pelnyti, nuveikus didvyriškus darbus: išvadavus tarsi Hėrakliui žemę nuo pabaisų ar apgynus kaip tėvui Jurgiui tėvynę nuo priešų. Be to, jaunasis Radvila galįs pelnyti Dievo palankumą, gindamas senąjį, t. y. evangelikų reformatų, tikėjimą (taip suprastume Radiv. I, 327 esančius žodžius *Cana Fides*). Kilmingas žmogus negalįs ilsėtis ant protėvių laurų, turįs pats siekti

dorybės ir amžinos šlovės. Tačiau vaikytis garbės ir kelti vaidus savanaudiškais sumetimais nevalia: Lietuvą netrukus užgriūsiąs karas, kuriame Radvilai lemta išgelbėti Tėvynę.

Akylesnis skaitytojas pastebės, kad šiame svarbiame epizode išdėstytos pažiūros yra gana eklektiškos. Pavyzdžiui, epizodo pradžioje (I, 261–265) imituojama Vergilijaus *Ėneidos* vieta (IV, 724–729 ir toliau), kurioje irgi aptariama pasaulio sąranga. Romėnų poetas čia pasakoja apie visa persmelkiančią dievišką dvasią (*spiritus*); Radvanas pasaulio sąrangą apibūdino veik tais pačiais žodžiais, tik Vergilijaus stoiškąją dvasią pakeitė Dievu. Be to, pavyzdžiai, kuriais mūsų poetas čia iliustravo kosmologines, religines ir etines pažiūras, irgi nėra originalūs: lietuvių literatūroje pirmąsyk jie buvo pavartoti Strijkovskio *Dorybės šauklyje* (žr. komentarus).

Reikšmingoji šio svarbaus epizodo dalis yra susijusi su mūsų epo poetinio pasaulio vertingiausiu bruožu – patriotizmu. Epizodo pabaigoje (I, 341-344) dainius Mūsajas moko jaunąjį Radvilą paisyti visųpirm Tėvynės interesų, ją mylėti ir ginti, nesiekiant asmeninės naudos ir garbės. Antrame *Radviliados* kompoziciniame-semantiniame centre (III, 239–302) Radvanas mums pavaizdavo valdovą, buvusį Radvilai Tėvynės gynėjo idealu,– didįjį kunigaikštį Vytautą. Trečiame epo kompoziciniame-semantiniame centre (IV, 215-232) poetas išaukštino Radvilą Rudąjį, kuris kaip ir Vytautas Žalgirio mūšyje apgynė Lietuvą ilgame negailestingame Livonijos kare ir pelnė nemarią šlovę, tapdamas Tėvynės gynėjo pavyzdžiu ainiams.

Meilė Tėvynei, kuria alsuoja kone kiekviena *Radviliados* eilutė, skiriasi nuo *Ėneidos* patriotizmo. Vergilijaus epo tėvynė yra būsimojo pasaulio valdovė, kuriai skirta ypatinga misija: civilizuoti pavergtas barbarų gentis ir dovanoti pasaulio tautoms teisingumą bei taiką (Aen. III, 97–98; VI, 851–853)[80]. Šias tiesas *Ėneidoje* skelbia dievai; apie Romos misiją Ėnėjas sužino iš orakulų, pranašingų ženklų ir pokalbių su Elisijo dvasiomis. Žinodamas apie likimo tėvynei skirtą didingą ateitį, *Ėneidos* pagrindinis herojus įveikia kelionės vargus bei karo sunkumus ir nugali visus, kurie gera ar pikta valia trukdė jo misijai. Tuo tarpu Tėvynės sampratai *Radviliadoje* būdingesnės ne mesianistinės idėjos, o didesnis emocingumas. Epo pradžioje Radvanas grožėdamasis vaizduoja didingą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kraštovaizdį, apdainuoja ūksmingas girias, pilnas įvairiopos gyvybės, džiaugiasi žuvingais ežerais ir skaidriomis tarsi krištolas upėmis (Radiv. I, 47–79; plg. dar IV, 143–182). Graži, bet rūsti Tėvynės gamta senovėje pagimdė ne vieną narsių protėvių gentį, užaugino plačiai Lietuvos vardą pasaulyje išgarsinusius kunigaikščius (I, 80–96). Gyvas ryšys su Tėvynės gamta ir šlovinga praeitimi suteikia jėgų Lietuvos karvedžiams nugalėti priešus negailestingame Livonijos kare.

Tėvynės emociniam paveikslui būdingos ne tik šviesios, bet ir tamsios spalvos. Lietuvos gamtos ir istorijos vaizdai laikytini dalimi to idealaus pasaulio, kurį sugriovė prasidėjęs karas. Epo kūrimo metu turbūt niekas nebepuoselėjo vilčių, kad dar sugrįš kada nors Žygimanto Augusto valdytos ikiunijinės Lietuvos „aukso amžius". Užtat su-

prantamas Tėvynės gynėjų negailestingumas, keršijant priešams už krauju ir ašaromis aplaistytą gimtąją žemę. Kerštо dvasia *Radviliadoje* dega visi: ir karvedžiai, ir paprasti žmonės. Antai Radvila Rudasis, ragindamas karius šturmuoti Tarvastos tvirtovę, primena jiems maskviškių sugriautus miestus, apiplėtus ir nužudytus žmones (Radiv. II, 138–141). Už nusiaubtus laukus Šuiskiui mirtimi keršija bevardžiai kaimiečiai Ulos mūšio dieną (III, 621–631). Pasitenkinimo kerštu dvasia alsuoja net ir himnas, kuriuo poetas sveikina Ulos mūšio nugalėtoją Lietuvą (III, 673–680):

Mote didžioji! Sveika, lietuvių garsiausioji žeme!
Didelę pergalę tau dovanojo įveiktos gentys,
ir nusvarino rankas Maskvos išdidžioji valstybė.
Tai Mikalojus, kuris tik pusiau surinktais legionais
rėmėsi, nuveikė vis, kai Maskva į dvikovą žiaurią
stojo prieš Lietuvą, ir su kaupu atmokėjo už kaltę
Maskvai raudonu krauju – greituolė Ula, Boristenio
bangos ir kraujo srovių išakėtos pakrantės paliudys.

Simboliška yra šio himno vieta *Radviliadoje*. Toks pasveikinimas didesnes už kaimynus aukas sudėjusiai Lietuvai būtų galbūt labiau pritikęs ne pasakojimo apie Livonijos karą viduryje, o pabaigoje. Tačiau karą Lietuva užbaigė jau ne po Žygimanto Augusto ar Radvilos Rudojo, o po Stepono Batoro – lenkų ir lietuvių valdovo – vėliavomis. Reikšdamas džiaugsmą stojusia taika, mūsų poe-

tas nebemini Lietuvos vardo, o vaizduoja iškilmingą Stepono Batoro įžengimą į Vilnių, išaukština vado nuopelnus ir palinki, kad abi tautos mylėtų pergalingąjį karalių tol, kol gyvuos lenkų ir lietuvių valstybė (Radiv. IV, 193–214).

„Širdys išminčių – kur laikosi sielvartas, o širdys kvailių – kur džiaugsmas",– mokė kitados išmintingasis Ekleziastas (VII, 5). Kas žino, galbūt šiuos žodžius minėdamas Radvanas sukūrė baigiamąsias *Radviliados* eilutes. Jose mūsų poetas apdainavo paskutines Radvilos Rudojo gyvenimo valandas. Mirties guolyje Vilniaus vaivada kreipiasi malda į Aukščiausiąjį, prašydamas Tėvynei galybės, šlovės ir klestėjimo (IV, 389–399). Radvilos malda neatrodo tuščia, nes jo taip mylėtai Tėvynei netrukus atėjo juodos nesutarimų ir pilietinio karo dienos (IV, 401–413). Užtat suprantamas ir tas didelis sielvartas, kuris apėmė Lietuvą, mirus Radvilai: jį apraudojo Neris ir Vilnelė, giriomis apaugę upių šlaitai, Gedimino kalnas ir Šventaragio slėnis – švenčiausios kiekvienam lietuviui vietos (IV, 414–474).

Vis dėlto Radvanas ne ašarodamas užvertė paskutinį herojinio epo puslapį. Baigiamosiose *Radviliados* eilutėse kreipiamasi į Lietuvos viltį – Radvilos sūnų Kristupą Perkūną ir linkima jam stiprybės, tęsiant tėvo žygius ir darbus (IV, 521–540). Epizodas nedidelis, bet iškalbingas: Radvanas jame tvirtai susieja Tėvynės likimą su vienos – Biržų ir Dubingių Radvilų – šeimos likimu. Na, bet su Kristupo Perkūno ir kitų Radvilų vardais jau susiję kiti lietuvių epinės poezijos kūriniai, kurie, tikėkimės, dar sulauks savų tyrinėtojų ir vertėjų.

Nenuostabu, kad tiek mažai težinome apie *Radviliados* autorių. Daug kas: politinė krašto padėtis po Liublino unijos, konfesijų dvikova, epo sukūrimo aplinkybės ir kita, byloja, kad tema ieškojo tinkamo dainiaus, o ne poetas dairėsi temos epui. Atlikęs savo nelengvą užduotį, poetas pasitraukė nebūtin, palikęs apie save žinių tik tiek, kiek užtenka, kad neabejotume jo asmens tikrumu; jis pasitraukė lygiai taip kaip kadaise Vergilijus, apie kurį, tiesą pasakius, irgi nedaug ką težinome. Šitai turi savą prasmę: Vergilijaus asmenybė mums neužstoja ir netrukdo grožėtis didžiojo dainiaus šedevrais. Nė *Radviliados* neužgožia Radvano asmuo. Be to, mūsų laikus pasiekė mažiausiai septyni *Radviliados* egzemplioriai: vienas saugojamas Rusijos nacionalinėje bibliotekoje Sankt Peterburge, penki – Lenkijos mokslų akademijos bibliotekoje Kurnike, Nacionaliniame muziejuje (Čartoryskių bibliotekoje) Krokuvoje ir Osolinskių bibliotekoje Vroclave, o paskutinysis – Lietuvoje, Mokslų akademijos bibliotekoje Vilniuje. Laikykime tai palankiu ženklu. Lietuvių herojinis epas, po keturių šimtų metų prabilęs poeto gimtąja kalba, nusipelnė ilgo gyvenimo.

Šių eilučių autoriui Jono Radvano *Radviliadą* parengti spaudai padėjo daug gerų žmonių Lietuvoje ir Lenkijoje. Negalėdamas kitaip visiems atsilyginti, reiškiu nuoširdžią padėką Stepono Batoro fondui Varšuvoje (pirmininkas Jerzis Turowiczius, programų vykdytoja Justyna Blinowska), Janinos fondui Krokuvoje (pirmininkas Michałas Pułaskis, rėmėjai Wanda, Krzysztofas ir Michałas Baczkowskiai, Halina ir Adamas Krzanowskiai), Lenkijos MA Istorijos

instituto Lenkų biografijų enciklopedijos skyriui Krokuvoje (bendradarbė Maria Czeppe), Jogailaičių universiteto bibliotekos Senų spaudinių skyriui (vedėja Ewa Zwinogrodzka, bedradarbiai Wanda Ptak-Korbel, Zofia Wawrykiewicz, Małgorzata Gołuszka, Ewa Szczawińska, Romana Piech, Grażyna Stępień, Maria Dytko, Jolanta Jakubiak, Marianas Malickis), Nacionaliniam muziejui (Čartoryskių bibliotekai) Krokuvoje (bendradarbės Dorota Hager ir Cecylia Wylegała), Atviros Lietuvos fondui (valdybos pirmininkė Irena Veisaitė, vykdantysis direktorius Vytas Gruodis, vykdančiojo direktoriaus pavaduotojas Algirdas Lipštas, programų vykdytoja Diana Vilytė), Lietuvos MA bibliotekai (direktorius Juozas Marcinkevičius, Senų ir retų spaudinių skyriaus vedėja Daiva Narbutienė), taip pat buvusiam Lietuvos kultūros ir švietimo ministrui Dariui Kuoliui.

Krokuva–Vilnius,
1993 m. lapkritis – 1994 m. vasaris

Sigitas Narbutas

[1] Siarczyński F. Obraz wieku panowania Zygmunta III, króla Polskiego i Szwedzkiego. Cz. 2.– Lwów, 1828.– P. 117; Lulewicz H. Radwan Jan // *Polski Słownik Biograficzny*. T. 30.– Wrocław [i in.], 1987.– P. 3.

[2] Abejones dėl Strijkovskio nebajoriškos kilmės dėsto Zbysławas Wojtkowiakas įspūdingoje knygoje: Maciej Stryjkowski – dziejopis Wielkiego Księstwa Litewskiego: Kalendarium życia i działalności.– Poznań, 1990.– P. 24–35.

[3] Versta iš: Stryjkowski M. *Goniec Cnothy, do prawych Slachciczow przez Matysa Stryjkowiusa uczyniony...*– W Krakowie, 1574.– Hiiij recto.

[4] Wojtkowiak Z., op. cit., p. 35.

[5] Węgierski A. *Systema historico-chronologicum ecclesiarum Slavonicarum...*– Trajecti ad Rhenum, 1652.– P. 452; *Libri quatuor Slavoniae reformatae...*– Amstelodami, 1679.– P. 452.

[6] Grzegorz z Żarnowca. *Obrona Postylle Ewanielickiey...*– W Wilnie, 1591.– F. [1] verso, A_5 recto.

[7] *Teologijos tezių* egzemplioriaus neišliko, tad tegul bus leista pateikti visą iškalbingą knygos pavadinimą pagal Karolį Estreicherį: Theses theologicae, to iest Conclave synodalne zboru Wileńskiego. Defendentur in coetu, alias we zborze Wileńskim, ktory iest pod Baranem, na wieży wystawionym. Praeside clarissimo et utriusque artis peritissimo ministro Stanislao Sudrovio. Respondente vero dignissimo ipsius Ribaldo, seu locato Joanne Radvano. Utroque fidelissimo discipulo Calvina Francuza piętnowanego, y Bezy Sodomity sprosnego iako tegoz własne wiersze o tem swiadczą. Defendentur autem Mense Maijo A. D. 1591.

[8] Eilėraštis pasirašytas inicialais I. R. Be Jono Radvano, Lietuvoje taip galėjo pasirašyti dar vienas poetas, *Radviliados* autoriaus amžininkas,– Jonas Ruckis (Rutskis). Vis dėlto kūrinio kalba (vieną frazę surandame taip pat *Radviliadoje*) ir įvaizdžiai (poetas mini Alkają ir remiasi poeto iš Samo salos eilėraščiu, taigi moka senąją graikų kalbą ir yra susipažinęs su graikų poezija) leidžia priskirti šį eilėraštį Radvano plunksnai.

[9] Chrząstowski A. *Obrona Taiemnice krztu prawosławnego Chrześcijaństwa...*– W Wilnie, 1584.– F. + verso.

[10] Rymsza A. *Dekėtėros akróama, to iest Dziesięćroczna powieść woiennych spraw oświeconego kxiążęcia y pana, pana Krzysztofa Radziwiła...*– W Wilnie, 1585.– F. (?) (?) (?) recto.

[11] Estreicher K. *Bibliografia Polska*. T. 33. – Kraków, 1939. – P. 240.

[12] Radvanus I *Epithalamium in nuptias illustris ac magnifici domini d Christophori Monvidi Dorohostayski et generosiss ac illustris virginis d Sophiae Chodkieviciae poetice expressum a Ioanne Radvano* – Vilnae, [1588]

[13] Radvanus I *Radivilias, sive De vita et rebus praeclarissime gestis immortalis memoriae illustrissimi principis Nicolai Radivili, Georgii filii libri quatuor Ioannis Radvani Lit[uani] – Addite [sic!] est Oratio funebris generosi d Andreae Volani et quorundam auctorum epigrammmata* – Vilnae metropoli Lituanorum ex officina Ioannis Kartzani, (I) I) IIXC [=1592] – Likę neaptarti aštuoni Radvano eileraščiai išspausdinti kartu su epu šioje knygoje

[14] Bentkowski F *Historya Literatury polskiey* T 2 – Warszawa, 1814 – S 664, Juszyński M H *Dykcyonarz poetów polskich* T 2 – Kraków, 1820 – P 102 (suklydęs nurodo 1692 leidimo metus), Siarczynski F Op cit, p 117, Tyszkowski K *Abramowicz Jan* // Polski Słownik Biograficzny T 1 – Kraków, 1935 – P 13, Lulewicz H Op cit, p 4 Kiti lenkų autoriai, rašę apie Radvaną, nurodo 1588 *Radvilиados* leidimo metus

[15] Abramavičius V *XVI amžiaus Vilniaus poetai* (Iš ruošiamos knygos Literatūrinio-meninio Vilniaus vaizdai) // Literatūros ir meno metraštis 1959 – V, 1959 – P 339, 342, Kazlauskas B *Jono Radvano poema „Radviliada"* // Literatūra 1965 [T] 8 – P 278, 280, 303, Lebedys J *Senoji lietuvių literatūra* – V, 1977 – P 129, *Lietuvių literaturos istorija* T 1 – V, 1979 – P 13, Jurginis J, Lukšaite I *Lietuvos kultūros istorijos bruožai* (Feodalizmo epocha Iki aštuoniolikto jo amžiaus) – V, 1981 – P 94, Tumelis J *Radvanas Jonas* // Tarybų Lietuvos enciklopedija [T] 3 – V, 1987 – P 484, Ročka M *Mykolas Lietuvis* – V, 1988 – P 80, Pakalniškis R *Lietuvių poema* Pagrindines žanrines formos 2-asis pataisytas ir papildytas leid – V, 1990 – P 58, Kuolys D *Asmuo, tauta, valstybe Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystes istorineje literaturoje* Renesansas Barokas – V, 1992 – P 14, 78, *Dainos pasauliui, saulei ir sau* Lietuvos XVI–XVII amžiaus poezijos antologija / Sudare E Ulčinaite, verte A Bendoriūte [ir kiti] – V, 1993 – P 28, 439, 491

[16] Estreicher K *Bibliografia Polska* T 26 – Kraków, 1915 – P 45

[17] Augustyniak U *Testamenty ewangelików reformowanych w Wielkim Księstwie Litewskim* – Warszawa, 1992 – P 39

[18] Stryjkowski M *O początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, zemojdzkiego i ruskiego, przedtym*

nigdy od żadnego ani kuszone ani opisane, z natchnienia Bożego a uprzejmie pilnego doświadczenia / Oprac. J. Radziszewska.– Warszawa, 1978.

[19] Stryjkowski M. *Ktora przedtym nigdy światła nie widziała, Kronika Polska, Litewska, Żmódzka y wszytstkiey Rusi Kijowskiey, Moskiewskiey, Siewierskey, Wołhynskiey, Podolskiey, Podgorskiey, Podlaskiey etc. ..*.– W Krolewcu, 1582.

[20] Strijkovskio gyvenimas aprašytas, pasirėmus jau minėta Wojtkowiako knyga *Maciej Stryjkowski – dziejopis Wielkiego Księstwa Litewskiego* (Poznań, 1990).

[21] Stryjkowski M. *O pozcątkach...*, p. 151.

[22] Radvanas, remiamas ir nuolatos raginamas Jono Abramavičiaus, turbūt galėjo naudotis Radvilų rūmuose Vilniuje, Nesvyžiuje ir kitur sukauptais rankraščiais ir knygomis. Vis dėlto būtų per drąsu galvoti, kad poetas laikė rankose šį Strijkovskio kūrinį, kuris greičiausiai tik apie 1600 m. pateko į Radvilų Nesvyžiaus biblioteką. Apie tai plačiau žr.: Radziszewska J. *Maciej Stryjkowski i jego dzieło* // Stryjkowski M. O początkach..., p. 18–19.

[23] Čia ir toliau puslapiai nurodomi pagal pirmąjį – 1582 m. Karaliaučiaus – leidimą.

[24] Neturime patikimų duomenų apie kitus Strijkovskio kūrinius, galimus *Radviliados* šaltinius. 1979 m. spaudoje buvo paskelbta žinutė apie Senosios rusų literatūros institute Peterburge surastus nežinomus rankraščius. Tarp radinių paminėta Strijkovskio poema, pavadinta *O poraženiu 30 000 Moskwy z kniaziem Piotrem Szujskim wojewodą połockim w polu Iwańskim nad rzeką Ułą, za sprawą i rządzeniem Księcia Mikołaja Radziwiłła, Het. W. Lit. i Hrehora Chodkiewicza Kaszt. Wileńsk. r. 1564.* Rankraštis nėra publikuotas. Jei jis po 1979 m. liko minėtame institute, galėtų suteikti vertingų žinių ne tik Strijkovskio, bet ir Radvano kūrybos tyrinėtojams. Apie tai plačiau žr.: Wojtkowiak Z., op. cit., p. 180–181.

[25] Oderbornius P. *Ioannis Basilidis Magni Moscoviae Ducis vita...*– Witebergae, 1585.

[26] Šio rašytojo bei pastoriaus gyvenimas aprašytas, pasirėmus: Narzyński J. *Oderborn Paweł* // Polski Słownik Biograficzny. T. 23.– Wrocław [i in.], 1978.– P. 533–535.

[27] Idem, p. 533.

[28] Apie tai liudija knygos pratarmė, datuota 1584 m. gruodžio 1 d., ir anksčiau cituotas Januszas Narzyńskis minėtoje Oderborno biografijoje.

[29] Autorius mini dvi pavardes Elijo Pilgrimovijaus (f E_3 verso) ir Mikalojaus Tolvaišos (f H_3 verso), ir dekoja šiems žmones už pagalbą ir suteiktas žinias

[30] Oderbornius P , ibid, f O_6 recto–O_7 verso

[31] Ši Radvilos Rudojo gyvenimo dalis aprašyta pagal Lulewicz H *Radziwiłł Mikołaj zwany Rudym* // Polski Słownik Biograficzny T 30 – Wrocław [i in], 1987 – P 321–323

[32] *Polnoe sobranie russkich letopisej* T 29 – Moskva, 1965 – P 329

[33] Lietuvių, lenkų ir vokiečių šaltiniai mini vieną šią pavardę, rusų metraštis nurodo du Viazmos grupuotes vadus Piotrą Semionovičių Serebrianą ir Vasilijų Semionovičių Serebrianą, žr *Polnoe sobranie russkich letopisej* , p 329

[34] Strijkovskis nurodo „na Druckij polach", žr *Ktora przedtym nigdy światła nie widziała, Kronika* , p 771

[35] Idem, p 772

[36] Bredenbachius T *Historia belli Livonici* – Antverpiae, 1564 – F 52 verso

[37] Idem, f 50 verso

[38] Stryjkowski M *Ktora przedtym nigdy światła nie widziała, Kronika* , p 771 Velesnieji autoriai nurodo kiek didesnį skaičių Antai A Kojelavičius-Vijūkas mini 30 tūkstančių, žr *Diuis Angelis Lituaniae Custodibus et Sanctis eiusdem Patronis sacer Nomenclator Familiarum et Stemmatum Magni Ducatus Lituaniae et Prouinciarum ad eum pertinentium Descriptus anno 1658* – P 15, 28, 45, 260, 297 – Rankraštis Nacionalinėjame muziejuje (Čartoryskių fonduose) Krokuvoje

[39] Stryjkowski M , op cit , p 772

[40] Bredenbachius T , op cit , f 50 recto-verso

[41] Strijkovskis mini lenkus aprašomuose įvykiuose dalyvavus apskritai, o Bredenbachas nurodo, kad pagalbiniai lenkų daliniai į Radvilos stovyklą atvyko po Ulos mūšio prieš Serebriano grupuotes pasitraukimą, žr Bredenbachius T , op cit , f 52 verso

[42] Volanus A *Oratio funebris in laudem illustriss[imi] principis Nicolai Radivili* // Radvanus I *Radivilias* , f q iij recto-verso

[43] Stryjkowski M , op cit , p 771, Kojałowicz Albertus Wiiuk, op cit , p 15, 28, 45, 260, 297

[44] Bredenbachius T , op cit , f 50 verso

[45] Stryjkowski M , op cit , p 771

[46] Bredenbachius T., op. cit., f. 50 verso; *Polnoe sobranie russkich letopisej*. T. 29.– Moskva, 1965.– P. 329.

[47] Lulewicz H. *Radziwiłł Mikołaj zwany Rudym...*, p. 325.

[48] Bredenbachius T., op. cit., f. 51 recto.

[49] Bredenbachas f. 51 verso–52 recto nurodo dar keturias pavardes, tačiau jos neatpažįstamai užrašytos, todėl sunkiai identifikuojamos. Pleščejevą ir Ochliabininą tarp patekusiųjų į nelaisvę mini rusų metraštis, žr. *Polnoe sobranie...*, p. 329.

[50] Stryjkowski M., op. cit., p. 771.

[51] Strijkovskis ten pat nurodė, kad Polocką pasiekė apie 5000 Šuiskio kareivių.

[52] Bredenbachius T., op. cit., f. 51 recto.

[53] Tokias Šuiskio žuvimo aplinkybes nurodo Radvanas Radiv. III, 618–634 ir Strijkovskis Kron. 772. Vis dėlto Radvila Rudasis oficialiame pranešime karaliui apie pergalę, kuriuo rėmėsi Bredenbachas, paminėjo, kad maskviškių vadą jo kariai suradę šulinyje (in puteo) su peršauta galva, žr. Bredenbachius T., op. cit., f. 51 recto.

[54] Stryjkowski M., op. cit., p. 772.

[55] Bredenbachius T., op. cit., f. 51 verso.

[56] Bredenbachas f. 52 verso nurodo sunkiai identifikuojamą vietovardį Descha. Tuo tarpu Strijkovskis Kron. 772 mini, kad Kmita savo žygūną siuntęs į Radvilos Rudojo stovyklą Dubrovnoje.

[57] Bredenbachius T., op. cit., f. 52 verso.

[58] Idem, f. 52 verso; Strijkovskis Kron. 772 mini „ne daugiau kaip du tūkstančius".

[59] Bredenbachius T., op. cit., f. 52 verso.

[60] Idem. f. 52 verso–53 recto.

[61] Idem, f. 53 recto; Stryjkowski M., op. cit., p. 772. Pastarasis rašo, kad pasiuntinį siuntęs ne Radvila pas Kmita, bet Kmita pas Radvilą.

[62] Bredenbachius T., op. cit., f. 53 recto.

[63] Stryjkowski M., op. cit., p. 772. Bredenbachas f. 53 recto rašo, kad ginklus makviškiai išmėtę pakeliui; jų buvę tiek daug ir tokių puikių, kad lietuviai netgi taip aršiai nebepersekioję bėgančiųjų: rinkęsi ginklus iš pakelės.

[64] *Polnoe sobranie...*, p. 330.

[65] Radvanus I. *Radivilias...*, f. + + iij verso.

[66] Idem, f + + iij recto.

[67] Ivanas IV Rūstusis mire 1584 m kovo 18 d

[68] Amžininkų akyse karas tarp abiejų pretendentų į sostą ir neramumai valstybeje buvo tikriausias pilietinis karas, žr Volanus A *Oratio ad illustrissimos principes Romanorum imperatoris Rudolphi et Polonorum regis Sigismundi legatos, ad Bendzinum pacis constituendae causa congregatos* – [Vilnae?], 1589 – I· B_2 verso–B_3 recto

[69] Pelc J Sarmatyzm i Barok // *Problemy literatury staropolskiej* Ser I – Wrocław [i in.], 1972 – P 103 ir toliau, žr taip pat Kuolys D, op cit, p 212

[70] Ročka M, op cit, p 59–60 ir toliau

[71] Idem, p 62–82, 86–88 ir toliau

[72] Idem, p 135–137

[73] Idem, p 91–92, 132–135

[74] Nieznanowski S *Staropolska epopeja historyczna*, p 395 ir toliau, Otwinowska E Imitacja Zarys problematyki i ewolucja pojęcia // *Problemy literatury staropolskiej* Ser 2 – Wrocław [i in.], 1973 – P 426–427 ir toliau

[75] Kai kurias imituojamas vietas yra aptaręs Benediktas Kazlauskas, žr *Jono Radvano poema Radviliada*, p 300–302 Taip pat žr komentaruose

[76] Lenkų tyrinetojas Juliuzsas Nowakas-Dłuzewskis laikesi pažiūros, kad Radvanas *Radviliadoje* imitavo senoves graikų herojinį epą, žr Nowak-Dłuzewski J *Okolicznosciowa poezja polityczna w Polsce Pierws: królowie elekcyjni* – Warszawa, 1969 – P 150–151 Homero pesdakai *Radviliadoje* pastebimi, bet negausūs Romenų poezijos paveldą joje pirmiej įvertino Kazlauskas (minetame straipsnyje) ir Stefanas Nieznanowskis, žr Nieznanowski S *Staropolska epopeja historyczna*, p 401

[77] Otwinowska B *Imitacja*, p 395

[78] Apie tai plačiau žr Stabryła S *Wergiliusz Świat poetycki* Wyd 2 poprawione – Wrocław [i in.], 1987 – P 213-214

[79] Idem, p 208 ir toliau

[80] Idem, p 166–180

JONAS RADVANAS AND HIS HEROIC EPOS *RADIVILIAS*

A heroic epos entitled *Radivilias, sive De vita et rebus praeclarissime gestis immortalis memoriae illustrissimi principis Nicolai Radivili... libri quatuor* by Jonas Radvanas was published in Vilnius in 1592. In the epos the poet glorified in Latin the life and marches of Mikalojus Radvila the Brown who defended Lithuania from the invasion of Ivan the Terrible in 1564.

Very few facts survived about Radvanas, the author of the epos. The date and place of the poet's birth and death as well as the place of his studies are unknown. His works make it possible to guess that Radvanas was born approximately in the middle of the 16th century, he was not a nobleman (perhaps a townsman) and he professed the Evangelic Reformist faith. Radvanas was a Lithuanian, besides his mother tongue, he could speak Latin and Old Greek. He died after 1592.

The creative heritage of Radvanas consists of some poems written in Latin (fourteen of them are known at present), the poem *Epithalamium in nuptias illustris as magnifici domini d. Christophori Monvidi Dorohostayski... et generosiss. ac illustris virginis d. Sophiae Chodkieviciae* (Vilnius, 1588) and *Radivilias*.

The most valuable part of his creative heritage is undoubtedly the heroic epos. The work consists of four cantos

which have 3 302 hexameter lines, and it is created mainly on the themes of the Livonian War (1558–82). The main figure of this war on the Lithuanian side was Mikalojus Radvila the Brown (1512–84), a talented military commander, a gifted diplomat and a famous culture and religion figure. On January 26 – February 7, 1564 the Lithuanian troops (nearly 4000 men) under his command defeated the military forces (nearly sixty thousand soldiers) of the Grand Duchy of Moscow at several close fights and defended Vilnius, the capital of Lithuania.

The appearance of the epos was determined by several significant circumstances. A request of Jonas Abramavičius (?–1602), a friend and brother in arms of Radvila to glorify the life of talented military commander served as an incentive to create *Radivilias*. One can guess that Radvanas fulfilled Abramavičius' request, expressing not only his amiable gratitude for the unknown yet to us beneficence, but also being obliged by his position (some of the literatue historians point out that Radvanas was the poet of the Radvila's Palace).

Another important circumstance was a highly intensive literary life in Lithuania in the second half of the 16th century. It was no chance occurence that the works of some more well-known writers left their traces in the plot and language of the heroic epos. Among the sources of *Radivilias* one should mention the first printed history of Lithuania written in Polish and entitled *Ktora przedtym nigdy światła nie widziała, Kronika Polska, Litewska, Zmodzka y wszyskiey Rusi* (Konigsberg, 1582). The author of the book

Motiejus Strijkovskis (Maciej Stryjkowski, 1547-approx. 1590), a historian and poet, participated in the Livonian War himself and was familiar with a majority of war commanders mentioned in *Radivilias*. Another source of the heroic epos was a biographical essay about Ivan the Terrible, entitled *Ioannis Basilidis Magni Moscoviae Ducis vita* (Witenberg, 1585) written by Paulius Oderbornas (Paulus Oderbornius, approx. 1555–1604), a pastor of the Kaunas Lutherans. The biography of Radvila, entitled *Oratio funebris in laudem illustrissimi principis Nicolai Radiuili*, must have also made an influence on the heroic epos. It was reprinted (first edition – 1584) in the same book as *Radivilias* in 1592 in Vilnius. Its author is Andrius Volanas (Andreas Volanus, approx. 1530–1610), an eminent figure of the Reformation in Lithuania.

The Latin language associates Radvanas' epos with ancient works and the Neo–Latin European literature. The chosen genre made the Lithuanian poet imitate those writers of ancient Rome whose works formed the canon of the epic poetry. No wonder that the greatest influence on Radvanas was made by two poetical coryphaei of the Golden Age of Rome – Vergil and Ovid. The language of the Lithuanian heroic epos reveals the traces left by *Aeneis*, *Bucolica* and *Georgica* by Vergil and *Metamorphoses*, *Fasti*, *Epistulae ex Ponto*, *Tristia* and *Heroides* by Ovid. Some kind of influence have been also made by Catullus, Cicero, Claudianus, Aulus Gellius, Horatius, Iuvenalis, Lucanus, Lucretius, Macrobius, Martialis, Plautus, Propertius, Prudentius, Seneca, Silius Italicus, Statius, Tibullus and other poets of Rome and ancient Greece.

In the epochs of Renaissance and Baroque the imitation of the ancient authors was considered to be an obligatory method of creation. All the poets of the Great Duchy of Lithuania who wrote their poetry in Latin, Radvanas included, observed it. Nevertheless, it is doubtful whether this provision of creation common to all Europe would have been so wide applied in Lithuania in the 16th–17th centuries, if there had not been favourable intellectual and ideological surroundings. There was a widespread legend in Lithuania about the origin of the Lithuanians from the Romans, which was considered to be part of the official state policy at a certain period of time. According to the legend, the Lithuanians were descended from those Romans, the contemporaries of Vergil, who during civil wars moved to Lithuania and started the families of Lithuanian well-known nobles. The legend was based on a similarity betwen the Roman and Lithuanian pagan traditions as well as on the community between the Latin and Lithuanian languages. It goes without saying that it helped to protect the cultural and political indentity of the Lithuanians at the intellectual competitions with the Poles and Moscovites. One can discover the traces of this legend in *Radivilias* as well.

The majestic history of Lithuania based on the mentioned legend of the Lithuanians' origin from the Romans is glorified only in a few places of the heroic epos: at the begining (Radiv. I, 31–39, 80–96) and in the middle (III, 89–190). The rest part of the work is a narration about the events of the not too remot past, the participant of which Radvila the Brown himself was. His picture in Radvanas'

epos greatly resembles the Roman cultural hero Aeneas, glorified in *Aeneis* by Vergil, however, there are great differences between them as well. Neither the Gods of Olympia nor the Almighty Christian God help Radvila the Brown to reach his aspirations of life. Whereas Vergil's Aeneas has both patrons of a heavenly origin and assistants of an unearthly origin. Aeneas finds out about his own destiny and that of the future Roman state from the inhabintants of Elysium. Whereas Radvila the Brown receives some information about the future from the bard Musaeus, who resides in the Temple of Sciences and Arts in Helicon (Radiv. I, 233–370). The spirit of the Great Duke Vytautas visits the Lithuanian army commander on the eve of the Ula Battle and reminds him about his destiny (Radiv. III, 254–302). All this happens not somewhere in the underground world or in the sky but on earth. Besides, contrary to Aeneas, who has an enemy on earth (Turnus) and in the sky (Iuno), Radvila fights with a single real horrible enemy – Ivan the Terrible. The mentioned peculiarity of Radvila's picture which can be called an earthly dominant, should be considered one more original features of *Radivilias* by Radvanas.

The earthly dominant imparts some originality not only to the pictures of heroes but also to other parts of the artistic world of *Radivilias*. This peculiarity together with the scenes of the majestic history of Lithuania and with those of the spritualized nature as well as the pacifist mood of the Lithuanian heroic epos render some eternal value to this work and we hope that it makes the work interesting to the European reader.

Polocko vaivadija, 1562–1564 m. karo veiksmų arena.
M. K. Radvilos Našlaitėlio ir jo talkininkų parengto
LDK žemėlapio fragmentas.

Mikalojus Radvila Rudasis, LDK didysis etmonas,
Ulos mūšio nugalėtojas.
Portretas iš kn.: *Icones familiae ducalis Radivilianae...*–
Petropoli, 1875.

Jurgis Radvila, LDK didysis etmonas,
M. Radvilos Rudojo tėvas.
Portretas iš kn.: *Icones familiae ducalis Radivilianae...*–
Petropoli, 1875.

Barbora Radvilienė, M. Radvilos Rudojo motina. Portretas iš kn.: *Icones familiae ducalis Radivilianae...*– Petropoli, 1875.

Mikalojus Radvila Juodasis, Vilniaus vaivada, kurio pastangomis prie LDK buvo prijungta Livonija. Portretas iš kn.: *Icones familiae ducalis Radivilianae...*– Petropoli, 1875.

Žygimantas Augustas, Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis. Jo valdymo metais prasidėjo Livonijos karas. Portretas iš kn.: *Schieman Ch. Russland, Polen und Livland bis in 17. Jahrhundert.* – Berlin, 1886.

Ivanas IV Rūstusis, Maskvos didysis kunigaikštis,
Livonijos karo sukėlėjas.
Portretas iš kn.: *Schieman Ch. Russland, Polen und Livland bis in 17. Jahrhundert.* – Berlin, 1886.

ELOGIVM MAGNI STEPHANI

I. POLONIAE REGIS, QVI GRODNAE, MVLTIS REBVS PRAECLARE GESTIS, PACEQVE PVBlica relicta, mortuus est Anno Domini 1588. Die 12. Decembris.

Steponas Batoras, Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis, pergalingai užbaigęs Livonijos karą. Portretas iš kn.: *Cromerus M. Polonia, sive De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX.* – Coloniae Agrippinae, 1589.

RADVILIADA

RADVILIADA,

ARBA

KETURIŲ DALIŲ GIESMĖ
APIE GYVENIMĄ IR GARSIAUSIUS ŽYGIUS
AMŽINO ATMINIMO ŠVIESIAUSIOJO KUNIGAIKŠČIO

MIKALOJAUS RADVILOS,

JURGIO SŪNAUS, DUBINGIŲ IR BIRŽŲ
KUNIGAIKŠČIO,
VILNIAUS VAIVADOS IR T. T.,
IR NARSIAUSIO LIETUVOS DIDŽIOSIOS
KUNIGAIKŠTYSTĖS KARIUOMENĖS
ETMONO IR T. T.
GIESMĘ KILMINGO PONO JONO ABRAMAVIČIAUS
IŠ VARNĖNŲ, TARTU VALDYTOJO,
LYDOS, CĖSIŲ IR T. T. SENIŪNO,
ĮSAKYMU IR VALIA SUDĖJO
JONAS RADVANAS LIETUVIS.

Prie jos prıdėta prakılnaus pono Andrıaus Volano,
šventosios karališkosios didenybės sekretoriaus, kalba,
pasakyta laidojant kunigaikštį Mikalojų Radvilą,
ir kai kurių autorių epigramos.

LIETUVIŲ SOSTINĖ VILNIUS,
Jono Karcano spaustuvė
1592

RADIVII IAS PRIMA.

SIVE

DE VITA ET REBVS PRÆCLARISSIME GESTIS, IMMORTALIS MEMORIÆ, ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS, NICOLAI RADIVILI GEORGI F. DVCIS IN DVBINKI AC BIERZE, PALATINI VILNENSIS, &c. AC EXERCITVVM M. D. L. IMPERATORIS FORTISSIMI. &cet.

LIBER PRIMVS.

Vnã alii, Soliſq́ vias cœleſtia ſcribunt
Argumenta, poli tractus, camposque liquentes,
Et penitus vaſti prima incunabula mundi.
Magnum iter aſcendunt, ſed gloria dulcis honore
Incendit vires, & amor præſtantis olivæ.
Deucalionis aquas ſecli monimenta nefandi
Deſcribant alii, cœlumq́ agitata per altum
Bella canant, quis palma placet ſuparma Gigantũ.
Alter Cadmæas clades, Martemq́ neſaſtum,
Obſcœnamq́ domum Pelopis, cœnamq́ Thyeſtæ,
Atq́ Semiramias arces, Trojæq́ labores,

RADVILIADA,
ARBA
GIESMĖ APIE GYVENIMĄ IR GARSIAUSIUS ŽYGIUS AMŽINO ATMINIMO ŠVIESIAUSIOJO KUNIGAIKŠČIO MIKALOJAUS RADVILOS, JURGIO SŪNAUS, DUBINGIŲ IR BIRŽŲ KUNIGAIKŠČIO VILNIAUS VAIVADOS, LDK KARIUOMENĖS NARSIAUSIO ETMONO IR T. T.

PIRMA DALIS

Dangiškom temom rašą kūriniuos pavaizduoja mėnulį,
saulės slinkimą dangum ir padangių erdves, vandenynus
ir kitados ištisai negyvenamos žemės gimimą.
Jie užsimoja plačiai, bet poetams stiprybės vis teikia
atpildas saldžia garbe ir alyvų vainiko siekimas...
Deukaliono marias – atminimą nelemtojo amžiaus –
dainiai kiti teminės, apdainuos per aukštąsias padanges
ėjusį karą ir tuos, kas laimėjo kovas prieš gigantus.
Trečias visus stebuklus ilgaamžio pasaulio tegarbsto:
negandas Kadmo šeimos ir nelaimę atnešusį karą,
baisis Pelopo namais nelabaisiais ir vaišėm Tiesto,

Omniaq; annoſi dicat miracula mundi.
Talia quæ vacuas tenuiſsent plurima mentes,
Omnia iam vulgata, cedrum meruere, fidem non.
Propoſitio operis. At mea perfidiæ non ulla coarguet ætas
Carmina: te RADIVILE, tua & memorãda canemus
Facta Senex, tibi Pierios ſacramus honores.
Quãvis (nec dubiũ eſt) Europam, & barbara regna
Fama tuis, triplici conchá, iam perſonat actis,
Incipiam noſtris intexere, Maxime, chartis,
Martemq; nomenq; tuum, laudesq; perennes.
CALLIOPE, atq; ERATO veſtras advertite mẽtes,
Et date quàm virtus ingentem ad ſydera vexit
Ductorem Litauũm, dum pace, & Marte ſecundo
Siſtit rem patriam, qualisúe effuſa per Vlæ
Tempeſtas ierit campos, per Evanſcia rura.
Illius immenſis ut laus attonſa Livonum
Conſiliis, veluti Scythiamq; repreſserit hẽros,
O memorate DEÆ: tum vos date candida cives
Omina, nã tibi ſurgit opus LITVANIA PRÆSTANS.
Deſcriptio & laudes Lituaniæ. TERRA potens armis eſt, & notiſsima famá,
Hìc vbi ſe latis pandit LITuania campis,
Magna parens frugum, ſtudio gens aſpera belli,
1. Quam perhibent Italos olim tenuiſse colonos,
A fortitudine: & amplitudine imperii Lituanici. Martia corda virũm: quis nunc aut forte Libonis
Exſilium neſcit, magnosq; Palæmonis auſus?
Vnde venit longá ſerie Lituana propago,
Gens gravida imperiis: etenim ſub Balthica fines
Littora, & Euxinũ mare, famam extendit Olympo.
Illis Campanos ſaltus, vbi dona Lyæo

Semiramidės pilis apdainuoja ir įvykius Trojoj.
Galvas tuščias paprastai težavėdami, žinomi daugiur,
šie padavimai visi nusipelnė tik kedro – ne lyros.
Vis dėlto mano giesmėms neprikiš žodlaužystės joks amžius!..
Radvila! Patį dabar apdainuosiu, atmintinus darbus
tavo, Senoli, ir tau šią pierišką auką aukosiu.
Nors apie tavo žygius po Europą ir barbarų kraštą
garsas skersai išilgai iš trilypio rago pasklido,
ryšiuosi savo giesmėn vis viena, Didysis, sudėti
tavo garbingus vardus ir karus, ir šlovę nemarią.
Man dėmesinga pabūk, Kaliope, ir tujen, Erata,
ir apsakyk, kaip narsa lig žvaigždynų iškėlė šį didį
vadą lietuvį, kai jis ar taika, ar karu, taip sėkmingu,
gynė tėvynės žemes, ir pasakok, koks pragaištingas
viesulas siautė laukuos prie Ulos bei Ivansko dirvonuos.
Deivės! Priminkite man, kaip Livonijos garbę pakando
jo patarimai geri ir kaip Skitiją tramdė herojus!
Na o, mergelės, tada jūs ženklais palankiais palydėkit
kūrinį šį, nes jis tau, įžymioji Lietuva, gimsta!
Ginklais galinga yra ir šlove išgarsėjusi žemė
čia, plačiuose laukuose, per kuriuos Lietuva nusidriekus –
motina derlių skalsių ir gentis, įgudus kariauti.
Sako, kad ją kitados nukariavo Italijos sūnūs –
vyrai karingom širdim. (Ar yra toks žmogus, kurs nežino
šiandien Libono tremties, Palemono didvyriškų žygių?)
Virtine ilga iš jos atsiranda ainybė lietuvių –
šita valdovų gentis; juk nuo Baltijos iki Juodosios
valdo lietuviai žemes, o šlove ir Olimpą pasiekia.
Ginklais patenkintiems, jiems išmintinga gamta pašykštėjo

Legiferæ certant Cereris, Panchaia Tempe
Alcinoi ſyluas, biferiq́ roſaria Pæſti,
Medorumq́ volens cultus, riuosq́ metalli,
Contentis ferro, prudens Natura negauit.
Sed quales, quantasq́ ferunt ſacra Gargara meſſes,
Et victu facilem eſſe dedit per ſecula gentem.
Hìc vitreos amnes ſylvarum celſa coronant
Teſqua, decus terris, quæ quantum vertice in aſtra
In Stygios manes tantum radice minantur.
Hìc ceruis, alciq́ domus, ſæuoq́ biſonti,
(Setigerá captos cui mos eſt ſiſtere linguâ,
Inq́ leues (tantum robur) iacularier auras)
Virgatisq́ notis maculoſo tegmine lynci,
Et celeri capreæ, nec non ingentibus uris.
Quid fluvios, lacuumq́ canam certantia ponto
Æquora? quid piſces? ſunt hìc etiam ſua cete.
Quid referam albenti canentia iugera lino?
Aut cur enumerem lucis conceſſa beatis
Dona? latet magnis ingens opulentia ſyluis.
Hìc ſeſe liquido diſtendunt nectare quercus,
Arboribus ſpumant puriſsima mella, fauisq́
Mactant agricolas, iniuſsaq́ robora ſudant,
Plena Palatinæ fragrantia pocula menſæ.
An tot diuerſis lapſos de fontibus amnes?
Anne Boryſthenios curſus? qui rauca fluenta
Vallibus abruptis vaſto cum murmure ponto
Præcipitat, ſalſasq́ maris prædulcibus undis
Temperat: hinc autem ſpatiatus flumine Dunas

2. *A frugum copia.*

3. *A victus facilitate.*

4. *A Syluarum commoditate.*

5. *A venationibus & variarũ ferarũ copia.*

6. *Ab opportunitate lacuum.*

7. *A piſcium abundantia.*

8. *A lini copia.*

9. *A mellis & ceræ opibus.*

10. *Ab opportuniſsimis & egregiis fluuiis.*

Olim Rubõ.

klonių Kampanijos, kur Cerera, įstatymų motė,
varžos gausa su Bakchu, nepaskyrė Panchajos Tempėjų
nei Alkinojo miškų, nei derlingojo Pesto rožynų,
nedavė persų laukų ar upokšnių, turtingų metalo.
Derlių, kokį šventi dovanoja Gargarai, skyrė
jiems užtatai ir žemes, kur per amžius lengva išmisti.
Tyras kaip stiklas upes vainikuoja ta žemės grožybė –
girių aukštų karūna; jos viršūnėmis šičia žvaigždynus
remia, o medžių šaknim ligi Stikso vėlių nusileidžia.
Šičia atranda namus sau elniai, briedis ir stumbras
(šitas galiūnas yra sulaikyti, ką nutveria, pratęs
savo šiurkščiu liežuviu ir aukštai į orą išmesti),
šičia ir lūšis dėmėm išmargintu apdaru glaudžias,
randa namus ten žvitri stirnelė ir didelis tauras.
Kam man upes ir vandens didumu prilygstančius
marioms
ežerus girti? Žuvis? Čia netrūksta didžuvių irgi.
Kam apdainuoti žilus jugerus baltuojančio lino?
Argi išvardinčiau tai, kas palaimintoms čia dovanota
girioms?– Gūdūs miškai čia turtus neapsakomus slepia.
Čia ąžuolynai pilni bitučių skysto nektaro:
medžiais tyriausias medus putodamas bėga, valstiečiai
gauna korių dovanai, čia rasoja ir patys kamienai,
ir ant vaivados skobnių kvepėdamos sklidinos taurės.
Kiekgi čia upių, kurias vis skirtingi šaltiniai pagirdo?
Štai Boristenis sravus: prasiveržę pro kaukarus, duslūs
vandenys jo su triukšmu neapsakomu krinta į plačią
jūrą ir sūrias bangas vilnimis atmiešia saldžiausiom.
Štai Dauguva, aukštupy upeliu į kelionę išbėgus,

Vorticibus rapidis interluit arua Polotti,
Et tandem Venedûm latè prorumpit in æquor.
Nec multũ minor hoc Litauûm liqdiſsimus amnis
Iglionum veteres campos, & pinguia ſtringens
Lituanis Nerys. Vilia culta ſecat, Vilnáq; ſorore recepta,
Fratris in amplexus Chronl decurrit amæni,
Lit: Niemẽ Chronl, quo nobis non eſt formoſior amnis:
Multæ illum Nymphæ fluviorũ, & Querquetulanæ
Optauêre thoro, ſed habet pulcherrima Suenta,
Itẽ. Axiaces. Bug: Hypanis Boh. Purior electro, quæ per Samogithica labens
Littora, Chrononis fœcundo conditur aluẽo.
Hæc eadem Litauos tellus, acresq; Sudinos,
II. A nationibus variis et antiquis. Iazygaq; intrepidũ mortis, Nomadesq; Poloucos,
Et veteres PRVSSOS, & fortia pectora Alanos,
Cognatosq; illis Gepidas, populosq; potentes
12. Ab innumera fortiſſimorũ Regũ, Heroũ, ac Ducum propagine. Extulit, hæc Erdiuilum, Troydenaq; ſortem,
Mingallumq; Ducem, Scirmontũq; armipotẽtem,
Romontem, Latioq; caput diademate cinctum
Mendogum, Vitenemq; bonũ, plenumq; triumphis
Gedimina patrem, populoſæ mœnia VILNÆ
Cuius ab auſpicio ſurgunt: hinc aſpice natos
Gediminiadas fratres, fortiſſima corda,
Lituani im. perauerunt Polonis, Bohemis, Hungaris, Sileſiis &c. Keſtutum, Olgerdum: quin iſta IAGELLONA tellus,
Sarmatiæq; dedit Reges, Hunnoq; potenti
Impoſuit dominos, & Cechi à ſtirpe Bohemis,
Totque duces genuit præſtantia nomina, nec non
Quẽ canimus MAGNVM RADIVILVM, nomẽ & omẽ
GEORgius Radiuilus NICOLAI cui mens dederat præſaga parentum.
IPSE Pater clará de ſtirpe GEORGIVS, omnem

Polocko žemėm veržliais sūkuriais sūkuriuodama skuba,
kol pagaliau taip plati į Venedų marias įsilieja.
Tik ne mažesnė už ją ta lietuvių skaidriausioji upė –
Vilija, tekanti ten, kur kadai iglionams priklausė
žemės ir našūs laukai; pasiėmusi seserį Vilnią,
Vilija leidžias žemyn į brolelio Nemuno glėbį,
Nemuno – to, už kurį gražesnės mes neturime upės!
Daugelis deivių, kurios ąžuolynuos ir upės gyvena,
geidė jo meilės, tačiau jos sulaukė vien tik gražuolė –
upė Šventoji, kuri – skaistesnė už gintarą – srūva
per Žemaitijos laukus ir į Nemuną įteka našų.
Šitos štai žemės vaikai – lietuviai, ryžtingi sūduviai,
jotvingiai – žmonės, mirties nebiją, poloviečiai klajokliai,
prūsų sena giminė, narsiaširdžių krūtinių alanai,
vieno kilimo su jais gepidai ir kitos dar tautos.
Čia Erdivilo lopšys ir gimtinė narsuolio Traidenio,
Skirmanto, ginklais stipraus, ir narsaus kunigaikščio
Mingailos,
Romanto, Mindaugo, kurs ant galvos užsidėjo vainiką
Romos, Vytenio kilnaus ir atšventusio pergalių daugel
tėvo visos Lietuvos Gedimino, kuriam vadovaujant
mūrai iškilo aukšti tirštai apgyvendinto Vilniaus.
Čia pamatysi abu Gedimino vaikus narsiaširdžius –
Algirdą su Kęstučiu; ši Jogailą pagimdžiusi žemė
davė sarmatų kraštams karalius, valdovus dovanojo
hunui galingam, taip pat ir bohemams iš Čeko šeimynos.
Šitiek šlovingų vadų čia gimė!.. Ir vienas jų buvo
mūsų giesmės Radvila Didysis, kuriam Mikalojaus
vardą ir lemtį tėvų pranašingas numanymas davė.
Visą tėvynę pilte apipylė žygdarbiais Jurgis,

Implerat patriam factis ingentibus heros,
Egregium ſydus generis: ſed gente Polonâ
Mater, auis, atauiſque potens Colanſcia Nympha,
Fæmina quæ veteres Heroidas inter haberi
Digna fuit, talem quæ natum in luminis oras
Eduxit Litauis: ſedenim de ſanguine tali
Progeniem cuncti venturam voce canebant,
Quæ rem Lituanam fæuo turbante tumultu
Siſteret, & patriis depelleret vrbibus hoſtem:
Hunc fore, qui ciues magnâ ſpe tollat, ab hoſte
Vedroſſæ cladem, direptaque ſigna repoſcat,
Et centum vinctos nodis miſeranda triumpho
Ora ducum trahat, & patriæ decus inferat aſtris.
Huius in aduentum iam nunc Moſchouia tellus
Reſponſis trepidat vatum, Morduæque feroces,
Et poſita in tumulo Moſquæ caſtella tremiſcunt.
Heu quantæ clades Moſchis fugientibus inſtant!
Quàm multis puer hic viduabit ciuibus vrbes!
Quas pœnas Iuane dabis! quàm plurima quondã
Scuta virûm, galeaſque ruentia flumina voluent.
Naſcere magne puer, magnũ patriæ incrementũ,
Digna patris tanti ſoboles: qui Marte, togâq;
Præcipuus, patriam meritis ingentibus omnem
Implerat, vel cum Lita vis à finibus hoſtes
Ille Mæoticolas inuictis pelleret armis,
Et Scythicos noſtris prohiberet ab arcibus ignes.
Hos dum terga fugæ nudant, agroſq; relinquunt
Iam deſolatos, tu CONSTANTINE, tuumq;

Caſtellanus Vilnen. pater Nicolai Radiuili.

Lituanorũ ad Vedroſ. ſam fluui. clades.

Morduæ ferociſſ. populi Moſchouiæ.

Geſta Georgij Radiuili patris Nicolai.

tėvas jo, kilęs ir pats iš šlovingos šeimos, ir ryškiausia
buvęs žvaigždė giminėj; Mikalojaus motina buvo
lenkų kilimo garsi senoliais mergelė Kolianska.
Ji nusipelnė garbės su garsiosiom senovės herojėm
būti sykiu minima, nes per ją atsirado pasauly
Lietuvai šitoks sūnus!.. Dar prieš gimstant jų vaikui,
aplinkui
tvirtino garsiai visi, kad ši santuoka duos palikuonį,
kurs sumišimuos rūsčiuos Lietuvos neapleis, jos valstybę
stiprins ir priešų pulkus nuvaikys nuo sienų tėvynės.
„Bus tai vyras, kuris piliečius vėl padrąsins ir priešų
atimtas vėliavas mums sugrąžins, atsiteis už Vedrošą,
vesis triumfan veidais apgailėtinais surištus pančiais
karvedžius ir lig žvaigždžių tėvynės garbę išaukštins!"
Nūn, sužinojus apie jo gimimą per pranašus, tirta
Rusų valstybė visa, jos gyventojai mordviai laukiniai,
virpa šiurpu Maskvoje sumišimo apimtos pilys.
Kas per žudynės dabar jos gyventojų bėgančių laukia!
Kiek šis berniukas paliks be piliečių Moskovijos miestų!
Kokios, Ivanai, tavęs neapsakomos bausmės jau tyko!
Upės ilgai dar plukdys nugalėtųjų šalmus su skydais!
Gimki, didysis berniuk, tu, tėvynės didingasai ūgli,
atžala, tėvo verta!.. Tavo tėvas, plačiai pagarsėjęs
ir senate, ir kare, apipylė didžiom labdarystėm
visą tėvynę tada, kai meotų šaly išaugintus
priešus iš žemės tėvų nugalėtojo ginklais išvarė
ir ant lietuvių pilių totorių ugnis užgesino.
Tąkart, palikę tuščius arimus, užpuolikai jau traukės,
bet, Konstantinai, ir tu, ir paties vadovaujami ponai

Auſpicium proceres, vnaq; GEORGIVS acer
Peuciniis campis, per tot deſerta ſecuti
Scytharum & Turcarũ 24000. ad Holſanicam fluu. cæſa à Lituanis. Miſiſtis letho : teſtantur flaua fluenta
Gurgite ſub medio ſtragem indignata virorum
HOLSANICÆ,& faſsæ natorum in funere matres,
Virtutes, Martemq; viri, dextramq; potentem.
Quid memorẽ quãtos Pruſsorũ ſtrauit aceruos,
Geor: Radiuil: contra Albertum Pruſſiæ Ducem. Cũ ſua Sismundo (quòd Rex,quòd auũculus eſſet
Nil veritus) ſcelerata nepos haud viribus æquis
Arma inferret ouans? Gedani ſub mœnibus altis
Dum cœlum terret bombis, ac fulminat vrbem
Lituanorũ Imperator. Impete ferrato, vidit miſeranda ſuorum
Funera,quos Litauus palantes miles agebat,
Et docuit poſitis Regem venerarier armis.
Pro quibus in ſeſe meritis præſtantibus,ardens
Te Patria in media Virtutum mole locare,
Dat Caſtellani nomen Vilnenſis, & vnà
Poſt obitum CONSTANTINI, Reſpublica iuſsit
Cernere militiæ clauam, & ſuccedere tanto
Induperatori, ac bellorum aſsumere curas.
Nec mora victricẽ dextrã, Martemq; ſecundum
Arma triumphali jam tum præluſtria lauro
Vertis in imbelles Moſchos, vrbesq; Severas.
Funeribus virides campos,atque oppida flammis
Funeſtas,peragrans armis victricibus oras.
Starodubia metropolis Seueriæ. VRBS Antiqua fuit priſcis regnata tyrannis
Ruſsigenûm,celſo Starodubia robore ſtructa,
Quercubus annoſis conſurgens machina cœlo:
Hìc OVCINA ferox, & furtiuis hymenæis

(Jurgis narsuolis tarp jų) padneprės lygumom ir bekraštėm
stepėm vis vien įpėdžiui pasiviję jiems galą padarėt.
Jurgio narsumą kare ir galingą dešinę ranką
mena dar rudas vanduo, kurį ligi pat Olšanicos
vidurio suteršė ten iššudytų vyrų lavonai,
mena ir motinos jų, nežinančios, kur jų kapeliai.
Argi pamiršo kas nors, kaip jis kupetom vokiečius
klojo?
Tai atsitiko, kada prieš Žygimantą – savo karalių,
dėdę! – triukšmingai ginklus nusikalstamus kėlė sūnėnas,
bet neprilygo jėgom... Kai prie Gdansko mūrų magistras
šiurpino šūvių triukšmu padangę ir apsiaustą miestą
daužė ketaus sviediniais, apgailėtiną savo kareivių
žūtį išvydo, kai juos Lietuvos kariuomenė vijos
ir, jiems sudėjus ginklus, dar pamokė, kaip gerbti karalių.
Nuopelnus tavo didžius gerbdama ir norėdama baisiai
rūmuos dorybių visų, kunigaikšti, tave įtaisyti,
paskiria tau Lietuva iš pradžių kašteliono tarnybą
Vilniuj; o vos tik akis Konstantinas užmerkė, valstybė
buožę etmono tau atiduoda ir liepia į vietą
šitokio karvedžio stot ir karybos vargams atsideti.
Beregint tu prieš lepius maskviečius ir Severijos miestus
atsuki mūšiuos visad neįveikiamą ranką, palankų
Marsą ir savo ginklus, pagarsėjusius pergalių laurais;
garbę iš plotų žalių pakasynom, gaisrais – iš jos miestų
atimi, kai tas žemes su laimėtojais ginklais apvaikštai.
Buvo žiloj praeity savavalių rusų valdovų
valdomas miestas, vardu Starodubas, iš rąstų galingų
surėstas, dangų remiąs ąžuolais šimtamečiais pastolis.
Šičia aršus Ovčina, už vedybų džiaugsmus karalienės

Reginæ elatus, per propugnacula tuta
Bellum acuit, populis, atque altis turribus audax.
Hoc caput eſt belli, huc invicta Georgius arma
Signaq́ ferre iubet, manet alto corde repoſta
Læſa Fides, Mars fædifragus, bellumq́ nefandum,
Mactatiq́ Patres, natiq́ ante ora parentum,
Et quæ nec dudum Litauis incendia campis
Miſcuit, irarumq́ omnes effudit habenas.
Impunè ergo ferus noſtros exuſerit agros
Hoſtis? & immani lætetur cœde meorum?
Ite pii ciues, quos hæc iniuria tangit,
Et ſanctum fœdus, pacemq́ repoſcite ferro.
Nec mora: terribiles è fulmineis tormentis
Præcipitant nymbi, vaſto cum turbine ferri,
Mœnibus excidium præſens, populoq́ ferentes.
Sed neq́ crudeles ictus Starodubia ſentit.
Stat contra: inſultus querceta ingentibus omnes
Expectant animis, eademq́ è turribus altis
Bella tonant, vomit arx ferrum, ſonituq́ tremiſcũt
Ardua terrarum, donec vis flammea nitri
Intima telluris rimata erumpit in auras,
Fundamenta ruens imis radicibus, unde
Littora diſsultant, & maximus inſonat æther.
Fit via vi: nigroq́ vndantem pulvere flammam
Terra ſinu glomerans voluit, penitusq́ pateſcunt
Heu malefidæ arces: LITaui per tela, per ignes
Præcipites ivere, oriturq́ miſerrima cœdes,
Donec in extremos cineres Starodubia præſtans
Sedit,

Owcina tutor Iwani Baſilidis.

Starodubia cuniculis expugnatur.

pagerbtas aukšta vieta, iš tvirtovės saugios vadovavo
karo veiksmams, žmonėmis ir bokštais aukštais apsistatęs.
Šičia – to karo širdis, ir pulkus neįveikiamu Jurgis
liepia sutraukti prie jos. Sužalotas Tikėjimas, Marsas,
laužantis žodį, patsai nusikalstamas karas, didikai,
žuvę nuo priešų, vaikai, tėvų akyse nužudyti,
ir neseni dar gaisrai Lietuvos laukuose tebespaudė
etmonui širdį, ir jis rūstybei leido pratrūkti:
„Argi nenubaustas liks už žemes išdegintas mūsų
priešas? Nejaugi baisiom jis mūsiškių žudynėm dar
džiaugsis?
Ženkit, maldingi kariai, kuriuos neteisybė užgauna,
sutartį šventą meldžiu geležim atstatyti ir taiką".
Beregint pradeda virst iš pabūklų perkūniškų žiočių
debesys dūmų šiurpių su lietum pragaištingo metalo,
mūrams pilies ir žmonėms nešdami neišvengiamą mirtį.
Tik Starodubas nėmaž nenukenčia nuo smūgių beširdžių.
Stovi tvirtai ir visus puolimus ąžuolinė galybė
atmuša drąsiai, piktai iš padanges remiančių bokštų
griaudžia pabūklais pilis ir liaukoja metalą, o mūšio
garsas kiloja skardžius, kol galiausiai ugninė galybė
parako žemėj landas padarytas plačiai atidaro,
pilį pačiuos pamatuos suardydama taip, kad net upė
šoka iš savo krantų ir aukštybės padangių subilda.
Savo padaro jėga. Per krūtinę voliodama, žemė
dulkėse plukdo liepsnas, ir pilis prieš visus kaip ant delno
štai pasirodo. Tada per šūvius ir per ugnį lietuviai
puola pirmyn urduliais, įsižiebia niūriausios kirstynės,
kol pagaliau iš puikaus Starodubo telieka degėsiai,

Sedit,& æqua ſolo fumat, flos ille Seuerúm.
Quis tibi nunc Ovcina videnti talia ſenſus?
Quidúe animi? cum dejectas à culmine moles
Aſpiceres,ſparſoſq; ignes, clademq; tuorum.
Quò nunc ille furor? quò vani pectoris orſus?
Et quæ pollicitus captiuo vincula regno:
O dubias Martis ſortes! ò bella pigenda!
Owcina captus & 60000. Ducitur ora modis dejectus pallida miris,
Et dulces thalamos reminiſcitur, impia furta.
Moſchorũ capta, aut cæſa. Neſcia mens hominum,cuius Victoria Martem
Coeligena annuerit, cupit altá pace triumphos.
I nunc paciferæ laurum præpone quieti.
Nec verò facile eſt numerare quid egerit illic
Mars Radiuile tuus, cum magnas funditùs arces
Erueres : tu Lituanæ ditionis Homelum
Reſtituis,captos proceres,vinctoſq; catenis
Adducis,te gens Morduæ,te Taurica tellus,
Te Scythici tremuére lacus,te Mancope vaſta,
Te Tanaita ferox,te barbara Volga tremebat.
Quare dum proprios argentea flumina curſus
Corripient,dumq; armipotens Lituania ſtabit,
Fama perennabit tua, laus æterna vireſcet.
NICOLEOS tali patrio de ſanguine cretus
NICOLEOS factis cœli venturus ad axem,
Et patriæ columen, quo ſe Lituania tellus
Iactabit,virtute potens,& fortibus auſis.
Prò ſuperi,ſpes quanta viri! quantum inſtar in ipſo!
Quanta ſeges laudũ! quantos promittit honores.

Ergo

ir severskiečių puošmuo, sumaišytas su žemėm, parūksta.
Ką gi, Ovčina, dabar begalvoji, kai šitai išvydai?
Ką gi krūtinėj jauti, iš aukštybių nuvirtusius mūrus,
šokančią ugnį aplink ir saviškių žuvimą pamatęs?
Kur įkvėpimas dabar ir širdies tuščiagarbiai siekimai?
Kurgi grandinės, kuriom grasinai užkariausimam kraštui?
Ak, tie gėdingi karai, apgaulingi orakulai Marso!
Veda akim nuleistom, nematyta dar povyza, baltą
jį, ir vedybų džiaugsmus – nepadorų laimikį – jis mena.
Žmogui neduota jokiam numatyti, kam Marsą palankų
dangiška Pergalė skirs ir triumfų linkės maloningai.
Ką gi, keliauk ir dabar atsidėk jau taikingai ramybei!
Varganas darbas nūnai suskaičiuoti, ką Marsas tavasis,
Radvila, nuveikė dar, kai tu aukštas pilis ligi slenksčio
griovei!.. Tu Gomely vėl įtvirtinai valdžią lietuvių,
parvedei mūsų ponus, surakintus nelaisvės grandinėm.
Mordviai baisėjos tavęs, prieš tave drebėjo Tauridė,
skitų krašte ežerai ir plačiai nusidriekęs Mangupas,
baimę donietis žiaurus ir laukinis nuo Volgos tau jautė.
Kol tik plukdys į marias sidabriniai sraumenys upių
vilnį ir ginklais smarki Lietuva tik stovės, tol per amžius
vardas tavasis garsės ir gyvuos garbė amžinybę.
Šitokio tėvo sūnum į pasaulį ateis Mikalojus,
šlovę darbais sau pelnys po toliausias šalis Mikalojus,
taps Mikalojus stulpu, į kurį Lietuva, jo tėvynė,
remsis, galinga narsa ir vertais didžiavyrių žygiais.
Dieve, kaip laukiama jo! Ir koksai jo paties didingumas!
Kiek ateity jam šlovės! Ir kokių pagerbimų jis žada!

Ergo dum florens ætas, dum mollior eſt mens,
Traditur ingenii ſacris cultoribus: illi
Edoceant claras fœcundi pectoris artes,
Inſtillentq́ animo veterum monimenta tenello,
Quæ bona ſint, & quæ fugienda, quid eſſe beatum
Obſcœnũq́ putet, quid fas, quid mentem animũq́
Tranquillet, Deus ipſe quid & quid ſãcta repoſcat
Patria: quæ Grajûm, quæ ſit Romana vetuſtas.
Qualis & æriàs perfoderit HAnnibal Alpes,
Scipiadas magnos bello, juſtumq́ Catonem,
Et Decios, & cum ſocero te maxime Cæſar,
Et Catilina tuas noctes, Sullæq́ tumultum,
Atq́ triſecliſenem Pylium, doctumq́ bimembri
Æaciden, floremq́ uirûm quos Græcia laudat.
Talibus hunc olim uox & mens docta magiſtri
Exercet monitis, & fidas conſerit aures
Frugibus ingentis Sophiæ: tum rebus agendis
Eximium pectus pręſtanti roborat arte.
Ille ſilet placidus, patientem accomodat aurem
Conſultis, & qui Moſchos terroribus egit,
Pertimuit: metuens uirgę ſic grandis Achilles
Montibus in patriis Centaurica penſa canebat.
His monitis valido Muſarum inſtinctus amore,
Sponte ſuâ quę ſit uitę ſapientia quærit,
Avia Pieridum peragrans loca: ſed via nulla
Inuia quærenti. Gelidus fons pręluit arces
Caſtalias, hìc argutâ ſpatiantur in actâ
Agmina cygnorum: ſed ſuaueolentibus herbis

Nicolaus Radiuilus traditur præceptoribus

Tad atiduoda garbiems prigimties ugdytojams sūnų,
kol pagavi jo mintis ir lyg žiedas skleidžiasi amžius:
meno dalykų, kurie praturtina dvasią, temokys,
vaiko širdelėj jautrioj teįdiegs praeities patyrimo,
ką gi jis laiko geru, o nuo ko vadina į šalį,
kas prakilnu ir bjauru, o kas širdį ir dvasią paguodžia,
ko Visagalis ir ko iš žmogaus reikalauja tėvynė,
na ir galiausiai kokia romėnų bei graikų senovė.
„Toks – Hanibalas, kuris nugalėjo viršukalnes Alpių,
toks – Katonas, tokie – pagarsėję karuos Scipionai,
šitokie – Decijai, toks – Pompėjus, o Cezaris – šitoks,
va, Katilynos naktis, suirutė, kilus per Sulą,
štai pragyvenęs žmonių tris kartas senelis iš Pilo,
va, Ajakidas ir tie, kuriuos taip Graikija giria".
Ugdė kadaise tokiais pavyzdžiais išmanus pedagogo
mokymas jį, į ausis patiklias nuostabaus mokytumo
sėklą bėrė ir jo talentingoj krūtinėj brandino
gaires veiklos būsimos sumaniom pedagogo gudrybėm.
Tyli romus mokinys, kantriomis ausimis dėmesingai
pamokas seka – tasai, prieš kurį sudrebėjo maskviškiai,
miršta iš baimės nūn pats: taip lazdos išsigandęs Achilas
ėjo gimtuosiuos kalnuos kadaise kentauriškus mokslus.
Šių pamokų įkvėpta, jo krūtinė užsidegė meile
mūzoms karšta, ir jisai pieriečių gyvenamom vietom
leidžias ieškot išminties: juk kas ieško, tas randa galiausiai.
Čia, kur ledinė versmė Kastalijos viršūnes skalauja,
kur sukinėjas pulkai po triukšmingą pamarį gulbių –
čia tarp žolynų kvapių amarantuos ir lauruose skendi

Propter aquas Xyſtus nitet ęternis amaranthis
Diſtinctus lauro : ſummâ Sapientia regnat
Arce, parenſq; VSVS, materq; MEMOria canis
Albentes, iuxtà Muſę caſtiſsimà corda,
Alternis miranda ſacras meditantur ad undas
Plurima, quę quondam Muſęus, & audiit Orpheus,
Et quos Aonio potauit Muſa liquore.
Huc celerãs uenit RADIVILus numine dextro,
Ecce pii vates euincti tempora lauro,
Adſunt, & lęti circumfunduntur, at illum
Aonas in montes deduxit Terpſichorea,
Ipſa Caballino diuina Polymnia fonte
Proluit ora, caput tęna Parnaſside Clio
Aduelat, poſthæc in longá veſte ſacerdos
Incipit effari Muſæus, & ora reſoluit :

Muſæi ſermo ad Radiuilum.

O lux Sarmatiæ, ſpes ò præclara tuorum,
O nimium magno fili dilecte tonanti,
Veniſti ! agnoſco : nec te maleſuada reuicit
Ambitio, aut pellex ad facta nefanda voluptas,
Quin fortunatos ſaltus, ſedesq; beatas
Aſpiceres : ergo quæ nunc ex ordine pandam
Audi, tum memori poſthac in mente reconde.
PRINCIPIÒ, eſse Deum cœli, terræq; potentem
Scis, puer, hũc qui cuncta ſuo ſub numine torquet,
Atq; polos, fibrasq; maris, tenebrasq; ſilentum,
Nil ſinere occultum, uitasq; & crimina prorſus
Cernere, & ulciſci natos, ferosq; nepotes.
Hoc te pæterea vero ſermone monebo,

Vt te

ksistas, dengta terasa su kolonom. Virš jo viešpatauja
kalno pačiam viršuje Išmintis, o su ja – Patyrimas
ir nemari Atmintis, abudu tėvai žilagalviai.
Dukros devynios šalia – širdimis skaisčiausiomis mūzos –
pina prie švento vandens pakaitom neapsakomo grožio
gaidą, kurią kitados tik Mūsajas, Orfėjas ir dainiai,
mūzos pagirdyti ten Hipokrėnės versme, tegirdėjo.
Laiminant dangui tuojau Mikalojus ir atskuba šičia.
Smilkinius laurais šventais pasipuošę, palaiminti dainiai
jį pasitiko džiugiai ir apstojo ratu, bet iš rato
jį Terpsichorė aukštyn į Ajonijos kalnus palydi,
čia Hipokrėnės rasa Polihimnija veidą nuprausia,
smilkinius juosta kita parnasietė Klėja padabina.
Tąkart stoja prieš ją vilkėdamas ilgą vaidilos
rūbą Mūsajas žynys ir jaunuoliui šitaip prabyla:
„Štai ir išvydom tave, Sarmatijos saule! Sulaukėm,
tautai šviesiausia viltie! Griausmavaldžio sūnau
mylimiausias!
Aš sužinojau dabar, kad jokia apgaulinga puikybė
nė lengvabūdė aistra nusikalstamus darbus daryti
kelio į kalnus prie šių palaimingų tarpeklių ir klonių
tau nesutrukdė. Užtat išklausyk atidžiai, ką tau noriu
tarti, ir mano žodžius įsidėk kuo giliausiai į širdį.
Vaike, jokios paslapties neatskleisiu, kad dangų ir žemę
valdo Aukščiausias ir Jo liepimu čia sukasi viskas:
žemė ir marių gelmė, ir nutilusių amžiams patamsiai.
Nieko Jam slapto nėra, Jis kaltes ir gyvenimus mūsų
regi gerai ir kerštu vaikams bei vaikaičiams atmoka.
Tikrą teisybę tokia štai kalba iš pradžių apsakysiu,

ksistas, dengta terasa su kolonom. Virš jo viešpatauja
kalno pačiam viršuje Išmintis, o su ja – Patyrimas
ir nemari Atmintis, abudu tėvai žilagalviai.
Dukros devynios šalia – širdimis skaisčiausiomis mūzos –
pina prie švento vandens pakaitom neapsakomo grožio
gaidą, kurią kitados tik Mūsajas, Orfėjas ir dainiai,
mūzos pagirdyti ten Hipokrėnės versme, tegirdėjo.
Laiminant dangui tuojau Mikalojus ir atskuba šičia.
Smilkinius laurais šventais pasipuošę, palaiminti dainiai
jį pasitiko džiugiai ir apstojo ratu, bet iš rato
jį Terpsichorė aukštyn į Ajonijos kalnus palydi,
čia Hipokrėnės rasa Polihimnija veidą nuprausia,
smilkinius juosta kita parnasietė Klėja padabina.
Tąkart stoja prieš ją vilkėdamas ilgą vaidilos
rūbą Mūsajas žynys ir jaunuoliui šitaip prabyla:
„Štai ir išvydom tave, Sarmatijos saule! Sulaukėm,
tautai šviesiausia viltie! Griausmavaldžio sūnau
mylimiausias!
Aš sužinojau dabar, kad jokia apgaulinga puikybė
nė lengvabūdė aistra nusikalstamus darbus daryti
kelio į kalnus prie šių palaimingų tarpeklių ir klonių
tau nesutrukdė. Užtat išklausyk atidžiai, ką tau noriu
tarti, ir mano žodžius įsidėk kuo giliausiai į širdį.
Vaike, jokios paslapties neatskleisiu, kad dangų ir žemę
valdo Aukščiausias ir Jo liepimu čia sukasi viskas:
žemė ir marių gelmė, ir nutilusių amžiams patamsiai.
Nieko Jam slapto nėra, Jis kaltes ir gyvenimus mūsų
regi gerai ir kerštu vaikams bei vaikaičiams atmoka.
Tikrą teisybę tokia štai kalba iš pradžių apsakysiu,

kad pamatytum: esi į dievus panašus, ir tik kūnas
tavo mirtingas – dvasia nepriklauso mirties viešpatystei;
kiek širdingų džiaugsmų po mirties nusipelno gerasis,
lygiai likimas žiaurus bėdomis ir nelaimėmis šičia
vargina žmones gerus, nors ne taip, kaip nedorėlis moka.
Tad nei vangi žmonija, o juoba nei veidmainiškos liaudies
liaupsės tavęs išdidžiu tegu nepavers!.. Ar žinoti
nori, sūnau, kas yra iš tiesų šis didžiulis pasaulis?
Kopkim drauge lig pačių ar Olimpo viršūnių, ar Ato!
Žvelk, kur garsi Helada kadaise plytėjo. Matai ją?
Kurgi Atėnai dabar ir kur didvyrių motina Sparta?
Guli po žemėm giliai šventosios Olimpijos dulkės.
Kur tie derlingi krantai ir laivybai netinkamas uostas?
Kur septynvartė pilis? Nė žymės anei vardo nelikę!
Šičia Platajų vieta, o ana – Maratonas... Juk šitų
miestų, raudonų kadai nuo pralieto barbarų kraujo,
niekas nebemini nūn ir per amžius daugiau neminės jų!
Šimtą Kretos pilių man parodyk, parodyk Korintą,
merkiamą jūrų dviejų, jo akmens teatrus ir jo uostus!
Vargas senovės aukoms! Ir griuvėsiams palaimintiems
vargas!
Miestai, gyvybės pilni ir šlovingi piliečių stiprybe,
auga iš menko želmens, kol pasiekę galybės viršūnę
žlunga, bėdos ištikti, kaip ir visa, ką supa ant žemės
eterio didžio erdvė, ir būtis jų akimirksnį trunka.
Visa, kiek gali žmogus ir pasauly, ir jūroj turėti,
visa – gerai atsmink!– į mirtingą remiasi pradą.
Jeigu tik, Radvila, tau pasaulį dar knieti išvysti,
stok mintyse ant dangaus, kur blizgus nelyginant gruodas

Lacteus egregiis animis exporrigit orbis.
Ille globus terræ, quantum complectitur ingens
Oceanus, quem uos fertis MAGNUM Mare, nonne
Inſula parua ſuis in ſeſe nutibus acta?
Partim Sole calet nimio, partimq́ pruiná
Alget, & in gremio uariis animantia formis
Suſtinet, humanum genus, humanosq́ penates,
Sed quam parva? viden'? nec veſtri pœnitet alti
Scilicet imperii, quod uix punctum attigit orbis?
O vanos hominum faſtus! o inania corda!
Heu quantum ueſtris apparet futile rebus?
Gloria nulla hominum, pudet ah, ſed gloria nulla
Quin tu cœleſtem patriam, cœleſtia ſpecta
Præmia, tollere humo: cœlo ſunt omnia magnis
Fixa viris, ubi concentu, miroq́ canore
Cœlicolûm, Domini facie, ſceptrisq́ fruuntur.
Quæ ſi regna placent, iam nunc iter arduus illud
Ingredere, Alcidæ quod duri ſemita monſtrat,
Heroumq́ notant veſtigia, jamq́ parentem,
(Hic tibi dux) imitare, ſub hoc tolerare magiſtro
Militiam, & graue Martis opus, uerosq́ labores
Aſſueſces, decoriq́ ejus non deeſſe memento,
Qui te dat patriæ ciuem, populoq́ volenti.
Nunc ego te puerum, mox in florentibus annis
Moxq́ virũ cernã, jam nunc tibi TEMPVS AGI RES.
Et iam te fontes Vlæ, iam tecta Polotti
Expectant, jam te labens Respublica dudum
Poſcit opem, veniet tempus quo te quoq́ factis
Amplifices

Paukščių Takas plačiai šviesulais nusidriekia paskliautėj.
Argi nėra tik menka salelė, kurią Okeanas,
jūsų vadinamas dar ir Didžiosiomis Mariomis, plauna,
žemių visybė, pati vien savu traukimu susidarius?
Žemė nuo saulės kaitrios čia įšyla, čia šąla nuo speigo,
glaudžia glėby savame įvairiausių pavidalų gyvius,
žmones visų giminių ir dievus – žmonijos globėjus.
Tik ar matai, kad sala – mažulytė? Ir argi neliūdna
jums dėl savosios valdžios, teaprėpiančios žemės dalelę?
Kas per žmonijos tuščia didystė ir širdys išpuikę!
Varge, kokia menkysta pasirodo siekimuose jūsų!
Žmonės visai be garbės... Be garbės, kad ir kaip būtų gėda!
Na, o dabar pažiūrėk į dangaus karalystę gimtinę,
žemės trauką įveik ir išvysk, ką dangus dovanoja.
Didvyrių turtas – danguj, kur giesmėm angelų jie sau gėris,
žavis Aukščiausio valdžia ir džiaugiasi Viešpaties veidu.
Jeigu patinka tau ši karalystė, nedelsdamas leiskis
žygin į ją tuo keliu, kurį dar Hėraklis pramynė.
Pėdos herojų kitų tam kely dar matyti: tu tėvu
sek (jis geriausias vedlys!). Vadovaujamas jo, kareivystės
naštą pakelk, apsiprask su arėjišku darbu, įvertink
tikrąjį vargą, tačiau atsimink: nuo tavęs tepareina
liaupsės vyro, tave išauginusio gimtajai žemei.
Tu dar berniukas esi, bet netrukus tave pamatysiu
amžiaus sulaukus brandaus, tad dabar pats METAS PRADĖTI.
Jau ir šaltiniai Ulos, jau Polocko sienos ir bokštai
laukia tavęs, jau seniai Lietuva bėdoje reikalauja
tavo pagalbos... Ateis valanda, kai už karvedžio darbus

Amplifices,nomenq́ tuum geminare triumphis
Incipias: MISERVM EST ALIENAE INCVMBERE FAMÆ.
En erit illa dies,cum terras priſcà reuiſet
Religio Domini,procul ò procul eſte tenebræ,
Cana FIDes præſtò eſt: tũ tu Radiuile memento
Relligionis opus ſtudio defendere forti,
Cum furor arma movens,ſæua pollentius hydra
Infremet,& contra ualidá nitetur opum vi.
Ergo ne ceſsa tantarum cardine rerum,
Sed contra omne nefas pro pace audentior ito,
Iuſticiæ cuſtos,patriæ uigil,auctor honeſti.
Illecebris trahat ipſa ſuis te maxima VIRTUS,
Sis pius,& magnis ſtirpem virtutibus æqua.
Si tibi Medorum imperium fortunà dediſſet,
Nobilitas,ſublime genus,ceræq́ uetuſtæ
Sufficerent, at Lituanæ rectoribus aulæ
Non hic mos,Virtute ſolent non ſanguine niti,
Eſſe ſuper titulos,factis anteîre parentes.
Et ne ſis Phaëton Litauis ante omnia cerne.
Sis patriæ fidus,nec cum ad conſulta vocaris,
Subrepat, commune malum,Priuata Voluptas,
Tu ciuem,patremq́ geras,patriæq́ maritum.
Quæ ſi mens facere eſt, tum ſe tua fama per orbẽ.
Sparget ad Auroræ populos,& littora rubra
Nubigenasq́ volans,tranſcendet gloria nymbos.
Antiquos mirare Duces, & jura tuorum
Diſce,puer,primoq́ libens mireris ab æuo.
Et quia vix ſeris uſus promanat ab annis,

Radiuilus religionis Chriſtianæ & Euangelicæ defenſor.

Ius patrium diſcendum equiti.

šlovę pelnysi ir pats apipinsi dvigubai savo
vardą triumfais: MIEGOT ANT ŠLOVĖS SVETIMOS –
NEGARBINGA.
Ak, ir ateis ta diena, kai senasis tikėjimas Kristaus
žemę iš naujo regės! Tad greičiau sklaidykitės, tamsos:
žilas Tikėjimas grįš, o jau, Radvila, tąkart laikykis!
Kristaus tikėjimą gink, negailėdamas savo sveikatos:
Įsiūtis karą pradės ir tarytum hidra kietaširdė
gąsdins ir šnypš dar garsiau, ir visom pajėgom
pasipriešins.
Taigi nelik nuošaly nuo tokių dalykų verpeto,
grumkis ramybės vardan, teisingumo sargybini, sarge
žemės gimtosios, šlovės pavyzdy, su visom neteisybėm!
Didis Narsumas tave pagundom savom tevilioja,
būk pamaldus ir prilyk didelėm dorybėm senoliams!
Jeigu likimas tave pasodinęs į Persijos sostą
būtų, užtektų tada kilmingumo, karališko kraujo,
bočių vaškinių veidų; tik nepratę lietuvių valdovai
šitaip pelnyti garbės: ne krauju, o dorybe jie remias,
rangais nevaržo savęs ir gimdytojus žygiais pranoksta.
Venk Faetonto dalios, o žiūrėk Lietuvos kuo pirmiausia!
Savo tėvynei tarnauk, ir tegu, kai pakvies į Tarybą,
tavo širdin neįšliauš ta bėda – Pasipelnymo Geismas;
gimtajai žemei tu būk sūnumi, sužadėtiniu, tėvu!
Jeigu nuveikti tatai ketini, tai pasklis po pasaulį
tavo garbė lig Rytų, Raudonosios jūros pakrančių –
ligi kentaurų šalies, o šlovė iškils lig padangių.
Sek praeities karvedžiais ir senolių įstatymus dėkis,
vaike, į galvą, tegu jie žavės tave nuo vaikystės.
Žmonės per ilgus metus patirties pamažu įsigyja,

Annales evolve puer, caſtoſq; poëtas,
Qui reges & bella ſolent intexere chartis.
Æternum cupidè legit Pellæus Homerum
Bellator mediis in millibus: ò mea cura,
Hos lege: præterea, qui Suada ingente diſerti
Æquarunt Ithaciq; niues, & Neſtoris ora
Vnum illud Radiuile tibi, præq; omnibus unũ,
Prædicam, & repetens verbis atque atq; monebo.
Ne te corripiat laudum tam dira cupido,
Neu ſic uentoſæ ſcandas faſtigia famæ,
Pax vna triumphis innumeris potior. Silius XI.
Speratis pacem ut cupias poſtferre triumphis.
Ne Martem, ne quære puer, bella horrida bella
Aduenient ultrò: ſpumantem ſanguine cerno
Vlamq;, Dunamq;, novam faciemque laborum,
Æreq; fulgentes acies, tu fræna ſuperbas
Accipere, & Litauis urbes parere iubebis,
Tu populos hoſtes ingenti Marte triumphas.
Sponte ſuâ volvenda dies en afferet unquam,
Arma tepefacies, Moſchorum cæde: quid ultra
Demoror? factis Litavos ſuper æthera tolle.
Talibus orabat vates Muſæus, & olli
Nicol: Radiu. uſu & experientia prudentiſſ. & conſulti ſſimus belli pacíq; urbibus.
Incendit pectus famæ præſtantis amore.
Ipſe SENEX vsvs ſolio ſe tollit ab alto,
Et iuveni munus donavit ferre: nec, inquit,
Sedibus his hoſpes ſic indonatus abibis,
En veſtes vario textas ex ordine rerum,
Sic ait, aſt illum Muſæ, ſimul omnis euntem
Deduxit chorus Heroum trans Hippocrenen.

Dulcis

tad pavartyk analus ir dievotų poetų kūrybą:
jie karalius ir karus į popierių dailiai suguldė.
Skaitė su meile kadai nemirtingą Homėrą Pelietis,
didvyris, grūmęsis ten, kur karščiausiai kautynės liepsnojo;
rūpesti mano, tik tuos teskaityk, kas prilygo didinga
iškalba plaukui žilam Itakiečio ar Nestoro burnai.
Radvila, vaike, tiktai dėl vieno vienintelio daikto
noriu įspėti tave ir dar kartą tavęs paprašyti.
Tau pragaištingas garbės troškimas tegu nepakenkia,
žingsnio neženk į didžiai apgaulingo garsumo viršūnes,
pergalėms mūšio lauke atidavęs pirmumą prieš taiką.
Marso nežadink, berniuk, nes karai – karai nuogąstingi!-
patys ateina... Matau, kaip Ula nusidažo raudonai,
srūva krauju Dauguva, kaip iš naujo įvykiai klostos:
žiba rikiuotės variu, tu ir vėl pasipūtusiems miestams
žąslus uždėsi ir juos nusilenkti lietuviams priversi,
švęsi, įveikęs kare neapsakomam priešus, triumfą.
Laikas tau, Radvila, pats atlakins, kas likimo išburta:
ginklai sušils nuo Maskvos kareivių žudynių, tad ką gi,
savo žygiais garsiais lietuvius lig padangių išaukštink!"
Dainius Mūsajas tokiais palinkėjimais kalbą užbaigia
ir troškimą garbės nemarios jo krūtinėj įžiebia.
Tąsyk pakyla patsai Patyrimas karšinčius nuo aukšto
sosto ir duodamas jam dovanų atsisveikina šitaip:
„Tu be jokios dovanos neišeisi, sveteli, iš šičia:
prašom paimti štai šį įvairiopo audimo drabužį!"
Baigė senolis. Tada keliauninką per Hipokrėnę
pervedė mūzos, kartu ir visas herojų ratelis.

DVLcis Amor Famę, & ſupremę haud cõſcia legis
Gloria, quæ magnas ſeritis ſub pectore curas,
Qualibus hunc juvenem ſtimulis agitaſtis ab illo
Tempore, quo veſtri percuſſus vulnere thyrſi,
Nocte, dieq; ſuo laudem cum corde putabat,
In veſtroq; libens jam nomine ſuſpirabat.
Vos propter mortale genus per mille pericla,
Per varias vitam certant effundere mortes:
Veſtra ſpe in ferrum, metuendaq; monſtra ruebat
Alcides, qui nunc fertur MEDIoximus eſſe.
Curtius haud hominum, ſed veſtis viribus actus,
Quadrupedem ſtimulis urget, majoribus ipſe
Vrgetur, manesq; (ò vix credenda!) recluſos
Auſus inauſa petit, patefactaq; Tartara claudit,
Victima quam DITI ſuperi invidère potentes.
Ecce per obſtantes natos, dulcesq; catervas
Regulus ingreditur vitam pro laude paciſci,
Quem nunc & Syrtes, quem nunc MASſilia tellus
Et gens æſtifero Cancri diuerſa ſub orbe
Obloquitur, prohibesq; mori tu FAMA PERENNA.
Vos adeò & veſtros agitans Radiuilus honores
Iampridem magnos orſus molitur, agitq;,
Iamdudum in curas animum diducitur acres,
Et nunc poſcit equos, nunc MArtia ſpicula tendit,
Nunc æquęva trahens per campos agmina ludo
Flectit equos, ineunt curſus, variosq; recurſus,
Et nunc aêripedes ceruos, ſyluasq; fatigant,
Nunc Martis, pugnæq; cient ſimulachra ſub armis,

Glorię & Famæ ſtimulus.

Exercitia Radiuili in iuuentute.

Exercent

Mielas Troškime garbės ir aukščiausios nepaisanti teisės
Šlove! Tai judu, kurie krūtinėse rūpesčius sėjat,
šitokiu akstinu šiam jaunikaičiui neduodat ramybės
visą tą laiką, kai jis, nuo tirsų jūsų žaizdotas,
svarstė širdies gelmėse, kaip šlovės susilaukti, ir jūsų
vardo visa širdimi tenorėjo ir dieną, ir naktį.
Šlove, garbės Geiduly! Tai dėl jūsų prarasti gyvybę
skuba visa žmonija per daugel pavojų ir mirtį.
Puolė ginklus ir baubus Alkidas, trokšdamas jūsų
(porina žmonės užtai, kad Alkidas buvo herojus).
Kurcijus žirgą akstim pašokdino ir pats nuo skaudesnio
akstino šoko pirmyn, ne žmonių paskatintas – jūsų,
kai (patikėti sunku!) karalystei šešėlių pravirus
puolė be baimės angon ir uždarė Tartaro žiotis –
Dičiui aukštieji dievai šios aukos pavydejo be galo.
Šitaip išėjo šlovės pelnyti gyvenimo kaina
Regulas, glaudžiai vaikų ir minios artimųjų apstotas;
keikia jį Sirtys nūnai, Masilijos žeme vainoja,
mini bloguoju visi po Vėžio kaitriąja padange
jį, o neduodi tik tu, Amžinoji Šlove, jam žūti.
Taip Radvilaitis, tik jus ir jūsiškę garbę tematęs,
jau nuo seniai širdyje užsimojo herojiškiems žygiams,
jau nuo seniai del didžių sumanymų galvą džiovino.
Čia jis paprašo žirgų ir Marso strėlę paleidžia,
čia bendraamžių būriams vadovaudamas, rungias ir
žirgus
tai nuskraidina pirmyn per laukus, tai atgal sugrąžina,
čia po giružę greitus lyg vėjai elnius sau vaiko,
čia jau kautynių žiaurių veiksmus repetuoja su ginklais,

Exercent ſeſe bello, quo turbine telum
Torqueat, & quo quisq; modo celer exeat haſtam.
Prima ætas bello teritur, Martisq; labore,
Iam bicoloris equi fodit calcaribus armos,
Et puro fulgens clypeo ſeſe arduus infert,
Ærea crinitur criſtis in vertice caſsis:
Iam curru valido ſpirantes naribus ignem
Ad juga cogit equos, campo bellatur aperto.
Nunc arcus ducit, donec curvata coirent
Inter ſe capita, & læua contingeret oras
Extremi chalybis, dextramq; ſub aure teneret:
Nunc haſta arietans, nunc fulmineum rotat enſem,
Atq; ferox animis, & ſpe jam præcipit hoſtem,
Iamdiſcit, quo more acies diffundere campis,
Et quo prima modo tentare pericula belli
Debeat, in turmasq; viros componere tutas,
Armorumq; dolos, & belli concipit artes,
Vt foſſam ducat caſtris, & mœnia vallet,
Vt faciles, duriq; aditus ſuper urbibus altis,
Et, ſi fors infeſta parant concurrere ſigna,
Quo deceat rectæ faciem componere pugnæ,
Inſidiasq; truces crepero ſuperaddere Marti
Iam bellum poſcit, iam Morduæ bella minatur
Pernitiẽq; grauem, magnos jam mente triumphos
Concipit, & ſæpe hoc affatu ambire parentem:
Mene igitur comitem tantis adjungere bellis
Abnuis? & ſolum te in certa pericula mittam?
Ipſe triumphati properas excindere Moſchi

Bellicarum laudum & Triumphalis lauri amor in Nicol. Rad.

Roboreas

semias kartu su kitais patirties, kaip, kam nors užsimojus
ietimi, saugiai nuo jos ašmenų išsisukti gąlėtų.
Jaunos dienos kovoj ir Marso tarnyboj praeina.
Spaudžia nūnai Radvila obuolmušio šonus pentinais,
joja lauku išdidus su skydu žiburiuojančiu rankoj,
plaistos ant raito galvos varinio šalmo sultonas.
Kinko nūnai Radvila ugnimi kvėpuojančius arklius
karo vežiman tvirtan ir ant plyno lauko kovoja.
Štai jis lanką įtemps, kad į daiktą sueitų riestieji
lanko galai ir kairė palytėtų strėlės tvirtaplienę
asnį, o jo dešinė tempdama po ausim atsidurtų.
Štai jis ietį paleis, štai ratu žaižaruojantį kardą
suks ir pilnas drąsos nugalės vaizduotėje priešą.
Mokos nūnai Radvila, kaip derėtų eiles išrikiuoti
karo lauke ir nuo ko kautynes pirmiausia pradėti,
kaip saugiuose pulkuose sustatyti vyrą prie vyro,
perprasti ginklų klastas ir išmokti kariavimo meno,
kad ir stovyklą grioviu apkraštuotų, įtvirtintų sienas,
kad ir virš miestų aukštų priartėtų lengvai ir gręsmingai;
mokosi, kaip surikuot teisingai eiles, jei kautynių
trokštančios vėliavos jau susiremti ruošias, ir kokią
klastą beširdę kovoj pritaikyt, jei galas neaiškus.
Ir štai jau prašos karan Radvilaitis, karu ir žudynėm
Mordvai grasina žiauriom, vaizduotėje regi didžiulį
savo triumfą ir taip neretai prakalbina tėvą:
„Argi į tokius karus tu manęs palydu nepaimsi?
Argi vieną tave į tikrus pavojus aš išleisiu?
Negi neleisi, kad aš didžiulės šlovės susilaukčiau,

Roboreas arces,& deplorata colonis
Arua,mihi ad laudes tantas pater ire negabis?
Non ita mî Famæ faſtidia: non ita priſci,
Quorum ſanguis ego quondam fecére parentes.
Eſt hìc, eſt animus lethi contemptor,& illum
Dextra iuvat,ſine militiæ perferre labores
O pater:his ardens evexit ad æthera Virtus
Clara viros, quorum manus eſt ſpectata per arma.
Sic ciues,patriamq; ſui fecére merendo
Heroës ſemper memorem: ſic itur in aſtra,
Hæc ait: at patrium pertentant gaudia pectus,
Expleri mentem nequit,amplexuq; petivit:
O mea progenies, mea ſola & magna voluptas,
Macte puer virtute tuâ,haud indignus auorum
Eſſe cupis, non te indecorem Radiuile videbo.
Sic pater omnipotens faciat,qui cernit & omne
Fas jubet eſſe ratum, ſic magna incepta ſecundet.
At tu parce puer bello,ſcio quid nova poſsit
Gloria militiæ,quantum certamine primo
Primitiæ,& prædulce decus: ſatis ò tibi reſtat
Armorum,nondum Bellis concludere portam
Fata ſinunt,nondum licet aurea condere ſecla.
Nunc age Regalem Auguſti te conſer in aulam, *In Aulã Regis Auguſti traditur.*
Quem tellus Lituana ducem venerabitur,ille
Imperium ſollemne breui regnator habebit,
Auguſtus Litauæ dux Auguſtiſsimus oræ,
Cui tu par ætate,pari vos flore juventas
Condecorat,viridiq; genas lanugine veſtit.

tėve? Vis vienas skubi Maskvos ąžuolinių tvirtovių
versti ir siaubti laukų, žemdirbių verksmuose
paskandintų.
Man garbė ne visai svetima, ir ne šitaip kadaise
elgės senoliai, kurių pats tikriausias esu palikuonis.
Šitoj krūtinėj jaučiu mirties nebijančią širdį,
ši dešinė jai padės, tad išleisk į vargus kareivystės,
tėve, mane, nes per juos į padanges Narsumas aistringas
vyrus iškėlė ir jų tvirtybę ginklais išbandė.
Šitaip herojai, žmonėms ir tėvynei tarnaudami, liko
jų atminty amžinai – į žvaigždes juk kylama šitaip!"
Tarė, ir tėvo širdis apsąla iš džiaugsmo, net žodžio
jis neberanda iškart, tik sūnų tvirtai apkabina:
„Vaike mano brangusis! Ak didžiuli, vieninteli mano
džiaugsme! Garbė tau, sūnau, kad užaugai narsus ir
prilygti
nori tėvams! Į tave, Radvilaiti, žiūrėsiu be gėdos.
Te Visagalis, matąs ir lemiąs, kad įvyktų įvykti
lemta, mane palaikys, kas didingai pradėta palaimins!
Visgi be karo, sūnau, dar pabūk, nes žinau, kiek pavojų
atneša jauno žmogaus veržimasis karo tarnybon,
kiek su pirmąja kova šlovė malonumų suteikia.
Tavo daliai karų dar užteks, nes likimas neleidžia
vartų užkelti karams ir auksinio amžiaus pradėti.
Vyktum, sūneli, verčiau į Augusto karališkus rūmus.
Lenkias visa Lietuva kunigaikščiui savo Augustui;
greitai sulauksim dienos, kai turės ir karaliaus švenčiausią
valdžią didysis visos Lietuvos kunigaikštis Augustas.
Amžium jūs lygūs abu, ir vienodai jūsų jaunystė
žydi ir skruostus barzda pirmąja abudviem dabina.

Hic ſuper ipſe tuâ moliri laude labores,
Illius ante oculos diſces, exordia honorum
Incipe per medios curſus virtutis habere.
Sed quid ego hæc autẽ referã? quibus artibus ille
Fulſerit, & toti meritis præluxerit aulæ?
Vtq; fidem patriæ, obſequia haud indebita regi
Præſtiterit, iam tum decori florentibus annis.
QVAre Dux Litauus iamdudum talia cernens
Facta viri? & tantis deberi præmia rebus
Inclyta, ſic facie juvenis ſua lumina figens
Pauca refert: ò famâ ingens, ingentior armis
Dux Radivile, tuus quando omnia munera ſupra
Eſt animus, quo te tanto dignemur honore,
Et quæ poſſe rear pulcherrima præmia ſolvi?
Nulla meis ſine te parietur gloria rebus,
Seu pacem ſeu bella geram: tu fortis obibis,
Mox ſimul ac matura virum te fecerit ætas,
Bella aquilâ, lituisq; tuis: te pectore toto
Accipio cupidus, vox & mea dextera teſtis.
Imò ego quæ mihi cunq; Fides, quæ cura ſalutis,
In gremio tibi pono libens, tu pocula nobis
Miſcebis, quando regali ſtructa paratu
Menſa nitet, magnum, fidiſsime, concipe munus.
Contra quem fatur Radivilus: Maxime regum,
Me non ulla dies præclaris arguet auſis
Diſsimilem, ſeu pace velis, ſeu Marte paratum
Cognoſces, quemcunq; ferat ſors aſpera caſum,
Seu mihi luce frui, ſeu certè occumbere morti,

Ob merita & virtutes ſit M. D. L. Pocillator.

Fata

Nuopelnais savo patsai sunkumus išmoksi įveikti
šičia po jo akimis, tad pradėk garbingą tarnybą
eiti dabar – vidury narsaus gyvenimo kelio.
...Ar apsakyčiau giesmėj, kokiais sugebėjimais švietė
ir kokiom paslaugom suspindėjo dvare jaunikaitis,
kad pasirodytų, kaip atsidavęs tėvynei ir klauso
savo karaliaus, puikaus jau anuomet pražydusiu amžium?
Na, o ką Lietuvos kunigaikštis galvoja, išvydęs
vyro darbus didžius? Kad pagerbti už nuopelnus tokius
verta didžiom dovanom. Ir jaunam į akis pažiūrėjęs
kalba valdovas trumpai: „Įžymus ir narsus kunigaikšti!
Tavo gabumai yra didesni už bet kokią tarnybą.
Kokia garbinga vieta ar brangiausia dovana gali
tavo valdovas tave dar pagerbti ir tau padėkoti?
Man nepelnyti šlovės be tavęs, kad ir ką aš daryčiau:
šalį valdyčiau taikoj ar kariaučiau – tu grumsiesi narsiai!
Veikiai ir amžius brandus, ereliu ir tavo trimitais
papuoštas, patį vyčiu padarys, tad į artimus žmones
noriu priimti tave – ir balsu, ir ranka šia prisiekiu.
Tau aš rūpybą manim ir priežiūrą mano sveikatos
pavedu noriai nuo šiol: atsigerti sutaisęs, paduosi
taurę per pokylį mums, kai nuo valgių didžiulės daugybės
lūžta stalai... Valdiny atsidavęs, priimk šią tarnybą!"
Tik nesutinka su juo Radvila: „Didysis karaliau!
Man neprikištų diena nė viena, kad esu nenuveikęs
žygdarbio. Tik panorėk, ir aš būsiu kaipmat pasirengęs
taikai ar Marso darbams; kad ir kokią man baisią nelaimę
skirtų likimas žiaurus, ar gyventi, ar mirtį sutikti –

Fata DEi, cuius nutu moderantis eunt res.
O mihi tam longè maneant volventia vitæ
Tempora, nec citò mors animâ ſeduxerit artus:
Primus ego ingrediar te Dux Auguſte ſub auras
Ætherias inferre (tibi modò vita ſuperſit)
Et nomen laudesq; tuas extendere factis.
O tantum faueant cœleſtia numina cœptis,
Non me bellando vincet nec Scipio, nomen
Africa cui deuicta dedit, nec callidus Afer
Hannibal, huic Mars ipſe licet, Fors adſiet illi.
Ante tuas, duce me, fugiet Moſchouia turmas,
Ipſe lacus condet ſeſe Regnator in Albos,
Fidentesq; fuga celeri, fractisq; ſagittis
Trans Tanaim uſq; Scythæ fugiẽt ad Caſpia regna.
Iam (ſine) bella gerãt hoſtes, ſed ſanguine Moſcho
Impia peruerſæ gentis perjuria ſoluam.
Ante tuos oculos victæ longo ordine gentes
Incedent, variæ linguis, armisq; virisq;,
Et Caſanum genus, & diſcincti Perreaslavi,
Rezaniiq;, lagittiferiq; Moromones, atq;
Roſtouii, Tueriiq; truces, fortesq; Sevierj,
Et manus Aſtrachanûm ſpirantes pectore robur,
Extremiq; hominum, ad glacialia marmora Ponti
Errantes Duinæ: magni populiq; ducesq;.
At ſocia ingentes mirata Europa triumphos
Dona feret, nec non ingentes ære columnas
Ducent, ignotusq; tuam laudem audiet orbis:
Mox etiã tellus reuerebitur ipſa Libonis

Bieloſeio-ro arx & lacus tutiſſimum latibulum Moſchi.

Aſtrachanũ arx Moſchorũ, ſed populi Scythæ, ubi volga in mare Caſpium fluit.

Duinæ populi ad mare Glaciale.

visa Dievo valdžioj, Jo valia juk plėtojasi viskas.
O, kad kaip galint ilgiau tekėtų gyvenimo metai
man ir negreitai mirtis atskirtų kūną nuo sielos!–
Pirmas pradėčiau tave, Lietuvos kunigaikšti Augustai,
kelti ligi dangaus (tik tegu tau amžiaus užtenka),
platinti žygiais savais kunigaikščio šlovingąjį vardą.
O, kad tik būtų dangus palankus sumanymams mano:
nei Scipionas, kuriam nugalėtoji Afrika davė
pravardę, nei sumanus Hanibalas manęs neįveiktų,
nors ir Likimas pirmam, o antram pats Marsas padėjo.
Man vadovaujant, Maskva, prieš tavuosius pulkus
sudrebėjus,
bėgs: jos valdytojas pats pasislėps tolimam Belozerske,
na, o sulaužę strėles ir vien kojom greitom pasikliovę
skitai per Doną lig pat karalysčių prie Kaspijos svilins.
Priešams kariauti negink: su klastinga tauta už nedorą
priesaikos laužymą pats maskviškių krauju atsiteisiu.
Tau prieš akis pražygiuos nesibaigiančia virtine
mūšiuos
priveiktos gentys, kalbom nepanašios, ginkluotėm ir
vyrais:
žengs kazaniškių būriai, Perejaslavo jodžargos žmonės,
Muromo vyrai, strėlėm apginkluoti, kariai iš Riazanės,
žiaurūs tveriškiai, tvirti severskiečiai, Rostovo piliečiai,
astrachaniškis būrys tvirtaširdžių, kiti – tolimiausi –
žmonės, klajojantys ten, kur į Arkties ledjūrius plukdo
vandenis Šiaurės Dvina,– daugybė tautų ir valdovų.
Dovanas neš Europa bendražygė, didžių sužavėta
pergalių, žmonės statys kolonas didingas iš vario
tau, ir garbė nukeliaus lig tavęs nepažįstančių žemių.
Veikiai tavąsias teises ir pati Libono tėvynė

Iura tua, Auguſtis ſeges acceſſura triumphis.
Talia Nicoleos regi promittit, & olim
Venturos illi magnos ſpondebat honores.
Auguſti Dominatus in principio tranquillus.
Interea quinos Sol circumvertitur annos,
Pace ſerenanti placidiſsima tempora præſtans.
Quæ maris eſt facies, quando Rex ipſe tridentis,
Per mare velivolum curru dat lora ſecundo,
Æquora lata ſilent, venti poſuére furentes,
Velificantq; citi nautæ ſuper æquora ſumma.
Hic ſtatus in Litavis fuit, & pax alma vigebat,
Cum tutos (ò nulla diu mortalia conſtant)
Fecerat infeſtos fines populator ab ipſo
Euxino fera tempeſtas effuſa peloro,
Terra iacet quondam Gottis habitata Poloucis,
Pontica cæruleis agros vbi ripa frequentat
Fluctibus, armiſono tellus dilecta GRADIVO,
Tattarorũ & regionũ deſcriptio.
Vnde Scythæ gens Caucaſiis è montibus orta,
Innumerum clauſas cautes examen Imai
Exuperans, fertur priſcos pepuliſſe colonos.
Rara ſeges creſcit, raras ibi meſſor ariſtas
Falce ſecat, raro terram molitur aratro,
Horda eſt natio. ſeu gẽs unaquæ q; Tartarorum: nam diuiduntur in Hordas ſeu populos.
Et penitus nullis crebreſcunt meſsibus agri.
Nec multæ lucent urbes, nec mœnia morti
Prætendunt, capiuntq; leves, magaria tantum
Apparent, erratq; in campis Horda profundis.
Effera ſtirps, cuius nunquam manſueſcere poſsunt
Pace animi, dirâ facie, turpiſsima vultu,
Mars oculis, Mors in pharetra, nam felle ſagittas
Mortifero

gerbs, ir ant lauko išaugs Augusto pergalių derlius".
Šitaip žadėjo kadai Mikalojus karaliui ir skelbė
jį iškilmingai garbės didelės ateity susilauksiant.
Penketą metų pagret tekėjo ir leidos skaisčioji
saulė taikoj, nešdama tiktai gyvenimą ramų.
Šitaip nurimsta vanduo, kai patsai tridančio valdovas
ratuos keliauja lėtai pasipuošusia burėmis jūra:
jūra rami lig gelmių, ir nepučia vėjai padūkę,
marių aukštąsias bangas vien jūreiviai greiti tevagoja.
Šitaip atrodė tuomet Lietuva, kur taika viešpatavo.
Tik – žmonių reikalai niekada nepabūna pastovūs!–
rimtį valstybėj visoj sunaikino iš Juodmarių krašto
priešas – tarytum audra, iš kriauklės nirtulinga ištrūkus.
Žemė yra, kur kadai poloviečiai gotai gyveno.
Juodmarės žydra banga čia į krantą atsimuša nuolat;
myli šią žemę patsai triukšmaujantis ginklais Gradyvas.
Sako, kad žemdirbius, jos senuosius gyventojus, žiaurūs
skitai išvarė – tauta, iš Kaukazo kalnų atsibasčius,
tuntais virste virsdama per Imajaus uolas pražūtingas.
Šičia ir derliai reti, ir pjovėjas čia pjautuvu retą
varpą nupjauna, retu noragu išvagoja arimą,
o nuo pajūrio toliau nebrandina nė pasėlio laukas.
Miestų nedaugel čionai, nuo mirties neapsaugoja sienos,
žmonės čia plėšti greiti, palapinėse čia tegyvena –
Orda klajoja viena tam krašte atokiau nuo pajūrio.
Orda – nuožmi giminė; nepajėgia suminkštinti būdo
taikmetis joks jo žmonėms šiurpulingo gymio ir veido.
Marsą jie nešas akys, strėlinėse mirtį, kadangi

Mortifero celeres armant,& tela venenant
Perfida:dii talem Litauis auertite peſtem,
Pars in Mancopio ſe exercent æquore,OVIDj
Stagnum alii pulſant (ubi plumbo cernitur ipſo
Æterno paries compactus robore, longè
In mare protenſus) patriam æquiparare ſagittam
Certantes equitum lunatis curſibus: illic
Armentarius Aſophides ſua tecta,laresq́
Bucera ſub plauſtro iungens armenta,patente
Graminis in campo vehit, uxorumq́ cateruam.
Sæuum à ſtirpe genus,prædas amor uſq́ recentes
Conuectare,viget parvo contenta iuventus,
Bellatoris equi tergo,quem ſiue ſenectus,
Sontica ſeu tabes ad limina mortis adegit,
Mactant,ſemuſtæ fruſtis epulantur equinæ
Et læti malis mandunt liuentia membra.
Poſtquã emota fames, mulctris turgentia tendunt
Vbera equæ,tepidoq́ imitantur pocula lacte.
Etgo ubi præda deeſt,& Amor jã Martis inarſit
Pectore,Vollinios denſi vertuntur in agros
More furentis aquæ,magnis quæ rupibus acta
Impete torrenti ruit, hinc vicinia tota
Mugiit,& nemorum ſyluæ intonuère profundæ.
At poſtquam latos intrarunt milite campos
Hippophagi, fumant crebris incendia villis,
Templa DEi flammis turpantur,cædibus agri,
Nec ſpes ulla fugæ, ſimul audiuêre volantes
Et videre Scythas: veſtigia flammea torquet

Mores Tartarorũ Tauricanorum qui Tauricam occupauit anno 1211. ex Caucaſiis montibus exeuntes

Aduentum eorũ Cometæ inuſitatæ magnitudinis per 18. dies, Maio menſe apparens prædicebat.

Tartari lunatis curſibus prælium ineunt.

Hippophagi Tartari & Galactophagi.

Volinia tũ M. D. Lit. prouincia obnoxia incurſionibus Scytharum

mirko nuodingoj tulžy strėles ir užnuodija savo
ietis – dievai, lietuvius nuo tokios pražūties užsistokit!
Skitų viena giminė lygumoj prie Mangupo mankštinas,
žirgus šokdina kiti po pelkėtą Ovidijaus žemę
(kur tvirtai suręsta, nesugriaunama siena iš švino
jūron išeina toli), kai vis vingiais varydami arklius
vyrai prilygti tėvams iš lanko šaudymu bando.
Ten Azofidas piemuo, galvijus pasijungęs į sunkią
arbą, gabenas kartu ir larus, ir pastogę, ir visą
moterų pulką stepe, žaliuojančia lig horizonto.
Žmonės beširdžiai suvis, juos aistra apėmus vis naują
grobį gabenti, mažu pasikakina skitų jaunimas;
karo žirgą, kuriam valanda paskutinė atėjo
dėl pragaištingos ligos arba dėl senatvės, jie pjauna,
smagūs vaišinas pusiau iškeptos arklienos kepersiais,
vaisiais užkanda mėsos mėlynuojančios gabalus smagūs.
Alkį nuviję, spenių kumelės išbrinkusių siekia
melžtuve – vyno taures jiems šiltas pienas atstoja.
Taigi, kai grobio stoka jų krūtinėse uždegė karo
aistrą, paplūdo būriais po Volynės žemę totoriai.
Taip siautulingas vanduo, uolų įdūkintas didžiulių,
virsta siaubinga jėga į krantą, net dunda aplinkui
viskas, o girių pati glūduma atitaria aidu.
Vos hipofagų kariai po plačiuosius laukus pasiskleidžia,
dūmai visam jų kely iš gausių sodybų pakyla,
žūsta bažnyčių garbė liepsnose, o žudynėse – dirvų,
niekas ištrūkti vilties nebeturi, nes ką tik girdėjęs
tuoj ir pamato skitus: arimus baugindamas ginklais

Ocyor & Coro ſubitas glomerante procellas
Tattarus,& patriis Aquilonibus ocyor,agros
Terrificans armis,& telis aſtra laceſsit.
Vtq; lupi ſi quando datum eſt hædilia noctu
Irruere impaſtis,quos & leuiſomna canum vis
Neſciit intrantes,armillatiq; Moloſsi
Proflantes ſomnum,indicio ſagire nequibant,
Raptores imbelle pecus,mutumq; timore
Proſternunt,ſuadente fame,lacerantq;,trahuntq;:
Sic hoſtes poſtquam tranare Boryſthenis undas
Contigit, irarum laxarunt omnia fræna.

Vilna à Gedimine M. Duce L. ſunda. Anno Dñi 1321.

Gediminis opus tum diues Vilna tenebat
Auguſtum, quo conuentu numeroſa coibat
Nobilitas,lætosq; dies ſine fine trahebant,
Cum penitus totam vulgatur Fama per urbem,
Turbatam pacem referens,hoſtisq; furorem,
Iamq; ferè totis miſceri incendia campis:
Dumq; ſacri proceres lenta ad conſulta vocantur,
Ecce uolat juvenis medijs ex hoſtibus ægrè
Incolumis,ſudans & ſaucius ora ſagitta,
Necquicquã telumq; trahens, verſamq; pharetrã,
Ad regem duci poſcit,ſanctumq; Senatum,
Auxilium inclamans palmam tendebat utramq;:
Rex genus egregium,Iagellonidumq; propago,
In te iam ſuprema ſalus, tua poſcimus arma.
Vollinias ſæuus populatur Tattarusoras,
Vrbibus exitium, & villis immittit acerbum,
Iam bona pars terræ cineres conſedit in altos,

Pars

skitas, už Korą, kuris umariausius viesulus suka,
už Akviloną iš jo gimtinės greitesnis, palieka
pėdsaką kraupų ugnies ir įkyri ietimis dangui.
Tarsi vilkai, jei kada ožiukus išbadėję užpuola
nakčiai užstojus, o jų neišgirsta per kiaurmiegį šunes
ar net užuosti bėdos nebegali, per patį saldumą
miego piktai urgzdami, molosai su pančiais ant kaklo;
tarsi plėšrūnai, kurie iš baimės praradusį žadą
rambų galviją bemat parsigriauna, drasko ir tąso,
taip ir totoriai, vadžias paleidę, įtūžiui davė
visišką valią po to, kai laimingai perplaukė Dneprą.
Tąkart tasai kūrinys Gedimino – turtingasai Vilnius
globė Augustą; prie jo suvažiavus bajorų ir ponų
aibė be skaičiaus dienas puotose ir linksmybėje leido,
kai visuose namuose po sostinę Gandas pasklinda,
kad sunaikinta taika ir valstybėje siautėja priešas,
kad veik visuos pakraščiuos iš gaisraviečių verčiasi dūmai.
Kol garbiuosius ponus pamažu į tarybą sušaukia,
štai ir jaunuolis kažkoks pasirodo, ištrūkęs iš priešo,
sužeistas, visas kraujuos ir strėle sužalotas į veidą,
vilkdamas veltui drauge dar nuleistą strėlinę ir ietį.
Prašo, kad vestų tuoj pat pas karalių ir šventą senatą;
čia jis ištiesia rankas ir šitaip maldauja pagalbos:
„Žemėj garsios giminės karaliau, Jogailos vaikaiti!
Tavo pagalbos prašau, nes likai vienintelis ramstis.
Šėlsta totorius nuožmus: Volynės žemę jis siaubia,
miestams ir mūsų kaimams pražūtim nematyta grasina.
Žemių geroji dalis pelenų gilybėj paskendo,

Pars Scythico mucrone jacet, pars colla catenis
Subiecit, captus iam Viſneuecius ipſe,
Pauci ſuſtentant hoſtes, rariq; manipli.
Quàm multæ gentes avium per nubila tranant,
Quando grues reditũ tepidas meditantur in oras:
Tam multi noſtris adſunt in finibus hoſtes.
Nec numerum ſcimus, ſed campos plurima turba
Occulit, & nubes denſiſsimus imber obumbrat
Telorum, vidi, miſſamq; hoc ore ſagittam
Excepi, venio media de morte receptus.
In te Sarmatiæ præſtans regnator avitæ
In te oculos referunt omnes: miſerere tuorum.
At vos ò lenti proceres, quos ſcire decebat
Quid fortuna ferat noſtrũm, quos hoſtis inermes
Deſertos vexat bello, concedite tandem
Hanc libertatem fandi, ſat damna propinquæ
Vidiſtis gentis, jam deſolauimus agros
Funeribus, nec vos, proceres, hæc cura remordet.
Nos animæ viles infleta, & inulta caterua
Euxinum trahimur, vos hic convivia luxu
Ingenti ſtruitis: vos gazam effunditis omnem
In cœnas, hoſtes equitant acuuntq; ſagittas:
Nulla mali finis, patresq; ſenesq; cruentant
Maturos ævi, pueri innuptæq; puellæ
Matribus Aſophidum ducuntur munera belli.
(O patria! heroũ quondã domus inclyta!) quę vos
Accipient terræ miſeros? pars heu mare magnum
Aſpicient, tranſtriſq; manus bello apta teretur.

Querela Equitũ communis.

Pars

patiesė dalį žmonių kalavijas totoriaus, o daliai
suveržė pančiai kaklus; net patsai Višnioveckis – belaisvis.
Priešus sulaiko menki daliniai ir negausūs kareiviai.
Tartum sparnuočiai pulkų pulkais danguje urduliuotų,
kai į šiltuosius kraštus sugrįžti taisosi gervės,–
šitaip tad mūsų žemes begalybė priešų užtvindė.
Galo totoriams nėra, po tirštom miniom nematyti
žemės juodos, jie tikra paliūtimi iečių padangę
temdo, regėjau patsai – strėlė va pataikė į veidą;
čia, pas tave atvykau, iš nagų vos mirčiai ištrūkęs.
Protėvių žemės, visos Sarmatijos, didis valdove:
Žiūri visi į tave: pagailėk, karaliau, saviškių!
Na, o jūsų meldžiu man, nejautrūs didikai, atleisti
tiesmuką žodį dabar: privalėjot žinoti, kas laukia
mūsų, kuriuos, beginklius ir jūsų apleistus, naikina
priešas, užėjęs karu; jau pakankamai matėt nelaimių
jums artimos giminės, vien kapams mes dirvas
atiduodam,-
jūsų, didžiūnai, vis vien ši nelaimė, matau, nekankina.
Mus, nelaimingus, miniom, nei atkeršytom, nei
apraudotom
varo prie Juodmarių nūn, o štai jūs prabangoj dideliausioj
pokylius keliat ir vien tik puotoms sueikvojate turtą;
priešai galanda strėles tuo metu ir balnojasi žirgus.
Galo nelaimėms nėra: totoriai galabija tėvus,
vyrus, senius, o vaikai, netekėjusios mūsų mergaitės
vedamos motinoms jų dovanų iš grobikiško karo.
Žeme tėvynės, kadai pagarsėjusi savo herojais!..
Kur, nelaimingieji, jūs bepateksit? Išvys vandenynas
dalį, ir brūžins irklai prie karo papratusius delnus;

Crimum ſedes Tartarorum Tauricanorum

Pars Scythiam,& rapidas Crimi venietis ad undas.
Tam veniente die, quam decedente querentur,
Vollinios fines Rhodopes ſub rupe dolebunt,
Volliniam ah dulcem trans æquora trina vocabũt,
Volliniam liquidis geminabunt flumina ripis.
Vobis deſidiæ cordi, perfuſaq́ veſtis
Murice, nec patrię miſeretúe pudetúe laborum.
O verè Litauę, neq́ enim Litaui, ite choreas
Ducite, fors molles ſonitus,& tympana veſtra,
Audiuere Scythæ, & rapidas duxere choreas.
Quin agite, ò ſi quid patrii nuc Martis habetis,
Imus in aduerſos hoſtes,& ſumimus arma,
Nec tantis mora conſiliis, en vivida bello
Turba hominũ, Deus ipſe viros animũq́ miniſtrat.
His onerat dictis proceres,& crimen acerbat,
Conticuit tandem, lachrimasq́ abſterſit ab ore.
Vix ea legatus, variusq́ per ora cucurrit
Primorum tremefacta fremor, ceu quando ſilere
Incipiunt fluctus, nec adhuc, penitusq́ ſileſcunt.
Vt primum iuſſi voces poſuere frequentes.
Talibus Auguſtus ſolio Rex infit ab alto:
Ante quidẽ proceres uellem iſthæc ſcire, priusquã
Barbaricæ terras intrarunt Marte cateruæ,
Non nunc, fortè graui quando perculſa ruinâ
Cuncta iacent, agrosq́ inſultans obſidet hoſtis,
E tot ſunt homines tenui diſcrimine lethi.
Vitam ne exanimis poſcunt? non ſi mihi præſens
Iuppiter ipſe, queam victos arceſsere manes.

Tartari choreis lunatis ductis præliantur.

Sed

dalį į Skitiją ves pas srautingus vandenis Krymo.
Skųsis vergai ar tekės, ar leisis pavargusi saulė,
vargšai Volynės gimtos Rodopų papėdėj gailėsis,
vargšai Volynės mielos už trijų vandenynų vis šauksis,
svetimos upės skaidriais vandenais vis primins jiems
Volynę.
Jūsų širdžių dykysta nepaleidžia, o purpuro rūbui
nei dėl tėvynės gailu, nei dėl josios negandų gėda.
Nagi, lietuvės, ne jūs – lietuviai, sustokit į pulką:
gal melodingus garsus ir dundėjimą būgnų jūsiškių
skitai išgirdo ir jau siautulingus pulkus surikiavo?..
Ko nežygiuojat? O gal nebeturite protėvių narso?
Pulkim, pastvėrę ginklus, ir užgriūkim nekenčiamą priešą:
tartis ne metas dabar, anava pasirengusi karui
vyrų minia, o patsai Visagalis kariams vadovauja!"
Šitokiais žodžiais ponus apibėrė ir taip priekaištavo;
baigęs kalbėti ranka ašarota akis nusišluostė.
Vos tik užstojo tyla ir daugbalsė šneka nuvilnijo
ponų veidais neramiais – taip iš lėto pradeda rimti
mariose bangos ir tik gelmė kurįlaik nenurimsta,–
vos tik nutilo dažni diduomenės draudžiantys žodžiai,
šitaip nuo sosto aukštai karalius Augustas prabyla:
„Būčiau norėjęs, kad jūs, diduomenė, būtute patys
šitai žinoję anksčiau, nei totoriai valstybę užplūdo,
o ne dabar, kai galbūt po sunkiais pateko griuvėsiais
viskas ir priešas nuožmus atšuoliavęs užėmė kraštą,
ir ties grėsminga riba pražūties atsidūrė piliečiai.
Tik ar gyvybės prašys negyvi? Negalėčiau prikelti
kritusių, net jei patsai Jupiteris būtų man geras.

Sed quò relliquias tutemur,& impia ſaltem
Ante obitum miſero ſoluamus vincula civi,
Hic conſulta opus,& maturè facta virorum.
Nunc adeò,quæ ſit noſtræ ſententia menti
Exſequar,& paucis (animos aduertite) dicam.
Eſt mihi Dux præſtãs Radiuilo ſanguine cretus
Nicoleos,genere & factis notiſsimus heros,
Hoc ductore volo,& ſic ſtat ſententia,ferre
Auxilium populis,veſtrum proparare cateruas
Florentes armis,& bello fortia corda.
Dixit,at unanimes regem,regiſq; probarunt
Conſilium proceres,ſimul exhortantur in hoſtem.
Nec mora conueniunt,quibus aut præclara cupido
Bellandi, vel quos ſtimulat vindicta ſuorum.
Erdiuilonia ſeſe innxere ſub arce
Collecti,Nouogroda vetus quæ nomine fertur.
Inde ſpei pleni celerant,caſtellaq; Slucæ
Prætereunt,Moſcrum volitantia ſigna ferentes,
Puluereamq; citi nubem ſuper arua ciebant.
Ipſe decus ſummum Radiuilus vertitur ardens
In medio,ſequiturq; acies,& præterit: & jam
Præſentem pugnam campo ſperabat aperto.
Ecce Scythen trepidum penitus de finibus ipſis
Diſceſsiſſe ferunt,& adhuc veſtigia campi
Triſtia cladis habent: eadem impia Fama viciſsim
Detulit aduentum Radiuili, jamq; ſubire
Vollıniam Litauos: ergo gens dira,fugâq;
Aſſuetâ fidens,trepidâ formidine ſeſe

Nico Radi. uilus Dux eligitur in Tartaros anno 1549.

Fama in no. uis Impera. toris captis ualidiſsima

Bet, kad apgintume tai, kas dar liko, ir bent iš bedievių
pančių anksčiau, nei numirs, išvaduotume valdinį vargšą,
mums pasitarti ir greit pasielgti vyriškai reikia.
Taigi išdėstysiu jums sumanymą, kilusį dartės
mūsų širdy, ir keliais sakiniais apsakysiu, klausykit!
Štai kunigaikštis žymus Radvilų giminės – Mikalojus;
tai – karžygys, ir kilme, ir darbais plačiai išgarsėjęs.
Noriu, kad stotų vadu – tai šit koks sumanymas mano –
šitas herojus, žmonėms į pagalbą skubėtų ir vestų
jūsų ginkluotas gerai ir karo nebijančias kuopas".
Tarė, ir vienu balsu karalių bei jo nutarimą
ponai palaikė ir draug paragino keršyti priešui.
Greit susirinko kariai, kuriuos ar aistringas troškimas
karo, ar kerštas saldus už savuosius į mūšį vadino.
Prie Erdivilo pilies, kuri nuo seniai Naugarduko
vardą turėjo, visi lietuvių būriai susijungė.
Skuba iš čia jie, vilčių kupini, pražygiuoja pro Slucko
bokštus, Mozyriaus kuorus plevėsuojančios vėliavos
lenkia,
debesys dulkių aukštai virš arimų terodo jų kelią.
Pats prakilnus karvedys Radvila po kariuomenę nardo:
tai atsilieka, tai vėl prieš pulkus į priekį išjoja,
būdamas tikras, kad greit susirems ant atviro lauko.
Tik pasirodo, kad jau iš krašto suvis pasitraukė
bailūs totoriai (lig šiol pragaišties gedulingosios žymės
ženklios tuose laukuose); tas pats begėdiškas Gandas
perspėjo priešus, kad greit Radvila atžygiuos, kad atėjo
jo vedama Lietuva į Volynę, todėl pasileidžia
bėgti plėšikų gentis, pasikliauti pratusi kojom;

Tartari auditio aduentu Radiuili ac exercitus Lituanici fugiunt.

Proripit,in pedibus vitam poſuére, lupi ceu
Armentis paſti,quando inter fortia ventum eſt
Robora cuſtodum,fugiunt pede præpete cuncti.
Indoluit tantâ Radiuilus imagine rerum,
Et ſtetit obtutu tacito,multuſq́ recurſat
Mente dolor : multis curarum fluctuat undis:
Nec lacrymis caruére genæ, ſed conſcia virtus
Æſtuat,ingenuuſq́ pudor : nihil omnibus actum
Magnorum impenſis operum? quò,perfide,dicit,
Quò diuerſus abis iam Tattare,degener hoſtis?
Heu quid agat: quâ Crimicolas perquirat in ora.
Ardet : captiui cives,immitia in ipſis
Funera ſunt oculis : non hæc promiſſa potenti
Diſcedens dederam regi,ſed mille trophæa
Pollicitus : nunc hoſtimenta rependere ſæuo
Non licet Hordigenæ : cœleſtia ſydera teſtor,
Nom me pro uobis ullum fugiſſe periclum,
Quos inimica manus patriis abduxit ob oris,
Nec vitaſſe vices nimbis hoſtilibus ullas,
Molirer clades,memet ſuper ipſe dediſſem:
Sed contra placitũ ſuperis, Deus arbiter hoc vult.
Heu quæ vos terræ? quæ vos ſola barbara cives
Expectant! hæc multa manus ad cærula templa
Tendebat dicens, lacrymæq́ per ora volutæ.
Nec tamen interea res parua effecta,ſed hoſtis
Vera fugæ jam terga dedit, faſſuſq́ timorem,
Nec potuit Litauis cædes inferre colonis,
Vaſtificasq́ manus latis diffundere campis.

SEV

sprunka baimės pilni ir patiki kojoms gyvybę –
tartum priėdę vilkai iš visų jėgų lapatuotų,
tarpe galingų sargų bandos užpultos atsidūrę.
Baisiai tokia padėtis Radvilaičiui numušė ūpą:
dairės aplinkui tuščiom akimis, neapsakomą skausmą
kentė, užtvindė banga dideliausia rūpesčiai širdį,
nė nebepaisė veidų ašarotų, ugnim supratimas
savo narsos ir garbė įgimta liepsnojo krūtinėj.
„Negi ničnieko suvis nelaimėta už šitokią kainą?
Ko gi tu, prieše bjaurus, totori, į pašalį traukies?"
Ką gi daryti dabar? Ir kuriam krašte jam ieškoti
įnamių Krymo? Skaudu dėl belaisvių žmonių ir matytų
ką tik žudynių žiaurių: „Ne šitai galingam karaliui
jodamas žygin viešai pažadėjau – sakiau, kad trofėjų
tūkstančiai bus, o dabar nė grąžos atiduoti už pikta
skitui žiauriam negaliu! Dangaus žvaigždynais prisiekiu,
kad nuo pavojų jokių nesukau į šalį dėl jūsų –
tų, ką nedraugo ranka išsivarė iš gimtojo krašto,
kad nepabėgau grasioj akivaizdoj priešų gausybės –
būčiau stojęs kovon ir save už kitus paaukojęs,
tik – Visagalis neduos pameluoti – nebuvo tai lemta.
Kur bepateksit dabar? Ir kuri beišvys jus, piliečiai,
barbarų žemė?.."– Rankas į dangaus aukštybes iškėlęs
šitaip kalbėjo, ir jam per skruostus ašaros ritos.
Darbas gražus, kad ir ką sakytų kas nors, padarytas:
priešas leidos išties į kojas ir apimtas baimės
nei Lietuvos žemdirbių negalėjo žudydamas pulti,
nei per plačiuosius laukus didžiuliais būriais pasiskleisti.

SEV TER rore dato ceſsit victoria, ſiue
Sorte venit Martis, quis id in ductore requirat?
At REx Auguſtus tantæ virtutis amore
Compenſans meritum, populi committit habenas
Trocenſis, Litavi vt ſit iam pars magna Senatus,
Atq; PAlatini titulum, nomenq; capeſſat:
Et magis atq; magis patriam defendere magnam
Aſſueſcat: ſedenim VIRTVS Donata vireſcit,
ACCEnduntq; magis claras data præmia mentes.
Palladio veluti vivunt ex rore lucernæ,
Ac magis infuſo lucent, ſurguntq; liquore:
Sic, virtus neglecta jacet, laudata ſub aſtra
Tollitur, & ſuperis tandem ſe nubibus infert.
Et jam Fama viri nitens præſtantibus auſis,
Phaſidos ad fluctus, Calcantis & oſtia nigri
Venerat, horrebant fera ſtagna Mæotidos undæ,
Pax iterum pulſis bellorum nubibus alma
Exierat, placidoq; ſinu veneranda fouebat
Sarmatiæ populos, anno cum diuite donis
PACIS ALVMNA CEres, frugum mitiſsima mater
Certabant: pariter lætus frondator ad auras
AVGuſtum regem, AVGuſtum ſublime canebat,
Et te promeritum laudes RA Diuile ferebat.
Sed quæ nos oculis ſubitò impia faſcinat Ate?
Atq; diu (res ſi qua diu mortalibus uſquam)
Pace frui Litauis invidit ſæua Dearum?
Terra Liuona patet, ſeptem ſubiecta Trioni,
Frugis honore potens, & ſtagna liquentia diues,

Ob merita et Fidē dōatur à Rege Palatinatu Trocenſi.

Calcas fluv. Tartariæ.

Auguſti regnum felix & diues ac omnium rerum abundātia affluēs.

Occaſio belli Liuonici.

Kas nugalėtojo klaus. ar pergalę pelnė jis, priešui
baimės įvaręs, ar ji su Marso žinia jam atėjo?
Meilę už drąsą vis vien karalius Augustas parodo
ir atsilygina jam, už nuopelnus davęs valdyti
Trakų žmones: tebus nuo dabar lietuvių Senato
tikras narys ir turės garbingą vaivados urėdą:
būdamas juo, jau įgus ir didžią tėvynę apginti.
Kita vertus, gražiai atmokėta Narsa atsiskleidžia,
skatina gimti skirta dovana sumanymą didį.
Šitaip Paladės rasa gyvybę palaiko žibintams:
pripili skysčio daugiau, ir žibintai skaisčiau suliepsnoja.
Lygiai taip pat ir narsa neatlyginta sus, atmokėta –
kils lig žvaigždžių, kol galop pasieks debesynus
aukščiausius.
Didvyrio šito Šlovė, sužibėjusi žygiais didingais,
veikiai Fasido bangas ir Kalchanto juodojo žiotis
siekė ir pelkė rūsti Meotidės iš baimės jūravo;
vėl, nuvejojus karų debesynus, taika patekėjo
žemėj ir savo glėby maloniam Sarmatijos žmones
šildė, visų gerbiama; su derlingais metais lenktynių
ėjo dukružė taikos Cerera, pasėlių maloninga
motina; lygia dalim laimingas pjovėjas į dangų
aukštai didybei paties karaliaus Augusto vis siuntė
giesmę ir garbstė tave už nuopelnus, Radvila, tavo.
Betgi kokia mus ūmai vis nužiūri bedieviška Atė?
Negi ta deivė nuožmi neleido ilgai (jei kas žmogui
duota iš viso ilgai) taika pasidžiaugti lietuviams?
Tęsiasi lybių šalis po Didžiaisiais Grįžulo Ratais,
pelniusi derliais šlovės, susikrovus per vandenis turtą,

Turrigeris latè collucens arcibus: illic
Furſtembergus erat princeps, GERMana propago:
Germani Balthicomari venientes Lotauos populos longo bello oppreſſere.
Germani victis ſibi tranſcripſere colonis,
Omne ſolum, portuſq; maris, jamq; inde dicatus
Militiæ Cruciger populos ditione premebat,
Stirps inviſa virûm, quis nec ſacra fœdera curæ,
Nec metus, aut regum fuerat reuerentia cordi.
Crucigeri ſuperbi & crudeles, fædifragi.
Atq; hinc prima mali labes: hæc ipſa ruinæ
Fatali involvit gentem fiducia rerum.
Vilhelmus M. Brandeburgen. Archiepiſcopus Rigenſis. à Furſtēbergo Magiſtro captus.
Cœperat armipotēs preſſum obſidione MAgiſter
Pontificem Rigæ veteris, pœnisq; luendis
Nullus erat finis, cum duro carcere motus.
Auguſtus Fratris, quem BRandeburgica gentis
Inclyta imaginibus lux ſuſtentabat avitis,
Hortatur, paſſum tot jam non digna remittat
Pontificem, orator ſuper iſtis Lanſcius ibat,
Pacifico ſermone parans cor flectere ſæuum.
Lackii legatus ad Furſtembergū.
Aſt illaudatus Cruciger, pacemq; peroſus,
Fas omne abrumpit, Lanſcum nil tale merentem
Obruere, (ut fama eſt) ferroq; abſumere iuſsit,
Voluitur hic triſti letho, pulchrosq; per artus
It cruor, inq; humeros cervix moribūda recumbit,
Paciferæq; manu lauri fluxere decorâ.
Ora modis referunt comites fœdata malignis
Æthere caſſa pio, tum verò ardentius iræ
Aſſurgunt Litavis, regem obteſtantur, & arma
Arma fremunt, & ſe certatim hortantur in arma.
Stant belli cauſſæ, vindictam numina poſcunt.

SED

bokštais tvirtovių plačiai išgarsėjusi; čia viešpatavo
Fiurstenbergas, kuris kilimo buvo germanas.
Kaimo žmones karuos nugalėję ateiviai germanai
visą žemę iš jų pasisavino, atėmė uostus;
engė vargšus nuo tada pasišventę kariauti kryžiuočiai –
vyrų bjauri padermė, kuri nepaisė iš viso
nei sutarčių, bent menkos pagarbos karaliui, nei baimės.
Taigi per šitai pirmos nelaimės sulaukė kryžiuočiai:
toji savikliova jiems priartino galą lemtingą.
Suėmė laikęs ilgai apsiausty galingas Magistras
patį senosios Rygos arkivyskupą; nė nežinojo
vyskupas galo bausmėms, tad Augustas, giliai
sugraudintas
kieto kalėjimo, kur uždarytas kankinosi Brolis
(Brandenburgo šlovė nemari iš senelių paveikslų
dar jam palaikė jėgas), paragina laisvėn išleisti
kalinį, kentusį tiek, o šį prašymą perduoda Lanskis,
bandęs taikinga kalba paveikti nuožmuolį Magistrą.
Tik negarbingas, taikos nepakenčiantis šitas kryžiuotis
pamina teisę dangaus ir įsako Lanskį, nekaltą
visiškai, bausti mirtim ir nukirsdinti (žmonės taip kalba).
Žūna baisia mirtimi žygūnas, per sąnarius jaunus
plūsta kraujai, ant pečių vien kaklas mirtingas telieka,
puola iš rankų baltų ant žemės taikdario laurai.
Parneša žinią namo bendražygiai, kad Lanskiui gyvybė
žiauriai Rygoj atimta, o tada iš tikrųjų lietuviams
pyktis sukyla: visi į karalių kreipias, ir ginklai –
ginklai jau žvanga, kai jie vadina viens kitą prie ginklų.
Priežastys karui yra, ir dangus reikalauja jau keršto.

SED Regi, quamuis pollutæ munera pacis,
Et foliis oleæ Concordia vincta capillos
Sola placet, cunctos illam fert ante triumphos.
Ergo iter ad tumidum Germana mente Magiſtrũ,
Legato indicit, delecto ex ordine patrum.
Ni fratrem ſoluat cuncta irrita fœdera ſunto,
Contemptor pacis bellum ſperetq́, paretq́,
Omne illum (faxo) damnumq́ nefasq́ manebit.
Hæc ubi Pontificis jam Furſtembergus ab ore
Audiit (infandum) magnas exarſit in iras,
Et ni Fama virum tutetur & infula, vix iam
Temperet à manibus, tum reſpondentis ab ore
Abſiſtunt Diræ, digna atq́ indigna relatu
Vociferans, tandemq́ ora indignantia ſoluit:
Villelmumñe hominũ quiſquam, Diuũmq́ coëgit
Bella ſequi? aut hoſtem terræ ſe inferre Liuonæ?
Indignum eſt fratrem Auguſti tot acerba ferentem,
Et bello victum retineri carcere noſtro:
Quid terras, arcesq́ meas, & ſceptra Liuonum
Prodere Sarmatico, Rigam, memetq́ tyranno?
Quid, Curios Pruſsis, Fratriq́ parare ferendum?
Nos aliquid contra fraudes cœpiſse nefandum eſt?
Haud equidem iuſtis, vaniſq́ aſsurgitis iris.
Syluis te, Lituane, feras agitare putaſti:
Scilicet exitium terris immitis apertum,
Ignarus cui det præpes VICToria palmam.
Bella gerenda? geram: ſua cuiq́ exorſa triumphos
Pernitiemq́ ferent, & mî penetrabile ferrum,

Auguſtus ad bella lentus, nam celeritas infamũ naufragiũ.

Epiſcopus Samogitiæ Legatus alter ad Liuoniæ Magiſtrum.

Senec: Thy. eſt: Quã iuvat reges eunt.

Nors po kojų taika pamintoji karalių ir saistė,
visgi vienintelė jam vainikuota alyvmedžio lapais
Santarvė buvo miela: ją aukščiau už pergales kėlė.
Tad pas Magistrą, širdy puikenybės germaniškos pilną,
liepia žygūnui, rinktam iš senatorių luomo, keliauti:
„Brolį paleisk, o jei ne – negalioja sutartys jokios,
artinas karas taikos nekentėjui, tegu pasiruošia –
laukia nuostoliai vien ir nelaimės visokios Magistro".
Vos tik iš Vyskupo tai kryžiuočių Magistras išgirdo,
apėmė jį (net šiurpu ir sakyti!) didžiausias piktumas;
jei ne žygūno garbė ir mitra, tai vargu, ar tą kartą
rankos pakėlęs prieš jį nebūtų taip pat... Kad pratrūko
prakeiksmus siųsti burna! Ir kalbėdamas lemta nelemta
Fiurstenbergas galop apmaudaujančiom lūpom pasakė:
„Argi kas nors iš žmonių ar dievų kariauti prispyrė
Vilhelmą? Argi taip pat Livonijos priešai nepuola?
Sakot, nedora, kad mes nusikaltėlį brolį Augusto,
karą prakišusį mums, kalėjime savo uždarėm?
Ko gi jis mūsų žemes ir pilis, ir Livonijos skeptrą,
Rygą ir patį mane Sarmatų tironui išduoda?
Kam gi reikia kuršius atiduoti prūsams ir Broliui?
Argi nedora, kad mes kuo nors į apgaules atsakom?
Taigi rūstybė visai neteisi ir tuščia jus užvaldė.
Tujai, lietuvi, manei, kad giriose žvėris medžioji,
tad nežinodamas, kam sparnuota Pergalė skirtų
palmę, tu, aišku, grasai pražūtim neišvengiama žemėms.
Reikia kariauti? Prašau! Kiekvienam sumanymas savas
žūtį ar pergalę neš; man prie šono šit veriantis plienas,

Et noſtro ſaliet (ſciat hoc) de vulnere ſanguis,
Nec timor ante tubam languentes occupat artus.
Experiare Cataphractus Germanus in enſem
Vt validus ſurgat, quo turbine tendat in hoſtem:
Nulla mora in Furſtembergo, nec bella tremiſco,
Nec mortẽ horremus, Litauûm nec parcimus ulli.
Hæc Regi Auguſto Cruciger reſponſa remittit.

Crucigerorũ Germanorum ſuperbia.

Ille quidẽ hęc tumidus Germano more tonabat,
Neſcius euenti triſtis, ſortiſq; futuræ.
TALIS MEns hominum, quando ad faſtigia ſũma
Fortunæ ventum eſt, ægre conſiſtere poſsunt.
Sed Rex Auguſtus ſedato corde locutus:
Heu ſtirpem inviſam, & nobis per ſæcula gentem
Infenſam, noſtriſq; bonis contraria corda.
Debita Barbariæ, Muſulmannoq; feroci,
Chriſticolam in populum conuertere tela neceſse.
Hoc temerata Fides cupit, hoc injuria gentis.
Cogimur, heu, pacemq; inviti linquimus, inquit.
Nam mihi certa quies, & Martis abhorret imago.
Sed te Furſtemberge nefas, te triſte manebit
Exitium, ſciat hoc immenſus & audiat orbis.
Tollite jampridem felicia, tollite ſigna
Sauromatæ, reſides bello, veſtite Liuonum
Pinguia culta viris: at tu Radivile tenebis
Imperii ſummam, ducis & tu concipe munus.
Hæc ait, at juvenes Lituanæ robora pubis
Conveniunt, armisq; decentibus agmina jungunt
Prædita: pars pedes ire parat, pars ardua campis,

Infert

kraujas iš mūsų žaizdų dar almės (tegu neužmiršta!),
neima baimė silpnų sąnarių, kol tyli trimitai.
Tad išmėginkim jėgas: te šarvuotas galingas germanas
kyla prieš kardą ir lyg uraganas priešą užgriūna!
Fiurstenbergas nedels: man karai nežadina baimės,
mirti taip pat nebijau – negailėsiu nė vieno lietuvio!"–
Šitaip atsakė tasai kryžiuotis karaliui Augustui.
Taigi grūmojo anas, puikenybės germaniškos pilnas,
nei nelinksmos pabaigos, nei likimo kelių nežinojęs.
Šitoks jau būdas žmogaus: kai kas nors per vargą pasiekia
laimės viršūnių pačių, tai sustoti skausmingai tegali.
Tąsyk romia širdimi karalius Augustas prabilo:
„Vargas dangaus ir žmonių nekenčiamai padermei,
genčiai,
priešiškai mums nuolatos ir nekenčiančiai mūsų gerovės!
Reiks prieš krikščionis ginklus, kurie prieš barbarų žemę,
prieš Mahometo žiaurius pasekėjus derėtų, atgręžti.
To neteisybės genties ir Tikėjimas suterštas prašo.
Esam, deja, verčiami ir prieš norą taikos atsisakom,
nes tik taika maloni, o karų pavidalai – grasūs.
Fiurstenbergai, tavęs tik nelaimė ir galas nelinksmas
laukia, težino tatai ir tegirdi didžiulis pasaulis!
Kelkit, sarmatų kariai, tinginiauti pradėję be karo,
vėliavas, mums iš seniau laimingas, ir tuntais paskliskit
lybių derlingais laukais, o jau, Radvila, tu vadovausi
mūsų pulkams, tad pradėk kariuomenės vado tarnystę!"
Tarė, ir vyrai jauni – lietuvių kariuomenės žiedas –
renkas, sudaro pulkus, apginkluotus derančiais ginklais;
ruošias žygiuoti dalis pėsčiomis, o dalis, surikiuoti

Infert ordinibus ſe diſpertita, gementem
Concutiens ſonitu tellurem quadrupedanti.
Hos inter ſimul Auguſtæ prætoria turmæ
Effulgent, alacres animis, lectuſq; viro vir:
Delphinum ſimiles, qui per maria alta ſecundis
Ludentes glomerantur aquis, ſub lumine Solis.
Nomine quenq; vocat RADIuilus, & incitat acres
Ad bellandum animos, tum quæ ſit teſſera bello,
Herculeâ armatus clauâ dicebat ab alto.
Omnes centenis ardentes millibus ibant
Poſuoliam, tacito Martem ſub corde cientes.
Parte aliâ ſacras acies, Marianaq; ſigna
Furſtembergus agit, Germanorumq; Phalanges
Educit, pictos crucibus, ſed veſtibus albis.
Commendatores denſa inter tela feruntur,
Centauris ſimiles grauibus, poſt quenq; ſecutus
Armiger: in medio clarum fulgore magiſtrum
Cernere erat maculoſum auro: cui lumina flāmas
Clara vomunt, Soliſq; ardoribus arma coruſcant.
Conſequitur nimbus peditum, clypeata videres
Agmina denſari campis, & feruere Marte
Poſuoliam trepido: qualis mellatio cum fit
Exit apum plebs, tale fuit per plana, per æquor
Examen juvenum, melius virtute timendum
Partibus Eois, vel vbi Rhodopeiæ arces.
Sed mediis turmis, volitantia flamine ſigna
Diſcernunt acies, ſæuit Mars impius, & jam
Signa canit ruptâ gaudens DISCORDia pallâ.

Miles corpus, arma, animum paret, cetera Imperatori curæ.

Numerus exercitus Litu, & Pol.

Pugnare te conduxi miles, non conuitiari.

30000. exercitus Licenici.

Equitatus German:

At Pater

žygio kolonom, aukštai laikydami galvas per lauką
leidžias, kanopom žirgų krėsdami vaitojančią žemę.
Saulėje žiba kartu tarp Augusto pulkų asmeninės
gvardijos vyrai, karšti ir visi kaip vienas – rinktiniai,
tartum delfinai, kai jie žaisdami netoli nuo pakrantės
vienas po kito smagiai per giliąsias marias šokinėja.
Šaukia vardu Radvila kiekvieną iš jų ir karingas
uždega širdis narsa, o po to – su herakliška kuoka
rankose – jiems iš aukštai pasako slaptažodį karo.
Šimtas tūkstančių – tiek į Pasvalį žengė karingų
vyrų, giliai širdyse be kalbų nusiteikusių Marsui.
Vėliavas su Marija – dievotą kariuomenę – vedė
Fiurstenbergas prieš juos; vadovavo germanų falangoms,
kryžiais juodais papuoštoms, bet dėvėjusioms apdarus
baltus.
Iečių mišku apsupti Livonijos komtūrai traukė
tartum kentaurai pikti; juos lydėjo ginklo nešėjai.
Matės kryžiuočių pačiam vidury įžymusis Magistras,
žėrintis aukso dėmėm; spinduliavo ugnim jo liepsningos
akys ir saulės šviesoj virpėdami ginklai švytavo.
Įkandin traukė pėsti miniomis, net atrodė, kad tvinsta
skydais šarvuoti pulkai per laukus ir nuo skubančio Marso
veikiai užvirs Pasvalys; panašiai kaip medonešiui stojus
spiečia bitutės lankas,– panašiai ir jaunuomenė tuntais
užėmė lygius laukus (jau verčiau jie narsumą parodę
būtų Rytų kraštuose ar tenai, kur Rodopų tvirtovės).
Visgi sustojus vieniems prieš kitus plevėsuojančios vėjy
vėliavos skiria eiles, ir bedieviškas Marsas jau siaučia,
pučia ragus Nedermė, praskleistais apsižiaugus
apsiaustais.

At Pater OMnipotens iram indignatus inanem
Terrigenûm,atq́ pari binas libramine lances
Suſtinet auratas,huc aſpera Fata Liuonæ
Et Litauæ gentis ponens, æterna perennis
Conſilia exſequitur: ſed Lanx PRONOEA Liuones,
In terram penitus,Litauos ad ſydera duxit:
Annuit Omnipotens: Tellus,& Conſcius Æther
(Intremuere: at tu dictis GERmane maneres,
Diuitis hoc vitium eſt auri,quod fœdera temnis.)
Iamq́ ſuper denſas volitans VICTORIA turmas,
Ad Litavos greſſum propius flectebat ovantem.
Iamq́ acies utriq́ ſuas,ſtragesq́ cierent,
Ni tua mens ſuperi monitu Radiuile parentis
Exorieńs,mallet pulchros ſine cœde triumphos.
(O decus,ò nullos Dux elaudande per annos!)
Et tot utrinq́ breui miſeratus pectore ab imo
Corpora Chriſtiadûm, cladesq́ ante ora recentes,
Milliaq́ inſano jamjam peritura duello,
Ingemuit clemens princeps: quin ipſe magiſter,
Vt propius ventum eſt,ſimul agmina circumſpexit,
Obſtupuit dubiâ turbatus imagine belli,
Eſtur,& ingenti formidine deficit ipſe.
Quæ DVx ante alios prudens cum cerneret,ultrò
Conſulit,& tales effudit pectore voces:
Supprimite,ò acies,hæc dũ memorabo, ſonora
Claſsica, dumq́ licet noſtras audite loquelas:
O fortunatæ gentes, felicia regna,
Quæ vis impellit funeſta arceſsere bella?

Dei fatalis diſpoſitio Liuoniã affixit, quis ſcit an non in illorum bonum?

Radiuilus ſine cæde et iactura militum Liuoniã M. D. Lituaniæ adiunxit. Dignus triumpho OB CHRISTI ANOS SERVATOS.

Nico Radiuilus Liuoniæ Magiſtro deditionẽ ſuadet et perſuadet. Seneca Oedip: Nõ expedit concutere felicem ſtatum.

Quis

Tik Visagalis, žmonių piktumo nekęsdamas tuščio,
paima dvi lėkštutes, paauksuotas, vienodo sunkumo,
deda į vieną, aiman, Livonijos dalį, į kitą
lemtį lietuvių tautos, o tada svarstyklėm padaro
dangišką teismą abiem, ir Apvaizda Livonijos lėkštę
leidžia žemiau ir žemiau, o lietuvių – kelia į dangų.
Linkteli galvą tada Visagalis, ir sudreba Žemė
su pranašingu Dangum (o tai laikęsis kėslų, germane,
būtum: likštis sutarčių negerbti būdinga turtuoliams).
Jau virš gausių dalinių lekiodama Pergalė kreipia
žingsnį triumfo artyn į lietuvių kariuomenės pusę...
Būtų vieni ir antri rikiuotes susiremti suvedę,
jei tik nebūtų karščiau tavasis, Radvila, protas
dangiško tėvo valia be žudynių laimėti panūdęs.
(Žiede skaistus! Karvedy, deramai nepagerbsimas
amžiais!)
Šitiek krikščionių – vienų ir antrų, palydėsiančių galvas
tuoj, ir mirčių būsimų, ir beprotiškoj dvikovoj šitoj
žūsiančių tūkstančių tuoj širdies gelmėse pagailėjęs,
mūsų romus karvedys sudejavo: net priešų magistras,
vos tik priėjo arčiau ir kartu rikiuotes apžiūrėjo,
perbalo, paveiktas taip neaiškių kautynių paveikslo,
graužatį kentė širdy ir nuo didelio išgąsčio leipo.
Vos sumanus karvedys anksčiau už kitus tai suprato,
pirmas paklausė tokiais iš širdies išsiveržusiais žodžiais:
„Gretos! Nepūskit ragų kautynėms, kol aš pakalbėsiu:
mano kalbos nors trumpai paklausyti visų aš maldauju.
Ak, ir kieno gi valia, palaimingos tautos, turtingos
šalys, paskatino jus pragaištingąjį karą pradėti?

Quis vobis oſcen, quis nam perſuaſit haruſpex,
Quæ ſpes AVguſtum populis, terriſq; potentem,
Vinci poſſe manu? quianam fera bella tumeſcunt?
Quid ſtruitis? num vos vana ſpe cærula ducunt
Dorſa maris? pelagò auxilium ſperatis jnane.
Iamq; omnis filo pendebit terra Liuona,
Ni melior vobis mentem ſententia mutat.

Ex Ioue ſitis Reges Callim.

Transmarina auxilia incertiſſima.

At tu quid miſeros in aperta pericula cives
Proiicis, ò fortunâ animis elate MAGiſter
Ira, nefasq; tuum fortaſſe erit ultima cauſſa
Cur propria careant mox libertate Liuones,
Nec nos te, ſed tot perituros Marte dolemus,
Et viduas matres, & belli damna furentis.
Quin vos, quãdo viã dat adhuc fortuna, propinquis
Iungite res veſtras Litauis: agnoſcite REgem,
Quas hinc cernetis vires? quæ ſurgere vobis
Præſidia, in validos hoſtes, Moſchumq; furentem?
Projice tela manu, & Regis venerare coronam,
Hortamur potiùs, quæ cogere poſſumus armis.

Non licet in bello bis peccare.

Suaſio ab eo qui iubere poteſt, vim neceſſitatis adfert. Tacitus.

Sic ait, & gemitu conſurrexere Livones
Ingenti, poſtquam circumſpexere nitentes
Per Sventæ ripas acies, denſasq; cohortes,
Vnanimes triſtem concordi voce magiſtrum
Circumſtant, pacem póſcunt, pacemq; fatigant,
Ilicet ad Regem veniat, ſuaq; omnia tradat.
Iam Rex magnanimus ſolio conſederat aureô,
Cum Furſtembergus caſtris, fluuioq; ſubibat,
Primores equitum tercentum ex agmine ducens,

Gal pranašingu paukščiu, gal žyniu patikėjot, gal turit
viltį nors kokią kare nugalėti Augustą, galingą
vyrais ir žemėm? Kodėl tad karai nežmoniški kyla?
Ką gi jūs ruošiat? Nejau jus tuščia viltimi apsvaigino
jūra? Gal laukiat labai didelės paramos iš už marių?
Veikiai ant plauko pakibs visa Livonijos žemė,
jei tik geresnė mintis nepakeis nusistatymo jūsų.
Ak, ir kodėl į baisius pavojus tu, drąsos ir puikybės
pilnas Magistre, stumi nelaimingus Livonijos žmones?
Pyktis ir tavo kaltė sudarys turbūt paskutinę
priežastį, lemsiančią greit praradimą Livonijos laisvės.
Mums negaila tavęs, o tik gaila guldysiančių galvas,
karo didžiulės žalos ir prarasiančių sūnus motulių.
Nagi, kol proga yra, su kaimynais lietuviais susiekit
savo kelius ir dabar pripažinkit karalių Augustą!
Argi dar savo jėgų neįvertinot? Sau apgynimo
nuo siautulingos Maskvos ir priešo galingo nematot?
Ietį iš rankų paleisk ir karaliaus vainiką pagarbink:
sakome tai, ką tuoj pat įrodyti galime ginklais."
Tarė, ir gretos narsių Livonijos vyrų atsako
aidu; apmetę akim ant Šventosios krantų surikiuotas
tankias lietuvių eiles, nesuskaitomus dalinius, vyrai
apsupa žiedu visi kaip vienas nuliūdusį savo
vadą ir vienu balsu vien taikos reikalauja ir prašo:
„Eik pas karalių tuoj pat, patikėk jam savą likimą!"
Soste auksiniam tada didžiadvasis karalius sėdėjo,
kai su šimtinėmis trim kilmingiausių Livonijos žemėj
raitelių, ginklais garsių, pasipuošusių skraistėm ir kryžiais,

Inſignes armis,ſacrata veſte Liuones:
Deditio Magiſtri Liuoniæ & Ordinis totius. Ille humilis,ſupplexq́ manus tendebat inermes
Ad Regem,largus lacrymæ,dextramq́ precantem.
Hæc dicens: Equidem merui clariſsime Regum,
Incipere bellum etiam ignauis licet, deponitur cum victores velint. Saluſtius. Vtere ſorte tuâ,qui nec miſer ipſe quieui,
Nec te pace frui permiſi,accendere bella
Infelix potui,ſed non reſtinguere fas eſt.
Quod te per ſuperos,& noſtræ fata ſenectæ,
Quæ mea turparunt infeſto tempora caſu,
Per ſi qua eſt quæ reſtat adhuc clementia ſancta,
Parce precor, Litaui jam me videre precantem.
CEDite jam Latii Ductores,cedite magni
Mopſopiſ,& Thebæ,nullos de pace triumphos
Boni Imperatoris eſt, ſine ciuium iactura vincere. Sciuiſtis,currus fœdaſtis ſanguine eburnos,
Primus hic ex letho ſervatis hoſtibus ingens,
Æternas lauros,& viva per ora triumphos
Rettulit:hinc ſenibus narrabit gloria ſeclis
Virtutem,nomenq́ viri,laudesq́ perennes:
Conſiliis attonſa tuis RA Diuile Liuonum
Gloria,quos neq́ trux Vitenes,Doumãtus & acer,
Vincere tum potuit,victor ſin cæde triumphas.
Nam quis inexhauſtos ſit par æquare labores,
Æternare volens Phœbeæ mentis honore?
Iam poteras tantis mortem contemnere factis,
Atq́ tuis jam ſanguineus Mars iure triumphis
Ceſſerit,en etiam te gloria tollere certat
Belligeraq́ ſacrum caput advelare corona.

RADI-

Fiurstenbergas artyn prie stovyklos ir upės prijojo.
Buvo dabar nuolankus, į karalių maldaudamas tiesė
jau neginkluotas rankas, ir ašaros ritos jo skruostais.
Tarė: „Iš tikro bausmės nusipelnęs, šviesiausias karaliau,
aš, kurs nei pats nurimau, nelaimingas, nei tau
pasidžiaugti
leidau taika, o bandžiau, nelaimėlis, kurstyti karą;
tik pasisotinti mums kautynėmis buvo nelemta!
Prašom vardan dievų ir mūsų senatvės nelaimių,
gėdą užtraukusių šiems smilkiniams pralaimėjimu mūsų,
ir atlaidumo kilnaus, jei kur nors dar šitoks išliko,
mums dovanoti; mane lietuvaičiai jau prašantį matė."
Vietą, romėnų vadai ir didieji Atėnų ir Tėbų
vyrai, užleiskite jam: nepažinot taikos pagimdytų
pergalių skonio, krauju aptaškyti drambliakaulio ratai
jūsų!.. Juk pirmas jisai, nuo mirties išgelbėjęs priešus,
laurus, žalius amžinai, ir triumfus gyviesiems dar matant
pelnė, todėl ir šlovė jo narsumą, vardą ir garbę
amžiną perduos nuo šiol ateities nesuskaitomiems
amžiams.
Tu patarimais savais apkarpei livoniečių galybę,
Radvila, vyrus, kuriuos ir Vytenis smarkus, ir ryžtingas
Daumantas vergė tuščiai, be pražudymo tu nugalėjai!
Gal apdainuoti kas nors nesuskaitomus žygdarbius gali,
foibiškos dvasios garbe įamžinti jį panorėjęs?
Radvila! Tu gi mirties nebijoti galėjai už darbus –
kruvinas Marsas ir pats pasitraukęs būtų prieš tavo
pergales,– bet kad šlovė ir iškelti aukščiau, ir papuošti
galvą palaimintą tau vainiku nukariautojo troško.

ARMA SONANT, arma ecce ſonant,
tua Magne Triumphe
(Accipio ſonitum) clareſcunt arma
tumultu.
Pars operis ſupereſt, & jam me viribus hauſtis,
Defectũ agnoſco: nunc nũc mihi cãdide Smyntheu
Prolue deſeſſum pectus Permeſside lymphâ,
Nũc opus eſt veſtro, mea Melpomenea, cothurno,
Aſpirate Helicone ſacro, cantuſq́ movete.
Poſtquam magnanimo ſe permiſere Liuones
Auguſto, idq́ Deo viſum, pax undiq́ fulſit,
Mollia compoſitæ peragebant otia gentes
Defunctæ Litauûm grauibus, belliq́ periclis,
A Moſcho grauiora manent, hoc fata volebant
Heu miſeras gentes crudeli involvere bello.
Sceptra dabat Moſchis atrox Iuanus acerba
Contemptor ſuperũm, portentum hoſtiñe ſuisñe
Sæuius ignotum, ſed inexaturabile pectus
Sanguine, diî talem populis avertite peſtem·
Credibile eſt Diras, aut ſi qua nocentior illis,
Gentibus eſt facies, monſtrum genuiſſe nefandum,
Vberibus Stygiis Diras pauiſſe nocentes,
Et lac Tartareum Furias admoſſe recenti,
Sanguineáq́ ſiti cor & incendiſſe medullas.
Quid memorem inſolitas cœdes, & facta tyranni

Iuani Baſilidis M D. Moſchorũ colores, & tyrannis.

ANTRA DALIS

Žvangant ginklus jau girdžiu: tai, Didžioji Pergale, tavo
ginklų, aure, bildesys pamažėliais stiprina garsą.
Nebaigiau kūrinio dar, o jėgos apleido – jaučiuosi
silpnas, todėl ir kreipiuos į tave, skaistusis Smintieti:
glebią krūtinę dabar man Permėso vilnim atgaivinki;
laikas atėjo ir tau, Melpomene, apsiauti koturnais –
judu įkvėpkit mane Helikono dvasia, ir pradėkim!

Kai livoniečiai save patikėjo karaliui Augustui,
mato Aukščiausias, taika kaip saulė Livonijoj švietė,
leido maloniai dienas ramybę atgavusios gentys,
karo pavojų baisių ir lietuvių grėsmei nuslinkus.
Tik sunkesnės nelemties iš Maskvos jie sulaukia: likimas,
vai, nelaimingas gentis vėl įtraukia į kruviną karą.

Valdė prispaudęs didžiai maskviečius rūstaširdis
Ivanas;
nei svetimi, nei savi žiauresnės nepažino pabaisos
už tą dergėją dievų, nepripampstančią kraujo krūtinę.
(Tautą nuo rykštės tokios, Visagali, maldauju apginti!)
Reikia tikėti, kad šį neapsakomą monstrą pagimdė
deivės Pagiežos ar dar – jei bėra kas!– už jas tūžmingesnė,
stigiškom savo krūtim išmaitino tūžmingos Pagiežos,
Furijos jį lopšyje išpenėjo pragaro pienu,
širdį ir kaulų čiulpus apduodamos troškuliu kraujo.
Negi priminti turiu skerdynes, kruvinuosius tirono

Tyrannus plenos urres ſuſpendit. Diogene:

Effera? mactatos cives, primoſq́ Senatus,
Obſcœnaſq́ dapes, lituos, menſaſq́ cruore
Manantes? aut quid viduatas ciuibus urbes,
Et deſolatos iteratis cœdibus agros.
Mortua quin etiam portis trabibuſq́ prælatis
Corpora conjugibus ferus appendebat in ore,
Exuperans omnes infanda mente tyrannos,
Nunc comes Aloidum, Stygis inteſtabilis umbra.

Deus tyrannis ad vitia corrigenda utitur.

Ergo erat in fatis, ut lamentabile regnum
Eruerent Moſchi, nec nobis ſcire tonantis
Fas animum, quibus illa malis exercuit iras
Terra Dei: ille vices orbis mutatq́, regitq́.

Moſchus in Liuoniã mittit exercitus aliquot. anno 1555. & 1556.

Irrumpunt Moſchi numeroſo milite, flammæ
Perſimiles, ſegeti quæ flatibus incidit Auſtri:
Squalet ager vaſtus, populos, urbesq́ ſepultas
Obruit uſq́ cinis, fruges, camposq́ feraces
Flãma metit, Litauoq́ imperdita corpora Marte
Occumbunt, ſuperat veſana licentia ferri.

Moſchorũ in Liuonia inaudita ex omnibus hominum memoria crudelitas.

Quis cladem veſtram? quis funera dira, Liuones
Tormentiq́ modos, furialia facta tyranni
Explicet? aut poſsit lachrymis æquare dolores?
Nam quid ego inprimis autem, quid deniq́ fando
Exſequar? occiſosne querar per vulnera cives?
Anne volutantes natos in ſanguine patrum?
Raptataſq́ (nefas) matres, tenerasq́ puellas
Diſtectasq́ urbes, populataq́ funditus arua?
Templorumne faces, an diuũm undantia fana
Sanguine, porrectum littus ſudaſſe Rubonis?
Quæ regio in terris veſtri non gnara doloris?

darbus? Arba piliečius ir bojarinus, pasmerktus mirčiai,
pilnas šlykštybių puotas, krivūles ir stalus, pritaškytus
kraujo? Nejau dar turiu paminėti miestus, be piliečių
paliktus, ir arimus, sunaikintus kartotom žudynėm?
Netgi lavonus aukų aukštai ant sienojų ar vartų
šitas tironas nuožmus sutuoktinių akivaizdoj kalė;
išmonėm savo visus despotus pranokęs, dabartės
jis – Aloėjo sūnų palydovas ir Stikso šešėlis.
Taip jau paskyrė lemtis, kad maskviškiai apverktiną
kraštą
siaubtų... Ne mūsų jėgoms numatyti paties
griausmavaldžio
valią, už kokias kaltes Livonija Dievo rūstybę
pelnė,– tik Jis likimus pasaulio rikiuoja ir maino.
Tartum su Piečio gūsiu apėmusios pasėlį liepsnos,
minios maskviškių tada livoniečių sodybas užpuolė.
Tyrais pavirsta laukai, pelenuos paskęsta sugriuvę
miestai ir žmonės; ugnis duoningąją žemę ir derlių
pjauna, ir kūnai, kurie nuo lietuvių rankos nežuvo,
guli ant žemės dabar, per kardo savivalę kritę.
Argi galėtų kas nors apsakyti, Livonijos žmonės,
jūsų nelaimes: mirtis ir kančias – šiurpulingus tirono
darbus? Ar ašarų kas sopuliams apraudoti užtektų?
Ką gi apverkti turiu iš pradžių, o ką gi – galiausiai?
Gal jau akis amžinai nuo žaizdų užmerkusius žmones?
Sūnus, į kraują tėvų begrimztančius? Ar – tai siaubinga!–
motinas, jaunas dukras, išvarytas į svetimą kraštą?
Ar gal sugriautus miestus ir dirvas, suvisu nuniokotas?
Jūsų bažnyčių deglus, altorius, krauju apipiltus,
ilgus krantus Dauguvos, raudona puta nudažytus?
Argi bėra dar šalis, negirdėjusi jūsų nelaimių?

Abductosne gemas lugubris terra colonos,
Deletas acies, totis data funera campis?
Agmina bellantum juvenum, & ſub Marte cadentũ,
Impubesne fleas pueros terrore revictos?
Trux vultus pro vulnere erat, complexibus ipſis
Immoriebantur miſeri: ſic primula veris
Dona cadunt, ventis ſi quando perhorruit æther.
Addubitant quæ prima gemant: civesne per auras
(Ora indignatos crudelis dira tyranni
Aſpicere, ardentes inviſam linquere lucem)
Turbine puluereo magnis de turribus actos,
Quæſitasq; vias cœdis mortalibus ægris,
Quas etiam Phalaris, quas & Buſiridis aræ,
Et populo inviſi nunquam ſciuere tyranni.
Purpureo paſsim rorabant ſanguine teſqua,
Et viſum latos tumulis aſsurgere campos.
Nec fuit indignum ſuperis, tot mœnia & urbes,
Barbarico capiti crudeli exponere prædæ,
Hæc tua ſunt damna Ivane ò ſæuiſsime regum,
Qui vitio facinus, qui cœdem cœde piabas.
Forſitan & magni fuerintquæ Fata Magiſtri,
Poſteritas ſeris poſthac mirabitur annis:
Vt validas arces ſub leges miſit iniquas
Moſchus, & infando prolapſa Liuonia caſu,
Neſcio quæ mentem turbauit inutilis Ate
Furſtembergiadæ, ut ſeſe committeret uni
Felino, & paruâ vellet tutarier arce
Spes gentis, propriumq; caput: ſed perfidus hoſtis

Vendenſes ſeipſos, ſuppoſito Curiæ puluere tormentario, cum uxoribus ac liberis, interfecerunt metu Tyranni.

Furſtembergius in arce Felino captus à Moſcho, & in vinculis mortuus.

Ar begali apraudot, gedulinga šalie, išvarytus
žemdirbius, žūtį pulkų ir nusėtas kapais platenybes?
Ar beapverksi kada padėjusius mūšiuose galvas
karžygius jaunus, gležnus vaikelius, baisos nugalėtus?
Darkė jų veidą žaizda; glėbiuose nelaimingieji mirė –
šitaip ištinka mirtis pavasario dovanas pirmas,
vos tik erdvė nuo smarkių pasiutvėjo šuorų suvirpa.
Skaudžiai dvejojo kiti, ką anksčiau apraudoti: ar žmones
(laikiusius daiktu baisiu į akis kruvinajam tironui
žvelgti ir troškusius vien nematyti dangaus nebemielo),
oru iš bokštų aukštų išsvaidytus parako galiom,
ar sugalvotą žmonėms, žaizdų nukamuotiems, žudyti
būdą, kurio niekada nei Falaridas, nei egiptiečių
viešpats Būsyridas dar, nei tironai kiti nežinojo.
Kur tik pažvelgsi – visur stogai rasojo raudona
kraujo rasa, o laukai nuo kapų atrodė nelygūs.
Šitaip norėjo, matyt, dievai, kad grobio paimtų
barbaro protas nuožmus daugybę sodžių ir miestų...
Štai kiek žalos pridarei, Ivanai, žiauriausias pasauly
care, už kaltę kalte, o už mirtį mirtim temokėjęs!
Regis, skirtosios dalios ir Didysis Magistras sulaukė.
Amžiais žilais kada nors ateitis dar stebėsis, kaip priešas
tokias galingas pilis nelygiom sutartim sau pajungė,
kaip atsidūrė baisioj pražūty Livonijos žemė.
Kas man paaiškins, kokia pragaištinga Atė sutrikdė
Fiurstenbergui mintis, kad į Viljandį traukės ir šitai
menkai tvirtovei visos giminės viltis ir gyvybę
pavedė savo?.. Aiman, sutarčių nesilaikantis priešas

Dejicit horrendis muros,turresq́ procellis.
Heu quo non aurum penetrat, mox panditur hoſti
Arx Moſcho : irrumpunt illi, primusq́ Magiſter
Canitiem immundo fœdatus puluere prorſus,
Infelix patriis æternum abducitur oris.
Omnibus exemplum quantum Rhamnuſia fallax,
Proruat,& pedibus, quæ ſtant,iniuria vertat.

Miſerabilis Liuoniæ facies.

Tum verò exoritur totâ regione Liuonum
Luctus,& adductis planxerunt pectora dextris.
Talis erat facies,cum flammis Pyrrhus obarmans
Myrmidonem,Iliacæ præſens inſiſteret urbi,
Hectoreusq́ puer turri cecidiſset ab alta
In patriæ cineres,commiſto pulvere cœlum
Stare videbatur,trepidæ ſic mortis imago
Ante oculos,gemitu fremuerunt littora Dunæ,
Atq́ fluentiſoni tractus,ſyluæq́ profundæ.

Auxilium Liuones ab Auguſto et Lituanis poſcunt.

Mittuntur lecti primorum ex ordine ciues,
Auxilium præſens Regem,Litauosq́ rogantes:
O ſate gente piâ,magno de ſanguine crete,
Venit pœna ferox & ineluctabilis ira,
Sydereâ demiſsa domo : ni maxime Regum
Auxilium deditis præſtas nihil abſore crede,
Extremum nobisq́ diem,terrisq́ Liuonum:
Hinc pelago Sveones,illinc Moſchovia terra,
Bella cient,ſqualent mactatis arua colonis,
Exceſsere ſimul Laus, Libertasq́, Salusq́,
Famaq́ priſcorum quondam decora alta parentũ.
FVNDITVS occidimus,Rex in te Magne recũbunt

Spes

mūrus ir bokštus pilies viesulais siaubingais išvartė.
Varge tu mano! Į ten, kur nė auksas kelio neranda,
priešų kareivis vartus atidaro... Anie įsiveržia,
pirmą Magistrą žila, negarbingai dulkina galva
randa ir išveža jau amžinai iš tėvynės bedalį.
Štai ir visiems pavyzdys, kaip sukta Ramnuntietė
pargrįauna
didį ir kaip netiesa pakloja ant žemės, kas stovi!
Tąkart graudūs verksmai visoj Livonijoj kyla:
žmonės grąžė rankas ir mušėsi sau į krūtinę
kaip ir tada, kai, liepsnom nevidonus karius apginklavęs,
pro Iliono vartus įsibrovė ryžtingasis Piras
ir kai nuo sienos aukštos į gimtinės pelenus krito
Hektoro vargšas sūnus – pasirodė, lyg dulkėms sukilus
būtų sustojęs dangus... Prieš akis neišvengiamo galo
vaizdas stovėjo toks pat, ir dundėte dundėjo nuo gausmo
šniokščiančios srovės, krantai Dauguvos ir girios
bekraštės.
Leidžiasi vyrai keli, parinkti iš senatorrių luomo,
melsti karaliaus ir jo valdinių veiksmingos pagalbos:
„Aini dievotos genties, karalių šeimos palikuoni!
Krito ant mūsų bausmė mirštama – neįveikiamas pyktis
aukšto dangaus, ir jei tu, didysis karaliau, pagalbos
mums nesuteiksi, žinok, kad Livonijai artinas galas:
mūsų valstybei ir mums išaušo diena paskutinė.
Švedai per jūrą karu mums grasina; iš priešingos pusės
puola Maskva, ir laukai nugulti žemdirbių iššudytų –
likome vienu metu be Šlovės, Išganymo, Laisvės,
be prakilniosios Garbės, dar senovės tėvų užpelnytos.
Žudo be gailesčio mus; didysis karaliau, tu vienas –

Spes noſtræ: ſatis ò luimus periura priſca,
Fripe nos, Invicte, malis, gentisq́ peremptæ
Res tenues arce letho, miſerere tuorum,
(Eſse tuos ſupera aſtra ſciunt) exolve periclis,
Nec patere uſq́ tuis Moſchum increbreſcere terris,
Plebiuorum Regem, populiq́ inſontis Erinnym.
At tua per gentes quascunq́ obnubit amictu
Oceanus, vivet laus, Auguſtusq́ feréris.
Talibus auditis, jam dudum corde volutat
Bella, tot injuſtæ cœdes, & Moſchus in ipſis
Eſt oculis, licet egregiis pax ſacra tryumphis
Sit potior, bellum tamen eſt pro pace gerendum.
Nulla mora eſt, rapitur bello Litvania tota,
Auxilium ſociis, ſedit ſententia pugnæ.
Ipſa FIDES bellum indicit, portasq́ morantes
Impulit ipſa manu, vindictam ex hoſte repoſcit.
Ite bonis auibus pia pectora: heu quibus illi
Concurrent animis, ſi nunc ſe objecerit hoſtis
Optatus voris! ergo fauſto omine tendunt
Egreſsi: regit imperii Radiuilus habenas.
Hunc cecinere Ducem Parcæ ſua ſtamina nentes,
Hunc fore Moſchorum ſciret qui vincere gentes,
Et bello audacem populum compeſcere poſset.
Evenére: novis ſimul ecce Liuonia ſulſit
Agminibus, fugiunt ingloria pectora Moſchi.
TAVRVS erat magnis educta arx molibus, ingens
Bellum acuit, fiditq́ viris, & mœnibus altis:
Huc acies Litauûm magnis deſcendere campis
Incipit,

Nicol: Radiuilus cum Lituanicis exercitibus in Liuoniæ defenſionẽ proficiſcitur. Anno 1561.

Oppugnatio munitiſſimæ arcis Liuoniæ Tauri quã Moſchi occuparant.

mūsų viltis; jau gana už būtąsias kaltes atmokėjom.
Mus iš bėdų išvaduok, Nugalėtojau, griaunamo krašto
šlyjančius reikalus gink nuo žūties ir saviškių gailėkis
(žino dangaus šviesuliai, kad mes – tavo!): apgink nuo
pavojų,
ligi savųjų valdų neleisk išsiplėsti Maskviškiui,
šitam rijikui žmonių, nekaltų gyventojų rykštei!
Tavo šlovė tautose, kurias tik glėby Okeanas
laiko, gyvuos, o patsai Augustu vadinamas būsi!"
Skundas karaliaus širdy pažadina ryžtą kariauti:
tiek neteisingų mirčių ir Maskviškio povyza stovi
jo akyse, tad nors jam ir brangesnė taika už didingas
pergales, reikia vis vien kariauti už šventąją taiką.
Veikiai visa Lietuva bendražygiams suteikti nelaimėj
paramą imas; visur įsivyrauja nuomonė: karas!
Šaukia į karą ir pats Tikėjimas, užgula rankom
trukdančius karą vartus, reikalauja atkeršyti priešui:
„Ženkit pirmyn su Dievu, dievobaimingos širdys!"–
Tai pultų
vyrai, štai taip uždegti, jei maldoj prašytasai priešas
jiems pasirodytų nūn!.. Su Dievu į Livoniją traukia
vyrai, o pats Radvila lietuvių kariuomenę veda.
Sukdamos savo gijas, likimo verpėjos paskyrė
Radvilai būti vadu, kad žinotų: jis Rusų valstybę
gali įveikti kare ir sutramdyti tautą įžūlią.
Jie iššygiavo, ir štai, jau naujais Livonijos žemė
žėri pulkais ir Maskvos negarbingos krūtinės jau bėga.
Buvo stambiais akmenim sutvirtintas Tarvastos miestas;
vyrais ir sienom aukštom pasikliaudamas, kurstė jis karą.
Šičia lietuvių pulkai po plačias apylinkes sklisti

Incipit, & premere ingenti obſidione capeſsit.

Oratio Radiuili ad Milites.

Hortatur memorans RADIVILus facta tyranni
Effera: ſat nunquam gentes ſpoliaſse quietas?
Terrificaſse minis agros, urbesq́ potentes?
Et ferro populos nil funeſtaſse merentes?
Lituanis etiamne hoſtem ſe inferre ſit auſus?
Vos etiam cupiat quibus ille POTentior Auctor
Annuerat pacem, rabioſo perdere bello?
Non impune ferat: date tela, ſcandite muros,
Ferte faces, dirumq́ genus ſatiate cruore.
Arcem hanc, ni frænum accipiat, portasq́ recludat,
Quamuis tuta loco, & ferratis tuta procellis,
Eruam, & æqua ſolo ſublimia culmina ponam.
Hæc ait, inſignis ſtellatâ jaſpide clauâ,
Idem omnes ſimul ardor habet, ſub mœnia tendũt
Vnanimes urbem vel debellare ſuperbam,
Aut ſi nulla via eſt generoſâ occumbere morte.
PRINCIPIÒ vaſtis oppugnant molibus arcem,
Atq́ decus muri turres ſub ſydera ductas
Proſternunt crebri, volat immedicabile fulmen.

Oppugnatio Tauri, anno 1561.

Cui fors & ſilices Cyclopica mœnia cedant,
Eruere inter ſe certant, magnoq́ fragore
Dilaniant muros tormenta: it murmur & altê
Conſtrarunt terram concuſso rudere muri,
Ingemuit tellus confunditur arduus æther.
Semineces Moſchi ſumma volvuntur ab arce,
Sævit atrox rabies, miſsorumq́ ira globorum,
(Horreſco referens) quàm ſi cœlum omne ſupernè
Corruat,

ima ir pradeda jį galinga apgula spausti.
Įkvepia mūšiui karius Radvila ir tirono žiaurybes
primena: „Ar negana gentis taikingas jis plėšė?
Šiurpino žodžiais grasiais ir galingus miestus, ir dirvonus?
Žmones, visai nekaltus, geležim į nebūtį siuntė?
Netgi užteko drąsos su lietuviais karą pradėti!
Ar siautulingam kare pragaišinti netrokštauja jūsų –
tų, kam žadėjo anas, galingesnis, Valdovas ramybę?
Jis nusipelnė bausmės! Tad į priekį: kopkit ant mūrų,
duokit ugnies ir krauju pasotinkit nuožmiąją gentį!
Jei ši pilis nesutiks pasiduoti ir vartų atkelti,
tai iš jos bokštų aukštų aš akmens ant akmens nepaliksiu,
nors ir vieta patogi, ir metalo audros ji nebijo".
Šitaip kalbėjo jaspiu nusagstyta lazda pasipuošęs
vadas, ir narsas visus tuoj pagauna: jie puola prie sienų,
ar nugalėti drauge pasiryžę išdidųjį miestą,
ar, jei kitos išeities neturėtų, tai žūti garbingai.

Pradeda vyrai pilies apgulimą didžiaisiais pabūklais,
griauna be perstojo jais tą tvirtovės puošmeną – bokštus,
remiančius dangų. Tik žybt, ir jau pragaištį nešantis žaibas
skrenda – prieš tokį turbūt nė kiklopiškos sienos netvertų!
Vienas už kitą greičiau išgriauti mūrą pabūklai
skuba ir sienas baisiu dundėjimu aižo, paeina
triukšmas ir žemę storai aptaiso nuolaužom mūrai,
žemė vaitoja ir jai atitaria aidu paskliautė.
Leisgyviai virsta Maskvos kareiviai aukštai iš tvirtovės,
siutas aršus ir pyka, iššautų sviedinių pagimdyta,
šėlsta (baisu apsakyt!), lyg kad visą padangę ar žemę

Corruat,aut quatiat terras Pater Enoſigæus.
SED neq́ fulmineasq́ minas,ictusq́ tremiſcunt,
Indejectæ arces, ſtant ut CENtaurica ſaxa
Præruptis inſana jugis,ac prælia temnunt
Ventorum,&,quamvis illis obnoxia,fluctus.
Multifidasalii jactant in mœnia tædas,
Atq́ aditus fruſtra per denſa pericula quærunt.
Sed non ſub tanto ceſsabant cardine rerum
Pectora Moſchorum morti deuota cruentæ,
Omne genus contra telorum effundere certant,
Abruptosq́ globos tormentis grandibus igne
Ejiciunt,nimbumq́ grauem ſine more feneſtris,
Fuſileq́ obſcuro plumbum miſere tumultu.
Multa virûm letho dant fortia corpora, multos
Demiſere neci ſtantes pro turribus altis:
Et quantum Litavi connixi viribus arcem
Expugnare manu,ſummaq́ evertere opum vi
Ardebant, tantum Moſchi defendere contra.
Abſumptæ in Moſchos vires,exhauſtaq́ belli
Inſtrumenta,ſubeſt VIRTVS BENESVADA,vetatq́
Deſperare, NOVANT MARS ET FORTVNA REGRESSŨ,
Splendidiorq́ venit, PER MVLTOS FAMA LABORES:
Troja rates Danaûm decimũ remorata ſub annũ,
Spartanisq́ dedit MESSENE obſeſsa nepotes:
Meńe decet victum bello deſiſtere cœpto?
Ergo caput dirum ſtrages impune cruentas
Ediderit? ſocios vita ſpoliauerit ille?
Non hoc tot curis,& tota mente petiui.

Moſchi pertiſsimi propugnandarum urbium.

Non deſperandum in bello.

purtytų Tėvas – patsai kratytojas žemės Neptūnas.
Tik nepabūgsta pilies nesugriaunamos sienos patrankų
šūvių, o stūkso nelyg kentauriškos uolos – be proto
aukštos, viršūnėm stačiom ir tik panieką rodančios vėjų
antpuoliams, marių bangoms, nors nuo jų neapsaugotos
nuodėm...
Smulkius deglus kai kurie lietuviai svaido ant mūrų,
veržias per mirtį kiti prie tvirtovės, bet nieko nepelno.
Mat neprarado galvų, nors patekę į tokį pavojų,
priešų kareiviai – mirties kruvinosios tarnai atsidavę.
Gynėsi prieš lietuvius jie visais įmanomais ginklais:
švilpiančius sviedinius jų didžiulės patrankos į priešus
spjaudė kartu su ugnim, pro angas be tvarkos juos
apšaudė,
laistė juos skystu švinu dusliam bildėjimui aidint.
Daugel vyrų narsių į mirties rankas jie išduoda,
daugel jie, aukštus kuorus gindami, į mirtį pasiunčia.
Kuo atkakliau su ginklu lietuvaičiai užimti tvirtovę
baudės, sutelkę jėgas, ir visa galia ją išgriauti
stengėsi, tuo atkakliau maskviškių įgula gynės.
Jau prieš Maskvos kareivius ir jėgų neužtenka, ir tuščios
karo mašinos, kai čia įtaigusis Narsumas ateina,
neviltį varo šalin; Fortūna ir Marsas vėl grįžta,
dar skaistesniuos spinduliuos Šlovė per vargus pasirodo.
„Dešimtį metų Troja danajų laivus sugaišino,
išdavė savo ainius apgultoji Mesėnė spartiečiams.
Ar nugalėtam gražu kam sustoti, karą pradėjus?
Ar ne tironas žiaurus nebaudžiamas šičia surengė
kruviną pirtį? Ar jis gyvybės neatėmė vyrams?
Ne, tik ne šito visa širdimi susirūpinęs troškau!"

Hæc alternanti Radivilo nocte,dieq́,
Conſilium præſens ſubiit,tellure ſub imâ
Percontari aditus: hæc tentamenta ſuperſunt
Vnicâ (nam quid non mortalia pectora cogis,
Cuniculis Laudum ſancta ſitis?) terra rimantur in ipſa,
Taurus ape ritur, Quà via nulla,vias: itum eſt in viſcera terræ,
Turrifragoq́ uterum complerunt pulvere furtim.
Quò ſimul ac ductus depaſcens flamma cucurrit,
Infremuit tellus,gemitumq́ dediſſe profundum
Viſa, immugit humus,totusq́ perhorruit aër,
Ora ſoli donec vaſtâ convulſa ruinâ
Diſsiluêre : ſimul laxa compage dehiſcunt
Mœnia,cumq́ viris lato proiecta fragore.
Panditur arx omnis,nova res oblata timorem
In bello primum oculi vincuntur. Injicit inprimis oculis,formidine capti
Perquirunt latebras, preſsere ad pectora natos
Perculſæ matres, tum fœmineo ululatu
Omnia complerunt. ſed dudum mortis amici
Arma manu capiunt,nec jam ſat mentis in armis.
Denſa corona virûm celſis pro turribus aſtant,
Arrectis frons prima haſtis,longisq́ verutis,
Ante oculos mors eſt,cogit labor ultimus omnes:
Moſchi reparârunt hi atum. Pars trepidant flammis populata refundere tecta,
Dumq́ ſinit compreſsa licentia tormentorum,
Explebant ſyluis,& cœſo robore muros
Inſtaurant,faciemq́ nouam oſtendêre laborum.
Incurrunt Litavi pedites,ruptamq̃ ſub arcem
Vnà omnes fecêre pedem,ſimilesque procellæ
Adſunt,

Dieną ir naktį tokių abejonių kamuojamam vadui
gimė planas galop prie pilies prasiskverbti suradus
kelią giliai po žeme. Tas vienintelis būdas jam liko
(šventas garbės troškuly, ar ne tujen mirtingą krūtinę
nuolat į priekį stumi?), tad landas po žeme pasidaro
ten, kur nebūta landų, ir vogčia į gelmes nusileidę
parako, bokštų tvirtų grioviko, ten padeda vyrai.
Vos tik ėdrioji liepsna padarytais latakais nubėgo,
žemė sudunda ūmai ir nuo kilusio požemiuos griausmo
ima dejuoti dirva, ir visa padangė subilda,
kai dideliais gabalais sudraskytasai dirvos paviršius
išlekia oran, ir jau jokių nebelaikomos jungių
sienos kartu su žmonėm bildesy neapsakomam griūna.
Matos tvirtovė visa kaip ant delno, ir baimės įvaro
pradžiai nauja padėtis: užvaldyti panikos žmonės
ieško pakampio saugaus, prie širdies mirtinai įbaugintus
motinos glaudžia vaikus, moteriškių riksmai ir dejonės
skamba visais pašaliais... Tik mirties bičiuliai vis viena
stveria ginklus į rankas, bet drąsos nebeteikia jiems
ginklai.
Vyrai grandinėj tirštoj tarsi bokštai aukštieji sustoja,
priekiniai laiko aukštai ilgąsias ietis iškėlę–
mirtį jie regi čia pat, paskutinės juos pastangos telkia.
Vandeniu lieja kiti sumaišty liepsnojančius stogus,
kol suturėta visų pabūklų savivalė leidžia,
medžiais užverčia plyšius ir rąstais iš naujo atstato
sienas, ir vargas žmonių pavidalą naują įgauna.
Žengia pirmyn pėstija lietuvių, nutrauktą puolimą
tęsia kaip vienas visi ir panašūs į audrą atūžia,

Adſunt, per ſcalas turres nituntur in ipſas,
Plurima perq́ vices inter ſe vulnera miſcent,
Ac penitus ſummas arces evincere certant.
At fortes Moſchi, moles, quercusq́ præuſtas,
Subjectosq́ humeris lapides devolvere crebri
Incipiunt, bello dat ſignum buccina triſtis,
Et roboant peditum trepidantia tympana campis. *Tympanorum ſonitus.*
Cor mentemq́ decus ſtimulat, pugna aſpera ſurgit,
Et magis ardeſcunt animis diſcordibus iræ,
Dant ſtrepitum flictu galeæ, miſcentur in ipſis
Funera liminibus, tum ſanguine fervere latè
Aſpiceres, terramq́ premi tot utrinq́ cadentum
Agminibus: medio quo tunc ardente tumultu
(Non equidem magnos auſus, tuaq́, optime, facta, *Modrevii Centurionis egregij fortitudo*
Non mortem, nec te juvenis memorande ſilebo)
Modrevius cupidus laudem, nomenq́ referre,
Eximiiq́ ſimul juvenum MAVORtia corda,
Dant cuneum, & rapidâ ſub muros mole feruntur,
Multaq́ Moſchorum demittunt corpora letho.
Quo nos, quò, juvenes, campo decet usq́ teneri? *Contemptio omnes ille qui mortem prius Senec: in Herc: Oete.*
Ite per obſtantes adverſo pectore muros.
Modrevius primis ardens in millibus hoſtes
Enſe metit valido, crebros bellator acervos
Exſtruit, accenditq́ viros ad MARtia facta.
Tandem Ductores Moſchi tot acerba videntes
Funera, confertis denſantur viribus, uni,
Vni, odiisq́ viro, & magnis clamoribus inſtant,
Vltima iamq́ illi Parcæ fila ultima ducunt,

kopėčias stato ir joms į aukštuosius ropščiasi bokštus,
tenka vieniems ir kitiems daugybė žaizdų, bet lietuviai
veržias užimti vis vien aukštąsias sienas ir bokštus.
Narsūs maskviškiai luitus ir apdegusius ąžuolus versti
pradeda gausiai žemyn, iš aukštai po ranka pasidėtus
akmenis svaido į juos, gedulingas trimitas į mūšį
šaukia ir pritaria jiems pėstijos tratantys būgnai.
Kursto šlovė ir protus, ir širdis, ir kyla kautynės:
priešų krūtinėse vis pasiutimas smarkiau kunkuliuoja,
braška nuo smūgių šalmai, pramaišiui toj pat vietoj lavonai
virsta, ir būtum patsai, skaitytojau, matęs, kaip žemę
kraujas užtvindė plačiai ir negyvėlių stirtos užklojo...
Ak nepranoktas kary, šviesaus atminimo jaunuoli!
Tavo, Modževski, narsių darbų nė mirties neužmiršiu!
Tąsyk per patį visu smarkumu kunkuliuojančio mūšio
lauką, panūdęs garbės ir vardą įamžinti, šitas
vyras kartu su jaunais rinktiniais kariais narsiaširdžiais
plyšį Maskvos gretose pasidaro, pripuola prie mūrų
tarsi tarnas veržlus ir maskviškių daugybę išguldo.
„Vyrai, nejau taip ilgai mes turėsim stovėti ant lauko?
Ženkit narsia širdimi per priešais dunksančius mūrus!"
Ir pirmose gretose jau šienaute šienauja galingu
kardu Modževskis Maskvos kareivius ir gausias jų lavonų
stirtas sukrauna, ir taip lietuvaičius paskatina žygiams.
Tąsyk maskviškių vadai, tiek mirčių išvydę skaudžiųjų,
stoja, sutelkę jėgas, glaudžiomis gretomis prieš jį vieną,
jį su griausmingais riksmais neapykantos puola, ir Parkos
vyrui suverpia tada paskutinę gyvybės gijelę:

Vnum omnes gladiisq́ petunt,unoq́ morantur
Modrevio:ſed non gladio vitam ille dediſſet,
Donec ab aerato peſtis delata chelydro,
Tranſiit antevolans: aſpirat pulvis eunti,
Cædes Modreuij, Moxq́ animæ latebras,allapſâ glande,reſolvit.
Vt flos auricomus fragrantibus altus in hortis,
Quem mulcent nitidi Soles,quemq́ educat imber,
Defloreſcit humi,violento pollice meſsus:
Talis erat fortis Modrevi morientis imago,
Dum ruit,& dulcem poſuit ſub limine vitam:
Exanimem fidi comites in caſtra ferebant
Ductorem, flentes,heu,magno vulnere victum.
Clucouius ad Taurum ſtrenuè ſe geſſit, Tum Mars Clvcovio,charũ ſub pectore robur
Addidit,& ſtimulos ingentes ſuſcitat armis.
Irruit,& quà tela volant denſiſsima fertur,
Non illum medias inter currentia turmas
Siſtere tela valent,& tot miſeranda virorum
Funera,ſed laudem per denſa pericula quærit.
Ilicet obruitur telis,& molibus altis,
Et licet arcebat ferrato tegmine nimbos,
Procubuit tandem foſsâ prolapſus in ima
Semianimis, tenui liber diſcrimine lethi.
Fama virtutis præmiũ, Fortunati ambo,ſi præmia juſta ſuperſunt
Egregiis animis,& vos per ſecla ſecunda
Fama uehet,curruq́ ſuo dignabitur ire.
Religio Moſcherum idolatrica. Interea ad pictos adytus,delubraq́ diuûm
Suppliciter mœſtæ matres,ceramq́ ferentes
Ibant,ora Deûm Panchæo thure vaporant,
Orantes

priešai tepuolė kardais ir aplinkui tesupo jį vieną,
bet ne nuo kardo jisai palydėjo gyvybę: Modževskiui
širdį mirtis, paleista iš variu aptaisyto chelidro
pervėrė, parakas ją nulakino ateinančio pusėn
ir, jį pataikęs kulka, atidarė jo sielos buveinę...
Kaip auksažiedė gėlė, išsiskleidusi kvepiančiuos soduos,
glostyta saulės skaisčių spindulių ir lietaus užauginta,
vysta ant žemės juodos, nuskinta beširdiškų rankų,
mirdamas lygiai taip pat atrodė narsusis Modževskis,
vos tik ant žemės juodos pargriuvo ir kvapą išleido.
Nešė stovyklon liūdni atsidavę didžiai bendražygiai
žuvusį vadą, aiman, žaizdos mirtinos nugalėtą.

Šitą minutę daugiau jėgų pridėjo ir stiprų
akstiną stoti kovon Kliukovskiui suteikė Marsas.
Rotmistras puola tenai, kur kulkos tankiausiai lekioja:
jo nesulaiko pačiam pulkų vidury nei skrajūnės
kulkos, nei žuvę kariai ir tiek ašaras spaudžiančių kūnų –
vien tik garbės tarp gausių pavojų narsuolis teieško.
Nors ir užgriūna tuoj pat jį ir kulkos, ir luitai didžiuliai,
dar geležiniais šarvais prieš audras atsilaiko Kliukovskis;
betgi štai guli ir jis, nuriedėjęs į apkaso dugną,
amą praradęs ir vos nuo mirties nagų išsisukęs...
Jeigu narsuolių dvasia atmokos užpelnytos sulaukia,
būkit laimingi abu, ir Šlovė jus pagerbs, maloningai
leidus savam vežime per palankią ateitį vykti.

Tuo nelaimingu metu prie gražiai ištapytų altorių.
Dievo bažnyčioj didžiai nusiminusios motinos žengė,
nešinos žvakėm, dievus smilkalais panchajiškais smilkė,

Orantes pacem: muſsant ignara juvandi
Numina, perq́ Notos votum ſparſere procellæ.
Sed Volminſcus eques, manui prę fectus equeſtri,
Æreus, eximiis juvenum comitatus, in hoſtem
Irruit, & clypeo fulgens ut fortimanus MARS.
Me duce, me juvenes, aquilam, RA Divilia ſigna,
Ferte ſub hoſtiles muros, telisq́ cavernas
Scrutemur, quem tota cohors imitata relictis
Ad terram deſcendit equis, glomerantq́ ſub ipſo
Veſtibulo uſq́ manus bellis, obſtantia vellunt
Robora, munitoq́ effultas obice moles
Rumpunt, & Moſchos certantes irrita cuncta
Præcipites pellunt, ſumma & dominantur in arce.
Hic verò vaſto miſcentur mœnia luctu,
Et denſi captam Litavi infundnntur in arcem:
Illa dies victis Moſchis, extremaq́ TAVRo
Lux fuit, & miſeris arx illa infeſta colonis
Vertitur ima ſolo, cuncta hoſticus abſtulit enſis.
EN MARTIS CAMPOS! en quò Diſcordia demens
CHRiſtiadas egit furiis? ut vota ſecundum
Barbara nos proprio tandem ſub Marte cadamus.
Sanguine Moſchorũ & Litavo ditabere poſthac,
O nimium rigidis agitata Livonia fatis:
Propter te fortes populi lacrymabile bellum
Experti: tibi SAVromatûm generoſa juventus
Oppetiit, tepidusq́ cruor per vulnera manans
Imbuit egregios agros, camposq́ nitentes.
Ad tua venerunt, potorq́ Boryſthenis arma,

Ioan: Volminſcii qui nunc eſt Palatij: Smolenſc: ſortiti, tudo & equitũ eius.

Cædes Moſchorum in arce à Radiuilo capta, anno 1561.

Livonia magni cõſtitit M. D. Lituaniæ Pomum Eridis.

melsdamos miestui taikos; tik dievai nepanorę atsako
paramą joms, ir maldas viesulai išnešioja su Notais.
Raitelių būriui tada vadovavęs bajoras Valminskis,
vario šarvais, su skydu žaižaruojančiu – lyg tvirtarankis
Marsas, Maskvos kareivius su rinktiniais jaunuoliais
užpuolė.
„Mano pirmyn vedami jūs erelį vaivados ant mūsų
vėliavų neškit čionai, prie šių priešiškų mūrų: mes ginklais
šičia suraskim landas!"– Ir visa kohorta paskui vadą
sėda nuo savo žirgų ir prie to paties įėjimo
telkias, ir stoja kovon: jie į šalį užtvėrusius kelią
velka rąstus ir luitus, į sutvirtintą aptvarą šonais
atremtus, daužo, ir štai, maskviškius, jiems tuščiai
atsispirti
bandančius, puola smegčia ir užvaldo aukštąją pilį.
Šitą minutę visur pilyje pasigirsta dejonės,
ir lietuvaičiai pulkais nukariautą užtvindo tvirtovę.
Taip ir šiai piliai, ir jos nugalėtiems gynėjams išaušo
ši – paskutinė – diena, nes nekenčiamą vargšams
valstiečiams
pilį išgriauna kariai ir iššudo visus kalavijais.
Kas per kautynių laukai!.. Ar Nesantarvė, temdanti protą,
šitaip galėjo pykčiu mus apduoti, kad žūtume pagal
barbarų norą kare baisiame tarp savęs – tarp krikščionių?
Ak, kaip Livonija, tu, išgyvenusi žiaurų likimą,
būsi palaistyta dar ir maskviškių krauju, ir lietuvių!
Virkdančio karo vargus dėl tavęs išgyveno bebaimės
tautos, su tavo vardu prakilnusis sarmatų jaunimas
ėjo sutikti mirties, ir žaizdų bėginamas šiltas
kraujas garbingus laukus ir derlingas dirvas sudrėkino.
Ėmės kare dėl tavęs Boristenio penimis, plėšikas

Vaſtatorq́ Scythes,& bellis aſpera virtus
Hunnorum, promptiq́ manu Chrononis alumni,
Quiq́ fretum cernunt glaciali compede vinctum,
Quiq́ colunt Sveonũ terram, Angermanica ſaxa:
Livonia ſanguine Litua no empta. Te propter Litavus magnam pervertit opum vim,
Dum ſociis ardet depellere finibus hoſtis
Funeſtas acies,& ſe contra omnia vertit,
Prodigus ipſeſui: fons hinc atque illa malorum
Litvania 30 Cauſſa fuit Litavis,incendia prima tumultus,
& aliquot annos deſẽdit Liuoniã quod et ipſa agnoſcit. Hinc ſata luctifici cum Moſcho crimina belli,
Excitiq́ animis in mutua funera reges.
Horrida tempeſtas utrinq́ effuſa cucurrit,
Atq́ recentatis caluerunt cædibus agri.
Vtq́ mari magno cum velivolantibus Auſter
Navibus imbricitor,portis immiſsus apertis,
Confligit Boreæ,ventorumq́ omnia Ponto
Prælia concurrunt, nimbisq́ nigrantibus omne
Eripitur cœlum,ruptis e nubibus ipſe
Fulminat omnipotens,& ſæua licentia Ponti
Perfurit,ac vexant ventorum examina puppes,
Ah pavidos nautas ſtrauit timor acris,& imus
Haurit corda pavor,mentemq́ expectorat omnẽ:
Interea fertur pelago indignante carina
In ſcopulos,ventura feræ ludibria Scyllæ:
Non aliter poſtquam longinqui incendia belli
Orta,ſemelq́ ferox MARtis conatus inarſit,
B-lli effectus. Auditæq́ procul voces clangore tubarum,
Flagrat inextinctis gens tota furoribus,& jam
Direxère

skitas, kovojo karuos užsigrūdinęs hunų narsuolis,
mušėsi stvertis kardų negaištantys Nemuno sūnūs,
žmonės, matą, kaip ledai surakina jūros paviršių,
ir Angermanų uolų bei Sveonų laukų namininkai.
Šitokias labo marias dėl tavęs išeikvoja lietuvis,
kai nepagaili jėgų iš kaimyninės žemės išgrūsti
priešo gretas nelemtas ir visiems pavojams krūtinę
stato be gailesčio sau!.. Juk gi tu – tas šaltinis ir toji
mūsų bėdų priežastis, ir pirmi židiniai sumišimo!
Juk iš tavęs tie vaidai, prie karų su maskviškiais atvedę,
ir tie karaliai, kurie žudynėms abipusėms ryžos!
Ten viesulai, leidžiami iš priešingų pusių, vis lėkė,
armenys nuo pakaitom vis praliejamo kraujo garavo.
Lygiai kaip, lekiant laivams ant burių sparnų, išsiveržęs
pro atdarytas duris debesų varinėtojas Austras
puola Borėją viršum vandenyno ir jūrą užgriūna
antpuoliai vėjų visi, ir visa padangė pradingsta
po debesų juoduliais, ir patsai Griausmavaldis tuos juodus
debesis skrodžia žaibais, ir nuožmaus vandenyno
siautimas
auga, ir talžo laivus pasiutvėjų šuorai, ir, varge,
gniuždo bailius jūreivius neapsakoma baimė, didžiausia
alina širdis baisa ir drąsos nepalieka nė lašo
(netveriant jūrai pykčiu, link uolų artėja tuo tarpu
laivas – pateksiantis tuoj beširdiškai Skilai žaislelis),–
vyksta tas pat ir tada, kai ilgi karai įsiplieskia
ir suliepsnoja galop nežmoniškos pastangos Marso,
kai nuo trimito garsų tolumoj atsimuša aidas,
kai jau visa žmonija nesutramdomu įniršiu dega,

Direxere acies, immiſsis fertur habenis,
In longumq́ diem Mars imbuit arma cruore.
Fas miſtum atq́ nefas, euerſaq́ ſæcula retrò
Et divinus honos, & cuncta humana referri,
Intereunt leges, & ruptis legibus adſunt,
Innumeræ ſcelerum facies, Luctusq́, Furorq́,
Et Dolus, & maleſuada Fames, & tetra Libido,
Et Conſanguineus Dolor ipſe Libidinis, omnes
Hos peperit bello comites Diſcordia prægnans.

Non ceſſabitis nobis gladio accĩctis leges prædicare.

Vet9 dictũ: Miles niſi impius ſit, parũ miles.

Et jam Moſchorum populos hæc didita Fama
Contigerat, cœſas acies, TAVrumq́ canebat
Procubuiſse ſolo, Litavos exaggerat acres:
Teq́ adeò RADIVILE ferens, tua fortia facta:
Exoritur mœſtus nemoroſa per avia luctus,
Pars gemit amiſsos patres, pars pignora chara
Plorat, & ereptos aliæ fleuere maritos:
Sed non clade ſuâ Moſchûm regnator acerbus
Ingemuit dirus PRinceps, interq́ dolores,
Et populi lamenta, nefas quod præſtitit ipſe
Non doluit, lachrymasúe dedit, ſed turbidus irâ
Vindictam ſpirans, ſub pectore bella coquebat.

Moſchus nil dolet cladẽ ſuorum.

Ac velut vrſus atrox, homines, armentaq́ paſtus,
Trux, niger, informis, ſylvarum antiquus alumnus,
Sole procul latitans inter ſpelæa profunda
Piniferi nemoris, tabum, ſemeſaq́ tauri
Membra ſuper recubans, inventus forte moloſsis,
Tollit ſe luſtro egrediens, & inhorruit armos,
Atq́ huc, atq́ illuc oculis circumtulit ignes,

Iam

žmonės rikiuoja pulkus, pasileidžia nutrūkęs nuo vadžių
Marsas ir metams ilgiems ginklus pamerkia į kraują.
Permišo tai, kas valia ir kas ne, ir dorovė pražuvo,
traukias Aukščiausio garbė ir visoks žmoniškumas į šalį,
žlunga įstatymai: jų nė vienam nebepaisant, užeina
didelės minios kalčių, o su jom jau ir Gedulas, Šėlsmas,
Vylius, į pikta stumiąs Alkulys ir Aistra atkarioji,
tikras kokčiosios Aistros giminė Sopulys, o pagimdė
šituos visus palydus vaisinga Nesantarvė Karui.

Kai nukeliavęs galop pas Makvos gyventojus žinią
perdavė gandas apie iškapotus pulkus ir sugriautą
Tarvastą iš pamatų, kai aršius lietuvius apdainavo
(garsino, Radvila, jis ir tave, ir žygdarbius tavo),–
kyla graudingi verksmai net miškų glūdumoj: tai apverkia
prarastus tėvus vieni, o kiti rypuoja, praradę
brangius vaikus, o treti – sužadėtinių savo netekę.
Tik kad maskviškių rūstus valdytojas, viešpats baisingas
dėl pralaimėjimo to nevaitoja, nėmaž nenuliūsta,
supamas skausmo, žmonių dejonių, ir dėl neteisybių,
savo paties svetimiems padarytų, neverkia, tik pykčio
pilnas alsuoja kerštu ir karą krūtinėje verda.

Ir kaip įtūžęs lokys, žmonių ir galvijų rijikas,
juodas, nuožmus, negražus miškų ilgametis penimis,
šilo giliausiuos urvuos nuo saulutės šviesos pasislėpęs,
ant kruvinų almenų ir pusiau apkramtytų žalmargio
kaulų gulėjęs krūvos, netikėtai molosų užuostas,
lenda iš urvo laukan ir šerius ant menčių pašiaušia,
svaido aplinkui ugnis iš akių ir jau ruošias įdūkti

Iam rabiem meditans: vicinia tota rudentem
Horruit,& valles reſpondent: unde remiſsas
Ah pavidæ Nymphæ,& Satyri ſolvere choreas:
Sic ferus humano iampridem ſangvine paſtum
Prodigium,Ivanus,perceptâ clade ſuorum
Inſremuit,calidoſq́ irarum concipit æſtus,
Nec iam ſe capit,& furiatâ mente redundat,
Terrarum vaſtator iners,atq́ ira ſupremi
Divipotis,tantum populos conſumere natus,
Peſtis acerba ſuis. Prò Iuppiter,ibit hic ergo
Impune?& noſtras Radivilus verterit arces?
Ille mihi Moſchos,aut me viciſse feretur.
Non iſthuc iſthac ibit: ſin: fulmine ad umbras
Mox adigar: nondum mea feſsa potentia Tauro
Subſedit: celerate meis de finibus, ite,
Ite viri,non parcetis mortalibus ullis
Non tectis,longos flammarum ſpargite tractus
Per Litavos: videã reſidens trans flumina Volgæ:
Illo quæretur generoſa Livonia pacto.
Nec mora,ductores Moſchorum iuſsa capeſsũt,
Moſchus Liuaniæ fines vaſtat. Diffundunt celeres paſsim lacrymabile bellum,
Riphæasq́ acies ducunt in Littava regna,
Arua Rubonicolûm, cultamq́ Boryſthenis oram
Infeſti peragant,fumant incendia campis,
Dombrouno arx Hleboutiorũ munita. Hic ubi Dombraunæ arx, Olgerdoniæq́ Vitebæ,
Deſpectant geminæ,lambentem ſaxa Vitebam,
Et campos ubi ſanguineum Cropienna colorem
Traxerat,ac Moſchis ager oſsibus albuit olim,
Orſam

(viskas šalia nuo meškos riaumojimo virpa, net aidas
klonius pasiekia toli, kur paliovusios suktis rateliuos
baugiosios nimfos miškų ir satyrai kas sau išbėgioja),–
lygiai taip pat ir nuožmus Ivanas – pabaisa, nuo amžių
gėrusi kraują žmonių,– dėl sudėjusių galvas saviškių
sukriokė. Jo širdyje rūstybės liepsna įsižiebia,
jis jau nevaldo savęs, ir siautėti apima noras
bailų siaubiką šalių ir rūstybę paties Visagalio,
šitokio skaičiaus žmonių pražudyti ant žemės paleistą,
paliegį tikrą saviems... „Pasakyk man, Jupiteri, argi
veršis nebaudžiamas čia Radvila ir sugriaus mums
tvirtoves?
Žmonės kalbės, kad tai jis maskviškius ir mane nugalėjo.
Ne! To nė vienas žmogus nesakys! Kad mane pas šešėlius
siųstų tuojau be žaibų? Nenusilpo dar, Tarvastai kritus,
mano galybė nėmaž! Tad žygiuokit iš mano valstybės
beregint, vyrai! Pirmyn! Nei žmonių negailėkit, nei būstų!
Te Lietuvoj ugnimi bus ilgai pažymėta, kur žengėt!
Ašenai karo veiksmus iš anapus Volgos stebėsiu.
Šituo būdu įsakau už prakilnią Livoniją kautis."
Veikiai Maskvos karvedžiai valdovo įsakymus vykdo:
greit tai vienur, tai kitur ašaringąjį karą palieja,
vyrų pulkus iš pačių Ripajų į Lietuvą veda,
Dnepro derlingus laukus, Dauguvos gyventojų kraštą
pereina ryžto pilni, ir ugniavietėm žemės parūksta
čia, kur Dubrovnos pilis ir kur Algirdo miestas dvišonis –
Vitebskas – žiūri žemyn į skalaujančią akmenis Vitbą,
regi laukus, kur kadai Krapivenkos akmenys kraujo
putą skalavo ir kur maskviškių kauleliai bolavo.

Orſam præterea fluvio cognomine dictam,
Orſam ſemirutis cui pendent mœnia muris,
Et Chotcheuitium Sclouum, atq; Copiſsia tecta
Incendunt circum, pomœria victa feruntur
Vulcano populante, ſed indefenſa fauillæ
Rura domosque procul rapidas vexere ſub auras.
Qui ſimul ut Litauûm rumor pervenit ad aures,
Iamdudum cupidi terras, camposq; levare
Inviſæ gentis properabant milite: quonam
Vſq; ſuper Litavos equitare licentius agros
O Radivile fines Moſchos? ſed in hoc mora nulla,
Finitimas validis ſtipatus millibus oras
Agmen agit celerans: veſtigia cernit, at hoſtis
Copia nulla ſuper: malefortia pectora furto
Bella operata, fugæ tutiſsima terga dedere,
Quà loca perpetuis horrent creberrima ſyluis.
Quid faciat? raptis quò rebus clariget orbe?
Vos tamen interea juſtam mihi ſolvite pœnam
Barbaricæ terræ: vos turba dolenda coloni,
Marte petam ſimili: dictum probat exitus ingens
Audita è ſylvis ignoti murmuris æra,
Arua repentinis equitum ſonuère catervis,
More furentis aquæ, cum per ſata læta, viasq;
Aggeribus ruptis torrenti exuberat unda,
Obſtantesq; domos proturbat, & oppida ſternit:
Fulſerunt enſes, trepidumq; hauſere cruorem,
Horrificusq; fragor trepidas circumſonat arces.
Fumat opimus ager, colles clamore reſultant,

Orſiza flu: in Boryſth: illabitur.

Syluæ ingẽtes Moſcho rum propugnaculum.

Radivilus vaſtat Smolenſc. agrũ.

Padega Oršą, kuri, upeliūkščio vardu pavadinta,
žvelgia žemyn iš aukštai ligi pusės sugriuvusiom sienom,
plėnim Kopysio namus ir Chodkevičių Šklovą paleidžia;
priemiesčius jų ugnimi įsisiautęs Vulkanas įveikia,
ir tų gaisrų pelenais per daugelį mylių aplinkui
apnešė vėjai greiti neapsaugotus rūmus ir kaimus.
Kai tik lietuvių ausis ta žinia pasiekia, iš karto
skuba, seniai trokšdami su ginklu nuo tėvynės nuimti
naštą kareivių tautos, kuriai neapykantą jaučia...
Radvila, ar dar ilgai maskviškiams laisviems jodinėti
leisi lietuvių laukais?– Ir pavojaus akivaizdoj greitai
daugel galingų pulkų sutelkęs, į gretimą kraštą
veda karius Radvila ir pėdsakais eina, tik priešo
pėdos ataušo seniai: vogčiomis sukėlusios karą,
bailios krūtinės dabar kuo saugiausiai pabėgo ton pusėn,
kur nuo tvano laikų neįžengiamos girios stūksojo.
Kas jam daryti? Ir kur atpirkimo už žalą ieškoti?
„Ko nusipelnote, tą ir gausite, barbarų žemės!
Aš atžygiuosiu pas jus, apgailėtinos minios valstiečių,
su panašiom dovanom!"– Ir patvirtina atpildas žodį,
kai pasigirdo miškuos neaiškus dundėjimas vario
ir subildėjo staiga nuo lietuvių raitelių dirvos –
tarsi nuo pikto vandens, kai dambas pralaužusios bangos
virš pakulių pasėlių ir kelių sūkuriuodamos tvinsta,
šluoja savo kely pirkias ir miestus sunaikina.
Saulėj sutvisko kardai ir bailingą kraują praliejo;
bukščios tvirtovės perdėm nuo baisios baladonės
apkursta.
Rūksta derlingi laukai, kaukarai nuo riksmų šokinėja –

Excitasq; neces dives Smolenſcia deflet.
Lituani Veliſienſem agrum populantur. Interea Litaui diuerſa in parte Veliſi
Fœcundos populantur agros, hominesq; cruentãt.
Non mihi ſi centum linguæ, ſi ferrea vox ſit,
Innumeras clades Moſchorum evolvere poſſem,
Mars quibus armipotens illis deſæuiit oris.
At non propoſito, bellive averſus amore
Trux animus, placidá nec pacem mente petiuit
Fœdifragus Princeps, ſuperi contemptor honoris.
Vindictam penitus ſpirat de pectore, plenus
Irarum: furor ipſe nefas, belloq; miniſtrat
Conſilium præceps. ingenti mole reſumit
Moſchi apparatus ad Bellum Poloticum. Bella, ferox populis, & pollens viribus uſq;,
Exciit immenſas duris rumoribus urbes,
Et quascunq; tenet Moſchouia ninguida gentes.
Iamq; exercentur vaſtis incudibus enſes,
Arma novant, ſubiguntq; leues in cote ſagittas.
Martia jam ſonitu conſpirant cornua triſti.
Oka fluuius Moſc: Venit ab extremis habitator finibus Ocæ,
Et Tuerii, Permlq; viri, Branſcana juventus,
Oby flu: in Iugaria in mare glacia le influens: tanta latitudine vt tota die vix transeatur. Quiq; colunt Solonan, & qui glacialibus Obym
Fluctibus infuſum, quo non eſt latior amnis,
Aſtrachani, Caſanesq; leves, Hungriq; remoti,
Vicini Perſis Sibyres, gens aſpera bello,
Propter Achęmenias urbes ſua rura colentes,
Atq; Aſiæ populi qui ſunt trans littora Volgæ,
Et Tanaim, Europam atq; Aſiam qui limite findit,
Conueniunt magno numero, namq; inde ducentis
Millibus

tai pražudytų žmonių Smolenskas turtingasis rauda.
Veikiai lietuviai kitur pasirodo ir siaubia Veližo
derlium turtingas dirvas ir tenai išgalabija žmones.
Jeigu ir šimtą burnų, geležinį liežuvį turėčiau,
tai apsakyti vis vien nepajėgčiau, kiek ginklais galingas
Marsas tuose kraštuose maskviškiams žudynių surengė!
Tik rūstaširdė dvasia neatsižada tikslo ir meilės
karui, netrokšta taikos meilingoj širdy Kunigaikštis,
laužantis žodį tasai aukščiausios garbės pamynėjas.
Pilnas rūstybės kerštu giliai krūtinėje degė:
nuodėmė – jo siutulys – ir pavojais gresiančios mintys
traukė į karą, ir jis, stiprus žmonėmis ir galingas
ištekliais, karo veiksmams su visa smarkybe vėl taisos,
akina žodžiais kietais didžiąsias sostines, siunčia
įsakus žemėms visoms, kuriose tik Maskva viešpatauja.
Ir jau kardai kalami ant didžiulių priekalų, pabūklai
taisomi vėl ir bude vėl galandamos lengvosios strėlės.
Marso trimitai ir vėl prabyla garsais gedulingais.
Renkas kariai iš pačių atokiausių Okos kampelių,
Tverės ir Permės pulkai, jaunikaičiai iš Briansko,
kariūnai –
kas nuo Solionos krantų, o kas – nuo vandens ledinuoto
Obės (už ją platesnės nėra pasaulyje upės),
astrachaniškiai, greiti kazaniečiai ir tolimas ugras,
persų kaimynai – gerai įgudę kare sibiriečiai,
kaimus turį netoli Achemeno imperijos miestų;
Azijos gentys, kurios gyvena už Volgos ir Dono –
upės, kurios vandenai Europą nuo Azijos skiria.
Marios susirenka jų, kol galiausiai nuo dukart po šimtą

Millibus obſcuram glomerabant pulvere nubem, *Moſchorũ 200000.*
Æripedes equitum ſuper æquora lata cateruæ. *Equitum. 80000. peditũ, 200.*
Inde manus peditum miſtæ ſola nuda replebant, *Torrenta.*
Poſcentes aciem, ſed millibus octoginta.
Fluctuat & tellus, & flumina pota dehiſcunt,
Subſeditq; gemens tormentis terra ducentis.
Quàm multa in ſylvis volitãt, cum decutit Auſtro
Acris hyems, folia: aut formicæ farra tumultu
Invaſere, niger populus, ſub ceſpite molli:
Quàm multi fluctus ſurgunt turbata per alta:
Tali ſe numero Moſchorum turba ferebat,
Excidium præſens tibi magne Polotte vehentes.
Vrbs antiqua, viris populoſa crepidine Dunæ *Polottus.*
Erigitur, tum colle nitet fundata vetuſto,
Arx olim Ruſsis, Litavis regnata deinde,
Diues opum, gazisq; potens, dum fata ſinebant.
Huic tum florenti Moſchus, dum fœdera fingit,
Improuiſus adeſt, & circumfuſa premebat
Mœnia, quà rapidusq; Rubon præterfluit, & quà
Roſida præcipiti decurrit valle Polotta,
Roboreumq; ſuæ vallum præcingitur arci.
Nec requies: Moſchus præceps ſine fine ruebat,
Incutiens bellum flammatâ mole, modisq;
Quos Mars cunq; dabat ſolers belli atq; tumultus,
Alitibusq; globis urbs & concuſsa tremebant *Exuritur à Palatino Polocenſi urbs Polottus.*
Fundamenta, ruunt antiqui tecta Polotti.
Interea lambunt properantia mœnia flammæ,
Vrbs incenſa cadit, lateq; excanduit atris

tūkstančių vyrų dangaus nesimatė pro debesis dulkių
virš lygumos, kurioje į pulkus raitieji sustojo.
Tvino per plynas vietas ir jungtinės karingos pėstijos
kuopos – aštuonis kartus po dešimtį tūkstančių vyrų.
Žemė lingavo tenai, į šalis ten skyrėsi upės,
verkė ir dubo laukai po dviem šimtinėm pabūklų.
Lygiai kaip girioj būriais sūkuriuoja lapai, kai Austras
juos nudraskys su speigu, panašiai kaip per minkštą
velėną
skruzdės – juodžiukių tauta – urduliais kviečius apipuola,
taip, kaip banga už bangos suaudrojusioj jūroj vis kyla,–
lygiai maskviškiai minių miniomis į Lietuvą tvino,
tavo mirtim nešini, didysis Polocko mieste!
Miestas, daugybės žmonių apgyventas, kur Dūnos
krantinės
kyla ir spindi pilis, pastatyta ant vetušo kalno;
rusai ją valdė kadai, o paskui ir lietuviai, ir buvo
turtų pilna ir stipri, kol dalia atmaininga šypsojos.
Taigi prie miesto, kuplaus, kol maskviškiai vaizdavo,
kad laikos
žodžio, Ivanas staiga pasirodo ir supa apsemtas
sienas, kur bėga srauni Dauguva ir kur vandenis, tyrus
tarsi rasa, po stačia pakriauše plukdina Polotė,
užtvarą savo pilies ąžuolinį aplinkui apsupus.
Rymoti laiko nėra: be perstojo puola Maskviškis,
skelbdamas karą visa galybe ugnies ir kitokiais
būdais, kuriuos tik kariauti Marsas suteikia;
visas miestas iš pat pamatų apardytų net virpa
nuo sviedinių, ir stogai ilgaamžio Polocko griūva.
Liepsnos tuo tarpu greitas užsidegti sienas belaižo,
miestas gūra ugny ir plačiai liepsnoja degėsiais;

Ignibus,intus alunt ſtuppam querceta fauillis
Cõmutanda breui : nec enim fera flamma quieuit,
Donec collapſi cineres,arx ſola remanſit:
Quam rabidi magnis impugnant viribus hoſtes,
Saucia murali ferientes mœnia ferro,
Quod neq; nubiferis deductæ montibus orni,
Nec pinus ſyluæ ſoboles antiqua decentis,
Suſtentare queunt,nec mœnia dura refutant,
Obiectu laterum nexo,ſed victa fatiſcunt.
At non idcirco Litavis per chara cucurrit
Oſsa tremor,neq; ſic ſternuntur corda pauore,
Pectoribus portas intercluſere patentes,
Quamuis nec pugnare pares,& ſpiſsa corona.
Hlebouicius fortiſsimè defendit Po lottum.
Non ego te tacitum juvenis fortiſsime mittam
Verſibus : ò Helebouiciæ lux unica gentis,
In Litavis ſydus,cuius clariſsima virtus
Et bello,& medio toties ſpectata Senatu,
Conſiliis ſanctis: invita fatebitur ipſa
Inuidia,& franget dentem ſi illidere tentet.
O vir,ò merito poſthac venturus in ora.
Ecce ruunt hoſtes,Parcamq;,necemq; ferentes,
Atq; aditu lato condenſi irrumpere certant,
Dumq; alii trepidant,dum terror & error ubiq;,
Pars reſerare iubent arcem,pars tendere contra :
Hic Deus omnipotens vires & laudis amorem
Subdidit,& ſtimulos Hlebovicl corde ſubegit,
Emicat hic alacer: prò noſtrum dedecus ingens!
Quis metus ò ſocii?quidnam cunctatio ſignat?

Atq;

kibirkštys puola plaušus viduje ąžuolinės tvirtovės,
vaizdą pakeisiančios greit, ir liepsna nenurimsta, kol viskas
virsta mieste pelenais ir tiktai tvirtovė bestovi.
Ją didelėm pastangom kaip padūkę priešai šturmuoja,
aižyti mūrams skirtais sviediniais daužydami sienas;
jų suturėti nėmaž nepajėgia nė uosiai iš krašto
remiančių dangų kalnų, nei puikųjų miškų išaugintas
vetušas vaikas – pušis, ir galingos sienos nelaiko,
yra per rąstų siūles ir, metalo įveiktos, žioji.
Tik lietuvaičiams dėl to nei šiurpas per kūną nuėjo,
nei nukrito širdis į kulnus kam nors iš gynėjų:
žiojinčius sienoj plyšius lietuviai krūtinėm užstojo,
nors ir maskviškiams jėga nelygūs, ir gretos netankios.
Jokiu būdu giesmėje aš tavęs nepraleisiu, narsiausias
vyre, vičvienas šviesos spinduly Glebavičių šeimai,
tu, Lietuvos šviesuly, kurio skaisčiausias narsumas
šitiek sprendimais didžiais ir kare, ir senatui suėjus
reiškės, kad šitam pritars net patsai Pavydas – prieš savą
norą,– ir dantį atkąs, jei bent sykį ryšis įkąsti.
Vyre, kursai legenda vėliau už nuopelnus virsi!..
Va, nešini pražūtim ir žudynėmis, veržiasi priešai,
stengias plačiai puldami tankiomis gretomis prasibrauti.
Kol triūsinėja vieni ir visur suirutė bei siaubas,
liepia daryti vartus kai kurie, kai kurie – susigrumti.
Tik Visagalis vienam Glebavičiui davė stiprybės,
kėlė garbės troškimu ir ragino akstinu širdį.
Šoka karštai: „Ei, šalin, neapsakoma gėda, nuo mūsų!
Ko, bendražygiai, baisu? Ir ką gi reiškia delsimas?

Atq; pavo. .quæue iſta repens vecordia ſurgit?
Quò vobis mentes, olim quæ ſtare ſolebant
Invictæ, pavido ſe convertere tumultu?
State viri, per vos & fortia facta parentum,
Per Ducis Auguſti nomen, per ſi quid honoris
Debetis patriæ, nunc oro oſtendite robur.
En quid inaudaces geritis tela irrita? quidúe
Signat eques Litauûm bellis inſigne vetuſtum?
Sed quę vos latebræ accipient? quò tendere vultis?
Sic ait, & ſocios dictis accendit ad arma.
Tum pariter clamore ruunt, cuneisq; coactis
Agglomerant, ardentq; mori pro mœnibus altis.
Acer Holubicius, Corſacorumq; juventus,
Et Dorohoſtaidum PEtrus de gente, ſimulq;
Nemirii fortes, nec non Dovoyna Polotti
Rector, & Heſmanni: comes his de gente Polona
Verchlinius, mortem cupidus pro laude paciſci,
Atque Polottiadæ reliqui, generoſa propago,
In medias mortes pro libertate ruebant,
Haud multi numero, ſed belli nodus, in omne
Quos feret eximios bona Fama volubilis æuum.
Conſeruére manus pugnæ, Moſchosq; ſub ipſo
Confertos aditu, ſtrictis mucronibus urgent,
Miſsilibus denſis agitur penitusq; regreſsum
Eripiunt acies ſtrictæ ſternitq; virum vir.
Deniq; præruptas moles cum turbine volvunt,
Quæ Moſchos latè ſternunt: tum glandibus igni
Effuſis, & mortifera pepulere procella.

Nobiles qui erant in arce Polotti.

Baimė? Iš kur tas galvų umarus aptemimas paeina?
Ko jus, bičiuliai, drąsa nuo baisaus sumišimo apleido?
Jos gi anksčiau niekada negalėjo niekas palaužti!
Vyrai, suraskit jėgų savyje ir tėvų drąsiaširdžiuos
žygiuos, valdovo garbėj ir garbingoj prievolėj ginti
žemę tėvų ir visiems parodykit savą galybę!
Ko tad nešiojat bailiai nenaudojamą ginklą? Ir ką gi
raitelis žymi tada – Lietuvos senovinis herbas?
Kokios slaptavietės jus bepriglobs? Kur ruošiatės
trauktis?"–
Kalbino taip ir draugams susigrumti įpūtė dvasios.
Puola iškart su triukšmu ir, sudarę pleištines kuopas,
telkias ir trokšta karštai už aukštąsias sienas numirti.
Laisvę apginti aršus Golubickis, jauni Korsakaičiai,
Dorohostaiskių senos giminės numylėtinis Petras
ir polockiečių visų vaivada Davaina, ir Nemiros
narsūs, Hesmanai ir jų bendražygis lenkas Vežchleiskis,
troškę visi širdimi atiduoti gyvybę už garbę,
ir polockiečiai kiti, vis kilmingų šeimų palikuonys,
veržės į mūšį tenai, kur pati mirtis viešpatavo,
šitaip negausūs, tačiau užpuolikams kliuviniu virtę
vyrai, kuriuos amžinai Garbė sparnuotoji aukštins.
Vyrai paleidžia rankas į darbą ir kardus iškėlę
spaudžia Maskvos kareivius, susigrūdusius sienos
gvėrynėj;
krinta lietum šoviniai, ir maskviškių sutelktos gretos
traukiasi vien greitomis, ir kareivis griauna kareivį.
Vyrai tuomet ant galvų tiesiog uolas kaip per audrą
ritina, kloja plačiai Maskvos kareivius, kol galiausiai
davę kulkoms ugnies užgriuvo juos mirtina vėtra.

Vi conſilij expers moliruit ſuâ.

Spumat ubiq́ cruor Moſchus, pars dente mõordit
Tormentis lacerata ſolum, pars enſe perempta,
Pars in præcipites foſsas, Dunæq́ fluenta
Voluitur, & cumulis anguſtauere Polottam
Cœſorum juvenum: viſus traxiſe cruorem
Amnis, & abſorptas in Dunam ferre cateruas.
At Litavi, pulchrum læti Pæana canentes,
Ingeminant, poſt tot curas, Martisq́ labores,
Ignari penitus quid ſera crepuſcula, vel quid
Poſtera lux oritura vehat de ſede Tonantis.
Quid tibi tunc animi fuit ò Ivane videnti
Funera? mactatasq́ acies ſub mœnibus altis?
Defeſsasq́ tuas vires, irriſaq́ ſceptra?
Nunc nunc jam ſæuo gliſcit violentia Moſcho,
Ira, pudorq́ ſubit, totoq́ furentis ab ore
D. Nicolaus quidam patronus Moſchorũ.
Scintillæ abſiſtunt, & ni reverentia proſit,
Iamdudum ſacrum fregiſset fuſte Nicolam.
Sicciñe me patriis abductum deſeris oris
Proditor? ò pro me, pro Moſcha gente precator
Futilis! an potius vis res curare Latinas.
Idcircoñe tuis Panchæa adolemus acerris
Munera thuricremis, ceramq́ liquamus, & ignem
Vrimus æternum, Regnis penetralia noſtris
Te numeroſa manent, feſtoq́ à nomine Soles
Indicit nobis tua picta ante ora ſacerdos?
Diſce jovare tuos, & nos reverere viciſsim:
Vtq́ erat iratus proceres ſic infit ad omnes
Voce Megiſtanes: O Moschi semper inertes,

Et malè

Plūsta visi pašaliai maskviškių krauju: atsikanda
žemės kiekvienas – ir tas, ką sudraskė patrankos, ir kitas,
ką užkapojo kardai; į skardingus griovius ir į Dūnos
vandenis ritas dalis, ir jaunų negyvėlių kūnai
tvindo Polotės bangas, kad atrodė: ne vandenį – kraują
plukdo ir neša krūvas lavonų į Dauguvą upė.
Tik lietuvaičiai, linksmai uždainuodami pergalės giesmę,
jaučias perpus stipresni po tiek rūpesčių, karo sunkumų
ir nenujaučia visai, ką atneš jiems iš Viešpaties sosto
vakaro tamsos ir ką – patekėsianti rytmečio saulė.

Ką tu, Ivanai, tada pajutai krūtinėj, išvydęs
žuvusius? Vyrų gretas, prie sienų aukštų iškapotas?
Mąžtančias savo jėgas ir skeptrus, patyrusius gėdą?
Žiaurų Maskviškį dabar niršulys ir pyktis užvaldo,
muša raudonis – bet taip, kad iš šėlo apimto veido
kibirkštys lekia, ir jei pagarba nelaikytų už rankos,
trenktų tikriausiai skeptru į veidą šventam Mikalojui:

„Negi toli nuo namų taip apleidi mane, išdavike?
O tu, danguj už mane ir maskviškių tautas užtarėjau
bergždžias! Gal trokšti verčiau jau lotynišką reikalą remti?
Argi už tai mes tavuos smilkytuvuos smilkom Panchajos
smilkalus, liejam žvakes ir deginam amžiną ugnį?
Argi po mūsų valdas tau nestovi gausios šventyklos?
Argi ne priešais tave, pavaizduotą ikonose, popas
mums iškilmingai dienas šventaisiais vardais pavadina?
Nagi, paremk saviškius ir pagerbdamas mus atsilygink!"

Ir kaip anksčiau, kai baisus pasiutimas užeidavo, ima
rėkti balsu ant visos bajorijos: „Kaip drįstate bėgti

Et maleforte genus! quis tantum copia fandi
Ventoſâ in linguâ, quoties pugnare neceſse,
At MARS in pedibus, fugitis me cuncta videntē?
Et paſsim caditis plebs immiſerabilis enſe.
At non in Bacchum ſegnes, cevereq; lumbis,
Cum lyra, vel reſonans induxit tibia ſaltus.
Vos (niſi morti eſtis damnati) aduertite mentē:
Viribus armorum haud datur expugnare Polottū,
At feſsos lentâ magis obſidione domate.
Nocte, dieq; ferant duros ſine fine labores,
Sæpe domat tempus, quos non violentia fregit.
Hic mihi vos fortes date, nunc eſt viribus uſus,
Huic aliud mercedis erit, qui feruidus urbis
Diſtulit excidium, breviter noſtra arma moratus.
At Radivilus opus magnū ſub corde mouebat,
Clarorum felix operum, fomenta retentans
Curarum, ſeu SOL ſuprà, ſeu curreret infra.
Namq; videns pacis Moſchum promiſsa procellæ
Linquere, & inſolito turbatus pectora motu,
Quamvis denſa videt populis horrentia caſtra,
Afflictis trepidat ſuccurrere civibus, acrem
Militiamq; parat: qualis raptoris in ora,
Caſpia fœta iacens armento tygris, ab antro
Exilit Hircano: ſic laudis adorea poſtquam
Et laudis ſtimulavit Amor, Radivilus in hoſtem
Fertur: at officium ſimul intendebat in arma,
Alter Nicoleos RADIVILI nominis heros,
Qui te, Vilna decens, rexit rumore ſecundo.

Moſchorū mores.

Radivilus obſidionem Polotti tentabat ſoluere.

Nicol: Radiuilus Ioan: F. Dux in Olyka & Nieſwiez Pala: Viln: &c. patruelis Nic Radiu Georgi. ad. pientiſſimus Princeps.

Cuius

mano akivaizdoj jūs, amžini tinginių pasamonai?!
Jūs, skystablauzdžių veislė! Palaidais liežuviais temokat
malti, o kautis prireiks – pasirodysit kojomis drąsūs!
Tad ir visur po kardais, neverti pagailėt prasčiokėliai,
gulat, o būnat greiti tik prie Bakcho ar judinti klubais,
kai salžiabalsė fleita ar kanklės šokti pakviečia.
Jeigu mirtim nubausti nenorit būti – klausykit.
Polocko ginklų galia užkariauti neduota, tad imkit
spausti gynėjus, ilga apsiaustim kuo daugiau nukamuotus.
Naktį ir dieną tegu prieš vargus nepaliaujamus turis:
laikas sutramdo dažnai net ir tuos, ko jėga neįveikia.
Šitai, narsuoliai, man čia padarykit, o dartės – už ginklų!
Na, o su tuo, kas karštom sunaikinimą miesto sutrukdė,
greitai mūsų ginklus čia sulaikęs, kitaip atsiteisiu!"

O Radvila širdyje nešiojos sumanymą didį,
dirbdamas darbus garsius sėkmingai ir rasdamas vaistų
nuo graužaties, nesvarbu, ar saulutė aukštai, ar po kojų.
Jausdamas audrą širdy, suprasdamas puikiai, kad vėjo
broliai – Maskvos pažadai dėl taikos, Radvila, nors ir mato
priešų gausias stovyklas, o jose – žmonių knibždėlyną,
bet su pagalba greita nukentėjusiems baisiai piliečiams
delsia, o rengia pulkus... Kaip pagulusi jautį vaikinga
Kaspijos tigrė ūmai iš urvo Hirkanijos žemėj
puola plėšrūną, taip pat Radvila pasileidžia į priešą,
kai paviliojo garbės troškimas ir pergalės laurai.
Ragino iš pareigos už ginklų imtis ir kitas
didvyris tuo pat vardu ir tos pat giminės Mikalojus,
valdęs aistringai visiems sutinkant tave, o gražusis

Cuius apud Litavos hac tempeſtate vigebat
Inclyta relligio,monſtris pia templa vetuſtis
Purgauit,purosq̃ue Dei promouit honores.
Ille etiam Rigam Litavis,gentique propinquæ
Conſiliis iunxit te Dux Gottarde volentem,
At properata virum ſuſcepit regia cœli,
Et jam perpetui miratur limen Olympi.
Sed fuit in fatis, excindi lata Polotti
Mœnia,non ſolitæ coeunt in bella cohortes,
Nec ſupplementum legionibus additur vllum,
Et fruſtra tua cura fuit Radivile volentis,
Prædabunda tamen non ſecius agmina ferro
Compeſcis,lateq̃ue ſtruis bellator acervos:
Caſtra metu rapido,tutas aciesq̃ue fatigas?
Pellere non æquis connitens viribus hoſtem,
Ipſe Deus Moſchos in prælia concitat acres.

Moſchus Polottenſi præſidio nullã requiem cõcedit.

Ex illo ſemper muros circumſonat hoſtis,
Nulla datur requies belli,non ulla laborum
Hora caret,nunc horrendis inſultibus inſtant,
Nunc tormenta boant, gemit arx, omnesq̃ labore
Deficiunt,nec tot molles ſufferre poteſtas.
Nulla mali finis,nec cum lux alma reſurgit,
Phœbus Atlantæo flagrans de gurgite,nec cum
Sol ruit,atque dieî nox intempeſta laborem
Porrigit,avertunt ſomnos de corde pericla.
Sexaginta illos perhibent noctesq̃, diesq̃ue,
Armiſonas acies,cunctosq̃ tuliſſe furores.

Incenditur arx Polotti.

Hæc ubi fruſtra hoſtes cernunt,incendia latè

Turribus

Vilniau! Su juo Lietuvoj pagarsėjęs tikėjimas tarpo
šitame blogmety; jis nuo senų baisenybių apvalė
Dievo namus ir juose ceremonijas įvedė tyras.
Jis prie lietuvių – tautos artimos – patarimais prijungė
Rygą drauge su tavim, pareiškusiu norą, Magistre;
tik paskubėjus dangaus karalystė pasiėmė vyrą:
džiaugias jo akys dabar amžinąja Olimpo buveine.
Tik kad likimo valia turėjo Polockas griūti:
vienos priešais kitas nepaprastos vėliavos priešų
stoja, jokios paramos legionai negauna, ir tavo,
Radvila, rūpestis juos palaikyti neatnešė vaisių.
Visgi bent kiek su ginklu prilaikai plėšikaujančias priešų
kuopas ir kloji visur plėšikų krūvas, tik ar baimės
daug įvarei, karvedy, ir stovyklai, ir saugiai kariaunai,
dėdamas daug pastangų nevienodom jėgom juos atmušti?
Kėlė aršius maskviškius į kovas patsai Visagalis.
Drebina sienas pilies ištisai nuo tada apgulėjai,
nė valandėlei kova nesiliauja, kiekvieną minutę
vargo netrūksta: dabar šiurpulingi smūgiai užgriūna,
trankos pabūklai, pilis aimanuoja ir verčia kiekvieną
nuovargis toks, kad jėgų atlaikyti tiek vargo jau trūksta.
Galo nelaimėms nėra, ir pavojai miegus iš krūtinių
veja tuomet, kai aušra užsižiebia ir degantis Foibas,
va, iš Atlanto gelmių pasirodo, ir tąkart, kai leidžias.
Šešiasdešimt dienų ir naktų lietuvaičiai turėjo
žvangančiais ginklais gretas ir visokius siaubus atlaikyti!
Šitaip vieniems ir antriems galynėjantis veltui, sutvyksi

Turribus injiciunt, tedis fumantibus acta.
Ilicet arx immiſso æſtu comprenſa reluxit.
Nec prohibere licet flammas, aut fundere lymphas
Mœnia adeſa ſuper: nam quà denſiſsimus vndam
Fumus agit, quæ Vulcano pars æſtuat, illuc
Inſanùm tormenta furùnt, lethumq́ minantur.
At medias inter ſtrages Holubicius ingens
Exultat, fidens animi, ac corpore ſudans,
Fundebat rabidis necquicquam flumina flammis.
Olli mors infenſa caput circumvolat alis
Impia, dumq́ mares animos in Martia bella
Fervidus exacuit, ſolus magni agminis inſtar,
Fortia voce monens opponere pectora rebus.
Ecce globus ferri tormento miſsus in arcem
Mœnia dilacerat: tum perfida diſsiluére
Robora, fragmentumq́ tulit vis magna trabale,
Te letho ſolum quærens, te magne Holubici.
Namq́ tibi duro transfixit turbine pectus
Fragmen, & exitium præſens immiſit adactum,
Confundens juvenile caput, ſparſumq́ cerebrum.
Occidis armatæ quem non potuére phalanges
Sternere, Moſchigenæ lectiſsima robora pubis,
Sanguineosq́ vomis rivos de pectore toto.
Ah infelici moriens ſe in pulvere verſat,
Dignus cui plures annos rata vita maneret,
Indole digna viri: tamen eſt poſt fata ſuperſtes:
Felix, ò nimium felix, qui morte ruinam
Anticipas patriæ, quamuis nec lumina mater

Holubicius fortiſsimus Centurio.

Occiditur Holubicius.

bokštuose daug kur ugnis, nuo dūmingų deglų užsidegus.
ir apimta sukeltų gaisrų tvirtovė nušvinta.
Nei suvaldyti ugnies, nei liepsnojančių sienų užlieti
niekas negali, nes ten, kur Vulkanas darbuojas ir dūmų
debesys prašos vandens, kaip patrakusios priešų
patrankos
trenkia pasiutpolkę dar ir gyvybę atimti grasina.
Vienas tiktai prakilnus Golubickis bėgioja per pačią
mirtį be baimės širdy ir, šešiais prakaitais apsipylęs,
vandenį upėm tuščiai ant ugnies įsišėlusios gožia.
Tik pragaištinga mirtis jam nedraugiškai plakė aplinkui
galvą sparnais, kai tasai – prilygstantis pulkui – kariūnas
šaukė prie Marso darbų užsidegęs vyriškas širdis,
kviesdamas garsiai narsias krūtines atstatyti nelaimėms.
Štai geležies sviedinys, iš patrankos į pilį iššautas,
smogė į sienas, kad net sutrupėjo nesaugūs sienojai,
ir nuo sprogimo baisaus rąstgalys iškyla į orą,
geisdamas vien tik tavos, prakilnus Golubicki, gyvybės.
Pervėrė tarsi nuožmi vėjovirpa tavo krūtinę
tas rąstgalys ir tą pat minutę, suknežinęs jauną
galvą ir smegenis tau išdrabstęs, nutraukė gyvybę.
Tujai, kurio niekada visoje Maskvoje galingiausių
vyrų ginkluoti pulkai anksčiau negalėjo pakloti,
griūni ir kraujo srovėm per visą krūtinę pasrūni!..
Varge! Ant žemės liūdnos pargriūna mirdamas vyras,
savo gabumais didžiais nusipelnęs, kad skirtas jam būti
laikas dar truktų ilgai... Jo nėra, bet jis lieka gyventi!
Koks tu laimingas esi, kad stabdai tėvynės žlugimą
savo mirtim, nors akių ir negali mama tau užspausti –

Clauſit, at urbe jaces ingenti membra ſepultus.
Te nemorum Nymphæ, vitreiq́ fluenta Rubonis,
Te liquidi raucis amnes fleuere querelis.
Conſurgunt gemitu comites, & pectora palmis
Planxerunt, gemuit tota arx concuſsa tumultu,
Et quamvis Helebovicius defendere ſuadet,
Dum ſpes ulla ſubeſt, dum ſunt in corpore vires,
Verchliniusq́ mori vellet pro limine primo:
Douoyna & Epiſcopus Vrbis Græca Fide, arcem dediderunt.
Deficit ingenti princeps Dovoyna timore,
Antiſtesq́ ſimul: ſedenim Mavorte ſecundo
Ingruit Ivanus, nec reſpirare ſinebat,
Nocte dieq́ ferox, & portas pandere cogit.
Tum verò exoritur Dunæ per littora fletus
Linquentum patrios fines, dulcesq́ penates.
Ducuntur primi proceres, equitesq́ Polotto,
Et miſeri cives, bis denis millibus agmen
Servitio trahitur: gazæ rapiuntur avitæ
Occultumq́ aurum, facta atq́ infecta talenta,
IOANNES Hlebouicius captus in urbe Moſchouiam abducitur.
Cum Dominis pariter Moſchas portantur in oras.
Atq́ illos Helebovicius fortiſsimus inter,
Os, humerosq́ decens, multis è millibus extans
Ducitur, evinctas arcebant vincula palmas.
Iamq́ propinquabat terris hoſtilibus, almos
In patriæ referens ardentia lumina fines,
Talibus ingemuit: iam iam ſalvete penates,
(Quis ſcit an ęternũ) Litavi: neq́ enim reor unquã
Perfidiæ reus eſſe volam, ſacra numina teſtor.
Non me pro dulci patriâ, non terruit hoſtis,
Libauitúe

ilsis tavi palaikai po didžiulio miesto griuvėsiais.
Tyros upelės tave dusliomis raudomis apraudojo,
apverkė nimfos miškų, Dauguvos raibuliai krištoliniai.
Raudos tarp ginklo draugų pasikėlė, ir mušos bičiuliai
sau į krūtinę delnais, ir visa apimta sumišimo
verkė pilis... Nors ir kiek Glebavičius ragina gintis,
kol dar rusena viltis ir jėgų gynėjams netrūksta,
nors pirmose gretose dar nori numirti Vežchleiskis,
bet vaivada Davaina, pravoslavų vyskupas irgi
balo iš baimės didžios, o Ivanas vis puolė, laimingai
klostantis karo veiksmams, ir neleido nei dieną, nei naktį
jiems atsikvėpti nė kiek, kol vartus jam prispyrė atverti.
O, kaip kilnojo tada Dauguvos pakrantes dejonėm
žmonės, svetur vedami iš gimtųjų namų, iš tėvynės!
Štai į vergiją aukšti didikai iš Polocko eina,
eina bajorai, bėdos ištikti miestelėnai – iš viso
dvidešimt tūkstančių!.. Štai pasisavinti protėvių turtai,
auksas iš Dievo namų, pinigai ir metalo luiteliai
su šeimininkais drauge vežami į Maskvos viešpatiją.
Eina kartu su kitais ir narsuolis Glebavičius, tikras
vyras iš veido, pečių, toks tarp daugelio tūkstančių –
vienas;
jo surakintas rankas geležiniai pančiai turėjo.
Jau pasimatė laukai svetimieji, kai degantį žvilgsnį
kreipdamas ten, kur tėvų šalis mylimiausioji liko,
taip sudejavo: „Sudie, tėvyne, Lietuva brangi!
Gal amžinai, kas dabar pasakys?.. Tik visai nenorėčiau
kaltas pasilikti dėl tos išdavystės, prisiekiu šventaisiais!
Nei dėl tėvynės brangios mane išgąsdino priešai,

Libavitũe & Fidem, nec me pellacia Moſchi
Præcipitem vertit, nunc, heu, toleranda tyranni
Tædia miſta minis ò crudeliſsime Regum,
Meñe Polottiacis pugnantem occumbere campis
Non potuiſse, tuisq́ animam hanc amittere telis?
Turbine ſtratus ubi moriens Holubicius ingens
Occubuit, galæq́ virũm per lævia murmur
Saxa cient, & clara iacent ſpectacula Martis
Indomiti, & natis fleti cecidere parentes.
Non ego nunc Moſchi faſtus, atq́ ora viderem
Læta parum, non facta trucis præfanda tyranni.
Talia voce refert, oculos tellure paternã
Nuſquam dimittens, donec nemora ardua ſylvis
Proſpectu erepto fines texere paternos.

Mosche, quid exultas? quæ te tam læta ruinã
Præcipitat fortuna? nec illa impune fauore
Arriſit Dea vana tibi, ſed culmine ſummo
Vt traheret, ſimiliq́ manu quem ſuſtulit aufert.
Tuñe ſacram violaſse Fidem lætabere ſemper
Impie? tempus erit quando quæ temnis, auebis
Illibata tibi donari fœdera pacis,
Et magno redimes captiui buſta Polotti.

Fortuna vitrea eſt. tum cum ſplẽdet frangitur.

En nova progenies cœlo manare profundo
Incipiet Chriſoſtephanos Magnusq́ Bathorheus.
Iamq́ alii Soles, & ſecli naſcitur ordo
Aureus, & priſcum mos omnis abibit in aurum,
Protinus atq́ dies oſtendent fata benignos.
Qui ſimul ac Litauũm regnandum acceperit orbẽ,

Stephanus Bathorheus Fatalis Moſchici Belli Dux.

pakenkė jausmui šventam pareigos, nei paguldė vylingi
žodžiai mane ant menčių... O dabar, ak, turiu to tirono
grasymus kęsti perpus su keiksmais! O žiaurusis karaliau!
Ko negalėjau patsai su ginklu prie Polocko kristi?
Ko gi nuo ginklų tavų neatidaviau Viešpačiui sielos?
Būtų paguldžius audra, kur narsus Golubickis padėjo
galvą ir vyrų šalmai su triukšmu per akmenis lygius
ritosi, kur prieš akis pasirodo siaubingų kautynių
ryškūs vaizdai ir tėvai, vaikų apraudojami, guli.
Tai nereikėtų dabar man Maskviečio didybės, jo linksmo
veido, tirono žiauraus visų nedorybių matyti!"
Šitaip dejavo balsu, nė trumpam neatplėšdamas savo
žvilgsnio nuo žemės gimtos, kol giria šimtametė galiausiai
medžių viršūnėm aukštom akims neužstojo tėvynės...

Ko tu, Maskvieti, džiaugies? Koks likimas, smagus,
kai kas žlunga,
traukia į dugną tave? Ar šisai apgaulingas dievaitis
tau kada nors be klastos šypsojosi? Ne! Nuo viršūnės
žmogų jis ta pat ranka, kuria jon užkėlė, nubloškia.
Argi tu džiaugsies paskui, kad šventą tikėjimą nuolat
niekinai? Laikas ateis, kai dar to, ko neapkenti, būtent
savo paties pažeistos sutarties dėl paliaubų prašysi
ir atsilyginsi dar už belaisvio Polocko ugnį.

Žvelk, aukštame danguje ne po ilgo pradės spinduliuoti
Aukso Vainikas naujos giminės – Didysis Batoras!
Aukso amžius ateis, ir kiti šviesuliai pasirodys,
akins visi papročiai senovinio aukso skaistybe,
ir palaimingas dienas be perstojo rodys likimas.
Kai tik lietuvių žemes pradės valdyti Batoras,

Siſtet res lapſas, ſpoliis inſignis ab hoſte,
Reſtituet captas vrbes, Diumq́ Polottum,
Sarmatiamq́ tuâ victor formidine ſolvet.
Interea largas Radivilo ſanguine pœnas
Perſolves, tecumq́ dabit Moſchovia luctus.

Ivanum Sathanas in bellũ incitat & deſcriptio Sathanæ Poëtica.

AT fera Dirarum nigris fœcunda venenis
Alecto, nunquam ceſsans, ſegnisúe malorum,
Egelidæ monſtrum Stygis, umbrarumq́ potentis
Dira canis, ſcelerum venatrix pollet odore,
Hæc apprime nefas, & noxia bella, doloſq́
Callet, & innumeris fœdiſsima pullulat hydris,
Gorgoneisq́ caput vallat torquata colubris.
Tota Acherontine Stygiá pulligine ſqualens,
Sed potis omnigenâ miracula ludere formâ,
Mille adjtus ſcelerum, millena piacula nouit,
Mille mali ſtimulos, & fulguris ocyor alis,
Nare per alta poteſt, odium ſuperûmq́, hominũq́.
Atq́ ea tum linquens nigri ſpiracula Regis,
Illunes tractus, & Solis inania regna,
Spinturnix veluti cita, vel prærupta procella,
Labitur in terras, & tempus nacta nocendi,
Criminibus mentes hominum, & verſare venenis,
Aëra per liquidum, nemorenſia rura ſuperne
Deſpectans, Moſchas præceps enauit ad Arctos,
Et ſummo Kitai ſtridens in culmine ſedit,
Ter pavidas arces circumvolitavit, & alta
Tecta magiſteriis auis importuna venenat.
Exin Moſchorum in penetralia celſa tyranni
Intrat,

žuvusią galią gaivins ir garsės paimtaisiais trofėjais,
priešų sugriautus miestus atstatys ir išgelbės nuo baimės
tau, nugalėtojau, vėl Sarmatus ir Polocką šventą.
Šiuokart tave dar ištiks Radvilos gausingai pralieto
kraujo bausmė, ir reikės su tavim dar Maskvijai gedėti.
Tik nesiilsi nėmaž visados greita prie nelaimių
Dyrių juodų apdavų prisirijus laukinė Alektė –
Stikso žvarbaus baisėlė, nirtulinga tamsos viešpatystės
pono kalė, pėdsekė, užuodžianti nuodėmių smarvę,
ypač prie pikto darbų, pragaištingų karų ir prie vylių
pratus, pabaisa klaiki, knibždėte knibždanti hidrom,
galvą apleidus gaurais iš gorgoniško gymio gyvačių.
Nors Acheronto paišai šią Stikso gyventoją dengia,
ji stebuklus žaisdama įvairiausiais pavidalais daro;
tūkstantį būdų didžiai nusikalsti ir tūkstantį – pulti,
tūkstantį darbui juodam paskatų ji pažįsta, ir gali
skristi už žaibą greičiau ta dievų ir žmonių nelabadė.
Puolus per urvus, pro kur tamsenybių karalius alsuoja,
šalį be saulės šviesos ir kelius be mėnulio palikus,
tarsi pelėda greita ar tarytum beprotiška vėtra
skrenda jinai į žemes ir, suradusi progą pakenkti –
galvas žmonėms nedorais darbais ir nelaimėm
sudrumsti,–
lekia per tyras erdves, žvelgdama iš aukštai į tarp girių
skendinčius kaimus, tiesiog pas Maskvos gyventojus
Šiaurėj,
tupia, dantim griežd̃ama, į pačią Kitajaus viršūnę,
apskrenda triskart aplink išgąstingas tvirtoves ir – piktas
paukštis!– aukštus kraigus nelabais patarimais apduoda.
Tąsyk Alektė šiurpi į maskviškių tirono aukštuosius

Intrat,& Ivano quem tum ſuper horrida bella
Pectore fixa graui iamdudum cura premebat,
Vipereis unum vibrat de crinibus anguem
In medium pectus,ſerpens per membra volutus
Fit torquis rutilans,quem Vlodimirus ab hoſte
Detraxit ſpolium: primos hoc tollere faſces
Omen habēt Moſchi Reges,hoc ſceptra capeſſunt.
Tartareum inſpirans ſenſum,mentemq́ perertans.
Accendit facibus,furiatq́ nocentibus omnem
Conſiliis animum,quò bellum poſcat,ametq́,
Stringatur ferrum,multos eatra per annos,
Exercere velint odiis genus omne,doliſq́,
Arma fremant,armis concurrant protinus arma,
Principis armetur manus in civesq́,ſuosq́,
Armenturq́ manus in gnati fata parentis,
Aſsiduá caleant de cæde cruore penates,
Mille viis ſcelerum certetur,nec modus adſit.
Talibus inſpirat monitis,acuitq́ furores
Dira, ſitim belli totis molita medullis.
Olli mox præceps inſania Martis inarſit,
Bella ferox,mera bella,ſonat,miſcetq́ penates,
Luctificam exſomnis pugnam,ſtragesq́ requirit,
Turbidus,arma ſuper:vultum ferus,aſper,anhelans
Sanguineam torquens aciem, mora ſuſcitat iras.
Vtq́ ferox Vmber,quem turba Diania fortem
Miratur, ſtabuli ſcrutatus odoribus hoſtem,
Aut procul eduro firmantem robore coſtas
Vidit aprum,quamuis loro,nodisq́ tenetur,

Torquis Vlodimiri Monōachi, quē Græco provocanti detraxit,duello cōgreſſus

Ivanus filiū natu maiorē occidit.

rūmus įžengia ir čia iš gyvačių kaltūno išpešus
angį paleidžia tiesiog į krūtinę Ivanui, tą kartą
kentusiam dvasioj, ligos apimtoj, dėl karų šiurpulingų
graužatį didžią; angis, nusirangius per sąnarius, virsta
aukso spalvos grandine, kurią po kovos Monomachas
grobio pasiėmė sau, o maskviškiai carai pasipuošia
savo valdžios pradžioje ir šitaip ima valdyti.
Tartaro kvapą širdin įpūtus ir persmelkus protą,
užkuria ugnį jame ir piktais patarimais valdovo
dvasioje kelia audras, kad karų ieškotų ir geistų,
ginklas paliktų makštis, nirtulys neužgestų daug metų,
giminės vienos kitas per nemeilę ir vylių šokdintų,
ginklai triukšmautų, ginklus puldinėtų be perstojo ginklai,
prieš piliečius ir savus valdovo ranka užsimotų,
tėvo ginkluota ranka prieš sūnaus gyvybę pakiltų,
nuolat garuotų namai nuo kraujo ir tūkstančiu rūšių
nuodėmių jis su kitais lenktyniautų, o galo nebūtų!..
Furija įkvepia jį tokiais patarimais ir rūstį
sukelia, karo geismu ligi kaulų čiulpų jį užvaldžius.
Uždegė Marso ūmi beprotystė valdovo krūtinę,
karo ir vieno tik jo reikalauja ir rūmus sujaukia,
vien ašaringų kovų ir kautynių sau ieško be miego,
ginklą iškėlęs, nirtus, nežmoniškas, gargdamas garsiai,
žvelgdamas kruvinomis, o delsimas tik didina siutą.
Lyg nustebimą keliąs Dianos draugijai bebaimis
umbrų skalikas, kuris, suuodęs irštvoje priešą
ar paregėjęs toli į galingą ąžuolą šonus
kasantį šerną, vos vos nuo pavadžio ar diržo netrūksta,

Nititur,ac totá pugnat cervice morantem
Antevolans Dominum, micat auribus,atq́ recluſis
Dentibus,ac tenues morſu convulnerat auras,
Eripuit tandem ſeſe,ferturq́ patenti
Extenſus campo,tum ſyluas perſonat ore,
Et centumgeminis complet latratibus agros:
Haud aliter Moſchus princeps in bella ruebat,
Sævus,acerba tuens,furiis ingentibus actus,
Infelix exul mentis, qui ſtulta pararet
Cuius fortũ nam Deus mutat, conſilia corrũpit. Funera Sarmatiæ forti, Litavoq́ ruinam.
Quamvis ingentem cladem vitare monebant
Terribiles rerum formæ,ſignisq́ frequentans
Primipotens genitor,cœlo,terrisq́ canebat.
Hic tamen invito bellum vel numine anhelat,
Duos ingentes exercitus in Lituaniam Moſchus mittit anno 1564. Dedecorum plenus Rex,peſtis acerba ſuorum.
Nec multum reſides populos rumoribus acres
Exciuit,ſtupet inſanis fulgoribus illic
Armipotens acies,hoc tendunt agmine turmæ
Lethifero,peditum, ſpargentes turbine plumbum.
Hac properat brevibus pubes armata ſariſsis,
Hac numeroſa manus, velites, habilesq́ pharetras
Succincti,campis veſtigia flammea miſcent.
Parte aliá clypeata cohors ardentibus haſtis.
Incendunt agros equites, ac pulvere nubem.
Qualis equũm Medvs gtex formoſiſsimus,herbis
Paſcitur Hippoboton,ubi millia quinquaginta
Caucaſias implent crebris hinnitibus oras:
Tale fuit denſis Moſchũm legionibus agmen,

Vt

šoka aukštyn ir kaklu, šokinėdamas prieky, kovoja
prieš šeimininką, kuris nuturėti skaliką mėgina;
skliausto ausis ir baltais dantimis vis kandžioja orą,
kol pasileidęs galop nurūksta per plytintį lauką,
kiek įkabina, ir tuoj skardendamas prikelia girią,
ir prisipildo laukai šimtagriausmo skaliko lojimo.
Lygiai taip pat ir Maskvos kunigaikštis – žiaurus,
šiurpulingos
išvaizdos, siuto baisaus užvaldytas bedalis, praradęs
nuovoką,– veržės karan, kad suruoštų Sarmatijai narsiai
kruviną pirtį kvailai ir visus lietuvius pražudytų.
Nors ir įspėdavo jį žudynių didžiulių vangstytis
baisūs gamtos reiškiniai, ir visatos galingo valdovo
garsūs trimitų balsai danguje ir ant žemės girdėjos,
šitas – saviškių tikra pragaištis ir karalius, trūkumų
pilnas,– prieš valią dangaus nesitvėrė noru kariauti.
Veikiai slinki valdiniai atsimaino visai nuo rėkimų
jo, ir visam blizgesy sustingsta ginklais galinga
armija šitaip: štai čia išsidėsto stovyklom pėstijos
nešantys mirtį pulkai, su pasiutvėju sėjantys šviną,
šičia ginkluotas trumpom ragotinėm skraido jaunimas,
šičia gausus dalinys parankiom strėlinėm ginkluotų
velitų laksto laukais, net šoka ugnis iš po kojų.
Na, o tenai – skydnešių kohortos tviskančios ietys.
Raitelių tuntai laukus, o dulkių – dangų užkloja.
Tarsi žolynų tirštai prižėlusioj pievoj ganytųs
kaimenė medų pačių gražiausių ristūnų, kai penkios
dešimtys tūkstančių jų žvengimu Kaukazo papėdes
drebina,– lygiai gausios ir maskviškių kariuomenės būta,

Vt varium linguis, ita verſicoloribus armis.
Inde bipartitò in Litavos converſa tulere
Signa, Serebrinus Cropiennæ littus ad Orſam
Obſedit, Mahometicolæ ſocia arma, virosq́
Iunxerunt Caſanes, forti ductante Murato.
Parte aliá triginta equitum, peditumq́ Polotto
Millia ducebat ſub Evanſcia Soyſcius arva,
Soyſcius illuſtri ferrugine clarus, & auro
Intertexta gerens, & claris arma mæandris.
At non Lituanæ defendere cuſpidis ictum
Sic valuit, quando fuit irrevocabilis hora.
Protinus ignotæ facies, vexilla tremenda
Fulſerunt, Xerampelino uibrantia ſuco,
Sanguineo lugubre rubent, Xanthoq́ colore,
Sarranoq́ nitent, latis ſpectacula campis:
Sic circumfuſis Moſchûm gens invia ſylvis,
In Litauûm terras peſtem, flammasq́ ferebat.
Quæ bonus aſpiciẽs Radivilus, & horrida bella
Surgere, terroremq́ dari, flammasq́ per agros,
Indoluit caſu patriæ concuſsus acerbo.
Nocte, dieq́ animum nunc huc nunc dividit illuc,
Et nunquam anxiferas curas requiete relaxat.
Conveniunt pauci proceres, quid publica poſcant
Commoda dicturi: quibus hæc Radivilius heros:
Quò res ſumma loco, vobis manifeſtius ipſis
Quos ferus inſequitur princeps crudelibus armis.
Bellum atrox cives dirâ cum gente gerendum,
Queis neq́ ius neq́ religio, neq́ fœdera curæ

Præfecti exercituum Moſchouiticorum, Serebrinus & Petrus Soyſcius.

Radivilus in Moſchos tendit.

Sed

kaip įvairios kalbomis, taip margos ginkluote įvairiopa.
Dviem kryptimis iš tenai pajudėjo prieš Lietuvą rusų
vėliavos: dalį iš jų į Krapivenkos krantą ties Orša
veda Serebrianas; jį Mahometą tikį kazaniškiai
parėmė vyrų pulkais, vadovaujamais tvirto Murato.
Vedė antruoju keliu iš Polocko triskart po dešimt
tūkstančių vyrų – raitų ir pėsčių – į laukus prie Ivansko
Šuiskis, raudonais plaukais tarp žmonių pagarsėjęs,
ginkluotas
auksu lietais ir gražių meandrų dabinamais ginklais.
Tik neįstengė jisai išvengti lietuviškos ieties
dūrio, kai sykį pačiam valanda lemtinga išaušo.

Kur tik pažvelgsi, visur nematyti pavidalai, šiurpios
vėliavos saulės šviesoje kserampelinų purpuru riba,
kraujo raudonio spalva ir negyvu krauju raudonuoja,
žiūtura Saro spalvom, plačiuose laukuose nematytom:
štai kaip užplūdus girias Maskvos giminė be takelių
brovės, mirtim ir ugnim nešina, į žemę lietuvių.

Matė kilnus Radvila, kad karai šiurpulingi iš naujo
kyla ir semia laukus baisulys bei ugnis, ir didžiulį
skausmą, tėvynės žiauraus pralaimėjimo sukrėstas, jautė.
Dieną ir naktį širdy įvairiausius sumanymus svarstė,
nė nesudėjo akių per kankinamus rūpesčius tąsyk.
Renkas didikai keli pasitarti, ko verkiant valstybei
reikia, ir štai ką tada karžygys Radvila jiems pasako:
„Niekas nemato geriau, iš kur didžiausias pavojus
kyla, už jus, ką ginklu nuožmus kunigaikštis užpuolė.
Baisų karą reikės su žiauria gentimi mums kariauti:
ji nesistengia gyvent sutartim, tikėjimu, teise –

Sed fera vis hominumq́ cruor, miſereſcite veſtri,
Neu dulcem patriam, natosq́ ad funera Moſcho
Prodite, ſed Maieſtatem defendite magnæ
Litta viæ, per ego has lacrymas, patriamq́ cadentẽ
Oro, maturate nefas avertere tantum.
Aſsenſére omnes, & quid facundia poſset
Tum patuit: veniunt bello ſpectata juventus
Et famuli Martis, numero PAuciq́, boniq́,
Sed conferre manum, & ferro decernere prompti,
Flos Litauûm, roburq́ virûm: ſonuere tremenda
Claſsica, conſpirant juvenes, Martemq́ fatigant
Indomitum, dolor ipſe viros incendit in hoſtem.
Arma novant, recoquuntq́ patrum iam deſita tela,
Hic arcum rapit oſtentans artemq́, decusq́,
Pars clypeos terget, veteri rubigine ferrum
Exuit, ac criſtis galeas ornare comantes
Invigilant, accuuntq̃ leves in cote ſagittas,
Viſceribusq̃ trahũt graveolentia nitra ſyphonũ.
Arte laboratas, electreoq́ rigentes
Robore loricas poliunt, ſolidantq̃ refracta.
Illi quadrupedem qui curſu provocet auras,
Ardua colla ferat, volvat ſub naribus ignem,
Inſtituunt, lituosq̃ pati, pedibusq̃ ſonare,
Et propere injiciunt in equos ſua corpora ſaltu,
Caſtigantq̃ moras avidi: nec tempus agendi
Suppeditat, raucus ſedenim canor, atq́ tubarum
Ingeminant fracti ſonitus, ſimul ipſa vocat res.
Tum verò celerant iter ad prætoria celſa,

In Radivilo providentia ad auxiliũ patriæ.

Lituanorum exiguus, ſed fortis in Moſchos exercitus Anno 1564.

Concurſus

vien tik jėga ir žmonių krauju! Tad savęs pagailėkit,
Maskvai tėvynes mielos ir mirčiai vaikų neišduokit,
stokit visos didelės Lietuvos Didenybę apginti;
šito su ašarom šiom vardan nelaimingos tėvynės
jūsų maldauju – skubiau atremkit didžiulę nelaimę!"
Jį palaikė visi, ir tada paaiškėjo, ką gali
iškalba: eina pas jį karuose išbandytas jaunimas,
renkasi Marso tarnai, nors geri, tik labai jau negausūs,
bet susiremti kovoj ir kautis ginklu pasiryžę –
pats Lietuvos dabinys ir geriausi kareiviai!.. Prabyla
garsūs trimitai, jauni susiglaudžia gretoj ir tik prašo
mūšio žiauraus, nes kančia susigrumti skatina vyrus.
Ruošia ginklus ir tėvų atidėtą ginkluotę sutaiso.
Ima, va, šis į rankas ir giriasi lanko grožybe,
šveičia skydus kai kurie ir senas rūdis nuo geležčių
svidina, rūpinas, kaip pasipuošti gauruotais sultonais
šalmus, galanda bude strėlių lengvasvorių akuotus
ir iš sifonų vidaus pradvokusį natrį ištraukia.
Jie padarytus gražiai ir žėrinčius tarsi elektras
blizgina šarvus ir, jei kur sulaužyta randa, pataiso.
Žirgus mankština kiti, kad šuoliuodami vėją sukeltų,
bėgtų, išriętę kaklus, o iš šnervių kibirkštys lėktų,
pratina juos prie ragų ir kanopomis ritmą išmušti;
šoka skubiai ant žirgų ir, ištroškę kautynių, nubaudžia
juos už gaišimą, nes daug pasiruošti laiko nelieka:
girdis duslus gaudesys, ir kapoti trimitų kvietimai
skamba, ir pats padėties rimtumas juos šaukia į kovą.
Veikiai prie vado aukštos palapinės kareiviai atvyksta –

Concurſusq́ virûm, fremitusq́ ardeſcit equorum.
Condenſæ veniunt acies, exercitus acer,
Dives equîs, dives turmis florentibus auro,
Compellant alacres Radivilum vocibus iſtis:
Maxime Littaviæ ductor, quo ſoſpite nobis
Nil deſperandum, præſtans tutela tuorum,
Te Duce Luciferum nos, Auroramq́ ſequemur
Tellurisúe feros: juvenes ſine lege Deoq́,
Te Duce perfuſas Mauro ſale, Marte petemus,
Afrorum terras, Dacosq́ erepta bilingues
Signa repoſcemus, duc, quo nos cunq́ placebit,
Quem Belli Fortuna ſuis circumvolat alis.
Nam te non alius Martis tenet aptius artes.
Hinc tua te pennâ ſolvi metuente ſuperſtes
Fama feret, dabit æternos ſacra laurus honores.
Præcipe ſigna citus ferri, ſimul utere promptis.
Et nos ad laudes Virtutis tramite duro,
Graſsari cupimus, per tela inimica, per ignes.

Polonorum & Lituanorum copiæ ornatiſſimæ ſunt.

Auctoritas Radiuili

Fortuna & felicitas Radivili.

Scientia rei militaris.

RADIVILIAS TERTIA.

NVNC OPVS, & ſtudiũ, magno nunc ore ſonandum,
Si quid Hyanthæi latices, & In Aones almæ,
Rupibus amſanctis in carmina juris habetis:
Tuq́ chori Princeps, Augur Delphuſie, tuq́

vyrų pulkai, o žirgų šnarpštimas, net kibirkštys žyra.
Tirštos rikiuotės pilnos ryžtingumo kariuomenės žengia -
daugel žirgų ir būriai kavalerijos, tviskančios auksu.
Šitokiais žodžiais žvaliai narsuoliai į Radvilą kreipias:
„Didis lietuvių šalies karvedy! Tavo laimė neleidžia
mums nusivilti: esi apsauga veiksminga saviesiems.
Liepk, ir mes seksim tave pas Luciferą ir pas Aurorą,
eisim pas Žemės vaikus, kur nėra teisingumo nė Dievo;
liepk, ir užgriūsim karu Mauritanijos marių užlietą
Afrikos žemę arba iš dvikalbių dakų atimsim
prarastas vėliavas; vesk, kur patinka,– visur mes lydėsim
tą, kam Karinė Sėkmė aplinkui galvą lakioja!
Niekas geriau už tave neišmano Marso gudrybių.
Neš dar iš šičia tave Šlovė nepailstančiom plunksnom,
lauro šakelė šventa dovanos dar tau amžiną garbę.
Karą nedelsdamas skelbk ir mumis pasirengusiais
kliaukis:
veda troškimas visus Narsumo keliu akmenuotu
žengti į garbę tiesiog per priešų ginklus ir per ugnį!"

TREČIA DALIS

Dartės didingu balsu giedoti pridera giesmę!
Jei tik, šventųjų kalnų hiantiška versme, dosninga
aonų tėkme, giesmė mažumytį nuo jūsų priklauso,
melsiu tavęs, apeigų Šeimininke, Delfų Vaidila,

O Argentipedum multiſcia Dia Dearum
Calliope,tum quicquid adhuc in montibus illis
Relligionis ineſt: mea nunc precor orſa referte
Magna ſonaturi,forteſq́ evolvite mecum
Lituoidas,quibus illa viris tum floruit ora,
Qui lecti heroes in prælia ſæua ruebant.
Dicite nunc Muſæ Cyrrhea theatra colentes,
Namq́ virum in viridi laudes Adamante notatis.

Catalogus o primatū & ductorum. qui ad Ivan ſcium præliū venerāt.

Principiò Chodchevicio de ſanguine creti
Magnanimi Fratres, famâ & præſtantibus armis
Inſignes, ambo patriæ par ornamentum,
Spes geminæ Litauûm, magnæ duo lumina gentis,
Agmen agunt late fulgens horrentibus haſtis,
Atq́ acie denſos,ipſi magni agminis inſtar:
Ceu duo Nubigenæ quando Rhetusq́,Pholusq́,
Monte ruunt,dat ſylua locum,ſalicesq́ procūbunt.
Gregorius turmas acies præcedere ſuetus,
Primus in adverſas hoſtis ſe ferre cohortes,
Eximium robur ſpirans,hic fortia bello
Pectora fulmineos juvenes rapit: alter in hoſtem,

Ioann: Chodkiewicz Comes in myſſ & skow Caſtellanus Vilnenſ: peditatū Lit: rexit. Sclopetta. Oborski.

Ioannes animo exultans,& prælia poſcens,
Iamdudum juvenes florentes ære ciebat.
Aſt illi ex humeris pardorum terga retorquent:
Et tormenta ſimul rexit,peditumq́ phalangem,
Quis Lacedæmonio tunicæ de more rubeſcunt,
Falcatos enſes,plumboq́ gravata gerebant
Inſtrumenta necis, mors unde volatilis exit:
Hos tum Ioannes rexit,ſed Oborſcius illi

Legatus

Deive daugžine būry sesučių sidabrakojų –
o Kaliope! – taip pat ir kitų visų šventenybių,
esančių jūsų kalnuos, kad suteiktumėt dartės didybės
mano giesmėms ir drauge su manim apdainuotumėt
vyrus –
tuos narsius lietuvius, kuriais tas kraštas pražydo,
kai į žiaurias kautynes rinktiniai didvyriai veržės.
Juos apdainuokit dabar jūs, Kiros šlaitų vaidilutės
mūzos, nes vyrų žygius žaliame adamante pažymit!

Ką iš pradžių? Anava du Chodkevičių kraujo bebaimiai
broliai, be galo garbe ir šlovingais ginklais įžymūs,
vienas ir kitas – tikra Lietuvos garsenybė, lietuvių
dvigubas ramstis ir dvi didelės giminės įžymybės,
veda pulką – plačiai spinduliuojančias keliančiom baimę
ietim tankias gretas, nors ir patys pulką atstoja –
tarsi nuo kalno kartu kentaurai Retas ir Folas
žengtų, ir trauktųs giria, ir gluosniai linktų, jie žengia.
Vienas – Grigas, pulkams ir gretoms vadovauti įgudęs,
pirmas užpulti kovoms pasiruošusias priešų kohortas,–
šis ypatingos jėgos karvedys pražūtingus it žaibas
vyrus karingų širdžių rikiuoja, o kitas, jo brolis
Jonas, su priešais didžiai ryžtingas ir greitas į mūšį,
ragina amžiaus brandaus sulaukusius vyrus trimitais.
Krinta ant Jono pečių leopardų kailių apsiaustas;
jis vadovavo sykiu ir pabūklų žmonėms, ir pėstijos
pulkui, kurio siaustalai spartiečių mada raudonavo,
buvo ginkluotas riestais kardais, ir mirties instrumentais,
siunčiančiais švino šratais sparnuotą mirtį iš vamzdžių.
Jonas vedė tada šiuos karius, o legatas Oborskis

Legatus variis inſtigat vocibus alas.
Poſt illos ingens animis,& maximus acri,
Zenoides bello,nitidis fulgebat in armis,
Æreus, immanem quaſſabat feruidus haſtam,
Armatos ductans juuenes,contisq; ſcienter
Vtentes,agmen præſtans inſignibus armis.
Flos Martis rapidi ſequitur Volminſcius acer,
Haſtatos equites regit,æratamq; catervam,
Eximius belli Ductor,ſolersq; laborum.
Nec mihi Sanguſco præſtans indictus abibis,
In reliquis virtute pari, ſed diſpare ferro,
Moſchorum terror,debellatorq; Scytharum,
Cui genus á primis Litauûm Ductoribus, atq;
Gedimine venis priſco, clarusq; vetuſtas
Marte refers proauûm laudes,accerrimus armis
Forte pharetrati populi rapis agmen: at illi
Carbaſeum de more ſuo velamen habebant,
Fidentes arcu lento, volucriq; ſagitta,
Volliniá lecti juvenes degente virorum.
Nec veteri Litauum de ſtirpe Georgius armis
Defuit Hoſticus: nec dux Corecius alto
Lætus equo: aſt illi ſonat auro intexta pharetra.
Hinc Solomericio Bogdanus ſanguine cretus,
Hoſtibus haud tergo,ſed pectore notus,& armis,
Fertur equo glomerans,& flammea crura reponit.
Te quoq; Caſnicii campi videre Sapieha
Nicoleos,alas equitum rexiſſe feroces,
Pulvereamq; ſolo nubem,Martemq; cientem.

Georg. Zenouicius Caſtell: Smolenſcenſis.

Ioann: Volminski Palat: Smolc.

Dux Sanguſko.

Georg Hoſcik Palat: Miciſlauienſis.

Bogdanus Dux Solomereckí.

Nicolaus Sapicha.

Jono raitųjų būriams įvairiausius įsakymus davė.
Kas po Chodkevičių toks? Tai Zenavičius, pilnas narsybės,
didvyris karo lauke, spunduliuojančiais ginklais tviskėjo!
Jis, apsidaręs variu, kratydamas ietį didžiulę,
vedė ginkluotus karius, su išmanymu valdančius ietis,–
pulką, kuris tarp kitų ypatingais ginklais garsėjo.
Veržliojo Marso garbė – narsusis bajoras Valminskis,
ypač gabus karvedys ir užgrūdintas vargo kareivis,
ietim ginkluotų raitų variarūbį dalinį vedė.
Kaip nutylėti giesmėj man tave, narsusis Sanguška,
lygus kitiems drąsumu ir visus pranokstantis ginklais?
Tujai, Maskvos baisuly, nugalėtojau Krymo totorių,
kurs iš pirmų Lietuvos karvedžių ir paties Gedimino
kilęs esi ir kuris paveldėjai iš protėvių seną
šlovę, Marsu garsus, – galingiausias ginklu iš lietuvių,
tu vadovauji narsiam strėlinėm ginkluotųjų pulkui.
Papročiu savo baltais drobiniais dėvėjo taviškiai –
liaunu lanku ir lakia strėle pasikliauti įpratę
vyrai rinktiniai, visi iš Volynės, didvyrių krašto.
Ginklais prilygsta senos lietuvių šeimos palikuonis
Jurgis Astikas jiems ir taip pat kunigaikštis Koreckis -
linksmas ant žirgo, jisai vis žvangina aukso strėlinę.
Solomereckių sūnus Bagdonas aure net palinkęs
skrenda ant žirgo ir jį blauzdomis dar ugningomis myga,
priešai pažįsta gerai ne iš nugaros jį, o iš priekio!
Čiašnikų mūšio laukai ir tave, Mikalojau Sapiega,
matė, kad tujai vedei ten narsuolių raitų eskadroną,
keldamas dulkes aukštai kamuoliais ir pradėdamas kovą.

Philo Kmita peritiſſimus rei militariæ.

Et tu Cmita Philo, quem parvũ maxima virtus
Amplificat, ſolers belli, Martiſq́ laborum
Igneus involitas magno æquore, quem levis ala
Inſequitur velitum, certis metuenda ſagittis.

Bacæ fratres.

Ecce Bacæ validi tranſuerſis caſside criſtis,
Direxere acies, acuuntq́ in bella cohortes.

Georgius Tiskeuicz.

Te quoq́ ſangvineo bello præclare GEorgi,
Te Tiſcheviti iungit tuus ardor, equeſtres
Ducentem turmas, inſignem fortibus auſis.

Borcolabus

Ibat & ingentes Moſchũm ſtraturus acervos
Sanguine Corſacio deſcendens Borcollabus,
Cuius olorinæ ſurgunt in vertice pennæ,
Vincere ſiue mori præſens, in utrumq́ paratus.

Sucikowski

Agmina Sueicouius celerans extrema coërcet
Experta belli juvenum comitante catervá,

Cozacy.

Quis ſonat ex humeris corytus, & horrifer arcus
Maſcula vis, qui te DOMINVM RADIVILE canebant.

Nicol: Radivilus Imperator Exercitus.

Hos INTER medius RADIVILVS vertitur, ipſe,
Qui belli ſummæ præerat, ſine fine fatigans
Conſiliis animum, licet experientia Martis
Adjuuet, eventusq́ Deus mentemq́ ſecundet:
Illum Thrax pullus generoſo de grege portat
Arduus, & pugnat frænis, aurumq́ remordet:
Ingreditur, Fortuna virum circumvolat ingens.
Sed galea ornatus capitis flagrabat, & acre
Solis inardeſcit radiis obverſus ad aſtra.

Deſcriptio clypei Radivilonii.

At lævem clypeum ſeries longiſsima rerum
Auro inſignibat, fulvo diſtincta metallo.

Illic

Tujai, Filonai, kurį, kad ir mažą, didžiausias narsumas
daro didžiu ir kuris taip įgudęs esi kareivystėj,
lygumą skrodi žaibu, o tave įdurmais vis seka
keliantis šiurpą strėlėm lakus raitų eskadronas.
Va gi ir broliai Bakai su šalmais, skersai sultonuotais,
veda kareivių gretas ir ragina mūšin kohortas.
Tavo karinė aistra trumpiausią kelią taipogi,
Jurgi Tiškevičiau, tau į kruviną karą atranda:
žinomas žygdarbiais, tu eskadronams raitų vadovauji.
Žengė didžiulėm krūvom Maskvos kareivius dar guldysiąs
tas Borkolabas, kuris, pagimdytas Korsakų kraujo,
greitas yra visuomet arba žūti, arba nugalėti;
gulbino plunksnos viršuj Borkolabo šalmą dabino.
Dengia lietuvių karius iš nugaros greitas Šveikovskis,
lydimas būrio raitų, patyrusių mūšiuose vyrų;
žvanga kariams už pečių šiurpulingi lankai ir strėlinės,
ir apdainuoja tave, kunigaikšti Radvila, vyrai.
Tarp ariergardo karių Radvila pasirenka vietą:
karo veiksmams jis iš čia vadovauja, ir savo ramybę
drumsčia mintim įvairiom, nors paties kovų patyrimas
padeda, remia klotis palanki ir patsai Visagalis.
Žirgas trakėnų veislės kunigaikštį ant nugaros neša,
priešinas žąslams karštai ir aukso brizgilą kramto.
Joja, o Karo Sėkmė didžiulė aplinkui lakioja!
Karvedžio šalmas – galvos puošmena – žaižaravo ir ryškiai
saulės skaisčiuos spinduliuos atsigręžęs į dangų žioravo.
Puošnų jo skydą ilga praeities nutikimų grandinė
auksino, jį puošdama marginiais geltono metalo.

Illic res Litavas,antiquorumq́ triumphos
Cernere erat: veluti per Balthica dorſa, LIBONIS
Contigit ambifluæ Plotellæ claſsis arenam,
Non ſine mente Dei,terras advecta recentes:
Vtq́ Libo multum terra jactatus,& alto,
Allapſus ripis,ubi tum ſtabula alta ferarum
Horrebant,velutiq́ ITALŨM manus emicat, atq́
Sternit humi cervos,vrosq́ ferosq́ biſontes,
Ædificantq́ NOVAM ROMAM,ſub culta Dubiſsæ
Oſtia cæruleæ, veteris ſolatia Romæ.
Hæc penes aſtabant reges ex ordine ſancti
Inſignes lituo,atq́ ardentia ſceptra tenentes.
Quos inter bis ſex radiis clarabat in alto
Vertice MINDOCVS,Latium Diadema gerebat
Rex Litavũm:geminasq́ tremenda tributa ſagittas
Fortem ERDIVILLVM Scythico miſiſſe tyranno:
Nec procul aſpiceres trũcatos mẽbra Scytharũ
Legatos,hæc SCIRMVNTUS reſponſa remiſit
Sæva Balaclaio: ſubito hinc conſurgere bellum,
Et Koydanovios rubefactos ſanguine ſaltus.
Et rapidum VITENEM,Leſconis Marte revictũ,
Victoremq́ iterum,& proſtratos Marte Polonos:
At Litavus miles captos immitis agebat
Viginti juvenes ſortitò quisq́ Polonos.
Hic choreæ,cantusq́ vigent,Ledamq́ ciebant
Victores,& Iò lætos Iò hiare putares.
Antyge in extrema colles,ululataq́ montis
Summa lupo,æratáq́ lupum compage nitentem

Lituani à P. Libore Italo quem Palæmonem alij vocant, originem indubitatam trahunt.

Nova Roma in Samogitiæ & Lituniæ finibus ædificatur ab hoſpitibus Italis, nunc Nowrogrodo.

Mindocus à Pont: Rom Rex Lituaniæ creatus.

Anno 1293 ad Sochacoviam.

Šitam skyde Lietuvos praeitis ir garbingos senolių
pergalės mena laikus, kai į Platelių krantą smėlėtą
sykį Libono laivai atkeliavo per Baltijos jūrą,
laiminant Dievui žemes, ligi tol nežinotas, priplaukę;
mena Libono vargus ir ant žemės, ir jūroj, kol kojos
atvedė jį prie krantų, pasišiaušusių giriom aukštosiom.
Mena, kaip kėlės krantan iš Italijos vyrų rinktinė,
elnius, taurus ir žiaurius stumbrus ant žemės ji vertė,
kaip puikiose žiotyse žydravilnės Dubysos pastatė
Naująją Romą kariai – tą senosios viltingą paguodą.
Vienas po kito štai čia atsiranda garbingi karaliai,
garsūs valdovų protu ir kautynių trimitais įžymūs.
Dvylika smailių skaisčių ant galvos lietuvių karalius
Mindaugas nustelbė juos, nes tik vienas nešiojo vainiką
Lacijaus; dviem strėlėmis į totorių valdovo liepimą
duoklę mokėti narsus karžygys Erdivilas atsakė.
Veikiai atėjo eilė sužalotiems totorių žygūnams:
žiaurų atsakymą šį Balaklajus, totorių valdovas,
gavo iš Skirmanto, tad pasikėlė kautynėms kariaunos
ir Kaidanovo raistai nuo kraujo pralieto paplūdo.
Aršūs Vytenio kariai, pralaimėję Lešekui mūšį,
pergalę švęs ir išklos kitose kautynėse lenkus;
grobio teks kiekvienam, kas lietuvių kariuomenėj kovės,-
net ir kareiviui žaliam,– po dvidešimt lenkų belaisvių.
Giesmės ir šokiai skambės ir pagerbs nugalėtojai Ledą,
žmonės džiaugsmingais „valio!" nepaliaujamai pergalę
sveikins.
Kalno viršūnė aure suskambėjo nuo vilko staugimo:
šarvu tvaskios geležies apdarytą, šį žvėrį sukūrė

Expoliit,cupiens ſpiranti effingere ſigno
Docta manus,ſed centenis fera vaſta remugit
Ventre lupis:claram hinc urbem Liſdeycius augur
Portendit: quanto conſurgit ab omine Vilna
Omnigeni nutrix populi! quam maxima Vilna
Opprobrio quondam fuit,& magaria,nunc jam
Vrbibus æquauit Lituana potentia magnis.

Primordiũ & q. omen vnionis Polonorum & Litu.

Ducitur ad thalamos pulcherrima Lituanine
Aldonis Caſimire tuos: hanc Littava pubes,
Flos veterum,roburq; virûm,metuenda ſagittis,
Ex humeris tegmen torquens immane biſontis
Terribili ravum ſetâ,atq; Polottidis urſæ,

Dos Lituanæ Duciſſæ 20000. captiu. Polonorum à Litu: manumiſſorum.

Dotalesq; ſimul ducebant agmine dènſo
Lecchiadæ,horrentes intonſis crinibus,atq;
Iam læti,iam cum pileo,vinclisq; carentes.
Iamq; duas gentes,paribus ſine fine regendas
Auſpiciis,adamas fatorum lege tenebat.
Hinc pacem æternam pactis florere hymeneis,
Cernere erat, totâ ſuperi quod mente petebant.
Sint Litavi,atq; decus,pro majeſtate, perenne,
Atq; Dvcis MAGNI vigeat per ſæcula nomen,
Vnanimes regem populi venerentur eundem,
Vnanimes pugnent,& eant ſuper æthera famâ.
Hic Brandburgiacos vaſtabat milite campos,
Dux Gedimines: en denſa volumina fumi.
Hic domuit Pruſsos acres,Hordasq; Scytharum
Trans Tanaim victor perfecta cœde fugauit.

Lituanichel lum inferũt Ludo-

Et quàm per Litavos ſæuis effuſa Boruſsis
Tempeſtas

rankios sumanios, kurios panašumo į vilką suteikti
geidė pamėnui gyvam, o šisai kad užstaugė – lyg staugtų
šimtas vilkų jo pilve! „Čia miestas iškils pagarsėjęs",–
taria žynys Lizdeika, ir lemtingi žodžiai pagimdo
Vilnių – globėją tautų, ir kadaise stovėjusios lūšnos,
kėlusios juoką kitiems, į didingą sostinę virsta:
miestams didžiausiems dabar ji prilygsta dėl galios
lietuvių.

Štai Gedimino duktė Aldona – lietuvaitė gražiausia –
žengia į tavo namus, Kazimierai; pulkas jaunosios:
seniai, garsūs protu, ir tvirčiausi lietuvių kareiviai,
stumbro didžiulėm rusvais šeriais pasišiaušusiom odom,
Polocko lokių skrandom užsidengę pečius, atlydėjo
kraitį – lenkaičių būrius, į nelaisvę patekusius, dartės
laisvus; šie tankiu pulku, neskustom galvom po kepurėm
žengė laimingi drauge, ir grandinės nespaudė jiems rankų.
Santuoka ši dvi tautas, vienodom valdysimas teisėm,
bendro likimo plienu sukabina nuo šiol kuo tvirčiausiai.
Amžiną taiką, kurios visa širdimi taip norėjo
Dievas, vedybos atneš į lietuvių ir lenkų valstybę.
Teremia nūn Lietuva ir šlovė nemari jos karalių,
vardas didžių Lietuvos kunigaikščių per amžius teaidi,
garbę tereiškia bendrai tam pačiam valdovui dvi tautos,
mušasi mūšiuos bendrai, ir šlovė jų dangaus tepasiekia!
Štai Gedimino kariai ugnimi ir kardu naikina
Brandenburgo laukus, net padangė aptemsta nuo dūmų.
Štai jis ir prūsus aršius, ir totorių ordas sutramdo,
išbruka jas, nuožmioje kovoje nugalėjęs, už Dono.
Tuoj Lietuvos lygumom paleista žiauriaširdžių kryžiuočių

Tempeſtas jerit campos, Duſumerus vt audax,
Pruſsiam, & ad bellum traxit, Regemq́ Bohemũ,
Pannoniumq́ ſimul, nam frons radiabat utriq́,
Et Moravos, Danosq́ truces, Gallosq́, Britãnosq́,
(Aurea cæſaries ollis) Germania bellum
Tota movet Litavæ genti, Rhenusq́ tricornis
Conſpirat: ſed quos non poſsunt viribus, aſtu
Olgerdus cum Keyſtuto fregere, fameq́
Vaſta relinquentes late loca cuncta, vicisim
In cinerem redigunt Pruſsos, arcesq́ue Livonas.
Hos indignantum ſimiles, ſimilesq́ue furentum
Aſpiceres, quoties infandæ ſtragis acervos
Deflerent: demens: tua ſunt hæc damna Magiſter.
Parte aliâ Moſcho vivas in fomite flammas
Olgerdus mittebat: adhuc fumare putares:
Iscelerans urbi Moſquæ imminet, atq́ue jacenti
Dicebat Moſcho: QVIS MATVTINVS AD ARMA
SVRGIT? PARCE MINIS: ſimul haſtam illiſit ad arcẽ.
Ecce Iagello potens, & libertatis alumni
Sauromatæ, Litaviq́ue viri, Germana refringunt
Agmina, telorum denſiſsimus imber inundat.
Cum ſubitò, aut hoſtes ingloria terga dedere,
Sauromatumúe manu validá cecidere perempti.
Sanguine Grinualdum natat: ipſe Magiſter arená
Vitam exhalabat, jacuitq́ue exangue cadaver.
Hinc Tamerlanas acies incurrit ouantes
Vittoudus: ſatis eſt auſum concurrere laudi.
Ecce nitent vario convivia longa paratu
Luciciis

Ludouicus Rex Hungariæ, Ioan: Bchemiæ: Carolus Moraviæ Marchio quipoſt Imperator Catolus 4. dictus Dux Saxoniæ, Dux Pomerã: Marchio Brandebur: Gallica & Anglica auxilia: nam Põtifex in bellũ ſacrũ Bullis et cruciatib omnes conciuerat. Olgerdus et Keyſtutus Lituaniã vaſtã reddunt & hoſpites nouos fame conficiunt. Anno 1331. 50000 Germanorũ cæſa.

Conuiuium Vitoldi Lucicæ

vėtra šuorais keliaus: tai magistras Dusmeris veda
prūsų galybę ir du karalius: Bohemijos – Joną,
Liudviką – vengrų. Kartu su karaliais į Lietuvą traukė
danai, moravai, galvom auksaplaukėm britanai ir galai.
Tai lietuvius visomis jėgomis Germanija puola,
Reinas triragis kartu su kitais prieš Lietuvą eina!
Nors ir negali ginklu ar gudrybe palaužti kryžeivių
Algirdas su Kęstučiu, bet įveikia alkiu: jie palieka
plačią dykynę tenai, kur kryžiuočiai keliavo, o patys
prūsų žemes ir pilis Livonijoj dūmais paleidžia.
Tartum širšės pikti į namus parkeliavo kryžiuočiai
ir apraudojo savų, čia patyrusių kruviną pirtį,
žūtį. Beprotis! Tave ši nelaimė ištiko, magistre.

Kitąkart leido atgal Maskvos kunigaikščio žygūną
Algirdas, davęs namo liepsnojantį deglą parnešti.
Paskui žygūną pernakt prie Maskvos atsiradęs, Maskvietį
privertė klauptis ir dar jį pamokė: „Kas rytą ginkluojas?
Liaukis grasinti!"– Ir čia į tvirtovę įsmeigė ietį.

Veikiai Jogaila drauge su laisvės augintiniais lenkais
ir su lietuvių pulkais prieš kryžiuočių kariuomenę stoja.
Iečių liūtis ir strėlių pilaga germanus paskandina;
veikiai kryžiuočių kariai kas iš mūšio pabėga, kas galą
gauna kautynių lauke nuo galingos rankos sarmatų.
Griunvaldas plūsta kraujais, ir magistrą mirtis čia ištinka:
Griunvaldo smėly jisai atidavė Viešpačiui sielą.
Štai Tamerlano pulkus nesuskaitomus Vytautas puola:
stoti prieš šlovę drąsos niekada kunigaikštis netrūko.

Štai ilgaeiliai stalai nepabaigiamo pokylio lūžta

Luciciis campis, ubi Cæſar, tresq; ſuperbi
Reges, & Moſchus princeps, amboq; Magiſtri,
Totq; Duces epulas celebrant, convivia læta.
Adventusq; virum fremit, & concentibus auræ
Mulcentur (nequeunt expleri lumina viſu)
Cœde tepebat humus ſemper pecudum atq; ferarũ
Et paſsim populi diverſæ gentis inerrant.
Hic quoq; belligerã manus informaverat Holhã.
Paſſeribus tribus arcem debellaſse potentem,
Et Svantoſlavum, qui nunc proſtrarat Achivos
(Heu caſus!) Litavi dextra cecidiſſe Cvretis,
E capite abſciſo carcheſia pocula fecit
Hoſtis, & inſcripſit: QVAERENS ALIENA PERISTI.
Ecce Zavichoſtum denſus de fuſtibus imber
Complebat, clypeumq; incendit flamma nitentem.
Hæc inter vix iam fluctus Cropienna trahebat,
Funeribus gentis Moſchæ gravis: inde triumpho,
Compedibus vincti proceresq;, Ducesq; trahũtur.
Qualis inardeſcit radiis cum Lucifer, ante
Quàm croceum ſpargat lumen rota fervida Solis,
Atq; renidenti colles illuminat ore,
Conveſtitq; ſuo terrarum anfracta nitore.
Tali ſe claro Radivilus tegmine clepit.
† Hvic ABRAMOVICIVS fidiſsimus ibat Achates,
Perpetuò affixus lateri, variosq; ferebant
Sermones, hunc ipſe ſibi Radivilus amicum
Delegit, pacisq; bonæ, bellicq; miniſtrum:
Ipſe viri poterat mentem, conſultaq; noſse,

Iuxta

eicæ Volini. orum 7. hebdomadum, quotidie 7 :o. boves, agni 1400. 100. biſontes, totidem cervi, alces, apri &c. occidebantur: & quotidie 1400. vaſa medonũ. Et vini cuiusq; generis 100. cupæ abſumebantur.

Ad Cropiwnam fluu: 80000 Moſchorũ partim cæſa partim fugata. Anno 1514.

† Ioan: Abramowici, Capitaneus Liden: &c. Præſes Dorpatenſis: Nicol Radiuili Intimus & particeps conſiliorum.

Lucko pily, kur drauge imperatorius, trys nematytai
orūs karaliai, Maskvos kunigaikštis, abudu magistrai,
šiaip kunigaikščių kitų su palydais gausiais susirinko.
Vytautą sveikina šis suėjimas, erdvė sutartinėm
aidi, negali puikiais reginiais pasisotinti akys,
žemė nuo kraujo skaistaus sumedžiotų žvėrių raudonuoja,
ir iš daugybės kraštų svečiašalį kas žingsnis sutiksi.
Šičia Apvaizdos ranka pamokino karingąją Olgą,
kaip ji paimti galės su trejetu žvirblių tvirtovę,
ir Sviatoslavą – kaip jam išguldyti achajų kariauną.
Tik va, gyvybės patsai nuo lietuvio Kureto neteko:
galvą nukirtęs, iš jos pasidirbdino taurę prabangią
priešas, įrašęs: „Gavai, ieškodamas svetimo, galą".
Štai pagalių ir šakų lig viršaus Zavichostą primetę,
gaidį lietuvių kariai ant tvirtovės raudoną užtupdo.
Štai užsitvenkus Maskvos kunigaikščio kareivių
lavonais
srūva vos vos Krapivna: didikus ir vadus surakintus
vedas namo su triumfu nugalėtojai mūšy prie Oršos.
Tarsi Aušrinė danguj prieš tą valandą ryto, kai saulės
rato ugninio šviesa akiratį ryškiai nušviečia,
puošia viršūnes kalnų spinduliais tarsi krokai geltonais,
žemės visus plyšelius padabina spindėjimu savo,–
tokiu šlovingu skydu Radvila prisidengia per mūšį.
Tarsi Achatas šalia Radvilos Abramavičius žengė,
jam atsidavęs karštai; įvairius dalykus jie abudu
svarstė, nes pats Radvila pasirinko šitą bajorą
sau bičiuliu ir taikoj bei karo bėdoj patarėju,
šito žmogaus gabumus ir sumanymus pats išmėginęs.

Iuxta Stabrovius nulli virtute ſecundus,
Poneciusq́,ſimul juvenum Mauortia pubes.
Ibant per ſyluas,quà proxima meta viarum,
Compoſiti in turmas,Radivilia ſigna ferentes,
Expanſas Aquilæ pennas:hanc lumine ſævo,
Vngue feram,infeſtam Moſchis properare putares.
Tum pulſu concuſsa pedum ſonat undiq́ tellus,
Inarime veluti gemuit pulſata tremendis
Fulminibus, pater altitonans cum nixus Olympo,
Spargit in horrendi ſua tela cubile Typhôei.
At virides Nymphæ blandiſsima numina ſylvis
Hinc atq́ hinc pariter glomerantur, & invia divæ,
Luſtra Ruboneides peragrant,tum fulgida ſigna
Flagrantesq́ virûm vultus nimis admirantur.
Miratur nemus inſvetum,ripæq́ ſilentes,
Quàm ſeſe ore ferant, quã pulchro lumine & ore.
Inſanæ juvenes ſpectant,ardentq́ tuendo,
Prorſus in hoſpitibus tam lætis ſuſpirantes.
Præcipuè Dryadasq́, & Oreadas abſtulit omnes,
Tanquam ſola foret Radivili fortis imago.
Omne nemus ferro,& nitidis haſtilibus horret,
Sole laceſsitus ſplendor diverberat auras.
Cum ſubitum,augurioq́ omen mirabile corda
Addidit,& melius rebus confidere iuſsit,
Namq́ per ingentes ſylvas exercitus omnis
Dum ruit, ecce manus vinctum poſt terga trahebãt
Exploratorem,juvenes,de ſanguine Moſcho:
Quem ſimul ac ſonipes Radivili vidit,in altum

Aquila nigra inſigne Principum Radiuilorum.

Omen. Equus Radiuili exploratorem Moſchum dentibus arripuit.

Žengė Strabovskis, narsa ne menkesnis už jokį kariūną,
žengė Poneckis, o juos Arėjo augintiniai vyrai
sekė drauge per girias, kuo artesnio ieškodami kelio.
Jie, pasiskirstę pulkais, Radvilos herbaženklį nešė –
Juodą Erelį plačiais sparnais; iš nagų ir iš žvilgsnio
rodės, kad Paukštis, nuožmus ir nedraugiškas Maskvai,
skubėjo.
Žemė visur nuo žirgų kanopų dundėjo jiems jojant –
lyg Inarimės sala, sukratyta baisingų perkūnų,
kai nuo Olimpo žemyn griausmavaldis, lanką įtempęs,
šaudo žaibų strėlėmis į baisaus Tifoėjo buveinę.
Vien tik žavingos miškų valdovės žalgirių nimfos
spiečiasi tuo pat metu tai vienur, tai kitur, ir per pelkių
klampumas įkandin jiems Rubonidės keliauja ir baisiai
degančiom vyrų akim ir tviskančiom vėliavom grožis.
Stebis nepratus giria ir tylos užmigdytos pakrantės,
kurgi jie joja – tokie apveidūs ir gražūs iš stotų.
Alpdamos nimfos nuo jų neatplėšia liepsnojančių
žvilgsnių,
dūsauja vienos giliai dėl tokių išvaizdžių svetimšalių.
Ypač driadėms visoms ir visoms oreadėms įstringa
(tarsi tik vienas toksai!) Radvilos narsuoliškas stotas.
Šiaušės bekraštė giria geležim ir žibančiom ietim –
saulės balti atspindžiai nuo ginklų tik raižo padangę!
Čia nujautimo gražaus netikėtas stebuklas pripildė
širdis ir privertė juos dar labiau klotimi pasikliauti.
Mat kai per tankias girias lietuvių pajėgos traukė,
vyrai nutvėrė Maskvos kunigaikščio kariuomenės žvalgą
ir, surakinę rankas už nugaros, atveda vadui.
Vos tiktai jį Radvilos ristūnas šalimais išvysta,

Emicat, arrectisq́ fremens cervicibus, illum
Arripuit morſu, liquidasq́ inimica per auras
Membra jacit, velutiq́ pilam jaculatus inanem.
At Litaui ſacrum læti Pæana canebant
Formoſis ſimiles cygnis ad rura Cayſtri,
Multaq́ porriciunt in cœlum vota tonanti:
Annueret, ſineretq́ manus prædonis arenæ
Sternere Caſnicias, juſtasq́ repoſcere pœnas
Pollutæ pacis, tum bella ſecunda redonet,
Mox pugnæ curant & equos, & corpora duræ.
Vertitur interea cœlum, denſasq́ vehebant
Noctis equi tenebras, & decedentia certis
Tempora momentis feſsum Phaëtonta lavabant
Marmore Atlantæo: Phœbe nocturna nitebat
Evictis radians nimbis, lateq́ trahebant
Sollicitæ gentes jucunda oblivia vitæ,
Et pictæ volucres, & gens Neptunia piſces:
Te quoq́ curarum dulci fomenta ſopore
Somnii Nicolai Radivili. Perfundunt, ſeramq́ dabas per membra quietam,
Sub Iove nymboſo RADIVILE, & tegmine cœli,
Quamvis ſæpe leves ruperunt claſsica ſomnos:
Cum facies Keſtutiadæ ſine corpore vita,
Eliſiis viſa eſt campis delapſa Vitoudi,
Qualis erat quando Grinvaldo victor, onuſtus
Almannis ſpoliis, Litavas veniebat in oras:
Cum ſubitò tales Radivilo effundere voces:
Sedibus Eliſiis fortuna indigna meorum
Excit, ac Litauæ movit me injuria gentis:
Senſimus

beregint stojas piestu, išrietęs sprandą sužvengia,
stveria priešą dantim ir be vargo į vaiskią padangę
švysteli – tarsi karys lengvasvorę ietį – jo kūną.
Šventą pajaną linksmi ir laimingi lietuviai užtraukė
tarsi Kaistro vaiskiuos arimuos grakščiosios gulbės.
Siunčia gausingas maldas Visagaliui į aukštąjį dangų,
kad palaikytų kare ir prie Čiašnikų leistų iškloti
jiems to plėšiko pulkus, atmokėti už suteršta taiką;
meldžia lietuviai kare Visagalį jiems sėkmę suteikti,
žirgus ir patys save rengdami įnirtingoms kautynėms.
Keičias tuo tarpu dangus, ir Nakties žvaigždžiagalviai
ristūnai
atvežė juodas tamsas, ir laikai, atsimainantys nuolat
lygiu, vienodu ritmu, Faetontą pailsusį prausė
plynėj Atlanto vandens, ir naktinė Febė jau švietė
progiedriuos tarp debesų, ir gyvenimo rūpesčių mielą
užmarštį gėrė visa krūtine nepailsintys žmonės,
margas paukštužių būrys ir Neptūno šeimynykštės žuvys.
Vaistais nuo rūpesčių jau ir tave, kunigaikšti, gaivino
miegas saldus, ir nakties ramybei leidai apimti
po debesuotu dangum – tuo visatos dangalu – kūną,
nors ir trimitų garsai vis nutraukdavo miegą negilų,
kai pasirodė sapne iš Elisijo sodų nužengus
tau Kęstutaičio vėlė – bekūnio Vytauto šmėkla.
Buvo jis toks kaip tada, kai po pergalės Griunvaldo mūšy
grobio paėmęs gražaus iš kryžiuočių į Lietuvą grįžo.
Tokiu žodžiu nelauktai į Radvilą kreipias pamėnas:
„Mano tautiečių dalia negarbinga Elisijo soduos
sukrėtė, o Lietuvos nelaimės mane sugraudino.

Senſimus hæc dudum, ſed facta an ficta putarem
Haud ſcivi, damnis contraria fata rependens,
Quæ ſine fine meis, ſine metá & tempore ſceptra
Annuerant: hoc occaſus triſtemq; ruinam
Solabat Litauûm, fore poſt voluentibus annis
Hunc populũ late Regem, qui Balthica quicquid
Littora, & Euxinum, Volgæq; interjacet undas,
Imperio, & magná ſemper ditione tenerent,
Et ferrent Litauúm ſublimia nomen in aſtra.
Nunc haud antiquæ laudis mihi fama ſub imos
Pervenit manes, hoſtem crebreſcere noſtro
Imperio, & Moſchis victos parére nepotes,
Quos ego ſub Pontum Mithridateumq; pelorum
Extuleram, exiguis Litavos equitare per agros.
Idcirconé ſumus bellando vulnera paſsi,
Et fruſtrá ſpoliis cives patriamq; triumphis
Ah infelices atavi decoravimus? eheu
Diſsimiles nobis, ignavi ſanguinis ætas:
At non idcirco Narimuntius emicat armis
Acer eques, ſic ut ceſsent in bella minores.
At non ille minas ulciſci Olgerdus inanes
Diſtu[illegible]it: vobis gens hæc tot bella per annos
Terroresq; feros, cladesq; incuſsit inultas?
Non talis pubes hoſtes, vicinaq; regna
Contudit, & famâ ſublimia ſydera adivit.
Non arces, non vallus erat, ſed fortia corda
Murus erant, quibus egregias disjecimus arces
Pro tunicis aliquot, totidemq; ſecuribus olim, †

Litúan inſigne Eques Cataphractus.

† *Vitoldus Moſcho pro tribus tunicis & ſecuribus, acmella aliquot vaſis, & totidem equis bellum intulerat.*

Šitai numanėm anksčiau... Bet kad vėjais žygiai nueitų?!
To nežinojau, kada bėdomis už bėdas atmokėjau:
lėmė jos mano žmonėms neaprėpiamą amžiną valdžią.
Aš Lietuvos pražūties, jos griuvėsių akivaizdoj šituo
guodžiausi, laukiau, kad štai, karaliaus dar, keičiantis metams,
mano tauta visuose kraštuose nuo Baltijos jūros
ligi Juodosios krantų ir toliausių Volgos pakrančių,
jai priklausys amžinai didžiulė valdžia ir valstybė
ir lig žvaigždynų aukštų ji lietuvių dar vardą išaukštins.
Na, o dabar ne šlovės senovinės aidas atėjo
ligi manęs pas vėles, o žinia, kad jau priešas užpuola
mano valstybę dažnai ir kad ainis, įkurdintas mano
prie Mitridato kalvos ir Juodosios jūros pakrantės,
įveiktas klauso Maskvos, per silpnos Lietuvoj jodinėti.
Argi dėl to kažkada mes žaizdas kariaudami kentėm,
argi dėl to piliečius grobiu, o tėvynę savosiom
pergalėm gražinom mes, nelaimingi jūsų senoliai?
Ak, neprilygstantys mums ištižusio kraujo vaikaičiai!
Tik jau visai ne dėl to užsimoja Narimanto tvirtas
raitelis kardu, kad jūs, menkesni, nenorėtumėt karo!
Ar atidėjo kada už tuščius grasinimus kerštą
Algirdas? Ar ši tauta su jumis nekariavo tiek metų,
argi nesuruošė jums tiek pirčių kruviniausių be keršto?
Ne, ne tokia vyrija kaimynų valstybes ir priešus
triuškino, o garsumu lig aukščiausių žvaigždynų iškilo!
Narsios krūtinės, o ne kazematai, kuorai ir sienos –
toji galybė, kuria mes išgriovėm stipriausias tvirtoves.
Kitąkart dėl kelerių marškinių ir kirvių užpuoliau

Geſsimus in Moſchos ingentia bella, nec unquam
Desidia in bellum me diſtulit Improba siren.
Hoſtis habet veſtras urbes impune, colitq́
Veterem ſe-rendo iniu-riam, invi-tas nouam. Nec vos accendit vel laus, vel dedecus ingens.
At tv spes Litauum, lux ò fidiſsima noſtri
Imperii, qui res fluxas, ſublapſaq́ue prompte
Reſtituis, quantumq́ue potes tam noxia ſecla
Diffingis: ſuccurre tuis, & ſterne ruiná
Imbelles Moſchos: ſolus qui vincere poſsis
Et reor, & ſi quid certi mens augurat, opto.
Craſtina lux cernet Moſchorum funera campo.
O mihi quàm blandè, quam molliter oſsa quieſcãt,
Veſtra meos olim cum ſuſtentabit honores
Virtus, egregiasq́ue animas, laudesq́ue parentum.
Nunc vince, hæc ſumma eſt: at te poſt vltima fata
Fama ſepulchri expers longo dignabitur æuo,
Perge libens, quò te Virtvs agit Alma, iubetq́ue
Conſulere Hiſtoriæ Litauũm, decoriq́ parentum.
His incendebat dictis in bella Vitoudus
Heroëm, aſt illum nox intempeſta reliquit,
Surgit, & has Ductor ſic matutinus ad aſtra
Fundebat voces: O qvi noctisq́ue, dieq́ue
Annua conficiens labentia lumina cœlo,
Æterno torques nutu fulgentia ſigna,
Solivagumq́ regis genus, humanosq́ labores,
Halmyraq́ Ocęani vada, juraq́ læua ſilentum,
Sis bonus o felixq́ tuis, & publica vota
Non quia promeriti, ſed nos quod amasq́ fovesq́,
Suſcipe

Maskvą baisingu karu, nes manęs niekada nesutrukdė
karą pradėti jokia begėdė žavi Tinginystė.
Šlykščiai lietuvių miestus užvaldo ir juos apgyvena
priešai, tik jau nei šlovė nebeuždega jūsų, nei gėda.
Tujai, viltie Lietuvos, atsidavusi mūsų valstybės
saule, kuri ir bėdas, ir pašlijusius reikalus greitai
vėl pataisai ir kuri visomis jėgomis pragaištingo
amžiaus paveikslą mainai! Tu saviškiams padėk ir
iškirsdink
mūšy bailius maskviečius, nes tik vienas gali nugalėti -
taip aš galvoju ir to, jei neapvilia nuojauta, laukiu.
Saulė rytoj pamatys laukuose maskviškių lavonus.
O, kaip man kaulams tada bus saldu ir lengva ilsėtis,
kai prie manosios garbės ir šlovingos jūsų senolių
dvasios ir pergalių dar prisidės ir jūsų narsumas!
Štai kas svarbu: nugalėk! Ir tada nepažįstantis kapo
gandas tave po mirties per ilgus šimtmečius garsins.
Ženk, kur žindyvė Drąsa tau rodo, ir vykdyk, ką dirbti
liepia ji garbei tėvų ir lietuvių istorijos labui!"
Šitokiais žodžiais karan kunigaikštį Vytautas kėlė.
Karvedžiui gilūs miegai išsilaksto, jis kelias ir ankstų
rytmetį tokia malda į žvaigždėtą dangų prabyla:
„Tujai, kuris įsakai padangėmis metai po metų
leistis dienos ir nakties šviesuliams ir, pareikšdamas savo
valią galvos mojimu, spinduliuojančius ženklus paleidi,
gentį vienišių valdai ir rikiuoji žmogiškus darbus
ir Okeano gelmes, ir nurimusių amžiams buveinę,
būk, Palaimingas, saviems palankus, išklausyk mano viešą
maldą, tačiau ne todėl, kad to esam verti, o kad myli

Suſcipe: da deinde auxilium fulgentis Olympi,
Meque velis, civesq́ meos arcere periclis.
Dixit,& auditas teſtatus ab æthere voces
Inſonuit,totumq́ Parens tremefecit Olympum,
Concuſsitq́ ſonans argentea ſydera mundus.
Parce metu,DEus,ipſeDeus,ſonat æthere ſummo
Claſsica: jamq́ novo Sole irrorabat Eous
Æthereo e nimbo terras,camposq́ virentes.
(O ueneranda dies! Sol ò laudande!)vehebat
Sol ſuper aſtra diem ſolatia magna ferentem.
In numerum Ductor turmas diſponit ovantes.
Soyſcius in ſyluis,& Moſchi tuta tenebant
Caſtra loco,pictis acies clarabat in armis.
Hoſtis adeſt: eja,nunc nunc quod ſæpe petiſtis,
Quod votis optaſtis adeſt, oſtendite dextris
Haud linguá Martem : nunc fortia iſq́ parentũ
Facta refer,patriæq́ memor,natúmq́, bonæq́
Coniugis: en laudis campus,nunc viribus uſus.
Sic Radivilus ait,tum claro murmure paſsim
Incinuére tubæ, ferit aurea ſydera clamor,
Atq́ alacres penitus fervent ad prælia turmæ.
Signũ prælio datur.
Vmbrãtur mõtes jam veſpere:nec morapugnę,
Zenoides fortis juvenes ſic infit ad acres:
Ecquis erit mecum,ſocii,qui primus in hoſtem
Irruat? en primus cupio me credere campo :
Erumpunt alacres: concurritur : ingruit imber
Ferreus,atq́ fragor ruptis ſonat editus haſtis.
Nec minus adverſo concurrunt agmine Moſchi,
Pugna ſub veſperam cõmittitur.

mus!.. Palaikyk ir suteik spindulingo Olimpo pagalbą,
mano karius ir mane panorėk nuo pavojų apginti!"
Siųsdamas ženklą, kad jo malda palankiai išklausyta,
Tėvas sugriaudė danguj ir sudrebino visą Olimpą,
o visata gausdama sidabro žvaigždynus supurtė.
Tik nebijok! Tai dangaus aukštybėse pučia trimitą
Dievas. Pats Dievas!.. Ir štai, iš tamsaus debesies apibėrė
rytmečio saule žemes ir žaliuojančias pievas Aušrinė.
Diena garbingoji! O šlovingoji saule! Tai didžio
atpildo dieną keliu per žvaigždynus saulė gabena.
Vadas kautynių tvarka valiuojančius dalinius stato.
Šuiskis drauge su Maskvos daliniais stovyklavo
girioj, ir žaidė šviesa ant kariuomenės margintų ginklų.
„Priešas čia pat, tai pirmyn! Juk čia pat jau tatai, ko taip troškot,
ko pageidavot maldoj, tad dabar ne liežuviais, o ginklais
rodykit narsą!.. Tegu senolių žygius pakartoja
šiandien kiekvienas karys, tėvynę, sūnų ir brangią
žmoną minėdamas! Na, tai į mūšį dabar ir į šlovę!"–
tarė kariams Radvila, ir iš karto garsiai pratrūko
karo trimitai: garsai sudrebina aukso žvaigždynus,
ir eskadronai, visi kaip vienas, jau veržias į mūšį.
Vakaras gaubia kalvas, nebėra kada vilkinti mūšį.
Tvirtas Zenavičius taip į ryžtingus vyrus prabyla:
„Gal kas iš jūsų kartu su manim atakuotų, bičiuliai,
priešą? Aš pirmas geidžiu į mūšio lauką išjoti!"
Leidžias į priešą ūmai, susikauna, pasipila švino
liūtis, ir kyla visur poškėjimas laužomų iečių.
Veikiai iš priekio į juos būriu pasileidžia maskviškiai:

Adductisq; ſimul protendunt pectore dextris
Fraxineas haſtas: mediis in millibus alti
Ductores Moſchorũ. Ductores volitant, ZACHARINVS, & acer OSIPHVS,
BYCOVIVS pinis patriis, & quercubus æquus,
Ferreus, & criſtis caput altum immane coruſcans,
Martem acuit, tranſitq; acies, & vertice ſupra eſt,
Ponderamenta ferox galeæ, ſetasq; renutans,
Invadit turmas Litauûm violentus: at illi
Fagina Zenoidæ tantos tremit haſta per armos,
Transfixitq; virum ſpecus atri vulneris undam,
Cumq; animâ vomuit, cadit & ſuperintonat alto
Lapſus equo, multaq; jacet protenſus arená.
Quanta Polottiacis antiqua in montibus ornus,
Cum cadit Edonis euicta Aquilonibus, ingens
Fit ſonus, & nemorum ſyluæ, ripæq; reſultant.
Cui Litauus Me[illegible]ende jace, quam Marte petiſti
Littaviam metire jac[illegible]s: Dat plurima letho
Corpora, nec minor eſt cõitũ furor: agmine facto
Incurrunt haſtis, oriturq; acerrima pugna
Marte reſiſtentum valido, contraq; ruentum.
Ductores Moſchi tantas impune cientem
Zenoidem ſtrages armis ſine more videntes,
Vnum omnes circumſiſtunt, unum agmine circum
Denſantur, glomerantq; manum, ceu turba leoné,
Multa cruentantem campis armenta, fatigant,
Sanguineum tamen os, & lumina ſæva retorquet:
Haud aliter juvenis telis urgetur, & ictus
Suſtinet innumeros, pugná congreſsus iniquá.

Obruitur

sulenktos rankos visų kaip vieno taiko į priekį
ietim uosiniais kotais, augaloti vadai tarp kariūnų
veržiasi; vienas iš jų – Ivanas Zacharinas, kitas –
Osipas Bykovas, kurs, su pušim ir su ąžuolu lygus,
tviskančiu šalmu aukštai ant didžiulės galvos, pats šarvuotas,
kelia narsumą, voras aplenkia ir – galva aukštesnis,
mesdamas plaukus atgal, pasikliaudamas šalmo tvirtybe, –
veržliai lietuvių būrius užpuola, ir ką gi: suvirpa
persmeigus šonus kiaurai jam bukinė Zenavičiaus ietis.
Perskrodžia Bykovą ji, ir per juodą žiojinčią žaizdą
siela kartu su krauju jį palieka· jis svyra, nuo žirgo
virsta žemyn su triukšmu ir palieka tysoti smėly.
Lygiai toks pat dundesys pasigirsta, kai Polocko alkų
įnamis uosis karšus, nugalėtas edoniškų vėtrų,
virsta, ir aidu giria bei upių pakrantės atsako...
„Tysok, pabaisa! Še tau Lietuvos, prieš kurią tu kariauti
jojai, sulig augumu!"– taip lietuvis pabaigia. Jis siunčia
vyrus myriop, bet ano bendražygių narsybė nemąžta:
ietim jį puola būrys, ir prasideda kruvinas mūšis,
grumiantis lygia narsa užpultiesiems ir jų užpuolėjams.
Regi maskviškių vadai, kad nebaudžiamas didvyris ginklais
šitokias pražūtis jų vorose pasiutusiai sėja,
ir susitelkia aplink; apsukui Zenavičių vieną
spiečias ir kaupia daugiau pajėgų. Taip žmonių knibždėlynas
vargina plynėj gausiems galvijams leidžiantį kraują
liūtą, o šis piktomis akimis ir kraujuotomis iltim
gręžias į juos – ne kitaip ir Zenavičių ginklai galuoja:
stojęs nelygion kovon, jis be skaičiaus atremia smūgių.

Obruitur nimbo,& partem verſatur in omnem.
Ac tum fraude locũ Moſchus ſpeculatus, in enſem
Conſurgit,ferit,ingeminant clamore frequentes
Moſchigenæ: ſed non trepidis præcordia fibris
Turbatus,neq; tu lætabere vulnere noſtro
Hoſtis,ait,tum fulmineum præceps rotat enſem,
Et Moſchi fruſtrà clamantis condidit ore.

Zenowius vulneratur.

Hic fidens Mordvis immani corpore vaſtus,
Trux SEREMETVS adeſt IVANI nomine dictus,
Inclyta quem Martis ſublimem gloria tollit.
Tum LEO magnanimus qui debellare feroces,
Hordigenas ſuerat,jam morti debitus,atq;
Paleciigemini, David Scuntoria proles,
Promouere leves cuneos & quâ datur: illac
Adnixi ſummis concurrunt viribus,omnes
Infortunatis fortaſse parentibus orti.
Eminus hi feriunt,decernunt cominus illi.
Implicuere acies,turbataq; q̃uadrupedantum
Pectora pectoribus frangunt: creberq; viro vir
Denſatur,magno erudeſcit pugna tumultu:
Sicut inæquales cum turbauére procellæ,
Vulturno Boreáue fero querceta laborant,
Ventorumq; gemunt ſyluæ ſtridentibus alis.
Sternitur infelix Seremetus,& ore momordit
Tellurem,& moriens dulcem reminiſcitur OCAM.
Nil illum patriæ Ceremiſsia tela ſagittæ,
Nil validæ juvére manus,emiſsa furentem
Glans petit, & rapidum ſervat prorupta tenorem,

Quam

Audros jį talžo, ir jis į visas puses šokinėja.
Visgi maskviškis kažkoks, nužiūrėjęs pasalai vietą,
stverias už kardo ir juo jį sužeidžia. Galingai pratrūksta
rėkti maskviškiai, tačiau sužalotas į narsią krūtinę
didvyris rikteli: „Ne, nesidžiaugsi, mane sužalojęs,
prieše!"– ir kardu, šveitriu tarsi žaibas, aukštai užsimojęs
nukerta žemėn bergždžiai išsižiojusį šaukti maskviškį.
Tikintis mordviais nuožmus ir didžiai augalotas ateina
čion Šeremetevas; jį, Ivano vardu pavadintą,
neša dangun ant sparnų įžymaus nugalėtojo vardas.
Paskui Ivaną taip pat ir narsuolis Levas, įpratęs
Ordos sūnus žiaurius nugalėti, čia pasmerktas žūti,
broliai, Paleckių dvyniai, ir Davidas, Skuntorovų kraujas,
vedė veržliąsias voras, ir pleištu, ir kitaip surikiuotas.
Puola kovos sūkurin iš visų jėgų ir sveikatos
vyrai, visi, kaip matyt, vien nelaimei tėvų atsiradę.
Smogia iš tolo vieni, o antri iš arti susikauna.
Kyla kautynės: žirgų krūtinės, krūtinėsna trenkę,
knęžta, o vyrai, arti stovėdami vienas prie kito,
grūdasi jau, ir kova su didžiausiu siutu įsišėlsta.
Šitaip audroja bangas, vadenynais risdamos, vėtros,
taip ąžuolynai seni nuo Vulturno ar pikto Borėjo
kenčia ir, švilpiant sparnams viesulų, taip miškai
aimanuoja.
Griūna ant žemės ir ją dantimis Šeremetevas vargšas
graužia, ir mirdamas dar numylėtą prisimena Oką.
Jam nepadėjo nei jo tėvų čeremisiškos strėlės,
nei jo galinga ranka: paleista į padūkusį karį
lėkė kulka, nuo kurios neapsaugo nei tvirtas varinis

Quã nec ab ære rigens thorax, nec lubricat umbo,
In membris donec moribundi corporis hæſit.
Secũda acies. At Chotcheuitii fratres, duo fulmina belli,
Et Sanguſco manu præſtans, ac nobilis hoſtem
Sternere, tum Litauûm delecti rurſus inundant:
Fit ſonitus: miſcent ſic alternantia Martis
Prælia, & ingentem pugnam, ceu nulla virorum
Bella forent, nulli diverſa parte ruentes.
Delectat bella atra cruor, formoſaq́ cauſsa
Firmat & attollit geminas in pectore vires:
Atq́ hìc ſe Litavis magnâ comitante catervâ
Kelicjow. Moſchus. Colicides offert, ſpargitq́ volatile plumbum,
In RA Diviloniasacies, bellum integrat ardens,
Et furit, aſpirat fallax fortuna labori,
Pars gladio metit adverſos, pars maxima glandes
Liventis plumbi, ſævis miſere chelydris,
Pars gravibus quoq́ corytis vallata, ſagittis
Innumerabilibus fulgentia ſydera obumbrant.
Colicides mediis exultat millibus, acri
Moſchorũ equi ſciſſis naribus. Quadrupede involitãs, flammã vomit ille repãdis
Naribus, elatisq́ fremit cervicibus altè.
Quem primũ gladio juvenis? quem præpete ferro
Dejicis? inſtaurans acies præſtantibus auſis.
Non tulit hoc forti comitatus robore pubis
Tempora Sanguſco veſtitus flore juventæ,
Sed contra ire parat: manet ille, & mole ſuâ ſtat.
Aut ego nunc, inquit, ſpoliis ero dives opimis,
Aut letho forti, tum lumine menſus, acerbam

Turbineam

šarvas, nei skydas, ir tol nesutramdoma švilpė su vėju,
kolei jo kūno maraus sąnariuos pataikius įstrigo.
Broliai Chodkevičiai, du tikriausi karo perkūnai,
ir Sanguška, tvirtumu pagarsėjęs bei pratęs guldyti
priešą, į kovą tada su rinktiniais lietuviais vėl stoja.
Triukšmas pakyla: jie taip įnirtingai į dvikovas puola,
sukelia tokias kovas, lyg daugiau karų nebebūtų
ar nebepultų daugiau iš priešingų pusių jau niekas.
Smagina juodus karus skerdynės, ir jėgą krūtinėj
karo graži priežastis ir augina, ir dvigubai kelia.
Taip pasirodo kovos su lietuviais lauke Kolyčiovas,
lydimas vyrų minios, ir voras Radvilos kariauninkų
apšlekia švino lietum, karštomis atnaujina kovą,
o apgaulinga dalia jam įpučia žygdarbiui dvasios.
Priešus šienavo kardais kai kurie, o dalis didesnioji
mėlyno švino kulkas iš baisingų chelidrų skraidino;
o kai kurie, nešini sunkiomis strėlinėmis mūšy,
spindinčias aukšty žvaigždes strėlėm nesuskaitomom
temdė.
Apsuptas vyrų, minios vidury Kolyčiovas šuoliuoja,
raitas ant žirgo nartaus, o šisai pro iškreivintas šnerves
prunkščia iš aukšto ugnim ir žvingauja, sprandą išrietęs.
Ką iš pradžių tu kerti ir skraidžia geležim ką pargriauni,
jaunas vyre, garsiais atnaujinęs žygdarbiais kovą?..
Tik nesitaiksto su šia padėtim atlydėtas į mūšį
vyrų narsių Sanguška, jaunystės grožiu aptaisytas,
o susikauti su juo pasiruošia, sustoja ir laukia.
„Ar kunigaikščio šarvais, ar narsia mirtimi pagarsėsiu,"–
taria pats sau Sanguška ir, akim pamatavęs atstumą,

Turbineam miſit glandem,quam per nemus omne
Cum ſonitu vis dura tulit,quercumq́ vetuſtam
Sauciat,hoſtilíq́ nihil de corpore ſtrinxit.
At Sanguſco ferox vaginá diripit enſem,
Enſem fulmineum falcato robore ferri
Per galeam,tegmen capitis,cerebrũ haurit apertũ.
Quem ſuper aſsiſtens victor, truncumq́ tepentem
Provoluens fatur: Moſchi,gens dira, referte
Hunc bellatorem veſtrum,ni ſub Iove mavult,
Alitibus cibus eſse feris,ſolatia terræ
Permitto,dextrá tamen hac cecidiſse feretur.
Hinc Baſilı natum fortem petit enſe Simonem.
Fedorumq́ Ducem,Cimophæa,trucemq́ Boriſsũ.
Heroes apud Poëtas concedunt occiſos humari.
Ecce Porozouiũ primũ agmen in arma vocantẽ
Conſpicit,et, ſi quæ eſt in Moſcho pectore virtus,
Incipe:vibrantiq́ virum mox occupat harpa
Fervidus: aſt illi langueſcunt lumina morte,
Barbaricumq́ iacens in ſanguine purpurat aurum.
Sic animis Moſchûm pavor additus,undiq́ campis
Palantes fugiunt,tamen undiq́ mortis imago
Apparet,nec ineſt pedibus ſpes certa ſalutis.
Soyſcius pũgnam inſtaurat.
Soyscivs ut vidit Litavo dare terga ſequaci,
Infractos Moſchos, firmat malefortia corda,
Et ſimul ad ſocios: quò nũc?quæ deinde ſequemur
Tuta fuga? patriumne ſolum,Ivaniq́ ſequemur
Ora,minasq́ Ducis noſtri pœnasq́ feremus?
Mors timidiſſimum quenq́ ſequitur.
Quò fugitis Moſchûm pubes?ſeu mortis honores,
Seu vitam cupitis,campo quærantur aperto.

kulką it viesulą jam paleidžia, ir ją tankumynu
nuneša šūvio jėga, tik kulka kelyje teužkliudo
ąžuolą seną, visai nepakenkusi kūnui maskviškio.
Na, bet narsus Sanguška, iš makščių išsitraukdamas
kardą –
kardą, grėsmingą riestos kaip dalgio geležtės tvirtybe,-
šveičia per šalmą, galvos apgynimą, ir smegenis grynas.
Ir, atsistojęs virš jo ir paritęs dar šiltą jo kūną
perkirsta galva pirmyn, nugalėtojas taria: „Maskviškiai!
Tauta žiauri, pasiimk jį sau, jei nenori, kad tektų
lesalu paukščiams plėšriems! Nuraminimą žemei
užleidžiu,
bet apie jį vis šnekės, kad štai ši dešinė jį paklojo!"
Kardu pasiekia po to dar Vasilijaus sūnų Semioną,
karvedį Fiodorą ir Timofejų bei žiaurų Borisą.
Žiū, Porozovskį, kuris prie ginklų pirmąjį pulką
šaukė, pamato ir jam: „Jei narsumo maskviškėj krūtinėj,–
šaukia,– bent lašą turi, susikaukim!" – Ir puola įširdęs
vyrą su kardu lenktu, o mirtis užtemdo maskviškio
žvilgsnį, ir kritęs krauju nuraudonina barbarų auksą.
Siaubas užvaldo Maskvos krūtines: iš visur netvarkingai
bėga laukais, bet visur jiems paveikslas mirties pasirodo
ir nebeturi vilties bėgimu išsigelbėti niekas.
Šuiskis, išvydęs, kaip jo sumuštieji maskviškiai lietuviui
spaudžiančiam rodo pečius, išdavikiškai ragina širdis –
kalbina ginklo draugus: „Ir į kokią gi vietą atvangią
bėgsim dabartės iš čia? Gal atgal į tėvynę – Ivano
šalį, kur kęsim bausmes ir grasinimus mūsų valdovo?
Kurgi jūs bėgat, Maskvos karžygiai? Jei garbingai numirti
trokštat ar likti gyvi, lygiame lauke to ieškokit!

Fidite ne pedibus, fugienti veriùs inſtant
Fata: ſed huc quà nos globus hic denſiſsimus urget
Vertite ſigna: ſimul ſiſtit totum agmen: at illi
Agglomerant denſi cuneis ſe quiſq; coactis.
Vtq; leves muſcæ circum cava cymbia lactis
Non proiici endus clypeus. Denſantur: ſic Moſchigenæ ſimul agmina iungunt.
Suadet inire fugam pavor, at Pudor uſq; retentat.
Quos ubi confertos vidit RA Divilius heros,
Atq; moram tenuem Litavis ſupereſse triumpho
Agnovit, fatur: SOBOLES MAVORTIA mecum
Affectum annixi jam profligate laborem:
Et date quæſitá Moſchis tellure potiri.
Sic ait: & torrentis aquæ, vel turbinis inſtar,
Infuſiq; velut calamis cum grandine nimbi,
Dilapidant ſata læta, nec exercere diem fas
Agricolis, tantus furor & violentia cœli:
Sic ruit adverſos alacer RA Divilus in hoſtes
Fit ſonitus, chalybem ſublatum quiſq; coruſcat.
TERTIA tum poſtquam ventũ eſt in prælia, totas
Implicuére manus, & per fera vulnera mortes
Edebant, fævo ſollemnia munera bello.
Denſa ſenum ac juvenũ miſcentur funera campo:
Deſcriptio Tumultus Bellici & Imago. Per medias acies, ferro cælatus, & ære
Mars homicida ruens totum ſe cœde colorat,
Sanguine luxurians, roresq; † covinus in altum
Sanguineos ſpargit: currum Diſcordia demens
† Currus bellicus falcatus. Præcipitat per ſtrata cadavera, multa flagello
Sanguineo reſonans, ſpargitq; volatile ferrum

Omnigenam

Niekas į kojas vilties nedėkit, nes liūdnas likimas
bėgantį stveria greičiau, o žygiuokite šičia, kur spaudžia
šita tankiausia minia!"– Ir kariuomenę tučtuoj sustabdo.
Vienas prie kito tirštai į pleištus visi susitelkia.
Lygiai kaip musės spiečiu apsukui ištuštintus pieno
kimbijus laksto, taip pat ir maskviškiai jungias į kuopas.
Ragina bėgti baisa, tik dar Gėda kiekvieną sulaiko.
Vos Radvila karžygys susitelkusius priešus išvydo,
sumetė, kad jo kariams pasitaikė reta galimybė
pergalę švęsti, ir jis: „Su manim, augintiniai Marso,
užbaigtą žygį drauge ligi galo atlikim!– sušunka.–
Leiskim maskviškiams dabar pasiimti prašytąją žemę!"
Ir lyg srautingas vanduo ar tarytum pasiutvėjo šuoras,
lyg debesis, iš kurio pasipylę ledamušio strėlės
guldo derlius sėjimus, ir dienos naudingai atvargti
jau žemdirbiams nevalia, kai dangus su žeme šitaip
maišos,–
taip Radvila umarus ant Maskvos kareivių užgriūna;
kyla alda, ir kardais iškeltais kiekvienas mosuoja.
Trečiąkart priešų pulkai susitiko, tik šiuokart
jau susikovė visi: iš žaizdų šiurpulingų tekėjo
kraujas – auka, paprastai atnašaujama karui siaubingam,
lauką senų ir jaunų lavonai gausiai nuklojo.
Lėkdamas vyrų eilėm geležim ir variu išsipustęs
Marsas, tasai žmogžudys, nuo galvos ligi kojų pjautynėm
čiustos ir džiaugias krauju. Jo kautynių vežimas į viršų
taško raudonas rasas – jį pasiuntus Nesantaika kreipia
tiesiai per palaikus tų, kas jau žuvo, ir, garsiai kraujuota
rykšte pliaukšėdama, ji į visas šalis kaip pašėlus

Omnigenam in partem, vaſtum clamante tyranno,
Cuius ut infandi bijuges TERRORq́, METVSq́.
Audivére ſonos, quamvis ſudore per artus
Sanguineo fumant, diris hinnitibus illò
Corripuére viam, quá ſe condenſa movere
Turba virûm, prohibet: quorũ ille pavore timentũ
Corda virûm ſternit, mentẽ hic expectorat omnẽ,
Objiciens oculis monſtrum Formidinis atræ,
Terribilemq́ Fugam, propter Diræq́, Doliq́,
Inſidiæq́ ſimul, Belli comitatus, aguntur:
At Formidatæ facies Acherontis alumnæ,
Pallida Tiſiphone, ac BELLona ſororia iungit
Agmina, nil miſerans LIBitina, & cœdis anhelans
MORta, tremendarum peſtes atq́ ora Dearum,
Contra Iuſtitiam, Fas, & Decus, atq́ Salutem,
Atq́ ſerenantem vultu mala bellica PACEM,
Tela tenent, lethumq́ viris, & funera miſcent.
At ſuperas inter nubes Victoria pennis
Fulgurat auratis, in avis collecta figuram,
Hæc paribus nitens alis ventoſa per auras
Ambiguo lapſu gyros ducebat, & infra
Aſtra, ſolumq́ ſuper vario ſe tramite librat,
Nunc illis propior, nunc his, ita fertq́, refertq́
Sæpe vias, modò dependens, dubitare putares
Cui faveat parti, cui ſe ſacer annuat ales.
Tum verò ſeſe conſtipauere phalanges,
Extremiq́ negant primis, mediiſq́ regreſsum.
Hæret enim pede pes, mucro mucrone, viro vir,

Dimos & Phobos equi Martis.

Victoria re ſte antiquorum poëtis cœligena dicta.

švaistos skraidžia geležim, jos valdovui gerklę belaidant.
Vos tik baisinga pora jo ristūnų: Klaikas ir Siaubas, –
balsą valdovo išgirs, tai, nors kruvinu prakaitu tąsyk
šonai garuotų abiem, žvengdami šiurpulingai iš karto
kelią įveikia per ten, kur minia susigrūdusių vyrų
trukdo judėti, nes va, išsigandusiems vyrams pirmasis
nuveria širdis šiurpu, o antrasis jiems atima drąsą,
žvelgdamas priešais save sklidinom pragaištingos Bijonės,
liūdno Bėgimo akim... Nepamainoma Marso palyda:
Furijos, pulkas Klastų ir Apgaulės, šalimais žygiuoja.
O Acheronto vaikai baisulingais veidais: Tisifonė,
nuolat išbalus visa, Libityna, negailinti nieko,
pučiantį mirtį Morta (į trijų erinijų būrį
stoja taip pat Belona), ir dievybių šiurpiosios galvos
prieš Teisingumą drauge su Tiesa, prieš Išganymą, Garbę,
prieš akimis vis karų nelaimes prablaivančią Taiką
kaunas ir mūšio lauke tarp kareivių pražūtį sėja.
Tarp debesų danguje paauksuotomis plunksnomis žiba
Pergalė, virtus paukšte; žiburiuodama savo vienodais
vėjų greitumo sparnais, ji padangėse ratą po rato
suko neaiškiu skrydžiu ir erdvėj tarp žvaigždynų ir žemės
sklandė vienur bei kitur, priartėdama prie kariauninkų,
čia prie vienų, čia – kitų. Taip ji nuolat tai skrido į vieną
pusę, tai grįžo atgal, kad nėmaž negalėjai atspėti,
kam palanki ir kuriuos palaiko paukštė šventoji.
Šituo grumtynių metu susigrūda falangos: galiniai
trukdo jau trauktis pirmiems ir judėti atgal viduriniams.
Kojos už kojų, kardai už kardų ir vyrai už vyrų

Ingerit æratos paſsim manus horrida nimbos.
Nunc demum extremi Martis certamina: pugnant
Quantũ animis, quãtũ arte valẽt, ac vulnera crebrá
Dantq́ feruntq́ manu, gemitu ſonat undiq́ luctus,
Seminecesq́ viri ſtridentia vulnera propter,
Difficiles obitus gemitu teſtantur amaro:
Oſiph & Skuntorow cœſi. Occidit Oſsiphus præſtans Theodoria proles,
Sternitur & natus Scuntori trux Davides,
Horrendus clauá juvenis, curvaq́ ſariſsa.
Cui medios inter pugnanti fortiter, ecce
Improviſa venit glans, quam non nunciat ante
Adventum ſtridor, quàm candida pectora rupit.
Palecii fratres Moſchi occiduntur. Vos quoq́ PALecii Litavis jacuiſtis in arvis,
Ivanus cum fratre Simone, ſimillima proles,
Nunc lacrymoſa dedit vobis diſcrimina Fatum,
Nam tibi Sarmaticus vitam Simon, enſis ademit,
Cui caput ex humero dextro cervice pependit.
Te miſerande caput moriens, Ivane, requirit.
Mikyta Romanowicz occiditur. Te quoq́ Romani ſoboles præclare Micyta,
Viderunt ſyluæ morientem, glande recepta
Ad terram non ſponte ruis, pars magna Senatus,
Alitibus data præda jaces, miſerande Micyta.
Dextera nec tua te Moſchûm fortiſsime Coſma,
Nec tua te Selivone feris aſsuete necandis,
Eripuit letho, nec te præclare Demetri.
Cui deiectum uno iacuit longè caput ictu,
Vos quoq́ Cuntori, Sila, fortisq́ Micyta,
Mortales magnæ laudis, belliq́ labore

Eximios,

kimbas, ir svaido jėga šiurpulinga debesis vario.
Įtampos ribą kova tik dabar tepasiekia: kareiviai
kaunas, kiek leidžia dvasia ir išmanymas, rankomis sėja
žaizdą viena prie kitos, sopulys aplinkui dejuoja,
ir, tebešvokščiant žaizdoms, per ausį einančiais skundais
leisgyviai vyrai apie vargingas mirtis pranašauja.
Va, Teodoro sūnus, šaunuolis Osipas žūna,
puola ant žemės žiaurus Skuntorovui gimęs Davidas,
vyras, šiurpus gumbine ir kreiva makedoniška ietim.
Narsiai pačiam vidury jam kovojant, visai netikėta
atšvilpė švino kulka, ir iš anksto nepranešė vyrui
kulkos zvimbimas grėsmės, ir ji perskrodė baltą krūtinę.
Judu, Paleckiai, taip pat Lietuvoj paguldėte galvas.
Buvo Ivanas ir kaip iš akies jam trauktas Semionas,
kol nevienodus mirtim juos liūdnas likimas padarė:
krito Semionas tada nuo sarmatiško kardo, kai mūšy
nulėkė kario galva per dešinį petį nuo sprando.
Stingstančiom lūpom tave, nelaimingas Ivanai, ji šaukė!
Tavo, Romano sūnau, įžymusis Mikita, žuvimą
irgi išvysta giria, kai švino kulkos pašautas
griūni ne savo valia, Bojarinų dūmos dalyvi,
girioje paukščiams grobiu atitekdamas, vargšas Mikita!
Tau dešinė nuo mirties išsisukti taip pat nepadėjo,
Kosma, narsiausias Maskvos karžygy, kaip ir tau,
Selivanai,
pratusiam žvėris medžiot, ar, Dimitrijau, tau, įžymusis!
Vienu kirčiu nukirsta toli tau galva nuriedėjo.
Jūs, Kuntorovičiai: tu, narsuoli Mikita, ir Sila,
du nusipelnę šlovės, išsiskyrę žygdarbiais vyrai,

Eximios, Scythicis imperdita corpora telis,
In Litauûm terris, & belli finis, & ævi
(Sic viſum eſt ſuperis) manſit, nec veſtra parentes
Lumina clauſerunt nimio defecta dolore,
Impubesúe genas lacrymis ſparſere caducis.
Quis rabiem duri Martis, quis funera fando
Explicet, aut poſsit Bellonæ æquare furorem
Dicendo? tum Martis equi terrore paventes,
Afflarunt Moſchos: primum circumſtetit horror
Soyſciaden, fugit amiſsis legionibus, & jam
Clara per horrendos nemorum ſua lumina ſaltus
Auriiugis fundebat equis puriſsima Luna,
Et nox umbranti contriſtans omnia pallá,
Horrida pandebat trepidis velamina Moſchis.
Sæpe Libyſsinis immergi clara Selene
Fluctibus, anfractus voluitq; reviſere lapſos,
Et ferrugineum fruſtrá meditata colorem,
Aut matutini radiis occurrere fratris
Optauit, tantos hominum miſerata dolores.
Solivagæ nemorũ Nymphæ, Panesq; per umbras
Semiferi, totas (ſi mens non cæca fuiſset)
Pandebant ſylvas, latebræ frondentis amictus.
Relliquias Moſchûm, nec non dilabida letho
Agmina, ſi quæ fata ſinant, ſervare volentes.
At deſolatos Litavorum turba maniplos
Aſsiduè impellens, telis ferroq; premebat:
Ipſe Ducis fungens RADivilus munus, & acris
Militis, ut graciles campeſtris meſsor ariſtas,

Cerũum Ducem ſequuntur galeati lepores.

Moſchorũ 30000. occiſa è 50000 Lituan:

kitąsyk mūšiuos mirties nuo totoriškų iečių išvengę,
šitam lietuvių krašte ir karų, ir gyvenimo galo
(taip buvo lemta dievų!) susilaukėt, ir jau neužspaudė
tėvas ir motina jums kančioje patamsėjusių žvilgsnių,
ašarom skruostų gležnų neaplaistė padėjusiems galvas.
Ar apsakytų kas nors rūstaširdžio Marso šėlimą,
tartų apie žudynes? Kas žodžiu išreikštų Belonos
siautulį?.. Marso žirgai į krečiamus baimės maskvėnus
papučia savo kvapu, ir iškart neapsakomas siaubas
apima Šuiskį, ir jis kariuomenę metęs pabėga...
Jau sidabravo ryškiais spinduliais auksakarčių ristūnų
vežamas Mėnuo skaistus bauginančias glūdumas girių,
ir iš aukštybių Naktis, gaubdama rūbu šešėlingu
viską, šiurpius ant bailių maskviškių dangalus leido.
Troško ne sykį atgal į Libijos vandenis pulti,
vėl į atokias vietas nusileisti skaistusis Mėnulis,
tamsiai raudona spalva be reikalo tamsino veidą
ar nesitvėrė greičiau pasitikti rytmečio brolio
spindulius, tokį žmonių neapsakomą skausmą apverkęs!
Mėgstančios klaidžioti po miškelius atsiskyrusios nimfos,
pusžvėriai panai (jei jiems tik protas nebuvo aptemęs!)
naktį atvėrė plačiai ir miškus, ir žaliuojančio šilo
glūdumas, taip geisdami, jei likimas padėtų, apginti
likusius gyvus karius ir mirties išvengusias kuopas.
Bet pamestuosius pulkus ir toliau būrys lietuvaičių,
puldamas be atvangos, ir kardais, ir ietimis spaudė.
Kovės ir pats Radvila, vadovaudamas mūšiui ir narsiai
mušdamas priešus kartu; ir kaip kaimo kirtėjas rugpjūtėj

Arva metit matura, licet ſub luce malignâ
Moſchorum juvenum ſternebat corpora ferro,
Per collucatum nemus, & vix ſufficit ipſa
Iam Libitina neci: nec iam trux portitor umbras
Transvectare poteſt Stygiæ vada liuida ripæ.
Dumq́ lupum veluti cervi per devia vitant
Graminis immemores, ſic Moſchos abſtulit error,
Pars amnem præceps Vlæ, turbante tumultu,
Irruit, & ſolitos retinebant agmine lapſus.
Arma, virosq́ trahens, miſtosq́ ancilibus arcus
Vla fluvio refertus cadaveribus. VLA, moramentis impervia præterlabi,
Cæruleos Nymphe roratos ſanguine vultus
Extulit, atq́ videns miſcentem littore turmas,
Talibus alloquitur Radivilum vocibus ultrò:
Vnice Littaviæ Ductor, quem te tua clava
Arguit, horrendum Moſchis, fortemq́ duello,
Parce verecundos ultra temerare liquores,
Parce precor: ſat me condenſa cadavera turbant,
Semianimesq́ gravant tenuem ſine more catervæ.
Vidimus en ſaltus longè, lateq́ vacantes,
Innumerasq́ neces duris eluximus annis:
Sed ſatis infidos hoſtes ulciſcimur, enſis
Incaluit, tandem laxata licentia frænos,
Deſinat inſontem fluvium inceſtare cruore,
Vla peregrinis ſi non ſum è fontibus, atq́ hæc
Lympha Palæmonios ubertim frigerat agros.
Hæc ait, ac tremulo criſpans in gurgite fluctus
Cinxit arundineâ vitro par corpus in alga.

Et cœlum

varpas dagoja dailias, taip ir jis, nors šviesos neužteko,
vieną po kito Maskvos kariauninkų kūnus vis guldė
kardu retokam miške... Ir pati Libityna jau vargiai
išturi šias žudynes, jau žiaurusis kėlėjas nespėja
pervežti Stikso upe per mėlynus vandens šešėlių...
Kaip pasileidžia laukais nuo vilko elniai, pamiršę
ganiavą, taip maskviškius neapsakomas siaubas pagauna:
strimgalviais virto dalis, apimta sumišimo, per Ulą,
kad vagoje net vanduo nuo žmonių knibždėlynės patvino.
Vyrus, ginklus ir lankus nešdama pramaišiui su jų skydais,
upė Ula, suvisai negalėdama plaukti per kliūtis,
mėlynom nimfos akim, aptaškytom krauju, pasirodė
ir paregėjusi, kaip Radvila jos pakrantėje žudo
kuopas, prabilo tokiais į lietuvių karvedį žodžiais:
„Būk atlaidus, Lietuvos vienintelis vade, iškeltas
buožės lig aukšto dangaus, šiurpulingas maskvėnams ir tvirtas
dvikovoj! Mano drovių vandenų pagailėk ir nebjaurink!
Gausūs lavonai mane ir taip jau pakankamai drumsčia,
leisgyvės minios ir taip vos gyvą pašėlusiai spaudžia.
Matėm skersai išilgai negyvenamus skaistgirių plotus
ir apraudojom per šiuos nelaimingus metus daug žudynių,
tik jau lig valiai dabar atsikeršijom priešams klastingiems:
kardas įšilo – tegu žabokles paleidusi laisvė
liaujas bjauroti krauju pagaliau nekaltąją upę!
Ašen, Ula, juk nesu iš svečių versmių atsiradus –
šitas vanduo į valias Palemono laukus pagaivina."
Taria ir, tyras bangas sukdama į vilnytą verpetą,
paslepia nendrių tankiam sąžalyne ji krištolo kūną.

Et cœlum in nimbo nox intempeſta premebat.
Hac pugnata tenus ſub Evanſcl limite bella.
Nunc quoq; perfuſi pingueſcunt ſanguine ſaltus,
Oſſaq; denſa virúm preſſo feriuntur aratro,
Omnia poſt genitæ quondam miracula genti.
Soyſcius intereà ſylvis latitabat in altis
Errabunda trahens veſtigia, iamq; ſequentes
Per gladios, per tela vias evaſerat omnes,
Victima ruricolæ crudo ſine laude futurus.
PINEa ſylva fuit quam rara ceciderat ætas,
Aſpera, pinaſtris ſylveſcens undiq; denſis,
Parva per incultos tendebat ſemita calles,
Pauperis hanc ægrè triuit poſſeſſor agelli,
Soyſcius hìc latitans, dumisq; ſilentibus errans.
Plangentes vento ramos, aurasq; timebat.
Viſus adeſſe hominum ſonitus, caput extulit, atq;
Hìc frondatorum ſonat icta ſecuribus ingens
Quercus: ad hos poſitá formidine Soyſcius infit:
Siſtite me quæſo, mitiſsima corda Polotto,
Atq; animam hanc ſervate mihi, ſunt multa talenta
Parta mihi, magnumq; argenti pondus, & auri,
Iſta dabo vobis: ſed vos me reddite ſaluum
Prædulci patriæ: ſic vobis plurima pingat
Meſsis agros, cornuq; ſuum bona Copia ſolvat
Omnigenam in frugum faciem: ſic dixit: at illis
Haud perſuaſit opus: iactanti talia namq;
Non nemo ſævam librans immane bipennim,
O rantis, nec non promittere plura parantis,

In campo Iuanſcio nũc ingens aceruus oſſium humanorũ.

Soyſcius in ſyluis latitat.

Soyſcius à Ruſtico occiditur ſecuri.

Altior

Tąsyk gilioji naktis po debesiu paslegia dangų.
Šitaip tad vyko kova ligi upės laukuos prie Ivansko.
Dar ir dabar tie laukai nuo kraujo pralieto derlingi,
kaulus kareivių gausius paspaustas noragas užgauna –
visa tai bus kada nors gyvensiantiems ainiams stebuklai!
Šuiskis, kuris tuo metu po išlakų skaistgirį slapstės,
pėdsakus mėtė, ir jau, iš kardų ir iš iečių ištrūkęs,
buvo visus keliukus už pečių seniausiai palikęs –
šis nuo kaimiečio rūstaus be garbės pražūsiantis vyras.
...Tankus pušynas, kurį retai kada retino žmonės,
ošė ir tarpo pušim augalotom nuo krašto lig krašto.
Siauras takelis jame nevaikštomom vietom vingiavo:
buvo pramynęs jį vos palivarko vargaus šeimininkas.
Šuiskis, slypėdamas čia ir plaujodamas krūmais
bežadžiais,
šiurpo, išgirdęs gūsius ir vėjo plakamą šaką.
Girdi – lyg balsas žmonių, ir iš krūmų iškiša galvą.
Mato: didžiulis toliau nuo miško kirtėjų kapoklių
ąžuolas dunda, ir tuoj įsidrąsinęs Šuiskis prabyla:
„Prašom į Polocką man, taikingiausios širdys, parodyt
kelią, ir jeigu dabar šią gyvybę išgelbėsit,– daugel
turtų ten saugau: maišus sidabro ir aukso,– tai viską
jums atiduosiu tenai, tik grąžinkit sveiką ir gyvą
mielai tėvynei mane!.. Ir tegu užaugina turtingą
derlių jums jūsų laukai, ir tepripila vaisių visokių
Pertekliaus deivė dosni jums iš savojo rago!"– palinki.
Tik nesugundė turtu, nes, nė žodžio nebaigus sakyti,
didelius rūsčius kirvius pavartydamas rankoj, ne vienas
miško kirtėjas, aukštyn pašokėjęs, į plačią pašonę

Altior inſurgens,ingenti linquit in armo:
Scilicet incolumis redeas tot cauſsa malorum,
In patriam?& noſtros infandum exuſseris agros?
Et Litauûm toties ſudarit ſanguine littus?
Non ita: proinde tuis natis hæc parce talenta,
Nunc morere,& cineres & funera noſtra repende.
Mox alii multo lapſantem vulnere fœdant,
Aſt illi calido liquuntur ſanguine rivi.
Voluitur infelix magnis malè viribus uſus,
Et formidatus populis,velutiq́ lucernæ
Defecto lychnis tandem moriuntur olivo:
Talis erat SoiſcI jam iam morientis imago,
Lurida terribilis cum lumina pallor obibat,
Æternæq́ leves oculos texére tenebræ.
Sedibus hunc retulere ſuis, & mortis honore
Dignati Litavi: Moſcis hic editus oris,
Caſnicii rapuere,tenet nunc Vilna ſepultum.
Interea Moſchi diuerſa in parte furentes,
Ingenti numero campos populantur opimos,
Iamq́ Polottiacis SoiſcI legionibus arma
Iungere,& infeſti convertere ſigna parabant,
In medias Litauûm terras,Vilnæq́ ſub arces.
Quis Litavis,Muſæ,tam ſæva incendia terris
Avertit,diros quis depulit arcibus ignes?
Ille idem ſolers operum Radivilius heros,
Audacem miſit iuvenem,qui tenderet hoſtes
Per medios,ferretq́ bono,quæ geſta Philoni,
Cunctaq́ captivus quærenti ediſserat hoſti.

Soyſcius Vilnæ in tẽplo B. Mariæ Græcæ Religioſe ſepultus.

Alter Moſchorum exercitus ad Orſam.

Radivili ſtratagema quo Serebrini exercitum fugauit.

Comprobat

žadančiam duoti daugiau ir maldaujančiam kirvį suvaro:
„Šitiek pridaręs bėdų, tu sveikas ir gyvas gimtinėn
grįši? O siaube! Po to, kai išdeginai pasėlius mūsų?
Kai Lietuvos pakraščiai tiek kartų kraujyje mirko?
Ne jau!.. Ir savo vaikams pataupyk sidabrą ir auksą!
Žūk ir sava mirtimi atsilygink už šermenis mūsų!"
Greit ir kiti medkirčiai svirduliuojantį Šuiskį išramto
kirviais, ir kraujas iš jo karštais upeliais paplūsta.
Virsta vargšelis, jėgom didelėm pernelyg piktnaudžiavęs,
kėlęs baimę žmonėms, – lyg ugnelė, kuri ant sietyno
blėsta lėtai, kol galop pasibaigus aliejui numiršta.
Lygiai kaip toji liepsna ir mirštantis Šuiskis atrodė,
kai išblyškimas baisus ant vaškinio veido užėjo
ir nerimtas jo akis amžinoji tamsybė užklojo.
Sostinėn perkėlė jį ir paguldė kapan iškilmingai
vadą lietuviai: dabar pagimdytą maskviečių valstybės,
Čiašnikų pagrobtą, jį palaidotą Vilnius globoja.
Šėlstančių tuo pat metu ir priešingoj pusėj maskviškių
dar didesni daliniai arimus derlingus naikina,
ruošias su Šuiskio pulkais, su kuriais jis iš Polocko žengė,
jungtis, o tąsyk kartu didžiule kariuomene veržtis
tiesiai širdin Lietuvos ir Vilniaus bokštus apspiesti.
Mūzos, klausykite, kas nuo žiauraus padegimo lietuvių
žemę apgynė tuomet ir liepsnas nuo jų bokštų atmušo?
Taigi tas pats Radvila, darbuose išmoningas herojus,
paliepė joti vienam narsiaširdžiui per priešų stovyklą
su žiniomis apie tai, kas įvyko, bukliajam Filonui –
visa belaisvis narsus ir iškloja kvočiantiems priešams.

Comprobat eventus factum, clademq́ recludit
Moſchorum, dextrá Litauûm, cecidiſſe Phalanges.
Quæ poſtquam trepidas fando pervenit ad aures
Fama volans, tantæ Moſchis prænuncia cladis:
Terga fugæ celeri nudant, ſaltusq́ per omnes
Diffugiunt, quantumque fugit cum ceruus in altis
Montibus Hircanum vidit rugiſſe leonem:
Tantum Moſchigenæ fugiunt: nec fama nec ulla
Sæva morantur iter magni præcepta tyranni:
Stulti quis pedibus ſubijt ſperare ſalutem.
Quæ iam prę̃cipiens animo Radivilus, in hoſtẽ
Te generoſe Philo Cmitarum gente, ſimulque
Hoſticum miſit belli Martisque peritos.
Caſtra inimica petunt, trepidantia terga fatigant
Cœdibus aſsiduis: pars ad diuortia nota
Objiciunt ſeſe Moſchis fugientibus, illi
Alta Boryſthenij complebant littora fluctus,
Humiferam mortem lethæa fluenta bibentes,
Cœruleoſq́ ſpecus Neptunia regna petebant,
Gurgite turbineo ſpumoſis fluctibus undæ
Supplicia hauſerunt, involvit equoſq́ viroſq́
Purpureus vortex ibi mortis honore carentes.
At Litaui gazas, opulentaq́ caſtra rapinis
Tota ferunt, magno ſuper ornamenta triumpho.
Salue magna parens, Littavûm clariſsima tellus:
Ecce tibi gentes victæ ſpolia ampla dedere
Summiſitq́ manus Moſchus, regnumq́ ſuperbũ.
Hæc ſemiplena fidens legione peregit

Philo Kmita cum Georg: Hoſcik Moſchos fugientes cœdunt.

Caſtra latiſsima & opulenta à Lituanis capta.

Išmonę lydi sėkmė, kuri pralaimėjimą Maskvai
lemia ir leidžia kovoj sunaikinti lietuviams falangas.
Vos tik maskvėnų ausis išgąstingas aplėkė Gandas,
šitas didžiulis Maskvos pralaimėjimo gyvas skelbėjas,
leidžias, bėdos už pečių nematydami, bėgti ir dumia
taip per girias ir miškus, kaip šuoliuoja elnias, išvydęs
liūtą hirkanų aukštuos ir didinguos kalnuos suriaumojus.
Lygiai ir sūnūs Maskvos taip garmėjo, ir gėda ar duotas
griežtas valdovo rūstaus paliepimas kely nesulaikė...
Kvailas kiekvienas, kuris išganymą kojose regi!

Šitai iš anksto širdy Radvila numatydamas liepia
priešus drauge su tavim prakilnusis Kmita Filonai,
Astikui – dviem karuose prityrusiems vyrams – užpulti.
Puolat į jų stovyklas, iš nugarų drebančius priešus
plėšiat žudynėm baisiom ir, prie žinomų skerskelių likę,
tykot maskviškių bėglių, o Maskvos kareiviai tuo tarpu
Dnepro skardingus krantus ir jo vagą tvindyte tvindo,
iš pragaištingos srovės ragaudami drėgnąją mirtį;
jie į Neptūno valdas, į žydrąsias sietuvas puola,
Dnepras pagalbos riksmus sūkuringuos verpetuos
skandina,
tildo putotom bangom, ir stokosiančius amžiais budynių
vyrus ir arklius tenai purpurinis verpetas praryja.
Vežas lietuviai turtus ir iš priešo turtingų stovyklų
grobį namo – net per daug didžiuliam triumfui papuošti.

Mote didžioji! Sveika, lietuvių garsiausioji žeme!
Didelę pergalę tau dovanojo įveiktos gentys,
ir nusvarino rankas Maskvos išdidžioji valstybė.
Tai Mikalojus, kuris tik pusiau surinktais legionais

Nicoleos, quando ſævo colliſa duello
Moſchia Littaviæ, perſolvit ſanguine pœnas
Purpureo: teſtis celer Vla, Boryſtheneoſq́
Vnda, lacunantes ingenti ſanguine ripæ.

Nil ſibi fortuna de virtute decerpit.

Hæc tua ſunt: nec ſe tantis fortuna periclis
Bruta facit comitem, Radiuile, tuiq́ laboris
Ferre negat precium, placido licet illa videret
Lumine te, nec fixa oculos averſa teneret,
Atq́ ſerenato clemens arriſerit ore.
Sed te præſtantem facit experientia belli

Experientia belli & labor Radivili.

Maxima, quam tu non cupiens ignobilis otI,
Non inter luxus, ſed Martia bella viroſq́,
Nec cogens, potius monſtrans tolerare labores,
Aſſveſcis: non ulla mali, facieſq́ pericli
Terruit innumeris exercita pectora curis
Militiæ: hinc veteres ingentia nomina vincis,
Quod patriæ tellus, & ſceptris libera noſtris

Fama Nicolai Radivili.

Diſsidet Europæ quæcunque fatebitur ora:
Invidiam rabie veſanam ſpernis, inersque
Iudicium temnis: nec nos tam dira cupido
Laudis agat, quæramus uti ſuffragia turpis
Invidiæ, ſatis eſt quod cum odit, laudat abundè.
Non ego virtutes, quibus aurea ſydera adibas
Enumerare queam: quàm ſi complexa prehendit
Semina terra ſinu, mulcetque ſalutifer ignis,
Vitali vegetans animá, fit meſsis opima:
Sic tua mens teneris olim nutrita ſub annis,
Indole præclará, magnis ingentior actis,

Amplificat

rėmėsi, nuveikė vis, kai Maskva į dvikovą žiaurią
stojo prieš Lietuvą, ir su kaupu atmokėjo už kaltę
Maskvai raudonu krauju – greituolė Ula, Boristenio
bangos ir kraujo srovių išakėtos pakrantės paliudys.
Pergalės, Radvila, tau tepriklauso, nes paikas Likimas
niekad nelydi baisiuos pavojuos ir ginas nedavęs
atpildo tau už vargus, kad ir kaip į tave maloningai
žvelgtų ir nugaros tau neatsukęs įdėmiai žiūrėtų
bei giedromis akimis šypsotųsi, pilnas švelnumo.
Kelia tave tarp kitų į padanges kovos patyrimas
didis, kurį įgijai, ne linkdamas prie negarbingo
žmogui gyvenimo sau, prabangos, o kautynių verpetuos;
jei pasitaikė pavargt, tai mieliau pats pavyzdį rodei,
o ne kitus rikiavai, ir užgrūdintiems tavo kareiviams
rūpesčiai baimės jokioj bėdoj ar pavojuj nekėlė.
Štai priežastis, dėl kurios garsumu senolius tu pranoksti.
Šitai gimtoji šalis ir kiekvienas kitas Europos
kraštas, kur mūsų valdžia nepasiekia, puikiausiai paliudys!
Niekini pilną žiauraus įniršimo pavydą ir niekais
bailų sprendimą laikai; te nė mūsų neapima šitaip
geismas šlovės atkarus, nebandykim naudotis pavydo
juodo balsais – bus gana, jei kas nors neapkęsdamas
šlovins.
Tavo dorybes, kuriom pakilai ligi aukso žvaigždynų,
skaičium išreikšti – ne man, nes kaip spaudžia glėby
apkabintas
sėklas derlinga dirva, glamonėja ugnis išganinga,
gyva dvasia keldama, ir turtingas derlius išauga,
lygiai taip pat kitados nuo kūdikio metų penėta
tavo dvasia, įgimtom savybem garsi, bet garsesnė

Amplificat nomenq; tuum, laudeſq; præaltas.
Quæ neque longa dies, venturorumque nepotum
Poſteritas, tempusque volubile neſciet, atq;
Muſa licet tantis defeſſa haud ſufficit actis,
Hiſtoriæ unanimes anteſtabuntur honori,
Semper eris, quid te iam nunc mortalibus æquo?
Inde viro gravitas ingens effloruit, inde
Hoſtibus & ſociis laus ſuſpicienda, Fideſq.
Quin etiam Litavûm jurati excindere gentem,
Admirabantur Moſchi, juſtumq;, piumq;,
Et noſtro hunc ſtupuére ſolo luceſcere Solem.
Hunc pietate grauem ac meritis Moſchouia tellus
Suſpexit, mirata virum, ſeu bella ſecundis
Vinceret auſpicijs, ſeu cum prodiret utrinq;
Pacifer, & feſsis populis componeret arma.
Hoſti etiam reuerendus erat: nec vincere poſſunt
Cujus amant laudes: ò formoſiſsima rerum
Et merito Virtus, quid non mortalibus adfers?
Tu volucres tardas & fati & temporis alas,
Tu, dea, tu quodcunq; bonum, quodcunq; beatum
Concilias, tu das ſceptris accedere diuûm,
Et laude, & ſuperûm vitá æternante potiri.
Ad te confugimus, tua nos ſub jura clientes
Mittimus, atq; ævum decus adveneramur in omne.
CVRpſcius auctorũ deſcendens ſanguine priſco
Ruſsigenûm, fuit in Moſchis fortiſsimus unus,
Præſidium gentis, quo ſe tum barbara tellus
Iactabat, meritusque manu, factiſq; decoris

Auctoritas Radiuili apud ciues & hoſtes, ut illius Fidei urbes dederẽt

Digreſsio ad laudem Virtutis.

Dux Andreas Curpſki, inter Moſchos peritus rei militaris Lituanis ſe coniungit anno 1565.

žygdarbiais, garsina dar ir tavąjį vardą, ir šlovę.
Šitai žinos dabartis ir dar gimsiančių ainių rytojus,
šito nė laikas lakus neužmirš, ir nors Mūzai, nuo šitiek
tavo didingų darbų išsikvėpus, jėgų neužtenka,
garbę tau vienu balsu padavimai ir sakmės paliudys –
amžiais gyvensi, tad ko aš tave dar statau tarp mirtingų?
Po tos sėkmės Radvilos pripažinimas, gerbiamas vardas,
pasitikėjimas juo tarp draugų ir tarp priešų išaugo.
Net ir prisiekę kardu ir ugnim išnaikinti lietuvių
tautą maskvėnai doru ir teisingu vyru žavėjos
ir netikėjo akim, kad ši Saulė Lietuvai švinta.
Šiam pripažintos doros ir nuopelnų karvedžiui didžią
pagarbą rodė Maskva ir tuomet, kai laiminant Dievui
pergales skynė kare, ir tada, kai nešdamas taiką
lankė tautas ir karų išsekintus taikino žmones.
Gerbė net priešai! Nes jie to žmogaus, prieš kurio šlovingumą
alpsta, niekad neįveiks.... O, pelnytai pati prašmatniausia
žemėj Narsybe! Ir ko tu žmonėms nesirodai mirtingiems?
Deive, tai tu apstabdai sparnus ir Lemčiai, ir Laikui,
visa, kas gera, teiki, dovanoji, ir kas palaiminga,
leidi prieiti arčiau prie dangiškų skeptrų ir duodi
progų sulaukti šlovės ir dievybių amžino būvio!
Ieškome tavo globos, pasiduodame tavo tarnystėn
patys ir garbinam vien tik tavo grožybę per amžius.
Tarp galingiausių Maskvos kunigaikščių buvo toks Kurbskis,
turintis protėvių tarp pirmutinių rusų valdovų,
savo tautos apsauga, dėl kurios neapsakomai gyrės
barbarų žemė, kare nusipelnęs ir didis garbingais

Inclytus, & titulis auctus perſæpe Scytharum,
In ſpem tollebat Moſchos, atq; omnis in illum
Accenſus plebiſq; favor, ſpes ipſa tyranni
Deſtinat hunc Litauis hoſtem, Mars fortis abundè
Solertem dederat belli rationibus artem.
Ergo iterum cernens recidiuo ſurgere bello
Infractos populos, Martemq; reſurgere ſævum.
Integrat aſſvetos patriæ pater uſq; labores,
Quid ſtruat his cœptis iterum temerarius hoſtis.
Vt cum longinquo conſpirant termine mundi,
Pollentes Auſtri ventoſa per æquora, contra
Alpini Boreæ perflant tranſverſa procellis,
Tùm nimbi, & medio cœlum ruit omne peloro.
Iamq; fremens propius littus ſonat horror ad altũ,
Palleſcunt populi, dabit ah habit iſta ruinam
Vrbibus undarum moles, ruet omnia latè
Cumq; ſatis, trahet & villas, & tecta ferarum:
Sic pater aſsiduo Radivilus pectore fixam,
Verſabat curam, ſurgentem ſæpius imbrem
Sangvineum volvens, ſparſurumq; omnia cœde.
Talia volventi, ſubijt pulcherrima tandem
Cura, virum fortem Litauis adjungere rebus,
Caput belli tollendum aut corrum-pendum.
Atq; caput belli Moſchis quandoq; futurum
Demere, tum monitis hæc ſcripta fidelibus addit:
Inclyte Moſchigenûm, quia nã non deſinis illis
Non profecturas ſpes, conatuſq; fovere?
Ecquid vbi ſtrages cernisũe, audisũe tuorum
Vlterius ſperas? juvenum tot millia cœſa,

Vidi-

žygiais, iškopęs aukštai nesuskaitomais titulais skitų.
Kurbskis maskviškių širdy vis žadino viltį, ir žmonės
meilę ir pagarbą jam terodė, o caras juo kliovės.
Priešu lietuviams lemtis šį vadą, kurį pamokino
Marsas lig valiai visų kareivystės gudrybių, paskyrė.
Taigi matydamas, kam lengvapėdiškai priešas vėl ruošias,
jausdamas karui naujam kovose išsekintą tautą
telkiant iš naujo jėgas ir atkylant vėl žiaurųjį Marsą,
tėvas lietuvių tautos atnaujina įprastus darbus.
Ir kaip tuomet, kai drauge iš žemės pakraščio pučia
Austrai su pilna jėga per audrotas marias, o iš priekio
Alpių Borėjai skersai tų pasiutvėjų dumia, ir tąkart
liūtys ir visas dangus nugriūna per vidurį marių,
dunda mūša vis artyn prie skardingos pakrantės, ir šiurpsta
žmonės, iš baimės balti, nes vandens neapsakomas svoris
pražūtį veikiai atneš jų miestams ir viskam aplinkui
su pasėliais, ir pražus jų kaimai ir žvėrelių pastogės,
lygiai taip pat Radvila pareigingoj krūtinėj nešiojos
rūpestį kietą, dažniau apgalvodamas gresiančią karo
audrą, žudynių krauju aptaškysiančią viską iš naujo.
Taip begalvojant, pati nuostabiausia mintis jam atėjo:
reikia narsuolį verčiau į lietuvių pusę patraukti
ir būsimajam kare maskviškius be Vado palikti.
Tad su tokiais pažadais jam šitokį laišką nurašo:
„Didis Maskvijos sūnau! Ir kodėl gi, sakyk, ligi šiolei
jai nevaisingų vilčių ir siekimų nebaigi teikti?
Argi tikies ko daugiau, kai matai savųjų lavonus,
žūstančių balsą girdi? Juk regėjai sudėjusius galvas

Vidiſti,& virides pingveſcere ſangvine campos.
Turpe ſolum proceres mento tetigere ſuperbi.
Quæ regio veſtro non ſanguine decolor? aut quæ
Expers cladis erat pars Moſchovitidos oræ?
Quid ſtruis? aut quâ ſpe te hoſtẽ victoribus addis?
Teq; iterum unda fretis incerta in bella reſorbet,
In medio nuper verſantem turbine lethi.
Nempe triumphalis benè geſto Marte corona,
Te populo oſtendet: vel, rem corruperis, atræ
Eripiére neci? mores hucuſq; tyranni
Neſcis? te populus venerabitur, oderit ille.
Viceris, aſt illi magnum, te vincere, probrum.
Et fortunati nimium (ſcis ipſe) timendi
Regibus eſſe ſolent, quicquid ſuper eminet, horrẽt.
Nec fidei ſervare veto ſanctiſsima jura,
Sed te poplivori nolim Ducis eſſe miniſtrum,
Infandi capitis: vim noſtram expertus es olim,
Nunc in amicitiæ ius accipiére vocatus,
Ipſe velis, nec te rabidi ſperata tyranni
Munera detineant: certis hunc deſtinat aris,
Sæuus opimauit multo quem tempore Princeps.
TALIBVS admonitis RA Diuili Curpſcius ultro
Paret, & illius nomen, Famamq; ſecutus,
Adjunxit ſeſe Litauis Rhæ littora linquens.
Sed mihi vel ſtellas, & inenarrabile cœli
Agmen, Erythreæ numerum comprendere arenæ,
Sit prius, annales quàm poſsim evolvere verſu,
Et benefacta viri humero ſubducere certo.

Ægrè oculis tyranni aſpiciunt popularitatem.

Andreas Curpſcius ſe Lituanis iungit.

tūkstančius vyrų, matei prisigėrusius kraujo dirvonus
ir išdidžius didikus, įsikniaubusius žemėn pagurkliais!
Argi yra dar vieta, neraudona nuo jūsojo kraujo?
Argi bėra Maskvoje pašalys, neregėjęs žudynių?
Ką gi ruoši? Ko tikies, nugalėtojus pulti sumanęs?
Vėl į neaiškius karus vandenyno bangavimas traukia
patį, mirties pačiame sūkury pabuvojusį ką tik.
Aišku, jei mūšio sėkmė tau šypsosis, triumfo vainikas
patį iškels žmonėse. Tik kare pralaimėjęs, ar juodo
galo išvengsi? Nejau ligi šiol nepažįsti tirono
įpročių? Žmonės garbstys, o jisai neapkęs! Nugalėsi
tu, o tironui – didi nešlovė, kad tai tu nugalėjai.
Pats gi žinai, kad perdėm klotingi karaliams tolydžio
baisūs; kiekvienas, kuris tik iškyla, jiems žadina baimę.
Laužyti tau neliepiu švenčiausios priesaikos žodžio,
tik nenorėčiau, kad tu tautų žudikui valdovui
eitum tarnystę toliau. Juk nuo seno pažįsti galybę
mūsų, o dabar į bičiuliška priimtas globą,–
tik panorėk, ir tegu nesulaiko viltinga tarnyba
šitam tironui tavęs!"– Ir jis skiria tikriesiems altoriams
vyrą, kurį tas žiaurus kunigaikštis daug laiko maitino.
Kurbskis paklūsta tokiems įtaigiems Radvilos
patarimams
savo valia ir tuomet, nusileidęs jo vardui bei garbei,
dedasi prie Lietuvos, palikdamas Volgos pakrantes.
...Man ar žvaigždes ir dangaus neapsakomai didelę šeimą,
ar Eritrėjos karštoj dykumoj smilteles suskaičiuoti
būtų lengviau nei dienas Radvilos sudėti į dainą
ar išskaičiuoti giesmėj visus šio labdario darbus!

Nicol Radi uilus ob me rita donatur ab Auguſto Palatinatu Vilnenſi.

Quæ pater Auguſtus cernens, faſtigia donat
Sacra, Palatini mágnum Vilnenſis honorem,
Poſt obitum fratris, ſimiles qui rexit habenas.
Alter ab undecimo fuit annus tempore ab illo
Quo tetigit decoris tanti faſtigia: iam tum
Sarmaticũ Stephanus regnandum acceperat orbẽ
Batthoreûs, ævi decus & prudentia noſtri.
Cuius in adventum jam tum Mæotidos undæ
Horrebant fluctus, trepidat Moſchovia diris
Prodigia et ſigna quæ Moſchicis dem portendebant.
Ominibus, jam terrebat ſublimis Olympi
Relligio pavidos, iam conſcia murmura terræ.
Signa dabat cœlum, cœlum quis dicere falſum
Audeat? & mœſtum rubuerunt ſangvine nubes.
Sangvinei toties lugubre arſere cometæ,
Nuncia fax triſtis belli, cladiſq́ cruentæ.
Tum formidatæ facies, tremulæq́ columnæ,
Horrificiq́ ignes, bellum peſtemq́ monebant
Vitare ingentem: vos ò clariſsima mundi
Lumina, quæ ſine fine diem diſcernitis almum,
Præſcia venturæ cladis procul illacrymaſtis.
Et pater altitonans nutu, ſignisq́ frequentans,
Et cœlo, & terris (heu) funera dira canebat:
Nam modo terribilis Sol contriſtabat Olympum,
Cicero de Diuinatiõe.
Lurida ſollicitis oſtentans lumina terris.
Nunc fulgente domo Latonia nocte perempta,
Occuluit ſancti decus immortale pudoris.
Bellorum ſonitum toto Moſchovia cœlo,
Audiit, & vidit fera pila minantia pilis,

Aſtraq́

Šitai matydamas, jį išaukština tėvas Augustas:
Vilniaus vaivados didžiai garbingas pareigas skiria,
mirus jo broliui, kuris neseniai tą vietą turėjo.
Dvylikti metai po to, kai pakilo į Vilniaus vaivados
aukštąjį sostą jisai, jau dienas ir savaites skaičiavo;
buvo pradėjęs tada valdyti sarmatų pasaulį
Steponas, mūs išmintis ir mūsų laikmečio perlas.
Jo viešpatystės dienų pradžioje Majotidės platybės
šiaušės didžiulėm bangom, nuo siaubingų pamėnų
suvirpo
rusų valstybė, ir jos nedrąsius piliečius pranašingi
aukšto Olimpo ženklai ir grumėjimai žemėje purtė.
Ženklus jiems siuntė dangus, o ar drįstų bent vienas
apgaulę
dangui prikišti? Krauju raudonavo debesys tamsūs.
Kraupiai viena po kito žaižaravo kraujuotos kometos,
tie gedulingų karų, kruvinų žmogžudysčių žibintai.
Keliantys baimę vaizdai, virtuliuojančios būstų kolonos,
kraupūs ugnies atšvaitai vis ragino vengti didžiulio
karo ir maro tada. O ir jūs, pasaulio skaisčiausios
akys, kurios visada dovanojat penėtoją dieną,
ašarom būsiančią greit katastrofą regėdamos plūdot.
Reikšdamas valią dažnai, perkūnijos tėvas griausmingai
skelbė žiaurias žudynes ir padangei, ir, varge, pasauliui,
nes neseniai danguje apsiniaukė bauginanti saulė,
purtomoms siaubo šalims išblyškusį veidą parodžius.
Šiuomet nakčia iš namų spindulingų pagrobtasis mėnuo
paslėpė savo šventos skaistybės nemarųjį grožį.
Karo triukšmingus garsus Maskvija išgirdo padangėj,
ietis prieš ietis danguj atstatytas regėjo ir matė

Aſtraq; puniceo horrendum ſuffuſa rubore.
O quoties & quæ vel tempeſtate ſerenâ
Multiplicata pari numero, per regna Trionum
A veſpertinis ſonuerunt fulmina terris,
Fulmina luctifici prorſus bene conſcia caſus,
Et nil veſanum motura tonitrua regem:
Tum quoq; (ſi quid habet fidei genus altivolantũ)
Obſcœnæ remores, partæq;, ſtrigesq; nefandæ,
Præmonuere malum, ſi mens non læva fuiſſet.
Tempore quanquã illo tellus quoq; plurima ſignis
Flebilibus doluit, cupiitq; ſacerrima clades
Has arcere parens: montes, ſyluæq; per omnes
Inſolitis ſubitò gemuére tremoribus oras.
Vox quoq; ſemiferûm luco exaudita ſilenti,
Et Mauſolæis, & per nemoralia fana,
Et mœſtùm (ſi vera ferunt) lacrymaſſe Nicolam,
Nocturnisq; canum latratam ululatibus urbem.
Sylvifragis nemorum quoties Aquilonibus alta
Vſq; laborabant, minitanti murmure venti.
Ah quoties rerum ſimulachra novata tyrannum
Sollicitaverunt! nihil ille, nec aſtra, nec ullos
Præmonitus audit præſagi durus Olympi.
O ſilices cordis! velutiq; Boryſthene cautes
Tunditur in medio, dorſum implacabile nautis:
Irrita ſic prorſus rerum monimenta: tyrannus
Haud minus obnixo bellum ſub corde premebat.
Vnum adeò penitusq; fuit mirabile monſtrum:
(Horreſco referens): hibernis ſolibus ibant
Moſquam

Quòd erat auguribus Roman. infortunii aut cladis ſignum

Remores aues malæ et infortunii ſpõdentes.

In Boryſtenis oſtiis Cataracta ubi Nizouii habitant. Porohi.

Verum & inſigne portentum.

pūnų raudonio spalva apsipylusius kraupiai žvaigždynus.
Kas apsakytų, kieksyk per valstybes po Grįžulo Ratais
iš vakarinių kraštų vienodu atstu iškeroję
saulėtu oru dangum nugrumėjo žaibai ir griaustiniai,
aiškiai byloję apie artėjantį liūdną žlugimą,
tik nepaveikę širdies praradusiam protą karaliui?
Ženklus (jei gali ką nors pasakyti sparnuočių šeimyna)
siuntė vangių judesių išsigimusios kraupios pelėdos,
skelbdamos bėdą žmonėms, jei jų protas nebūtų aptemęs.
Tuo išgąstingu laiku ašaringais ženklais pažymėjo
liūdesį žemė plati (sulaikyti norėjo švenčiausia
motina tas žudynes!), ir nuo smūgių nepratę drebėti
statūs kalnai ir miškai visose šalyse sudejavo.
Tylinčiai giriai, puikioms kapavietėms, girių šventovėms
tąsyk girdėjos gerai taip pat ir puszvėrių balsas;
jei nemeluoja gandai, su skausmu Mikalojus pravirkęs
ir naktimis lojimu vis žadinę sostinę šunys.
Kas apsakytų, kieksyk, medverčiams Akvilonams
papūtus,
vargino aukštus medžius grėsmingas vėjo kaukimas?
Kas apsakytų, kieksyk vėl atgiję nelaimių šešėliai
krėtė tironą? Tik jis, nejautrus pranašingam Olimpui,
net nesiklausė tada nei žvaigždžių, nei kitų pranašysčių.
Titnago kieto širdie!.. Kaip vidurvagėj Dnepro putotos
bangos uolas – tuos slenksčius, jūreiviams priešiškus,-
daužo,
buvo vienodai bergždi ir bėdų priminimai: tironas
karą ne ką atkakliau turėjo kietojoj krūtinėj.
Buvo ir vienas toksai išvis nuostabus nutikimas,
minint kurį drebulys ir dabar man per kūną nueina.

Moſquam conjugibus cum Moſchovitides:atq́ hìc
Excita ventorum rabies,moleſq́ coorta,
Eripit ex oculis cœlum: cum turbine multo,
Lapis quadratus,ſanguine ſparſus,incognitis literis ſcriptus vẽto defertur
Quadratum,variis mæandris marmor aratum,
Sanguine purpureo ſparſum cadit,atq́ ruiná
Oppreſsit Moſchos: Moſchæ terrore,nec auræ
Necq́ ſui memores,vix tandem mente receptá,
Implerunt totam queſtu & rumoribus urbem.
Signa loci,ſanguis: juvat ire,& monſtra tonantis
Cernere,quid ſignent: trepidusq́ per oſsa cucurri:
Dura tremor populi : ſatis horum morte piantor
Hæc Deus,ajebant: at inenarrabile ſcriptum,
Ivanus cernens,ſtupet,ægreſcitq́ tuendo.
Tum primum Moſchum populi videre paventẽ
Religione rei:neq́ mos hæc gentibus,inquit,
Nec natura facit, nec ineſt hìc caſus & error
Fortunæ incertus,Deus eſt Deus auctor:adeſte
Sollicito monſtris,quisquis fruiturúe ſilentum
Colloquio,diuûmúe animo inſpiratur abundè,
Callidus ambages venturi pandere ſecli,
Quid tantæ rerum ſortes,quid deniq́ monſtrant
Scripta peregrinis lapidis ludibria ſignis.
Continuò antiſtes: nec inenarrabile carmen
Fas mihi perlegere eſt,nec ſum quid carmina ſignẽt
Neſcius,eventus nobis portendere diros.
Eheu quantus adeſt ſudor,quæ funera ſpondent
Fata tuæ genti ! nos hæc nos omina tangunt:
Heu quanti à Litavis impendent finibus imbres !
DI meliora

Taigi žiemos dienomis kažkokie maskviškiai į Maskvą
ėjo drauge su žmonom. Tik ūmai pūga įnirtinga
paslepia dangų žmonėms iš akių, ir su viesulo šuoru
juos keturkampis akmuo, išrašytas visokiais meandrais,
kraupiai raudonu krauju aptaškytas, užvirsta ir vyrus
paslegia po savimi... Kai vargais negalais moteriškės
įveikė siaubą galop, tai save ir audrą pamiršę
lekia į miestą ir jį riksmais ir dejonėm užtvindo...
Ženklino vietą kraujai. Malonu pažiūrėti nuėjus,
kas griausmavaldžio baube parašyta. Ir šiurpas per kietus
kaulus nubėgo žmonėms: „Už kaltes su kaupu, Visagali,
jų mirtimi mus baudi!"– sudejuoja visi ir Ivanui
daros tamsu akyse, nesuprantamus rašmenis regint.

Pirmąkart matė minia, kad Maskvos valdovas bijotų
Viešpaties piršto, o jis: „Ne gyvensena,– tvirtino,– tautai
atnešė tai, ne gamta, ne Fortūnos klaida ar apgaulė!
Dievas, sakau jums, tatai ir tik vienas Dievas padarė.
Šičia prie baubo kviečiu aš kiekvieną, kuris su šešėliais
moka bendrauti, kuriam dievai įkvėpimą pasiunčia,–
mokantį ženklus painius ateinančio amžiaus atskleisti
vyrą, kuris pasakys, ką nelaimių orakulas reiškia,
kokios suktybės jame svetimais rašmenim surašytos".

Sako iš karto žynys: „Nenusakomų žodžių skaityti
aš negaliu ir nesu nenumanėlis, kad nesuprasčiau:
mums pranašauja žiaurių ateity nutikimų šios giesmės.
Kokius baisingus vargus ir šermenis skiria likimas
tavo žmonėms! Juk tai šie ženklai pranašingieji liečia!
Siaube, kokie dar baugai iš lietuvių krašto grasina!

DI meliora velint, & fatum hoc hoſtibus eſſe.
Hæc ait, atq; eadẽ populus ſimul ingravat omnis.
Talia dicentem jamdudum ridet & odit
Ivanus ſuperûm temptor, ſunt & mea contra
Fata mihi, ferro gentes vaſtare, nec iſthæc
Famina, vel portenta ſuis terroribus obſtant.
Ne qua meis dictis eſto mora: Moſchica pubes
Quàmprimùm in terras mecum celerate Livonũ.
Heu vani monitus, fruſtraq; cauentia regnis
Prodigia, inclinant quò fata, voluntq; ſequẽdum.
Vrbs Codani vicina ſinus, atq; oſtia propter
Fluminis Iſtulei, Gedanum cognomine dicta,
Lecchiadæ coluêre viri, Germana propago,
Poſt tenuit, tutos habitare accommoda portus.
Hanc tum bellantem fruſtrà, nec viribus æquis,
Sarmatiæ magnâ Rex obſidione premebat,
Agmina proſternens Gedanẽſia Marte ſecundo.
Cum ſubitò infelix perfertur nuncius, hoſtem
Feruere cœde novâ, lateq; inferre per agros
Excidium præſens, & debellare Livonum
Oppida, non ullis crudelem parcere rebus,
Omnia miſceri luctu, totamq; tumultu
Littauiam, & terras penitus trepidare Livonum.
Quid faciat? quibus ille modis auertat ab oris
Barbaricas acies? indeptam deſerat urbem?
I, Radiuile, tuus labor eſt hæc monſtra domare.
Nec mora Selborcum verſus fulgentia duxit
Agmina, & in ferrum patriæ pro laude ruebat.

Quæ fato manent, quamuis ſignificata nõ vitantur. Tacit. I. Hiſtor: Fatis agimur, cedite fatis. Sen: Trag.

Gedanum emporium ad Codanũ Sinũ à Stephano Rege oppugnabatur, interea Moſchus in Liuoniã graſſatur anno 1570.

Priešams dievai jau verčiau tepanori šią dalią paskirti!"
Taria, ir žmonės visi pranašautojo žodį palaiko.
Sakančiu tokius žodžius dievų nekentėjas Ivanas
bodis ir šaipos iš jo jau senokai: „Man skyrė likimas
užduotį kitą: tautas geležim išnaikinti, ir šitos
kalbos, arba pramanai, man netrukdo savo baisybėm.
Ir kad įvyktų kaipmat, ką kalbėjau!.. Maskviškių herojai,
pulkim kartu su manim į Livonijos žemę pirmiausia!"
Tuščia draudimų! Visi pranašingi ženklai karalystėms
saugotis eina perniek, nes likimas kreipia, kur nori.
Ten, kur įbėga Vysla į Gdansko įlanką, stovi
didelis miestas, turįs tą patį kaip įlanka vardą.
Kitąkart Lecho sūnums jis priklausė, bet ilgainiui miestą
mokantys uostuos saugiuos pragyventi užvaldė germanai.
Gdanską, kuris menkesnėm pajėgom nenaudingai kariavo,
spaudė sunkioj apsiausty tuo metu sarmatų karalius,
miesto gynėjų pulkus guldydamas laiminant Marsui.
Čia nelauktai gaunama nelaiminga žinia, kad pakilo
priešas žudynėms naujoms ir kad veržiasi, sėdamas tikrą
mirtį, plačiai per laukus, užkariauja miestus livoniečių,
niekur nei gyvo žmogaus, nei akmens ant akmens
nepalieka,
kad viešpatauja visur nuliūdimas ir kad suirutėj
dreba visa Lietuva ir Livonijos žemės iš baimės.
Ko gi jam griebtis? Ir kaip iš valstybės karaliui išmušti
barbarų žemės pulkus? Gal palikti užimtą miestą?–
„Radvila, pavedu tau sutramdyti šias baisenybes!"
Beregint Sėlpilio link spindulingus pulkus Mikalojus
veda ir skuba greičiau susikauti už tėviškės garbę.

Moſcbus fugit venien te Radivilo, et tormenta pr oiicit.

Iamq́ fluentiſonas Dunæ veniebat ad oras,
Cum trepidans hoſtis (Moſchi iſta negabitis olim)
Oblitus decorisq́ ſui, quondamq́ minarum,
Terga dat, expertæ metuens occurrere dextræ,
Furari ſolitus bellum, tormenta pavore,
Mole fugam celerem fortaſse morantia liquit,
Nec te ſævorum ſæviſsime iure tyrannûm
Dedecuit, qui nunc animum cœlo uſq́ ferebas,
Fœminei generis domitor, captiua virorum
Agmina per varias mortes evincere fortis,
Accelerare fugam, ſylvisq́ latére profundis.

Magnus, Daniæ Regis Frater Livoniæ Pa rtis.

Vnus erat Dano deſcendens ſangvine Magnus,
Regia progenies, regnis extorris avitis,
Excierat longo cives in bella tumultu,
Quid memorẽ ut Marte egregias corruperit arces
Infelix, regnumq́ agitans in mente Livonum, (ſe
Multa bono haud cupiẽda, viro haud tolerãda tuliſ

Ad Moſchum genibus inceſsit ſupplex.

Dicitur, infandá dum proditione tyrannum
Mulcet, & idcirco digna atq́ indigna relatu
Perpetitur, fruſtrá jaculatus plurima bello,
Atq́ dolis: ſedenim hæc cernẽs Radivilus, ab hoſte
Evocat inviſo, ſvadetq́ relinquere Moſchum.
Paruit, & Stephani vixit felicior oris.

Venda in Eſtlandia, Litvanis Kieſ, ubi 2 4000. Moſchorũ à Litvanicis

Turrigeræ bello Vendenis mœnia Moſchus
Pulſabat, latè proſternens, jamq́ refractos
Innumero aſsidue ſcandebat milite muros.
Hìc mentem Sapihæ Mars fortem immiſit, & acrẽ,
Accenditq́ virum majoris imagine pugnæ,

Iret

Jau Radvila prie mūšos vanojamų Dūnos pakrančių
buvo, kada šiurpdami – kada nors jūs tai neigsit,
maskviškiai!–
savo garbės ir senų grasinimų nė neatminę,
priešai, netekę drąsos su patyrusia dešine kautis,
pratę kariauti vogčia, apsigręžia sprukti ir meta
išgąsty trukdžiusias greit atsitraukti sunkiąsias patrankas.
Tu, tarp tironų nuožmių patsai nuožmiausias, nei sprukti,
nei tankiuose miškuose pasislėpt nesigėdijai irgi –
tujai, kuris dangumi lakiojai puikaudamas ką tik,
tujai, silpnosios lyties nugalėtojau, turintis ryžto
siųsti belaisvių pulkus visokiausiais būdais į mirtį.
Buvo toks Magnus tada. Jo gyslomis danų karalių
kraujas tekėjo, o jis, tremtinys iš tėvų karalystės,
kėlė ilgoj sumaišty į karą Livonijos žmones.
Negi minėsiu, kaip šis nelaimingasis griovė tvirtoves
ir karalystės viltis livoniečių protuose kurstė?
Daugel, kas vyrui doram norėti ir veikti netinka,
Magnus padarė tuomet, kai tironui baisiom išdavystėm
stengės įtikti, užtai net sunku apsakyti, kiek blogo
iškentė, veltui karu ir apgaule siekdamas tikslo.
Matęs tatai, Radvila nuo nekenčiamo priešo vadina,
tikina Magnų verčiau palikti Maskvėną, o Magnus
klauso ir ima puikiau gyventi Stepono žemėj.
Daužė maskviečiai aukštais kuorais sustiprintas Cėsių
sienas, jas griovė plačiai ir be perstojo ant sudaužytų
mūrų kareivių voras nesuskaitomas siuntė ir siuntė.
Tąkart pakišo išties įžūlų planą Sapiegai
Marsas ir jį svarbesnių kautynių vaizdais dar pakurstė:

Iret ut ad Moſchos, caſtriſq; adverteret agmen
Ocyus, & trepidæ rerum ſuccurreret arci.
Ergo ſtatim ſociis armari edicit: ad hoſtem
Quá cuneo, denſaq; ad muros mole feruntur,
Intrepidi celerant: hìc illætabile murmur
Attonitæ pubis reſonat: nam mutua Mavors
Funera miſcebat, ſuper infuſæq; phalanges
Agmine condenſo, duræ certamina pugnæ
Contulerant, cæco Litvani Marte reſiſtunt.
Defeſsi, & medio poſiti ſub turbine mortis.
Heu mihi nunc horror miſcetur plurimus urbe
Confuſa, nunc eſt animis ingentibus uſus.
O ſocii, Moſchos turbemus clade feroces,
Nec numerate viros, ipſo ſed ut ordine ſtabunt,
Perlegite, audaces præſens Deus adjuvat, & nunc
Tu mihi ſis pugnę princeps magni arbiter orbis.
Signa canunt: rapido concurritur impete, quàm ſi
Aerio abruptus vaſto lapis horrifer actu
Monte ruat, præceps ventis, ſylvasq; refringat.
Sic Litauûm feſtina virûm manus ingruit hoſti,
Perfregitq; acies validas: Victoria noſtris
Fulſit, & extemplò ceſsit fiducia Moſcho,
Præcipitesq; petunt pulſæ loca tuta cohortes.
Inſtant vi patriá Litavi, latoq; ſequuntur
Æquore palantes: nox pugnæ finis acerbæ.
At mediis ingens cœdes apparuit agris
Moſchorum, ſtructi juvenum calcantur acervi,
Atq; ſuo nimium ſtagnarunt caſtra cruore.

cis equitibus paucis cæſa, et plurima tormẽta bellica ingenti molę capta.

Andreas Sapieha Capitaneus Orſanen. Legatus Nicolai Radivili profligauit Moſchos.

pulk, karvedy, maskviečius, vesk kariuomenę priešų
stovyklon –
šitaip padėsi nuo jų patrankų drebančiai piliai!
Liepia Sapiega draugams nedelsiant ginkluotis, ir vyrai
nuskuba drąsūs tenai, kur tankia vora atakuoja
priešai... Atskamba lig jų įaudrintų mūšio kareivių
stingdantys džiaugsmo riksmai, nes Marsas pralieja
vienodai
kraują vienų ir kitų, ir žiaurių kautynių turnyruos
imas viršuj tirštame būryje susimaišiusios gretos.
Spiriasi mūšy aklam nebetekę jėgų ir į patį
siutą baisingo mirties verpeto papuolę lietuviai...
„Ak, aš vargšas!.. Aure, neapsakomas siaubas jau semia
miestą, ir reikia jėgas kuo didžiausias paleisti į darbą.
Nagi, draugai, mes aršius maskviškius išsklaidykim
kirstynėm
ir neskaičiuokim karių – kai pulkuosis prieš mus, apžiūrėkim!
Eina išvien su narsiais čia esantis Dievas! Tad būk man
mūšyje karvedžiu Tu, o didžiulio pasaulio teisėjau!"
Pučia kariai trimitus ir smarkiai lavina pasileidžia –
lyg variniu kirtikliu atskeltas baisioniškas luitas
virstų nuo kalno greičiau ir miškus išguldytų.
Šitaip lietuvių veržlus dalinys užgriūna ant priešo,
rusų galingas gretas pralaužia, mūsiškiams nušvinta
pergalė, ir maskviškius savitvarda veikiai palieka –
sumuštos gretos smegčia į saugias vietas pasileidžia...
Vejas lietuviai kaip jų tėvai kadaise ir priešus
muša plačioj lygumoj, kol kova su naktim pasibaigia.
Rytą kautynių laukuos visu didumu pasirodė
nuostoliai rusų: visur krūvomis gulėjo kareiviai,
skendo saviškių krauju užtvindytos priešo stovyklos.

Præcipuè Martis trux fulmen, ahenea prædæ
Tormenta, & capti proceresq́, duceſq́ trahuntur.
Legato, Radivile, tuo, Deus ipſe triumphum
Annuit, & magnos cœlo conceſsit honores.
Sed quid ego hìc autẽ memorem? quid geſserit illic
Magnanimus princeps, quæ bella exhauſta peregit,
Iam ſenior, vires vltra, ſortemq́ ſenectæ.

RADIVILIAS QVARTA.

ET IAM tempus erat magni haud ſine mente tonantis,
Vt Stephanus terras, captaſq́ reporceret arces,
Te, Radivile, ſuis, Moſchis exercite fatis
Conſiliis comitem capit, armorumq́ labori,
Multa ſuper Moſchis rogitans, & Principe ſæuo,
Et quando non tarda tenet te, magne, ſenectus,
In Litavas gentes belli te iuſsit inire
Imperium, cuius ſemper victoria caſtris
Sic aſſueta fuit, vix ut tunc fulſerit unquam
Te ſine tot bellis: ergo quod celſa Polotti
Mœnia turrigeri noſtro haud rubuére cruore,
Gloria vera tua eſt: jam mœnia flamma tenebat
Vorticibus rapidis undans, & peſtifer ignis:
Ingruit infenſus miles, propiuſq́ propinquat
Vis Litavûm: at fortes Moſchi, quos vltima bello

Nicol. Radivilus iam ſenex Imperatoriũ munus ſtrenuè obibat.

Fata

Marso žiaurieji žaibai – variniai pabūklai – kaip grobis
draug su vadais, paimtais į nelaisvę didikais važiuoja.
Radvila, džiaukis: tai pats Visagalis pergalę skyrė,
garbę didžiulę dangus dovanojo karvedžiui tavo!
Na, bet kodėl apie jį vis kalbu?– Prakilnus kunigaikštis
tai, kas seno žmogaus jėgas ir sveikatą pranoksta,
būdamas amžiaus garbaus, atliko ir karą atlaikė.

KETVIRTA DALIS

Ir Griausmavaldžio valia atėjo Steponui laikas
užimtas mūsų žemes ir miestus iš maskviškių atgauti.
Savo planų dalyviu tave, Mikalojau, karalius
ir už Maskvos reikalų, ir už karo išmanymą renkas,
daug klausinėja apie maskviškius ir jų nuožmų valdovą,
ir, kol atšliaužus lėtai dar tavęs nesulaiko senatvė,
liepia, kad būtum vadu per prieš Lietuvą nukreiptą karą
tu, į kurio stovyklas įjunko kadai nuolatinė
pergalė taip, kad vargu, ar jinai be tavęs tiek kautynių
būtų spindėjus!.. Tai štai, kad iškilios papuošto bokštais
Polocko sienos tada nuo mūsiškių kraujo neraudo,
tau, kunigaikšti, garbė! Mat jau kilo sienomis sėjus
mirtį ugnis ir liepsna, augdama siautulingais verpetais,
veržės kareiviai pikti, ir lietuvių kariuomenės voros
žengė kaskart vis arčiau, o maskviškiai, liūdno likimo

Fata vocant, magnis acuunt fervoribus iras,
Arma parant, dolor & virtus miſcentur in unum.
Tormentiſq; procul reſpondent undiq; ſyluæ.
Tantæ molis erat moribundos vincere Moſchos.
Chriſtiadûm clades miſeratus, & horrida gentis
Funera, conſvadet pacem fortiſsimus heros:
Moſchigenæ miſeri, Stephaniñe reſiſtere dextrę
Speratis? tantùmq; animi temeraria virtus?
Prętentem vobis intentant omnia mortem,
Expectatis adhuc ut inundent ſangvine foſſę,
Cum liceat parvo peſtem hanc evadere belli.
Quod ni vos miſeri melior ſententia vertit,
Vltima jam veniet malè ſani meta furoris.
Quin potius, ſi non vos in mala funera veſtrę
Pręcipitant culpę, Stephani ſub jura potentis
Cedite, ſiq; placet regi obſeruate Polono
Vos quoq;, neu noſtras acies & ſigna timete,
Mecum erit iſte labor, mihi tam pia cura recũbit.
Vix ea fatus erat, cum Moſchi iuſſa faceſſunt,
Admonitus Radiuile tuos, nomenq; ſecuti,
Vnanimes regi diuina humanaq; tradunt.
Quid repetam Luci cineres atq; oſſa perempti,
Sollicitaſq; viri curas? ut rexerit arma
Auſpiciis Litvana ſuis, ut Marte ſecundo
Velicolucanas victor combuſſerit arces.
Nam qvid ego, heu, diro currentes ſanguine riuos,
Et delibutas ingenti cœde cohortes
Adſpicio? triſtiſq; meas ſe luctus ad auras

Radiuilus perſuadet præſidio Polottico deditionem.

Polottus recuperatur anno 1579.

Expugnata Velicolucana arce 7. millia cœſa Moſchorũ.

stoti kovon verčiami, karščiuodamies rodė rūstybę,
ruošė ginklus, ir narsa išvien su liūdesiu augo.
Girios aplinkui toli į patrankas aidu atsako.
Štai kaip buvo sunku marius maskviečius nugalėti!
Gaila krikščionių žūties ir baisių žmogžudysčių paliko
Radvilai, ir prie taikos juos narsusis karys pavadino!
„Vargšai Maskvijos vaikai! Nejaugi prieš Stepono galią
jums atsispirti? Iš kur širdyse lengvabūdiškas narsas?
Viskas aplinkui pačia tikriausia mirtim jums grasina;
matote, kad lig dabar dar grioviai artipilniai kraujo,
nors ir galėtut pigiai nuo karo mirties išsisukti.
Jei, nelaimingieji, jūs ir dabar neateisit į protą,
tai paskutinę pasieks nesveikas įtūžis ribą.
Jeigu tik jūsų kaltė į pražūtį juodą netraukia,
jums atsiduoti verčiau galingojo Stepono valiai,
pagarbą, jei tik patiks, parodyti lenkų karaliui
ir nebijoti daugiau nei pulkų, nei vėliavų mūsų!
Darbas šis – man: ant manęs te dievotas šis rūpestis gula!"
Vos tik jis baigė kalbėt, ir maskviškiai daro kas liepta:
jie, Radvilos įtaigiems teiginiams ir garbei paklusę,
patiki vienu būriu gyvybę ir turtą karaliui.
...Ko man dainuoti apie sunaikintų Velikije Lukų
kraują ir pelenus ar kunigaikščio rūpestį didį,
kai jis lietuvių pulkams vadovavo ar laiminant Marsui
dūmais paleido galop Velikije Lukų tvirtoves?
Betgi kodėl vis regiu upelius nelabo jų kraujo,
ko vis pulkai, suteršti baisingų žudynių, man rodos?..
Ir ligi mano ausų per Velikije Lukų pakriūtes

Iam magis atq; magis profert, per Luccia Tempe,
Heu quia nam tanto miſcentur littora planctu?
Fallor? an infando fulſerunt arma furore?
Atq; renidenti tellus ſacra fluctuat ære?
Sic eſt: en horret gladiis denſiſsimus imber.
Ah metuo, quò ſe tam dira procella? quid autem,
Hæc miſerãda manus campo iuvenumq;, ſenumq;?
Semianimeſq; volunt pueri, & tremebunda puellę
Ter, quater, adducta plangentes pectora dextrá,
Atq; cruentantes os, & laniata capillos
Agmina, natalem lacrymis miſerantur iniquum.
Fl. ad Velicolucum. Velica Reca ſinus trepidis pandebat, at illi
Ter voluere fugam, ter non potuere: querelis
Diſsultant ripæ, ferit horridus æthera clamor.
Ioan: Zamoſcius Imperator Exercitus Regni Pol. fortiſs. Pater patriæ. Incendit rapidas acies, Zamoſcius acer,
Quo non eſt alius validis ingentior armis.
Cœleſtem, pater alme, fidem! non fulmina tantũ
Rupta tonant, quantum fremitusq; furorq; ruentũ
Ardeſcit juvenum: mora nulla, ut cœdis abundans
Campus, & oppoſiti rubuerunt ſangvine clivi.
Sangvine Pannonium ſaturabant agmina ferrum,
Et teneri, ſoboles non inficianda parentum,
Diluvio pueri, patrumq; cruore volutant.
En Martis ludos! en quo temeraria belli
Conſilia, ob noxam populos egere tyranni,
Per tantos æſtus belli, cladesq;, viceſq;.
Vix ſupereſt urbis locus: & quæ mœnia robur
Ipſa ſuum mirata, polum petiere favilla.

Ergo

plėšantys širdį verksmai vis arčiau ir arčiau jau atskamba.
Varge! Kodėl nuo tokių raudų ten dejuoja pakrantės?
Negi sutvisko tada neapsakomam įtūžy ginklai?
Žemė paplūdo šventa skaisčiuoju variu? O gal klystu?
Ne, tai teisybė!.. Aure žmogžudystėmis gąsdina bangas.
Varge, iš kur ši audra nelemta? Ir kodėl gi ant lauko
stovi jaunų ir senų štai šis apgailėtinas pulkas?–
Leisgyviai inkščia vaikai, o mergaitės, kurios sau su kumščiais
virpančią nuo dešinės krūtinę be perstojo tranko,
kruvina veidus skaisčius ir kasom ištaršytom būriuojas,
ašarom laisto gailiom nelaimingąjį savo likimą.
Upė Velikaja jiems – išsigandusiems – priebėgą siūlė;
triskart jie troško ištrūkt ir triskart nepajėgė – skyrės
upės krantai nuo raudų, ir draskė padangę jų riksmas...
Uždega vyrų veržlias voras ryžtingas Zamoiskis –
kito, stipresnio už jį galingais ginklais, nebuvo.
Tėve aukštybėse! Kas per dangiškas jų paklusnumas!
keliamas triukšmas piktai sudunda; minutė, ir laukas
pilnas lavonų, o ten kraujais raudonuoja atšlaitės.
Girdo lig soties krauju panonišką geležį minios,
ir vandeny bei tėvų kraujuose gležnučiai vaikeliai –
kaip iš akies traukti gimdytojai – klumpa ir smunka.
Kas per žaidimai karu! Lengvabūdiški karo troškimai!
Jie dėl tirono kaltės tautas prispyrė kentėti
šitokius karo baisaus pavojus, žudynes ir nelaimes!
...Vietą šio miesto vargu ar kas ras, kai į dangų pakilo
plėnimis sienos, kurios taip stebino savo tvirtybe.

Ergo aliis fumaſse Polottum flebile viſum,
Pars lacrymis cineres Luci, gemituq́ frequentat,
Fors quoq́ poſt geniti ſua fundamenta requirent
Vrbibus: & campis, ubi mœnia celſa fuere,
Pingue ſolum ignarus cum findet Moſchus aratro,
Grandia priſcorum rimabitur oſsa virorum,
Et deſolatas ululabit civibus urbes.
Hæc, Radivile, tui pars eſt præclara laboris,
Cui Rex Ductoris Litauûm conceſsit honores.

Aut quid inacceſsas arces memorẽ, atq́ fluentis
Armatas? te pertimuere Oſeriſcia tecta,
Quæ circumvectu lacus, atq́ obeuntia cingunt
Æquora: bis ſeptem præſtanti robore turres
Porrexêre tibi famulas ulnasq́e, manusq́,
Quamvis innantes vaſtis in fluctibus, hoſtem
Deſpiciunt: ſed quò non præſentiſsima virtus
Vſq́ penetrauit? Socolinum mittis ad hoſtes
Druciaden, Moſchi parent, arcemq́ relinquunt
Invictam, juſsiſq́ tuis haud mollibus adſunt.

Oſeriſcia arx in finibus Lituan. maxima, 14 turribus inſanis & opere artificioſo munita, ingenti lacu circumflua.

Aut quid piſcoſum referam acceſsiſſe triumphis
Vſvviatum, quem non vires, aciesq́ Polonæ,
Diraq́ terribili prorupta tonitrua ferro
Devicére, tuis, fortiſsime, colla catenis
Porrigit: ò quæ te, Princeps, tam læta tulerunt
Sæcula, qui monitis muros, urbeſq́ revincis!
Sed neq́ tam pacem placidam, nec fœdera ſeruãt
Fors alii, quàm tu peragis ſine ſangvine bella.

Vſwiatarx ad lacus piſcoſiſsimos quondã Ducatus Vitepſcenſis caput.

Non hyemes duræ, tempeſtatumq́ potentes

Primena šitai vieniems gedulingo Polocko dūmus;
pelenus Lukų antri su dejonėm ir ašarom lanko.
Rasi savų pamatų Velikije Lukuos teirausis
ainiai, tačiau laukuose, kur aukštosios sienos stūksojo,
trąšų dirvoną plūgu vagodamas vargšas maskvėnas,
kaulus senovėj garsių karžygių didingus išvertęs,
graudžiai apverks be savų piliečių palikusį miestą.
Radvila! Šitai taip pat – dalis didingoji triūso
tavo, kurį vadovu lietuviams paskyrė karalius!
Kam apdainuoti pilis, neprieinamas ir sraumenynų
apsuptas? Tai prieš tave sudrebėjo stogai Jezeriščės
(ežero vandenys, ją apsukui apsupę, skalauja):
tau ypatingai tvirtų keturiolika šitos tvirtovės
bokštų atkišo klusniai rankas ir vergiškus riešus,
nors plaukdami tarp bangų ir žiūri į priešus iš aukšto.
Tik ar yra ta riba, prie kurios prasiskverbti tikriausiai
narsai sunku?.. Tu siunti Sokolinskį Druckį pas priešus
tie jam paklūsta iškart, neįveikiamą pilį palieka
ir anaiptol ne švelnius įsakymus padeda vykdyt.
Kam apdainuoti, kaip tu, kunigaikšti, triumfiškai puolei
pilnus žuvies Usviatus, kuriuos ne lenkų rikiuotės
ir ne baisia geležim liaukojęsi šiurpūs perkūnai
įveikė – savo kaklus Usviatai ištiesė tavo,
didvyri, pančiams... O kaip išaukštino amžiai
džiaugsmingi
vyrą, kuris ir miestus, ir mūrus įkalba ima!
Rasi nesaugos kiti mielosios taikos nė paliaubų
taip, kaip kad tu kariavai karus, nepraliedamas kraujo!
Nei viesulų ir audrų valdovės šaltosios žiemos,

Non labor ipſe viæ,non inclementia cœli
Vlla morabatur,populos in bella trahentem,
Aut firmas arces,aut agmina tota ruentem.
Quamvis eximiis meritis defuncta ſenectus,
Annorum ſerie, Martem prohiberet obire.
Nam ruit intereá ruit irrevocabilis hora,
Atq́ ſubit tacito pede præcipitata ſenectus,
Viſa prius ſubitò,quam poſse venire putares.
Ille tamen felix,& terq́ quaterq́ beatus,
Sera dies quem non damnatum ignobilis otI
Invenit, meritisq́ gravem, dignumq́ ſenectá.
Sed licet hoc ævo tua ſit digniſsima vita,
Serior illa tamen tibi debuit eſse ſenectus.
At tu parce ſenex bello,fortiſsime parce.
Nam neq́ iam Stephanus te, nam neq́ patria feſsũ
Poſcebat tantæ bellorum pondera molis:
Sat patriæ,Regiq́ tuo, Radivile, dediſti,
Dicebant cives, nam quid te præſide belli
Geſsimus,amplecti numero non poſsumus, & jam
Parce tibi,ſit jam tantorum meta laborum.

Radivili reſponſum illis qui iter Pleſcouiam diſsuadebant.

Vincit amor patriæ,nec perſvadetur amicis
Vocibus,&: procul hoc magni regnator Olympi
Aufer,ait,nec mî canentia lumina ſolvant
Otia, ſed moriar pugnando morte virorum
Millibus in mediis,ſalvis legionibus, aut me
In patriæ inventum curis mors corpore ſolvat.
O ego quàm felix,quantum ſolamen habebo,
Sic moriens! ne vos noſtris ne quæſo talentis
Conſulite:

negandos kelio sunkaus, nei kokia dangaus nemalonė
jo nesulaikė tada, į karą vedančio žmones,
puolančio tvirtas pilis ar kariuomenę visą iš karto,
nors jau į Marso kovas jam leistis ir trukdė senatvė,
nuopelnais jo įžymiais ir amžiaus grožiu padabinta.
Jukgi vis vien valanda neatmainoma žmogų užgriūna,
prislenka tykiai prie jo senatvė, kurią netikėtai
pats pamatai – net anksčiau, nei galvotum, kad gali ateiti.
Visgi devynis kartus laimingesnis tasai, ką senatvė
randa ne pasmerktą už negarbingą sėdėjimą vietoj,
bet ir įžymų darbais padarytais, ir karšatim orų.
Nors ir gyvenimas tau užtikrina karšatį tokią,
visgi likimas kur kas didingesnę tau lemia senatvę.
Ak, tik į karą nestok, nekariauk, narsingiausias senoli!
Juk užsiversti tokios didžiulės karų sunkenybės
sau ant pečių nestiprių Lietuva ir Batoras neprašė.
„Radvila, to, ką davei ir tėvynei, ir savo karaliui,–
žmonės kalbėjo,– gana, nes laimėjimų tau vadovaujant
pelnėme tiek, kad vargu ar begalim visus suskaičiuoti!
Vyre, savęs pagailėk, užteks jau vargų begalinių!"
Žodžiai draugų Radvilos neįtikina: meilė tėvynei
laimi. „Apsaugok mane, didingo Olimpo karaliau,–
taria,– nuo šito! Na, ne! Neveikla sidabrinių blakstienų
man neužspaus – tarp karių, legionams žmonių
neprarandant,
krisiu verčiau kaip karys ar mirtis išvaduos iš šio kūno,
rūpesčiuos dėl Lietuvos mane paskendusį radus!
Koks aš būčiau smagus ir kokią ramybę turėčiau,
mirdamas taip!.. Tad prašau nesirūpinti jūsų manaisiais

Conſulite: his parcam, qui non mihi deniq; parco?
Vẽtum ad ſupremum eſt, ego multa viatica quærã?
Proînde aliis fulvi gazas ſuadete metalli,
Nos laudem præferre decet, patriæq; ſalutem.
Hæ mihi divitiæ, conchaq; nitentior omni
Gloria, ſola gravi prohibens torpere veterno.
Arma humeris, comites, quãcunq; tremẽtibus ævo,
Et pheretrum curru ſuprema reponite dona.
Ergo iterum Litavos in Martia bella fatigat,
Et Regem Stephanũ in Moſchos comitatur euntẽ,
Hìc ubi Pleſcoviæ arx triná ſe ſubjicit arce,
Projectasq; procul turres, ad ſydera tollit,
Obice murorum, & duræ tutiſsima rupis,
ILmeniusq; lacus tacito agmine prænatat urbem.
Huc patrias, genus acrevirûm rapit ille catervas.
Armãtur prompti pedites, equitumq; procellæ:
Qui Vilnam, qui culta tenent tua rura Cunaſse,
Et qui littora habent, quà Nerys conditur ingens
In vada Chrononis valles diffuſa per imas,
Et qui Trocorum campos, forteſq; Vitebas
Late habitant, qui ſunt Orſæ florentis in arvis,
Qui nemorum ſaltus denſos, agrosq; frequentant,
Quà Bereſina nitens prætexit arundine ripas,
Quoſq; vetus paſcit fortiſsima corda Polottus.
Qui priſcam Gartyna viri, quiq; æquora Minſci
Lata colunt, Lidamq; legunt, Vacamq; liquentem,
Erdivilonios & qui (gens Martia) campos,
Qui terras Mohilæe tuas, vicinaq; vertunt

Ponite mihi uno in curu arma & pheretrum.

Ad Pleſcoviam Radivilus Litua: Exerc: Imperator.

Cunaſſus nunc Cauna. Wil. a. Litva: Nerys.

Grodna. Gartyn olim.

turtais: ar ašen, kuris netausoju savęs, jų gailėsiu?
Argi prašysiu kely į viršūnes sau lėšų kelionei?
Kalbinkit, vyrai, kitus dėl geltono metalo, o mūsų
siekis – iškelti aukščiau tėvynės gerovę ir garbę.
Jos man atstoja turtus, o garbė, už perlą skaistesnė,
draudžia viena praeity didingoj apmirus man snausti.
Šarvus, draugai, ant pečių, kad nuo metų ir virpančių,
vilkit
ir į ratus neštuvus – paskutiniąją dovaną – dėkit!"
Taigi į Marso kelius Radvila lietuvius vėl skraidina,
žengiantį prieš maskviškius karalių Steponą lydi
ten, kur Pskovo pilis, trimis pilimis išsidėsčius,
vienas nuo antro atstu pastatytus bokštus iškėlus,
mūro ir kieto akmens gardiniais apsisaugojus stūkso.
Ilmenio ežeras ją bangomis patyliukais skalauja.
Šičia jis veda pulkus – ryžtingąją giminę vyrų.
Gauna ginklus ir veržli pėstija, ir raitelių audros:
vyrai iš Vilniaus ir tie, kas, Kunai, tavo derlingoj
žemėj gyvena ar ten, kur į Nemuno seklumas kelio
ieško didinga Neris, tekėdama kloniais versmėtais,
kilę iš Trakų šalies ir iš narsiojo Vitebsko žemių,
tie, kas gyvena laukuos aplinkui klestinčią Oršą,
kas gūdžiuose miškuose ir dirvonuose tankiai buvoja,
ten, kur pakrantes meldais Beržūna išvaizdinga apaudė,
ką su narsuolių širdim išaugino Polockas senas...
Gauna ginklus, kas žilam Gardine, neaprėpiamuos
Minsko
tyruos gyvena, ir tie, kas aplanko Lydą ir sraunią
Vokę, ir – Marso gentis – Erdivilo laukų namininkai;
kas, Mogiliove, tavas ir kaimynines lygumas aria,

Æquora, deſpectant & quos Orſanſcia tecta,
Atq; quaterdenis Ozeriſcia turribus audax,
Fluctus inacceſsam late hanc circumſonat undis.
Non ego tranſierim felicis mœnia Breſtæ,
Et priſcos tractus, & parvæ tecta Recitzæ.
Quos Homella viros alit, & quos Moſeris, & quos
Duratos pugnis belli videt Oſter amœnus.
Quid loquar Oſmenios populos? Laſtaya legentes
Littora, qui procul hinc flavi Nemenis ad altas
Rura colunt valles, Cobriniaq; æquora, pulchrum
Axiacenq; bibunt, ubi ſunt pinguiſsima rura.
Egregiis paſcit quos agris Mſciſlaus, & quos
Vla viros, iam tum Moſchorum ſanguine inundãs,
Oſsibus humanis campusq; Ivanſcius albens,
Keyſtutiq; necis Crevus veſtigia ſervans:
Slonimiiq; viri, Volcoviſcumq; colentes,
Iazyges nũc Podlaſsanie. Et Ruſsi, & mortem haud metuentes Iazyges, olim
Caniciem galeâ premere, armis pectora ſueti.
Qui vitreæ valles exercent vomere Suentæ,
Et quos dives apum, & Cereris Samogetia miſit,
Volcomeræq; manus, nec non Braſlavia pubes.
Multæ præterea gentes, populiq; feroces,
Quos tunc Batthorheus magnâ ditione regebat.
Sic volat alituum denſis exercitus alis,
Aëra per liquidum nantes, cum florida prata
Rimatæ, præter ſolitum dulcedine læti,
Gutture ovant, cantusq; exercent aëre crebros.
Sed Radiviliaden patriæ ſanctiſsimus ardor,

Tela

tie, į kuriuos iš aukštai stebeilija Oršos pastogės
ir keturiom dešimtim kuorų narsi Jezerišče –
plustura vandenys šią neprieinamą pilį aplinkui.
Argi apeiti galiu aš laimingojo Bresto tvirtovę
ir jo senus kvartalus bei mažytės Rečicos stogus?
Gomelio žemės karius ir tuos, ką Mozyrius peni,
ką – ištvermingus kare – žavingasis mato Ostioras?
Ko gi miniu Ašmenos piliečius? Ar Lastojos pakrantėm
jodančius žirgus? Ar tuos, kas gyvena sodžiuos prie
drumsto
Nemuno klonių žemų ir Kobrino tyruos, ar geria
iš Aksiako gražaus, kur laukai derlingiausieji driekias?
Kam apdainuoju dar tuos, ką peni garsios Mstislavlio
dirvos, ar tuos, ką – Ula, nuo maskviškių kraujo ištvinus,
baltas nuo kaulų žmonių Ivansko laukas ir mūrai
Krevo, išlaikę lig šiol Kęstučio nužudymo žymę?..
Gauna ginklus ir tasai, kuris Volkovyske gyvena,
Slonimo vyrai, gudai ir drąsūs jotvingiai, pratę
garbanas baltas šalmais, o krūtinę – ginklais pridengti.
Gauna ginklus ir slėnių žydravilnės Šventosios artojai,
tie, ką Žemaičių šalis, medumi ir duona turtinga,
pasiuntė, ir karžygiai iš Vilkmergės bei iš Breslaujos –
daugel narsių giminių ir tautų, kurias tik karalius
Steponas valdė tada neaprėpiamoj savo valstybėj.
Taip tankiuose būriuose sparnuočių kariuomenė lekia,
žydra erdve plaukdama, kai panaršę po žydinčias
pievas,
leidžia garsus iš gūžių, nežinia ko linksmi ir laimingi,
ir dažnomis giesmėmis lėkdami sau skardena padangę.
Bet tarp ginkluotų pulkų ir tarp priešų žiaurių pasilikti

Tela inter media, atq; infeſtos detinet hoſtes.
Ille etiam quoties nox intempeſta ſilebat,
Excubias egit ſenior, pro Rege, ſuiſq;.
Paſsus & acre gelu, & ſpirantes frigora Cauros:
Hoſtica ne qua manus ſubitò ſe attolleret oris,
Incuſtoditos aditusve recluderet urbi.
O patriæ cuſtos famá memorande perenni!
Ille per infeſtas nimbis hoſtilibus oras,
Deduxit tuto Regem, Litauoſq; receptu.
Et jam Moſchorum lento colliſa duello,
Ante pedes Stephani jacuit miſerabilis ora:
Qui Vilnæ invectus lætanti tecta triumpho,
Aurea condebat Lituanæ ſæcula genti,
Aptabatq; pater ſignum immortale perenni
Vexillum famá, templi laquearibus aureis,
Fœdere compoſito, victæ formidine gentis
Claudiuntur belli portæ: miteſcere priſcis
Sæcula tum primum cœperunt aſpera bellis.
Vt cum proſpiciens orbis moderator ab alto
Vaſta, ſupercilio ventos & temperat undas,
Æquora tuta ſilent, tanta eſt clementia cœli:
Sic, Rex magne, tuo pax eſt inventa labore.
En unquam placidam longo poſt tempore Pacem
(Quod nec ſpes patrum promitteret affore tẽpus)
Arva redonantem benepinguia vidimus: en jam
Bellorum antiquus cecidit fragor: optime Regum
Ore ſerenato fera ſæcula tranquillaſti!
Nulla tuum nobis ætas abolebit amorem.

Radivilii vigiliæ & labores in ætate propè decurſa.

REX Stephanus Moſchos ad pacem petendam coëgit.

Belli Moſchouiticum Iwani ferè 30. annis Lituaniam exercuit.

skatina Radvilą vis švenčiausioji meilė tėvynei.
Saugojo tuo pat metu, kad ir būdamas amžium vyresnis,
Steponą ir saviškius, kol naktis audringa tylėjo,
kęsdamas speigus baisius ir šalčiu alsuojančius Kaurus,
kad neužpultų kokia kariuomenė priešiška krašto
ir neatvertų staiga neapsaugotų sostinės vartų.
O, nemirtingos šlovės apdainuosimas sarge tėvynės!..
Išvedė jis per žemes, dėl priešo pulkų pavojingas,
Steponą ir lietuvius, laiduodamas saugų grįžimą.
Ir pagaliau palaužta užsitęsusioj dvikovoj, gailę
kelianti Rusų šalis po Stepono kojom parpuolė...
Perėjęs Vilniaus gatves su džiaugsmingu triumfu, Batoras
Lietuvai ir jos žmonėms dovanojo aukso epochą
ir amžinosios šlovės nemirtinga vėliava Vilniaus
katedros auksu puoštus kesonus padabino lyg tėvas.
Karo vartai, žmonių dėl baimės, kurią nugalėta
kėlė tauta, prakeikti, užsiveria taiką sudarius:
pirmąkart amžius, šiurkštus nuo senovės karų, sušvelnėja.
Lygiai taip pat, kaip audras ir vėjus antakiais rimdo
galvą viršum vandenų iškišęs pasaulio valdovas –
lygiai taip taiką pelnei tu per vargą, didysis karaliau!
Ar neišvydom tada (o tėvai nesivylė, kad šitas
laikas iš viso ateis) po tiek metų Taikos maloningos,
vėl dovanojančios mums derlingas dirvas? Ir nejaugi
senas karų dundesys nenumalšo? Geriausias karaliau!
Veidu savo šviesiu tu žiauriuosius amžius sutramdei!
Meilės tau mumyse jokia epocha neišdildys.

Magnus in æternum noſtrá celebrabere mente,
Donec erit Litauûm tellus, & Lacchia, donec
Ardeſcet priſco noſtrum Diadema metallo.
SED mihi principium Radivilus, deſinet illo
Muſa: quid Elyſiæ, mea maxima cura, puellæ,
Et pace & vitá Radivilus præſtitit omni?
Dicite quæ fuerit virtutis gratia ſanctæ.
Nicolai Radiuili ceteræ virtutes Togatæ.
Aut quibus excoluit memorandis artibus ævum.
Inſtitit ille viam magno quæ ducit Olympo,
Vnica quæ ſuperat miſeris mortalibus uſquam
Immortale decus, laudum momenta ſecutus,
Egregium magnis nomen virtutibus æquans.
Religio puriſſima.
Numinis ætherei vix hoc metuentior ullus,
Aut Evangelii cultor reverentior, ex quo
Priſca Fides iterum dignata inviſere terras.
Sic olim patres ævo vixere, malignum
Ante nefas, quos hæc Virgo direxit, & ante,
Impia Romuleum quàm gens venerata tyrannum.
In patriam Fides.
Ille nec externis patriam divendidit auro
Regibus, aut dominum patriæ impoſuiſſe potentẽ
Concupiit, victus donis, & victus opum vi.
Conſtantia in publicis rebus.
Non illum vulgi levis inconſtantia traxit
Præcipitem, vitiis infandum obſeſsa, doliſq;
Curia: non patriæ natrix privata Cupido
Ambitione carebat.
Abſtulit, Ambitio nec ſævá tabe peredit,
Ambitio legum & Regnorũ immane ſepulchrum,
Iuſtitiæ ne prius mirer, pacisne beatæ
Pectus amans? Nunquam patrias in viſcera vires
Vertere

Mūsų krūtinėse tu didžiuoju vadinsies per amžius –
tol, kol pasauly gyvuos Lietuva ir Lecho valstybė,
kol spinduliuos metalu senoviniu mūsų Vainikas.
Bet Radvila man – svarbiau, ir giesmę užbaigs šiuo herojum
Mūzos. Kodėl gi visus Mikalojus, mano brangiausias
rūpestis, lenkė kare ir taikoj, Elisijo dukros?
Mūzos, sakykit, iš ko jo dorybė šventa susidėjo?
Kuo atsiminti vertu jis papuošė savąjį amžių?
Progų šlovingiems darbams nepraleidęs ir gėdos nedaręs
žygdarbiais vardui garsiam, Radvila į didingą Olimpą
vedančiu ėjo keliu, kuris vienintelis lieka
lig nemirtingos šlovės nukeliauti vargšams mirtingiems.
Viešpaties niekas labiau už jį nebijojo, ir niekas
negerbė taip kaip jisai Evangelijos, tad malonėjo
grįžti dar kartą dėl jo Senoji Religija žemėn.
Šitaip gyveno tėvai, kuriuos šitoji Mergelė
valdė prieš tai, kai pikta nedorybė pasklido ir Dievo
meilę užmiršus tauta pagarbino Romos tironą.
Nei jis už auksą kada svetimiems karaliams tėvynę
pardavė, nei jis stipraus šeimininko tėvynei ant sprando
geidė užkarti, jėgos ar kokių dovanų nugalėtas.
Pulti nepriverte jo nei minios lengvabūdės mainumas,
nei – Visagali! – pilna ir apgaulių, ir ydų Taryba,
nei iš tėvynės tasai žaltys – savanaudis Troškimas
paveržė jį ar baisia liga sugadino Tuštybė –
kapas gilus, kuriame karalystės, įstatymai žūna.
Kuo man žavėtis labiau jo mylinčioj sieloj: teisybe
ar palaiminga taika? Niekada į krūtinę tėvynei

Vertere, nec voluit placida otia rumpere terris,
Conſvaſitúe ſuis ciues concurrere ſignis,
Seditione leves: tempeſtatemq; ſonoram,
Æolus in noſtris procul hinc quam miſcuit agris,
Conſiliis Heros,& ſanctis diſtulit auſis.
Impia civilis nam ſacramenta peroſus
Militiæ, verſasq; manus in mutua bella:
Sed ſanctum fœdus, iuramentumq; tremendum
Erubuit, Litavis iubar immortale, decusq;.
Qualis honor mundi quando ſub luce malignâ,
Lucifer exoriens, humentes purpurat umbras
Plurimus, unde aſtri per nubes aura refulſit,
Aura laceſsitos quæ montes verberat, & ſe
Inſinuat penitus rebus, mundumq; retexit.
Nec fixit precio leges, precioúe refixit.
Imperiis illum Patriæ ſanctiſsima cura
Egit, & eximium pectus formavit ad ungvem
Ingenio haud vultu, potius bonus eſſe, videri
Quàm voluit: Regi fidus, nec conſcius his qui
Forte rebellare, quàm ſunt bellare potentes.
Belli ingens, modicusq; domi, ſemperq; modeſtus.
Per varios uſus mentem experientia doctam
Fecerat, haud ſapiens in ferrea iurà, niſi quod
Scire Senatorem par: & prudentia dextrá
Ingenti ſemper potior ſibi dia ſacratum
Legerat hìc templum, coniunctaq; Svadá diſerta:
Flexanimæ lingvæ præſtans dulcedine, dictus
Flos delibutus populis, & pectora mulcens

Pacis & cõ fœderationis cuſtos.

Regi & patriæ Fidus. Cæſari.

Prudentia inſigni, diſertus, & eloquens.

kardu netaikė, šalims maloningos ramybės netrikdė,
niekad bruzdėti greitų pilieèių po vėliavom savo
nešaukė ir nuo šalies išmintim ir palaimintais žygiais
staugiančią audrą, kurią prieš mūsų valstybę Ajolas
kėlė toli nuo čionai, nukreipdavo šitas herojus.
Nekentė jis nedoros pilietinio karo tarnybos,
nekentė nė ištiestų tarpusavio karui jos rankų,
laikės šventos sutarties ir bauginančio priesaikos žodžio
jis – nemarus šviesulys ir puošmuo lietuvių valstybėj,
toks kaip pasaulio garbė Aušrinė, kai, tamsiąją naktį
gimus, ryškiais spinduliais rasotas miglas paauksuoja;
progumuos tarp debesų sužėri žvaigždės aureolė,
apšviestus kalnus šviesos vytinės plaka ir skverbias
ligi visų pašalių, kol galiausiai apšviečia pasaulį...
Nei jis už gražį kada įstatymus kalė, nei plėšė.
Radvilą rūpestis dėl tėvynės švenčiausias vis varė
savo liepimais ir taip ypatingą jo dvasią išugdė;
būti geru iš vidaus, o ne išore tokiu atrodyt
troško labiau Radvila, atsidavęs karaliui, bet priešas
tiems, kas norėtų veikiau sukilti nei stoti į karą.
Didis kare, o namuos visada nuosaikus ir galvotas!
Protą išlavino jam patirtis įvairiausiom pratybom;
nors ir išmanė menkiau įstatymus – tiek, kiek žinoti
turi Senato narys,– Sumanumas, visad galingesnis
nei pajėgi dešinė, ir šiam atsidavus raiškioji
Iškalba pašvęstą jiems jo krūtinėje rinkos šventovę.
Kerinčios dvasią kalbos saldumu tarp žmonių išgarsėjęs,
jis, išrinktąja žmonėms gėle vadintas ir rimdęs

Eloquio, tuni conſiliis non futilis Auctor.
Nam cui naſcenti Sapientia lumine dextro,
Conſilium & lingvæ ſanctos aſpirat honores,
Ille regit dictis populos, fas omne, neſaſq́
Diſcernit, verbis auguſta ſenacula mulcens.
Sarmatiæ ille foro cum dulcia ſolveret ora,
Nec vox illa hominem, nec lingva diſerta ſonabat,
Orabat Pylias ęquans dicendo loquelas.
Pondere conſilii, & nitidę dulcedine lingvæ
Sæpe reluctantis ducebat corda Senatus.
Nec tamen ille DIES RERVM per verba terebat,
Dicere conſilium non contradicere ſvetus.

Priuati commodi negligens.

Quid loquar, ut tua te nunquã, ſed publica gẽtis
Commoda moverunt? ut magno urgente tumultu,

Regi Auguſto dono dedit 800. minas argenti.

Regificum menſis Argenti pondus, & aurum,
Arte laboratas lances, catinosq́, ſimulq́
Crateras longo cęlatos argumento,
Et chriſendeta, depictosq́ lebethas acantho,
Arabiumq́ decus ſignis extantibus ingens,
Auguſto dederis contentus ſimplice menſa.
Vicino facilis, non fraus innexa clienti.

Lucri, quod in omni Senatore turpiſſimum, cõtemptor.

Non lucro, quod vel Saturno Rege placebat,
Inſanus, fas atq́ neſas inamabile vertit.
Quales nunc homines aulæ mala pabula gignunt,
Palantesq́ procul recto de tramite pellunt.
Atq́ Themiſtocli miratus præmia palmæ,
Scipiadasq́ duos, everſoremq́ Latini
Nominis Hannibalem, priſcorum geſta parentum

Rettulit

širdis šneka,– jis gerai ne sykį patarti mokėjo.
Mat po laiminga žvaigžde į pasaulį atejusiam protą
ir palaimingus kalbos gražumus Išmintis dovanojo.
Valdė minias kalbomis ir atskirdavo gėrį nuo blogio,
tildyti ėmęs žodžiu Senato posėdį aukštą.
Kai jis sarmatų seime atverdavo žavinčią burną,
balsas ir raiški kalba išduodavo kalbant ne žmogų –
šičia jis dėstė mintis, prilygdamas Pilo senoliui.
Ir spindulingų kalbų saldumu, ir svariais argumentais
jis vadovavo širdims prieštaraujančio nuolat Senato;
vis dėlto darbo dienų jisai netrumpino žodžiais,
ne priešingauti tuščiai, o naudingai kalbėti papratęs.
Ar man byloti, kad jį ne nauda asmeninė vis vedė,
o interesai tautos? Dideliems neramumams užeinant,
tujai karaliaus turtus – stalinį sidabrą ir auksą:
papuoštas dailiai lėkštes, metalo brangaus dubenaičius,
vynui nešioti indus su paveikslais ant raižytų šonų,
aukso taures, taureles, aplink padabintas akantu,
kyšančiais šone ženklais didingą arabų ąsotį,–
viską Augustui davei, paprastais pasikakinęs rykais.
Geras kaimynui, jisai nė kliento nesmaugė apgaulėm
ir, nepraradęs galvos dėl turto, kuris dar Saturnui
valdant daug reiškė, nėkart teisingumo dėl jo nepamynė.
(Gimdo štai tokius dabar ištvirkęs gyvenimas rūmuos
ir besiblaškančius vis iš teisingo išmuša kelio.)
Jis, užkerėtas garsios Temistoklio pergalės laurų
ir Scipionų dviejų, Hanibalo, pamynusio Romos
šlovę, senovės tėvų laimėjimus vėl pakartojo:

Rettulit, invidiæ livor teſtabitur ipſe,
Æquatas paciſq; artes, belliq; labores.
Vtq; ſub adverſis rerum immerſabilis undis,
Experta eſt latis audax Moſchovia terris,
Atq; triumphatæ Volgę ſub littore gentes,
Cum pater eximium factis, dextraq; potentem
CHRISTOPHORŨ ſobolẽ præclarã immitteret hoſti.
Nate, parentis honor, quò te tua fervida virtus
Incitat, í factis fer nos trans littora Volgę.
Conſiliis pectus, virtus ſpectata per arma,
Per varios æſtus belli tolerantia rerum,
In dulci patriá pietas, in milite cura
Iuſtitiæ, partiſq; modeſtia clara triumphis,
Pacis Amor bello ſolá pro pace recepto
Apparet: neq; enim, Ductor fortiſsime, bellum
Geſsiſti, niſi ne fierent immania bella.
Tũ quoq; cũ gremio populos pax alma foueret,
Hoc agitabat opus, patriæ quod profore credat.
Tempeſtate procul veluti non ſegnis arator,
Plurima maturat cœlo properanda ſereno,
Vomeris aut dentem cudit, vel flectit aratrum,
Aut igni torret fruges, aut alite ſaxo
Frãgit, & ante memor certo ordine cũcta reponit.
Quid moror? in cõmune bonus quæſivit amari,
Nullius in fraudem, cunctis prodeſſe paratus.
Ille nec oppreſsit violentá lege clientem,
Nec dulces agros patrii monimenta laboris,
Eripuit Litvano Equiti, mitiſsimus Heros.

Belli domiq; clariſs.

Nico: Filius Chriſtophorus Radiuilus Moſcho uiam longè lateq; funeſtauit.

Pacis amãs

Omnibus clemens & benignus. Mitiùs ut pater erat.

Externiq;

kariškus darbus ir jiems tolygius būdus palaikyti
taiką paliudys patsai pavydo mėlynas veidas.
Kad neįstengia jokia pavojų banga paskandinti
jo, sužinojo narsi Maskvija neaprėpiamuos plotuos,
gentys, kurios prie krantų nugalėtosios Volgos gyvena,
tevui išleidus karan plačiai pagarsėjusį sūnų
Kristupą, žymų darbais ir dešine kario galingą.
Eik Mikalojaus sūnau, gimdytojo garbe, kur tavo
narsas ugningas nuves, ir perkelk mus žygiais už Volgos!..
Reiškiasi protas žmogaus sumanymais, ginklais –
narsumas,
karo karščiausiu metu paaiškėja jo ištvermė, meilė
brangiai tėvynei, tiesos kareivių atžvilgiu siekis,
darosi aiškus skaistus kuklumas pelnytuos triumfuos,
meilė taikai kare, dėl taikos pradėtame, matos.
Jeigu, narsus karvedy, kada nors kariavai kokį karą,
tai tik todėl, kad daugiau baisioniško karo nebūtų!
Tuo palaimingu metu, kai taika maitintoja šildė
tautą glėby, jis prie to, kas tėvynei naudinga, darbavos.
Tarsi artojas, kuris, nelaukdamas oro subjūrant,
darbus, kuriuos su giedra reikėtų skubiai padaryti,
dirba: galanda dantis noragams ir arklus išlenkia,
grūdus džiovina ugnim ir sausus su girnomis mala –
visa gražiai, į orus atsižvelgdamas, jis susitvarko.
Būdamas geras žmogus, norėjo, kad žmonės mylėtų
jį, be apgaulės visiems pasirengusį ranką paduoti.
Pats nei spaudė žiauriu įstatymu savo klientą,
nei – atlaidžiausias Žmogus! – nuo sukrauto tėvų
palikimo,
žemės sklypelio brangaus, nuvarė lietuvį bajorą.

Externiq̃ etiam dextram ſenſere benignam.
Non oſtentator: veluti Sol aureus exit
Sol quo alti or hoc mino res umbras habet.
Arce poli ſummá, tenues nec duplicat umbras:
Sic tibi conſcia mens fuerat præluſtre theatrum.
Ah mea quod meritis ſunt ora minora ſacrati
Herois: quid ego tam longa exorſa ſecutus,
Enumerare velim laudatos Principis actus?
Non ſi me revirens iterum Parnaſsia templis
Centũ agitet, lauruſq̃ ſacras, & Hyãthida lympham
Sufficiat, totidemq̃ animos inſpiret abundè,
Geſta viri Aſcrę̃o melius meditanda cothurno
Exequar: amplecti ſed qui velit omnia cantu,
Littore Cyniphio citius numerarit arenam,
Carpatias ve niues, & divite Gargara gleba.
Haud tamẽ interpres laudũ pulcherrima Fama
Linquet inoratos, nec laus ſyncera labores.
Te patrię benefacta imis infixa medullis
Hinc iam defendent ullis aboleſcere ſeclis,
Nec tot ſuſceptos nocteſq̃, dieſq̃ labores,
Totq̃ ſuper magnos auſus, tot bella, tot enſes,
Hauſerit una dies: ipſo cum tempore viuent.
Vt Porphyriacá præſtans de rupe columna,
Aut Amathunte̊o, Paphioúe refuſa metallo,
Dędalei moles operis, cum ſiſtitur arce
Ornamentum ingens Capitolĩ: denſa iuventus
Circumfuſa ruit, ſtatuamq̃ attollit opum vi:
Illa Polum ſcandens ſemel vt caput intulit aſtris,
Fert æterna ſitu longinquo robur ab ævo,

Non

Net svetimšaliai visad šio labdario dešinę jautė.
Ne pagyrūnas buvai! Nes kaip saulė, kuri į visatos
skliautą vis kopia ir vis sutrumpina menką šešėlį,
taip spindulinga veiklos dirva tau sąžinė buvo.
Ak, ir kodėl menkesni, nei sudievinto Karžygio žygiai,
žodžiai manojoj giesmėj?.. Ko, gaišindamas pratarme ilga,
trokštu visus šio garsaus Kunigaikščio žygius suminėti?
Net jei įkvėptų mane šimtu šventyklų Parnasas,
jeigu net lauru šventu vainikuotų, pagirdytų, davęs
gurkšnį hiantų vandens, ir sielą galingai uždegtų,
didvyrio žygių geriau didingon giesmėn nesudėčiau:
dainiui, kuris giesmėje apdainuoti viską norėtų,
būtų lengviau suskaičiuoti smilteles Kynipijo pakrantėj,
baltus Karpatų sniegus ar derlingų Gargarų varpas!
Visgi šlovingų darbų skelbėjas gražiausiasai Gandas
ir nuoširdžioji šlovė vargų nepaliks neminėtų.
Tau labdarybės, kurios ligi kaulų čiulpų įsigėrė
tavo tėvynei, kliudys nuo šiol amžinybėje dingti:
šitiekos tavo darbų, atliekamų dieną ir naktį,
žygdarbių, ginklų, karų jokia diena neišdildys:
visa, ką tu padarei, bus gyva, kol gyvas bus laikas,–
tarsi didi kolona, kai ją, išvaduotą iš rausvo
marmuro luitų arba išlietą iš Pafo metalo
ar Amatunto rūdos, kaip didingą Dedalo šedevrą
stato aukštojoj pily Kapitolijui dailiai papuošti.
Spiečias jaunimas aplink ir koloną su prietaisais kelia;
vos tik, dangun lipdama, ji viršūnę pakels lig žvaigždynų,
tai atsistos taip tvirtai, lyg taip būtų stovėjus nuo amžių,

Non profecturos Auſtros & fulmina ſpernit.
Et jam bis ſeptem quiquennia vixerat, atque
Addiderat binos exactis menſibus annos,
Iam dudum nobis invidit Regia cœli
Heroëm, mirata hominum curare triumphos,
Advenit tandem lux acceptiſsima ſemper
Nicoleo, Litauis triſtiſsima: namq; ſorores
Pollice fatali iam fila extrema legebant,
Argutáq; manu ruperunt ſtamina fuſi.
O dolor! ô vulnus perculſis civibus ingens!
Debuerat longum eſse tuis virtutibus ævum,
Dux Radiviliade: ſed ineluctabile tempus,
Optima quæq; rapit: nec matutina ſenectus
Vt diuturnus eas per tot benefacta pepercit.
Nempe etiam cervis, nempe alitibusq;, ferisq;,
Longior annorum ſeries conceditur: vni
Vni hominum generi tanta eſt injuria vitæ.
Heu fragiles hominum vitas, ah ferrea iura!
An fragiles hominum vitæ? num ferrea fata,
Neſcia flebilibus manſueſcere fata querelis?
Ferrea fata, ſed et vitæ fragilesq;, brevesq;.
Ventum ad ſupremũ eſt: non te tua plurima virtus
Eripuit fatis haud inficianda perenni
Tempore, nec ſævæ pietas indebita morti.
Iniecere manus parcæ: mors ſpicula plebis
Sanguine jam dudum fruſtra indignata perire,
Direxit certo iaculum lethale tenore,
In Radiviliaden, quod nec merita vlla, nec olim

Radiuilus annos 72. vixit, moritur 1584.

Curriculũ vitæ exiguũ terminis circumſcriptum.

ir nebeniekins nuo šiol nei žaibų, nei dar pūsiančių Austrų.
Vos tik praėjo nuo šio kunigaikščio gimimo septynios
dešimtys ir du pilni po dvylika mėnesių metai,
didvyrio mums mirtinai pavydėti dangaus karalystė
ėmė, nustebus, kad jam žmonių pagerbimai dar rūpi.
Tąsyk suspindo šviesa, kurios Mikalojus be galo
laukė, nors buvo didžiai gedulinga lietuvių valstybei:
sesės paskiausias gijas likimo pirštu jau vyniojo
ir išraiškinga ranka nutraukė ataudus verpstėj.
Koks sopulys! Ir kokia žaizda sukrėstiesiems piliečiams!
Tu už dorybes buvai, kunigaikšti Radvila, vertas
ilgo gyvenimo, bet... Neišvengiamas laikas išplėšia
visa geriausia žmonėms, ir ilgiau labdarybėmis grįsti
kelio, kuriuo tu ėjai, ankstyva nebeleido senatvė.
Leidžia likimas rūstus ilgėliau gyventi net gyviams:
elniams, paukščiams, žvėrims... Ir tiktai vienintelė žemėj
vargšė žmonių giminė šią gyvenimo skriaudą patyrė.
O, koks traputis žmogaus gyvenimas! Griežtas likimas!..
Negi traputis žmogaus gyvenimas? Negi paveikti
mums graudžiomis raudomis neįmanoma griežto
likimo?..
Griežtas likimas, deja! Ir gyvenimas – trumpas, traputis!..
Sprendžiamas metas nūnai: nuo mirties neapgynė didinga
tavo dorybė, kurią mums reikės pripažinti per amžius,
nė pamaldumas, kuris tau beširdės mirties nežadėjo.
Parkos prikišo rankas, o mirtis, pykdama, kad nuo
liaudies
kraujo strėlių smaigaliai jai nuo seno vis niekais nueina,
taikliai paleido tiesiog į Radvilą nešančią mirtį
strėlę – tą ginklą, kurio nei jokie žmonių pasiekimai,

Vitarunt ſacri Reges, ſangviſq; Deorum
Ille velut moribundus olor canentia pallens
Lumina claudebat, dulci defecta calore,
Laſſaq; marmoreâ iam iam cervice fluebant
Colla: quid avditum toties mirante Senatu
Os memorem? penitus palleſcens morte futura.
Cum tremebunda ſenex ad ſydera lumina tollens,
Atq; arces, atq; aſtra Dei ſine fine vocabat,
Pro patriâ, pro Rege, onerabat ſydera votis:
Nico. Radivili moriturí Oratio ad Deum.
O Pater æquævæ Sobolis, qui ſydera nutu
Ardua, telluremq; tuâ ditione gubernas,
Es bonus, haud ſenſum, famamúe fovemus inanẽ,
Accipito hunc animum, meq̃ue hoc exolve labore,
Da deinde egregium decus, æternamq; Salutem,
Quã niſi das tu, nulla dabit ſpes divûm, hominũúe.
Vixi, & quos dederas curſus hucusq; peregi,
Defendi patriam, pœnas ex hoſte recepi,
Et nunc linquo libens curas, hominumq; labores.
At tu magne Parens, Litavos miſerate, potenti
Annue Littaviæ ſceptrum, laudemq;, decusq;.
Hæc ait, & toto ceſſerunt corpore ſenſus:
O dolor, ò noſtrum decus! ut te fata tulére,
Occidit omne decus nobis, penitusq; tumultus,
Et civile nefas, fraudes dominantur acerbæ,
Cognatæ inter ſe polluto fœdere gentes
Concurrunt, victæ leges, Diſcordia demens
Regnat, & illicitis ſævit Mars impius armis,
In patriam cives armant ſua tela, ſuisq;

Debellare

kraujas dievų, nei šventi karaliai kadaise išvengė.
Merkė tuomet Radvila, išbalęs kaip mirštanti gulbė,
baltas blakstienas, kurias jau gyvybės šiltis paliko,
ir jo nuilsus galva nusviro nuo marmuro kaklo.
Ką bepridėčiau apie žavėjusias šitaip Senatą
lūpas? Jos buvo mirties būsimos išblukintos irgi.
Baimės akim sklidinom į dangų pažvelgęs, senelis
kreipės į Dievą dangaus viešpatystėj ir dangui
žvaigždėtam
meldės dar ilga malda už tėvynę ir savo karalių:
„Tėve vienmečio Sūnaus, kuris ir aukštiesiems
žvaigždynams
valdžią turi, ir esi vienatinis Žemės valdovas!
Būk maloningas – Tave netuščiai juk mylim ir gerbiam!-
šitąją sielą priimk ir išlaisvink nuo šitojo vargo,
garbę nepaprastą skirk ir suteik man išganymą amžiams:
jeigu ne Tu, tai ar kas tarp dievų ir žmonių jį suteiktų?
Pagyvenau ir kelius, kuriuos Tu man skyrei, išmyniau;
gyniau tėvynę, baudžiau, atmokėdamas nuostolius, priešą,
tad palieku ir žmonių vargus, ir rūpesčius noriai.
Tik, Visagali, prašau: pagailėjęs lietuvių, galingai
Lietuvai dar dovanok ir skeptrą, ir garbę, ir šlovę!"
Ištarė tai, ir dvasia Mikalojaus kūną apleido.
Varge!.. O tu, Lietuvos garsenybe! Tave pasiėmus
mirčiai, aptemsta danguj mums saulė, ir tuoj viešpatauti
nuožmios apgaulės, maištai ir piliečių nesantarvės ima,
artimos tautos, iškart suteršusios sutartį, grumias
tarpu savęs, nebėra įstatymų, valdo beprotis
Vaidas ir ginklais draustais nedorėlis Marsas vėl siaučia,
taiko tėvynei kardais į krūtinę piliečiai ir amžių

Debellare parant (heu ſecla!) furoribus æuum.
Vltima Sauromatas Concordia Diva reliquit,
Et priſcus Candor, Pietas devicta, Fidesq́.
In quorum uenére locum portenta peregré,
Inſidiæ, fraudesq́, & vis maleſuada, Doliq́.
Conſpiraſse putes omnes, ita regnat Erinnys.
Tẽpore quanquã illo fluctus quoq́ certa futuri
Signa dabant luctus: nam gurgite Vilia flavo,
Saxoſumq́ ſonans Vilna impleuere querelis
Vicinos montes, ripas, nemorumq́ receſsus.
Illi etiam extincto miſerati Principe Vilnam,
Increvére ſacri lacrymis & luctibus amnes,
Littoraq́ inſolitis mœſti planxére querelis.
Vilia ſpumifero convolvens vortice ſylvas,
Cum domibus ripas, & montes hauſit apertos,
Impiaq́ inſanos timuerunt mœnia fluctus.
Tunc quoq́ inexpletũ lacrymãs mœſtiſsima Vilna,
Saxa per & lapides, ah lamentabile murmur
Edebat, ſine fine gemens, laceransq́ capillos,
Inferias Radivile tibi, profuſaq́ morti
Munera, ab vberibus manarunt flumina oçellis.
Illam etiam perhibent totos ex ordine Soles,
Monte ſub aério celſa ad monumenta Beceſsi
Fleviſse, & lacrymis inconſolabile vulnus
Dum mœret, penitus corpus tenuaſse liquore.
Nunc quoq́ Viliacas quà vix prorepit in undas
Arida, conſeruat priſcæ veſtigia cladis.

In Sarmatia nunc magna diſſidiorum ſemina

Ante obitũ Nicolai Radivili Vilia increvit, et magnã ſtragem ædificiorum ac ſylvarũ fecit.

Duorũ Bekeſſiorũ fratrum ſepulchrum, & turricula in altiſſimo ſupercilio montis ad Vilnam.

ruošiasi (tai bent laikai!) pražudyti savo šėlimais.
Metė sarmatų žemes paskutinė – Santarvės – deivė
ir nugalėta Dora, Tikėjimas, buvęs Skaistumas;
vietoje jų iš svetur atsikraustė tikros pabaisos:
Pinklės ir Klastos drauge su Smurtu apgaulingu ir
Vyliais,–
lyg susitarę visi, štai taip čia Erinija valdo.
Aiškiai parodė tuomet užeisiantį gedulą upės:
Vilijos drumsto vandens sūkuriai ir dugnu akmenėtu
virvanti Vilnia balsi kaimynystėje stūksančius kalnus,
upių krantus ir girias ant kalvų apipylė dejonėm.
Radvilai gulint mirties patale, nuo ašarų šitos
šventosios upės plačiai išsiliejo, apverkdamos Vilnių,
ir neregėtom raudom net skardėjo liūdnos pakrantės.
Vilija, girių medžius risdama putotais verpetais,
kalnus plikus ir namus pakrantėmis sėmė ir griovė,
ir vargani statiniai nuo šėlstančio srauto pakraupo.
Tuo pat metu verkdama nesulaikomai gedinti Vilnia
iš akmenėtos vagos sielvartingom dejonėm plyšojo,
garbanas sau raudama, inkšdama be galo, be krašto:
Radvila, tau atminams ir tavosios mirties gedulingai
aukai tekėjo iš jos akelių ašaros upėm!
Žmonės byloja, kad ji to kalno, kur stovi aukštasis
Bekešų kapo akmuo, papėdėje graudžiai raudojus
šitiek dienų pagrečiui, kad, kol savo negyjančią žaizdą
ašarom laistė, vandens vagoje beveik nebelikę.
Dar ir dabar ta vieta, kur seklioji Vilnelė į Nerį
įteka, saugo ano senovinio gedulo ženklus.

At teneræ Nimphæ, ſylvatica numina, quæq́
Centum habitant ſylvas, centeni fontis alumnæ,
Ter quater extinctum Radivilum voce vocarunt,
Ter quater amiſsum, nec te Radivile repertum,
Ingemuere nimis, picturatasq́ corollas
Diripuiſse ferunt, & depopulaſse capillos,
Indignumq́ caput ſaxis planxiſse pereſis,
Halcyonum lamenta Deas, cygnosq́ ſequentes,
Atq́ hyali veſtes ſaturas laceraſse colore.
Flerunt & montes, flerunt & triſtia buſta
Sanctorogi, geminæq́ arces, atq́ ardua Turi,
Altaq́ ſylvarum & Litauûm Mavortia tellus.
Auia longa ſonant, & per ſua confraga longæ
Reſponſant ripæ, vocesq́ ſub æthera iactant
Cum villis nemora: hev bonus ille, bonus fuit ille.
Quale decus Troiæ fuit Hector in arce Scamãdri,
Graja premẽs ratibus cũ impingeret agmina celſis,
Et patriæ vellet properantia flectere fata:
Qualis amor Romę, referens pia ſigna Camillus,
Cum Brennus quatiens Capitoli immobile ſaxum,
Sanguine Romanum victus perſolveret aurum:
Tale decus nobis Radivilus, maximus armis,
Maximus arte togæ, lux & decus omne ſuorum.

Litvania de flevit mortem Nico: Radivi: Patriæ Patriæ.

Ah quoties lacrymas, quoties Lituania ſparſit,
Et conclamavit triſtes ſine fine querelas,
Marmorę funeſto genitus ſignavit, & AIAI.
Inſcripſit: Quis te noſtris complexibus arcet,

O Radi-

Sako, kad šimto miškų naminin kės, kurias išmaitino
šimtas šaltinių,– miškų dievaitės švelniosios nimfos
mirusį Radvilą vis balsu vadino ir šaukė,
apverke graudžiai tave, prapuldytą, Radvila, amžiams;
žmonės kalbėjo, kad jos nuo skaisčių galvų nusidraskė
margus gėlių vainikus, iš sielvarto rovėsi plaukus
upių šiurkščiais akmenim nebetyras galvas sau trankė,
gailiai rypuodamos taip, kaip tulžiai ir gulbes rypuoja,
ir tarsi stiklas žalios spalvos drabužius susiplėšė...
Graudžiai raudojo kalnai, Šventaragio laužavietės liūdnos,
Vilniaus tvirtovės abi ir Taurakalnio aukšto viršūnė –
žemė aukštųjų šilų ir karingų lietuvių tėvynė.
Aidi šalies pakraščiai, jiems atsako tankiai apaugę
upių krantai, lig dangaus nueina sodybų ir girių
gailios dejonės: „Vaje, koks geras jis buvo, koks geras!"
Toks kaip kad Trojos žmonių pažiba iš Skamandro
tvirtovės –
Hektoras, kai achajus prie laivų aukštųjų prispaudė,
geisdamas žemės gimtos skubotą likimą pakeisti;
kaip atgavėjas ženklų, numylėtinis Romos Kamilas,
kai nugalėtas krauju jam romėnišką auksą atpirko
Brenas, drebėti prieš tai Kapitolijaus uolą privertęs.
Lygiai toks pat Radvila, tarp vyčių ir tarp gražiakalbių
pirmas, saviškių šviesa ir tikra garsenybė, mums buvo".
Dieve, kiek kartų visa Lietuva per ašaras plaukė,
garsiai rypavo gailias dejones be galo, be krašto,
marmuro plytom kapuos gimimus žymėjo ir, varge,
rašė: „Kas mūsų glėby ilgėliau pabūti tau trukdė,

O Radivile? ita nos pater ò pater optime linquis?
Purpureis veluti modulans Philomela roſetis,
Quam pulleſcenti viduavit prole repertam
Caprigeni pecoris cuſtos, hæc flebile carmen
Sæpius inſtaurans gemit inſolabile vulnus.
Pampineáue ſedens lugubris acanthis in umbrá
Concinit, unde Itylo Itylo nemus omne reſultat.
Raduillum populi, Raduillum Rexq́, Patresq́,
Raduillum Litauæ referebat nnomine gentes.
Quid facerent? aut quo rerum tabularia pacto
Fixa morarentur duro fundata baſalte?
Quoue modo retinere queant, exelſa viarum
Cœlo affectantem, ſuperumq́ ad limen euntem?
Aſt illum ſancti Fratres, divina propago,
Ætherei ſenſus, quibus eſt cœleſtis origo,
Excepere virum cœtu lætante, ſimulq́
Concilium in medium ducunt, ubi celſa tonantis
Regia ab Vraniis fulget diſtincta ſmaragdis.
Hìc illi propius, propiusq́ reſultat imago
Trina Dei, ſed idemq́ & inenarrabile numen
Omnipotens, circum innumeri populiq́, choriq́
Denſantur, nullis obnoxia ſemina membris
Terrenæ ſortis, vigor immortalis, honosq́,
Nec mortale ſonant votum, cantuq́ perenni
Adſunt, æternumq́ Dei meditantur honorem.
Felices animi, mundi melioris alumni:
Annuit hunc cœtum Radivilo Rector Olympi.

Nic: Rad: tot laboribus ex hauſtis Regno cœleſti potitus eſt.

Radvila? Taip palieki tu mus, brangiausias tėveli?"
Lygiai kaip rožių kere Filomelė, kurią suieškojęs
pulko ožkelių piemuo nuo pūkuotų mažylių atskyrė,
virpina balso stygas ir, kartodama nuolat tą pačią
liūdną giesmelę, balsu nepagydomą žaizdą aprauda
ar kur lakštuoja liūdna, tupėdama sau tarp akantų
vynmedžio unksnėj, o jos „Itilai!" giria vis kartoja.
Radvilą šaukė balsu karalius, senatoriai, žmonės,
Radvilą kvietė vardu Lietuvoj gyvenančios tautos.
Ką gi daryt? Kokiomis aplinkybėmis dar sulaikytų
jį iškalti kietame bazalte likimo archyvai?
Kokiu būdu dar kas nors pasirinkusiam kelią į dangų
ir pas Aukščiausio vartus ateinančiam gali trukdyti?
O Mikalojų dangaus ainija – palaiminti Broliai:
eterio dvasios, pagal prigimimą priklausančios dangui,–
tąsyk jau priėmė į besidžiaugiančią šeimą ir vyrą
tuoj nulydėjo į tą bendruomenės vietą, kur žėri
Viešpaties rūmai aukšti, išdabinti padangių smaragdais.
Prie Mikalojaus labiau ir labiau artėja paveikslas
Dievo trijuos asmenys ir taip pat nenusakomas žodžiais
pats Visagalio asmuo; o aplinkui Jį sudaryti
iš dalelyčių, kurios nepavaldžios žemiškiems pradams,
žmonės ir chorai – garbė ir gyvybės jėga nemirtinga!–
traukia giesmes nemarias, prie Aukščiausio amžiną gaidą
veda ir gieda apie Visagalio amžiną šlovę.
Sielos laimingos! Už šį tobulesnio pasaulio namykštės!
Radvilą priėmė šion bendrijon Olimpo Valdovas.

Tum poſtliminio ſuſcepit Olympia Virgo,
Cana Fides animam reducem,gremioq́ reponit,
Ore renarrantem ingentes quos paſsa labores.
Et nunc ille colens aurati ſydera cœli,
Inter adorantes animas, oblitus acerbi
Temporis,ambroſiáq́ animatus mente, triumphat
Æternùm,Chriſti meritis invectus Olympo.
Atq́ poli campis latus exporrectus amœnis,
Floribus æternis cœleſtes libat odores,
Lætitiamq́ hilarat per mille canoribus hymnos.
Exuperansq́ mali properanda pericula mundi,
Exuuias liquit nobis, populataq́ letho,
Et nunquam defleta ſatis frigentia membra.
Parte ſui potiore viget,maiorq́ videtur
Cœleſti portu,ſanctá gravitate verendus.

Phœnix ſeſe reſeminat.

Vtq́ novam meditans Phœnix poſt funera vitã,
Matutina rubens ubi Sol accendit amœna,
Arabiam ſcandit nutante cacumine palmam,
Tum caſiam imponens,calituraq́ cynnama nido,
Et liquidam ſtacten,fragmentaq́ ramea turis,
Atq́ coloratos nardi ſuper addit honores,
Luxuriemq́ ſoli:tandem languore pereſus,
Subtrahitur terrá,membrisq́ haud inſcius æſtum
Accipit æthereum, iamq́ igne medullitùs acri
Eſtur,& auricomum ſeſe ipſe reſeminat ales,
Scintillatq́ decens miſto ſpadicis honore.
Corpore ſic poſtquam Radiuius liber,in arces
Sydereas

Vėl pripažino Dangaus Mergelė, Žiloji Tikyba,
jį ir pasiėmė sau ant kelių jo grįžusią sielą,
klostančią, kokius sunkius vargus išgyveno ant žemės.
Ir lig dabar žvaigždėse ant dangaus jis gyvena tarp sielų,
garbstančių Dievą balsu, užmiršęs bešir dišką laiką
ir atgaivintas dangaus ambroziškos dvasios, ir nuolat
džiaugias, kad priėmė jį į Olimpą už nuopelnus Kristus.
Guli dabar jis dausų vešliose lankose sau ant šono,
reiškia linksmybę skambiais tūkstantaidžių melodijų
himnais.
Pikto pasaulio smarkius pavojus nugalėjęs, ant žemės
vienus tik palaikus mums tepaliko – mirties sudarkytą
šaltą lavoną, kuriam apraudoti trūks ašarų nuolat.
Jo geresnioji dalis liks gyva, jis didesnis atrodys
dangiškam uoste ir kels pagarbumą šventa didenybe.
Lygiai kaip iš pelenų prisikelti feniksas ruošias
ir, vos žavingas rytų apylinkes saulė nurausvins,
kyla aukštyn į virpios arabiškos palmės viršūnę,
krauna į lizdą degaus cinamono, kasijos lapų,
keletą miros lašų, smilkalų medelio skeveinų,
prideda nardo garsaus spalvingų lapų grožybės,
žemės trąšios, o tada, paskutinių jėgų nebetekęs,
dingsta iš žemės, kai pats, nuo aukštybių ugnies
užsižiebęs,
visas lig kaulų čiulpų kaitriose liepsnose suliepsnoja,
ir iš savų pelenų prisikelia vėl auksaplunksnis,
ir spinduliuoja dailus obuoliuoto bėrio grožybe,–
lygiai taip pat ir tada, kai iš kūno maraus išvaduotas

Sydereas abiit: ſoboles digniſsima tanti
Herois, patriſq; viam, patrioſq; labores
Affectans, Litavos ornat viſenda: ſed alter
Nicoleos tantum nobis oſtenſus: haberes
Magnã opere in tãto (ſineret dolor) optime partẽ.
Vnica ſpes Litauûm ſupereſt, ingensq; columna
CHRISTOPHORVS, qui per tẽplũ VIRTVTIS, honoris
Ingreſsus ſacros adytus, & præmia celſa.
Quẽ nunc & Moſchi, quẽ nunc & Volga tremiſcit,
Corpore cæruleo mœrens, jam non ſemel acris
Faſsa viri laudes, famulas & porrigit ulnas,
Pleſcouiæq; lacus, mollisq; Boryſthenis amnis,
Smolenſcumq; vocat, diveſq; Severia poſcit
Auxilium, Deus hæc illi præclara trophæa
Deſtinat: & patriæ veneratur maxima tellus,
Dum ſua per populos reddit conſulta faventes,
Res Litavas armis tutatur, legibus ornat.
O maris, ò terræ, cœliq;, hominumq; repertor,
Qui regis & terras, operoſaq; ſydera torques,
Quem te porta tonat cœli, & teſtatur Olympus
Æternum famá, ſtudium cui Regna tueri:
Sis fortunatus poſthac, ſtantemq; columnam,
Proruere haud permitte, ſimul concede benignus,
Chriſtophorum ſaltem rebus ſuccurrere lapſis,
Conſulere huic ſummæ rerum, populoq; potenti.
Fallor? an hæc nubes nigro ſe tollit ab alto:
An terræ, adnamus? ſalve gratiſsima tellus,

Nicolai Radiuili Palæ: Vilnen. duo filii. Nicolaus Pal: Nouogrodæ: Magni conſilij Princeps, obijt. Chriſtophorus Radi: Paterno honori ſucceſſit.

Conſita

kilo dangun Radvila, jo stebėtinas, tokio herojaus
vertas ir tėvo darbų bei jo kelio trokštantis vaikas
papuošė vietoje jo lietuvių valstybę, bet antras
toks Mikalojus trumpai mums tešvietė – būtum atgimęs,
tėve, pilniausiai jame, jei būtų tik sielvartas leidęs!
Atramą didžią ir tą tik viltį beturi lietuviai –
Kristupą Radvilą, kurs per Šlovės ir Narsumo šventovę
įžengė menėn dievų ir dovanų nusipelnė.
Dreba prieš jį šiuo metu ir Maskva, ir žydra nusiminus
Volgos upė, prieš tai priversta nesyk pripažinti
garbę šio vyro smarkaus; jam atkiša vergiškus delnus
tykiojo Dnepro vaga ir Pskovo ežero bangos.
Smolenskas šaukia, be to ir turtingas Seversko miestas
prašo pagalbos prieš jį: tai Aukščiausias jam šias
nuostabiąsias
pergales skiria, o jo brangiausia tėvynė jį gerbia,
kol su žmonės palankiais jis savo sumanymus vykdo,
Lietuvą gina ginklu ir įstatymais puošia tėvynę.
O vandenyno, dangaus, žmonių ir žemės Kūrėjau!
Tujai valdai ir žemes, ir sunkiuosius žvaigždynus rikiuoji,
garsina vartai dangaus ir Olimpas liudija garbę
amžiną Tavo, kuriam karalystėmis rūpintis tenka:
būk palaimingas dabar ir paskui, pastatytai kolonai
griūti ant žemės neleisk ir kartu padaryk, Geradari,
kad nuo nelaimių visų apsaugotų Kristupas, šitam
turtui – žemei tėvų – ir galingai tautai padėtų!..
Rodos? Ar traukias tikrai nuo naktingos padangės
šios miglos?
Negi jau žemė arti? Būk sveika, mylimiausioji žeme!

Conſita Hyanthæis legimus freta plurima terris,
Aoniaq; diu remos lentavimus unda.
Ecce inventa quies: rareſcunt littoris undæ,
Ac propius ripæ fidis allabimur oris.
Et jam feſsa ratis, pelagoq; exercita prono,
Ritè coronatá lætans ſubit oſtia prorá.

FINIS RADIVILIADIS.

Jau tarp hiantų salų begaliniais sąsiauriais plaukiam,
aonų jūros bangas tiek laiko irklais vagoję.
Štai ir ramybė laukta: prie krantų vanduo tik liūliuoja,
mes priartėjam visai prie tvirtos žemyno pakrantės,
ir nenauja eldija, atviruos vandenys nukamuota,
uostan įplaukia linksmai apkaišytu kaip pridera priekiu.

Radviliados pabaiga

KOMENTARAI

Šie komentarai rašyti, siekiant maloniajam skaitytojui parodyti antikines poezijos paveldą Jono Radvano *Radvilиadoje* ir paaiškinti anų laikų realijas. Daugiau demesio skirta toms knygoms, kuriomis Radvanas pasinaudojo kurdamas Strijkovskio, Oderborno ir kai kurių kitų jo amžininkų veikalams. Beveik nesinaudota tais šaltiniais, kurie išejo po *Radvilиados* pasirodymo. Išimtis daryta tiems autoriams, kurių veikaluose išsamiau aptarti epe minimi asmenys bei įvykiai. Taip pat siekta raiškiau apibūdinti XVI a. antros puses žmogaus pasaulevaizdį. Komentaruose minimi antikos autorių vardai ir kūrinių pavadinimai trumpinti pagal H. Merguet ir L. Quicherat žodynų pavyzdžius. Renesanso ir baroko autoriai ir jų knygos komentaruose rašomi taip, kad nebūtų sunku žemiau pateikiamame šaltinių sąraše atpažinti cituotą arba aptartą knygą.

Komentarams buvo panaudoti šie šaltiniai:

1 Bredenbachius T. *Historia belli Livonici* – Antverpiae, 1564

2 Catullus, Caius Valerius *Catulli Veronensis liber* / Ed. W. Eisenhut – Lipsiae, 1983

3 Cicero, Marcus Tullius *Ad C. Herennium libri quattuor de arte rhetorica* / Recognovit G. Friedrich – Lipsiae, 1908

4–6 Cicero, Marcus Tullius *Scripta quae manserunt omnia* / Recognovit C. F. W. Mueller

Ps. IV, vol. 2. De natura deorum, De divinatione, De fato, De re publica, De legibus – Lipsiae, 1910

Ps. IV, vol. 3. De officiis, Cato Maior De senectute, Laelius De amicitia, Paradoxa, Timaeus, Fragmenta – Lipsiae, 1904

Lasc. 44. Tusculanae disputationes / Recognovit M. Pohlenz – Lipsiae, 1918

7. Cicero, Marcus Tullius. *Über die Wahrsagung* = De divinatione: Lateinisch–deutsch / Hrsg., übersetzt und erläutert von Ch. Schäublin.– München u. Zürich, [1991].
8. Claudianus, Claudius. *Carmina* / Recognovit J. Koch.– Lipsiae, 1893.
9. Gellius, Aulus. *Noctium Aticarum* libri XX. Vol. 1–2 / Post M. Herz ed. C. Hosius.– Lipsiae, 1903.
10. Heidensteinius R. *De bello Moscouitico commentariorum libri sex.*– Cracoviae, 1584.
11. Herbersteinius S. *Rerum Moscouiticarum commentarii...*– Basileae, 1556.
12. Hesiodus. *Carmina*. Ed. 3-ia / Recensuit A. Rzach.– Lipsiae, 1912.
13. Homerus. *Illias*. Ed. 5ta correctior. Ps 1–2 / Ed. G. Dindorf; ed. 5tam curavit C. Hentze.– Lipsiae, 1914–1915.
14. Homerus. *Odyssea*. Ed. 5ta correctior. Ps 1–2 / Ed. G. Dindorf; ed. 5tam curavit C. Hentze.– Lipsiae, 1918.
15. Horatius Flaccus, Quintus. *Carmina* / Recensuit F. Vollmer.– Lipsiae, 1910.
16. Husovianas M. *Giesmė apie stumbrą* / Iš lot. k. vertė B. Kazlauskas.– V., 1977.
17. Koiałowicz A. W. *Fasti Radiviliani gesta illustrissimae domus ducum Radzivil compendio continentes...*– Vilnae, 1653.
18. Kulakovskij J. *Karta Evropejskoj Sarmatii po Ptolemeju.*– Kiev, 1899.
19. Lidell H. G., Scott R. *A Greek–English Lexicon.*– Oxford, [1985].
20. Lucanus, Marcus Annaeus. *Belli civilis libri decem* / Tertium ed. C. Hosius.– Lipsiae, 1913.
21. Lucretius Carus, Titus. *De rerum natura libri sex* / Quintum recensuit J. Martin.– Lipsiae, 1969.
22. Mathias de Miechow. *Tractatus de duabus Sarmatiis, Asiana et Europiana, et de contentis in eis.*– Cracoviae, 1517.
23. Macrobius. [*Opera*] / F. Eyssenhardt iterum recognovit.– Lipsiae, 1893.
24. Martialis, Marcus Valerius. *Epigrammaton libri* / Recognovit W. Heraeus.– Lipsiae, 1925.
25. Merquet H. *Lexicon zu Vergilius*: Mit Angabe sämtlicher Stellen.– Leipzig-R., 1912.
26. Merquet H. *Lexikon zu den philosophischen Schriften Cicero's:* Mit Angabe sämtlicher Stellen. Bd. 1–3.– Jena, 1887–1894.

27. Merquet H. *Lexikon zu den Reden des Cicero*: Mit Angabe sämtlicher Stellen. Bd. 1–4.– Jena, 1877–1884.
28. Oderbornius P. *Ioannis Basilidis Magni Moscoviae Ducis vita...*– Witebergae, 1585.
29. Ovidius Naso, Publius. [*Opera*]. T. 1–3 / Ex R. Merkelii recognitione ed. R. Ehwald.– Lipsiae, 1909–1911.
30. Ovidius Naso, Publius. *Amores Medicamina faciei femineae. Ars amatoria. Remedia amoris* / Ed. brevique adnotatione critica instruxit E. J. Kenney.– Oxonii, [1973].
31. Ovidius Naso, Publius. *Fastorum libri sex* / Recensuerunt E. H. Alton, D. E. W. Wormell, E. Courtney.– Leipzig, 1988.
32. Ovidius Naso, Publius. *Metamorphoses* / Ed. W. S. Anderson.– Leipzig, 1982.
33. Pausanias. *Graeciae descriptio*. Vol. 3 / Ed. M. H. Rocha-Pereira.– Leipzig, 1989.
34. Persius Flaccus, Aulus, Iuuenalis, Decimus Iunius. *Saturae* / Ed. brevique adnotatione critica instruxit W. V. Clausen.– Oxonii, [1977].
35. Plautus, Titus Maccius. *Comoediae*. T. 1–4 / Recensuit, instrumento critico et prolegomenis auxit F. Ritschelius sociis operae adsumptis G. Loewe, G. Goetz, F. Schoell.– Lipsiae, 1884–1894.
36–37. *Polnoe sobranie russkich letopisej.*
T. 29: *Letopisec načala carstva caria i velikogo kniazia Ivana Vasiljeviča. Aleksandro-Nevskaja letopisj. Lebedevskaja letopisj.*– Moskva, 1965.
T. 31: *Letopiscy poslednej četverti XVII v.*– Moskva, 1968.
38. *Polski Słownik Biograficzny*. T. 5.– Kraków, 1939–1946.
39. Propertius, Sextus. *Carmina*. Altera ed. / Recognovit brevique adnotatione critica instruxit E. A. Barber.– Oxonii, [1974].
40. Prudentius Clemens, Aurelius. *Carmina*. / Recensuit et prolegomenis, commentario critico, indicibus instruxit I. Bergman.– Vindobonae-Lipsiae, 1926.
41. Purnelle-Simart Cl., Purnelle G. *Ovide Ars amatoria, Remedia amoris, De medicamine*: Index verborum, listes de fréquence, relevés grammaticaux.– Liege, 1987.
42. Purnelle G. *Ovide Amores*: Index verborum, listes de fréquence, relevés grammaticaux.– Liege, 1990.

43 Purnelle G *Ovide Epistulae Heroidum* Index verborum, listes de fréquence, relevés grammaticaux – Liege, 1990
44 Quicherat L *Thesaurus poeticus linguae Latinae* 12me tirage – Paris, 1867
45 Seneca, Lucius Annaeus *Dialogorum libri XII* / Ed E Hermes – Lipsiae, 1923
46 Seneca, Lucius Annaeus *Tragoediae* / Recensuerunt R Peiper et G Richter – Lipsiae, 1902
47 Siebelis J *Worterbuch zu Ovids Metamorphosen* Aufl 5 – Leipzig, 1893
48 Silius Italicus *Punica* Vol 1–2 / Ed L Bauer – Lipsiae, 1890–1892
49 Statius, Publicus Papinius *Achilleis* / Ed A Klotz – Lipsiae, 1902
50 Statius, Publius Papinius *Thebais* / Ed A Klotz – Lipsiae, 1908
51 Stryjkowski M *Goniec Cnothy, do prawych Slachciczow przez Matysa Strykowiusa uczyniony* – Kraków, 1574
52 Stryjkowski M *Ktora przedtym nigdy światła nie widziała, Kronika Polska, Litewska, Zmodzka y wszystkiey Rusi* – Królewiec, 1582
53 Stryjkowski M *O początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, zemojdzkiego i ruskiego* / Oprac J Radziszewska – Warszawa, 1978
54 Szaniawska L *Sarmacja na mapach Ptolemeusza w edycjach jego „Geografii"* – Warszawa, 1993
55 Tibullus, Albius *Carminum libri tres* Altera ed / Recognovit brevique adnotatione critica instruxit I P Postgate – Oxonii, [1968]
56 Tricesius A *Sylvarum liber primus* – Cracoviae, 1568
57 Tricesius A *Triumphus Moscoviticus serenissimi principis ac domini Stephani I* – Cracoviae, 1582
58 Valerius Flaccus Setinus Balbus, Caius *Argonauticon libri octo* / Ed O Kramer – Lipsiae, 1913
59 Wengierski A *Libri quatuor Slavoniae reformatae* – Amstelodami, 1679
60 Vergilius Maro, Publius *Opera* / Recognovit brevique adnotatione critica instruxit F A Hirtzel – Oxonii, [1955]
61 Vergilius Maro, Publius *Opera* Apparatu critico in artius contracto Vol 1–4 / Iterum recensuit O Ribbeck – Lipsiae, 1894–1895
62 Volanus A *Idololatriae Loiolitarum Vilnensium oppugnatio, itemque ad nova illorum obiecta responsio, nunc primum in lucem aedita* – Vilnae, 1583

63 Volanus A *Oratio ad illustrissimos principes, reverendissimos et magnificos dominos, invictissimi Romanorum imperatoris Rudolphi et serenissimi Polonorum regis Sigismundi legatos, ad Bendzinum pacis constituendae causa cogregatos* – [Vilnae?], 1589

64 Volanus A *Oratio funebris in laudem illustriss[imi] principis Nicolai Radiuili ducis in Dubinki ac Birze, palatini Vilnen[sis] et exercituum Magni Ducatus Lituani supremi preafacti, Vilnae defuncti 27 die Aprilis, anno 1584* // Radvanus J *Radivilias* – Vilnae, 1592 – F q recto-r ij recto

PIRMA DALIS

1–3 *LVnam alii, Solisque vias coelestia scribunt / Argumenta* – plg Tibulo IV, 1, 18–23, taip pat Strijkovskio *O pocz* 43 *Muza niech Homerowa sławi Trojanczyki* ir toliau

2 *camposque liquentes* – Vergilijaus metafora, žr *Aen* VI, 724

6 *Deucalionis aquas* – Propercijaus metafora, žr II, XXXII, 53, 54

13–14 *quae vacuas tenuissent plurima mentes, / Omnia iam vulgata* – cituojama Vergilijaus *G* III, 3–4

15–16 *At mea perfidiae non ulla coarguet aetas / Carmina* – imituojama Katulo LXIV, 322

20 *nostris intexere, Maxime, chartis* – imituojama Tibulo IV 1, 5–6

25 *Sistit rem patriam* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 857–858

25–26 *qualisue effusa per Vlae / Tempestas ierit campos* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 222–223

27–28 *immensis ut laus attonsa Livonum / Consiliis* – imituojama eilute iš nežinomo poeto kūrinio, kurį cituoja Ciceronas *Tusc* V, 17

31–96 *Terra potens armis est, et notissima fama* – imituojama Vergilijaus *G* II, 136–176 *Terra potens armis* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* I, 531 *notissima fama* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* II, 21

33 *studio gens aspera belli* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 14

34 *Quam perhibent Italos olim tenuisse colonos* – lietuvių kilmes iš romėnų įvairius variantus pasakoja Strijkovskis *Kron* 41–42, 45–46, 47–56 ir toliau

35–36 *quis nunc aut forte Libonis / Exsilium nescit* – Romos istorijoje žinomas Lucijus Skribonijus Libonas (*Lucius Scribonius Libo*) vadovavo Pompejaus laivynui karo veiksmuose prieš Cezarį Strijkovskio atpasakojamose

lietuvių kilmės legendose romėnus į Lietuvą atvedęs Publijus Libonas, Pompėjaus laivyno vadas, žr. *Kron.* 22, 37, 41, 50, 56, 57–59, 62–77 ir toliau.
36 *magnosque Palaemonis ausus?* – Kitą legendinį lietuvių protėvį Palemoną Strijkovskis daugiur tapatina su Publijumi Libonu, žr. *Kron.* 14, 22, 23, 37, 47, 49–50, 57–59, 62–79 ir toliau.
38 *Gens gravida imperiis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 229–230.
41 *Legiferae... Cereris* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* IV, 58.
42 *biferique rosaria Paesti* – cituojama Vergilijaus *G* IV, 119.
43 *rivosque metalli* – plg. Vergilijaus *G* II, 165–166.
44 *prudens Natura* – regis, originalus epitetas.
45 *quales, quantasque ferunt sacra Gargara messes* – imituojama Vergilijaus *G* I, 103.
46 *victu facilem esse dedit per secula gentem* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 444–445.
48–49 *quae quantum vertice in astra / In Stygios manes tantum radice minantur* – imituojama Vergilijaus *G* II, 291–292.
51 *Setigera captos cui mos est sistere lingua* – apie tai, kad stumbras lengvai išmeta oran raitelį su žirgu, pasakoja Mikalojus Husovianas *Giesmėje apie stumbrą* 591–594 ir toliau, o apie tai, kad stumbras liežuviu gali pražudyti žmogų,– 962 ir toliau.
53 *maculoso tegmine lynci* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 323.
60–64 *Hic sese liquido distendunt nectare quercus...*– medaus gausos vaizdas sukurtas, pasitelkus bičių aprašymo Vergilijaus *Aen.* I, 430–436 leksiką.
62 *sudant* – klaidų atitaisyme, esančiame *Radviliadoje*, nurodyta, kad čia išspausdintas žodis *fudant* keistinas *sudant*. Vilniuje saugomame *Radviliados* egzemplioriuje yra *sudant*.
65 *rauca fluenta* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VI, 327.
66 *vasto cum murmure* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* I, 245.
68 *spatiatus flumine Dunas* – imituojama Ovidijaus *Trist.* V, 3, 23. Šioje vietoje Radvanas pamini abu lotyniškuose raštuose sutinkamus Dauguvos vardus: *Duna* (poemos tekste) ir *Rubon* (paraštėje).
69 *Vorticibus rapidis* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VII, 31.
70 *Venedum... in aequor* – Baltija senovėje dar buvo vadinama Venedų jūra. XVI–XVII a. lotyniškuose raštuose pasitaiko įvairių jūros pavadinimų; dažnesni iš jų buvo *Mare Balteum*, *Balticum* ir *Germanicum*.

72 *Iglionum* – iglionus, arba igilionus (gilionus, gilonus), mini graikų geografas Klaudijas Ptolemajas (Claudius Ptolemaeus, apie 90–168) Sarmatijos europines dalies aprašyme XVI a antros puses – XVII a Ptolemajo *Geografijos* leidimuose iglionai lokalizuoti maždaug Neries ir Nemuno tarpupyje, aukščiau jų būdavo nurodomi galindai, žemiau – koistobokai Be to, ano meto Ptolemajo *Geografijos* leidimuose iglionų apgyventuose anksčiau plotuose nurodytas miestas Saras – maždaug dabartines Kernaves vietoje Radvanas iglionus mini, greičiausiai remdamasis Ptolemajo *Geografija*, o ne ją atpasakojusiu Strijkovskiu Pastarasis, *Kron* 24 išvardijęs gentis, kurios Ptolemajo laikais gyvenusios Lietuvoje, iglionų nemini Žr dar *Kron* 43, 46

72–73 *pinguia / culta* – Vergilijaus epitetas, žr *G* IV, 372, *Aen* VIII, 63, X, 141

73 *Vilia* – parašteje pažymetas lietuviškas atitikmuo *Nerys* rodytų, kad Radvanas jau užmiršęs baltišką hidronimo Vilija kilmę Be to, forma *Nerys* turbūt liudija ir tai, kad Radvanas buvo atstovas to ploto, kuriame ilginami trumpi kirčiuoti balsiai galūneje, t y aukštaitis vilniškis *Vilna* – lot Vilneles vardo forma

74 *Chroni* – Radvanas čia pavartoja tą Nemuno vardą, kuriuo ši upe buvo pažįstama senoves graikams ir romenams, tarp jų ir Ptolemajui Parašteje esanti pastaba *Lit[uanis] Niemen* (lietuviškai *Niemen*) turbūt kalba ir apie tai, kad autorius lietuviais laiko lenkiškai kalbančią visuomenes dalį, visų pirma bajorus ir evangelikus reformatus Įdomu, kad be šios Nemuno vardo lyties (*Chronus*, 1 m), Radvanas 79 eil užraše dar vieną – nepalyginamai retesnę – lotyniską Nemuno vardo formą *Chrononis* (gen sg nuo *Chronon*)

77 *Suenta* – Šventosios vardo lotyniška lytis turbūt rodo senesnę lietuvišką šios upes vardo formą buvus Šventa (plg Švento ež Zarasų, Švenčionių, Ignalinos ir Moletų r) Nera visai aišku, apie kokią Šventąją čia Radvanas kalba Aukštaičių upe, kuriai geriau tiktų epitetas *purior electro* (78), neteka per Žemaitiją ir neįteka į Nemuną, kaip kad apdainuoja šią upę poetas Tuo tarpu per Žemaitiją tekanti (*per Samogithica labens / Littora* 78–79) Šventoji įteka ne į Nemuną, o į Baltijos jūrą Fraze galbūt turetų prasmę, jeigu Nemuno tęsiniu laikytume Kuršių marias, anksčiau vadintas Nemuno jūra, žr Strijkovskio *Kron* 49

80–83 *Haec eadem Litauos tellus acresque Sudinos* – čia nurodomos gentys labai primena tą genčių sąrašą, kuris yra Strijkovskio *Kron* 24, 43

81 *Iazyga interpidum mortis* – panašiais žodžiais jotvingius apibūdina Strijkovskis *Kron.* 339. Lotynišku gentivardžiu *Iazyx* XVI a. buvo vadinami ir jazigai, vienos sarmatų genties žmonės, kadaise gyvenę Dunojaus žemupyje, ir jotvingiai. Strijkovskis *Kron.* 27 jazigus (*Jatwiezy*) lokalizuoja vietose, „kur šiandien Lietuvos Brasta, Liublinas ir Paliesė", t. y. jotvingių iš tikrųjų senovėje apgyventose žemėse. *Nomadesque Poloucos* – klajoklius poloviečius Strijkovskis laiko arba gimininga lietuviams gentimi, žr. *Kron.* 13, 24–25, 27, 35, 129, 186–187, 260–261 ir toliau, arba net lietuvių protėviais, žr. *Kron.* 14, 44.

82 *Et veteres PRVSSOS...* – Strijkovskio epitetas, žr. *Kron.* 13, 19, 25, 31, 32, 36 ir toliau. *et fortia pectora Alanos* – Strijkovskio frazė, žr. *Kron.* 18. Sarmatų gentį alanus Strijkovskis taip pat laiko lietuvių protėviais, žr. *Kron.* 16, 18, 23, 24, 37–39 ir toliau.

83 *Cognatosque illis Gepidas* – gepidus Strijkovskis vadina lietuvių protėviais, žr. *Kron.* 16, 18, 23, 24, 25, 27–37 ir toliau.

84 *Erdiuilum* – su Žemaičių kunigaikščio Montvilos sūnumi Erdvilu legendos sieja Naugarduko atstatymą po totorių antplūdžio 1212 m., Kijevo Rusios nukariavimo pradžią ir pirmąsias pergales prieš totorius. Apie tai plačiau žr. Strijkovskio *Kron.* 247, 258, 265–270, 271. *Troydenaque fortem* – apie Lietuvos didįjį kunigaikštį Traidenį, narsiai gynusį Lietuvą nuo kryžiuočių ir lenkų, plačiai rašo Strijkovskis *Kron.* 279, 351, 354, 356–357, 359, 360–365, 385.

85 *Mingallumque Ducem* – Erdvilo sūnus Naugarduko kunigaikštis Mingaila pirmasis iš lietuvių užėmė Polocką; apie tai žr. Strijkovskio *Kron.* 271–272, 273. *Scirmontumque armipotentem* – Mingailos sūnus Naugarduko kunigaikštis Skirmantas pirmasis lietuvių istorijoje užėmė Pinską ir Turovą ir 1221 m. laimėjo mūšį prieš totorių chaną Balaklajų. Šiuos įvykius plačiau aprašo Strijkovskis *Kron.* 273, 276–277, 280–282.

86 *Romontem* – Strijkovskis kunigaikštį Romaną ar Romuntą, Giligino sūnų, Traidenio tėvą, plačiau aprašo *Kron.* 351–352.

86–87 *Latioque caput diademate cinctum / Mendogum* – apie Lietuvos karalių Mindaugą Strijkovskis plačiai rašo *Kron.* 287, 326–329, 331–337, 338, 339, 344, 383.

87 *Vitenemque bonum* – apie Lietuvos didįjį kunigaikštį Vytenį Strijkovskis plačiai pasakoja *Kron.* 305, 308, 312–313, 315–316, 365, 366–367, 371–373, 378, 381–386, 387.

88–89 *moenia / surgunt* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 437 Lietuvos didžiojo kunigaikščio gyvenimas nušviečiamas Strijkovskio *Kron* 321–323, 379–380, 385–386, 387–411, 412, 413, 414, 415, 426, 431, 437, 444, 461

91 *Kestutum* – Lietuvos didysis kunigaikštis Kęstutis buvo vienas iš nedaugelio valdovų, apie kuriuos Strijkovskis raše su neslepiamu susižavėjimu, žr *Kron* 407–408, 410–411, 412–414, 425, 429, 431–432, 435, 437–440, 441–443, 445–446, 447–451, 453–455, 457, 458–468, 470 *Olgerdum* – Lietuvos didysis kunigaikštis Algirdas Strijkovskio plačiai vaizduojamas *Kron* 407–408, 410–411, 412–415, 417–418, 420–425, 427–428, 431–433, 435, 438, 439–440, 441, 445–446, 447–448, 451, 455, 459–463

96 *mens praesaga* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* X, 843

100 *auis, atauisque potens Colanscia* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VII, 56

101 *veteres Heroidas inter* – Ovidijaus epitetas, žr *Amor* II, 4, 33

105–106 *Quae rem Lituanam* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 857–858

106 *patrius vrbibus* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* XI, 127, 793

108 *Vedrossae cladem* – 1500 m liepos 14 d prie Vedrošos upės netoli Dorogobužo LDK kariuomene, vadovaujama Konstantino Ostrogiškio, pralaimėjo mūšį Maskvos kariuomenei Apie tai žr Strijkovskio *Kron* 680

direptaque signa reposcat – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 606

109 *Et centum vinctos nodis* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 295–296

111–112 *Huius in aduentum* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 798–799

112 *Morduaeque feroces* – Oderbornas *Maskvos didžiojo kunigaikščio Ivano Vasiljevičiaus gyvenime* aprašo mordvius, pažymėdamas, kad jie geri kariai, žr f A_8 recto, B_5 verso

114 *Heu quantae clades* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 537

115 *Quam multis puer hic viduabit ciuibus vrbes!* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 571

116–117 *Quas poenas Iuane dabis!* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 538–540 Čia minimas Maskvos didysis kunigaikštis Ivanas IV Rūstusis

118–119 *Nascere magne puer, magnum patriae incrementum* – imituojama Vergilijaus *F* IV, 48–49

123 *prohiberet ab arcibus ignes* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 525

124–131 *Hos dum terga fugae nudant, agrosque relinquunt* – čia apdainuojamos kautynės įvyko 1527 m sausio 27 d prie Olšanicos kaimo tarp LDK kariuomenės, vadovaujamos Konstantino Ostrogiškio, ir Krymo

totorių pulkų. Radvanas neteisingai nurodo, kad mūšis įvyko prie Olšanicos upės. Mūšį plačiau aprašo Strijkovskis *Kron.* 754–755.

124 *terga fugae nudant* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 586.

131 *dextramque potentem* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VII, 234.

132–139 *Quid memorem quantos Prussorum strauit aceruos...* – 1519 m., kai Vokiečių ordino magistras Albrechtas pradėjo karo veiksmus prieš Žygimantą Senąjį, į Prūsiją patraukė Lenkijos karalystės kariuomenė. Žygyje dalyvavo ir lietuviai, vadovaujami Jurgio Radvilos. 1520 m. Radvila dalyvavo Gdansko gynyboje, kartu su lenkais sumušė ir išvaikė apsiautusius Gdanską kryžiuočius. Apie tai plačiau žr. Strijkovskio *Kron.* 753.

134 *nepos* – kalbama apie Vokiečių ordino magistrą Albrechtą, kuris buvo Žygimanto Senojo sesers Sofijos sūnus, vadinasi, Lenkijos karaliaus seserėnas.

138 *quos Litauus palantes miles agebat* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 265.

142 *Dat Castellani nomen Vilnensis* – Jurgis Radvila Vilniaus kaštelionu tapo 1527 m. antroje pusėje ar 1528 m. pradžioje.

143 *Post obitum CONSTANTINI* – LDK didysis etmonas Konstantinas Ostrogiškis mirė 1530 m., greičiausiai rugpjūčio 10 d.

144 *Cernere militiae clauam* – Jurgis Radvila nuo 1531 m. kovo 20 d. tapo LDK didžiuoju etmonu.

146 *Martemque secundum* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* X, 21–22; XI, 899; XII, 497.

148 *Vertis in imbelles Moschos, vrbesque Severas* – 1535 m. Maskvos kariuomenei nusiaubus LDK, Lietuvos ir Lenkijos kariuomenė, vadovaujama Jurgio Radvilos, puolė Seversko žemę ir užėmė Gomelį ir Starodubą. Strijkovskis apie tai rašo *Kron.* 758.

149 *virides campos* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* III, 13.

150 *armis victricibus* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* III, 54.

151 *VRBS Antiqua fuit priscis regnata tyrannis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 363. Starodubo gynybai vadovavo Ivanas Fiodorovičius Ovčina-Obolenskis-Telepnevas.

153 *Quercubus annosis consurgens machina coelo* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 89.

154–155 *furtiuis hymenaeis / Reginae elatus* – apie Maskvos didžiojo kunigaikščio našlės Jelenos palankumą Ovčinai-Obolenskiui-Telepnevui

anuo metu Maskvos valstybeje buvo labai plačiai kalbama Oderbornas f D_3 recto – D_4 recto irgi aprašo Jelenos ir jos favorito Ovčinos ryšius, taip pat pažymi, kad jie labai temde Ivano IV Rūsčiojo kilmę ir tuo pačiu leido lietuviams atremti Rūsčiojo kildinusio save iš mitinio kunigaikščio Prūso, pretenzijas į valdžią Baltijos kraštuose Apie Jelenos ir Ovčinos ryšius žr taip pat Strijkovskio *Kron* 740, 758

155 *per propugnacula tuta* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* IV, 87–88

157 *Hoc caput est belli* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 572

158–158 *manet alto corde reposta / Laesa Fides* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 26–27

159 *bellumque nefandum* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* XII, 572

162 *irarumque omnes effudit habenas* – cituojama Vergilijaus *Aen* XII, 499

166 *Et sanctum foedus, pacemque reposcite ferro* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 573

173–174 *sonituque tremiscunt / Ardua terrarum* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 694–695

176 *imis radicibus* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VIII, 238–239, *G* I, 319

177 *Littora dissultant, et maximus insonat aether* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 239–240

178 *Fit via vi* – cituojama Vergilijaus *Aen* II, 494 *nigroque pulvere* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* IX, 33 *nigroque undantem pulvere flammam* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 609

181 *Praecipites ivere* – imituojama Persijaus III, 42 *oriturque miserrima caedes* – cituojama Vergilijaus *Aen* II, 411

183 *aequa solo fumat* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 569

184 *Quis tibi nunc OVCINA videnti talia sensus?* – Imituojama Vergilijaus *Aen* IV, 408

185 *Quidue animi?* – imituojama Ovidijaus *Metam* V, 626, VII, 582, XIV, 177 Žr dar *Her* XI, 87

187 *quo vani pectoris orsus?* – Imituojama Cicerono *De div* II, 30 Minimame skirsnyje Ciceronas pateikė Homero *Iliados* (II, 299–330) savo vertimą, ganetinai laisvą ir netikslų, kurį Radvanas ir imitavo

190 *ora modis dejectus pallida miris* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 354

191 *dulces thalamos reminiscitur* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 782 *impia furta* – ta pačia reikšme žodis *furtum* pavartotas Vergilijaus *G* IV, 346, nimfai

Klimenei pasakojant apie dievų meilės nuotykius, tik ten jis turi kitą epitetą: *dulcia furta*.

192 *Nescia mens hominum* – cituojama Vergilijaus *Aen.* X, 501.

192–193 *cuius VICTORIA Martem / COELIGENA annuerit* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 187.

193 *alta pace* – Klaudiano epitetas, žr. XXII, 287.

194 *I nunc paciferae laurum praepone quieti.*– Imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 116.

200 *Mancope vasta* – apie Mangupą XVI a. istoriografai žinių turėjo dar iš gotų buvimo Kryme laikų. Mangupą – paskutinę gotų tvirtovę Kryme didžiojo tautų kraustymosi metais – įdomiai aprašė Maciejus iš Mechovo, žr. f. Ci verso, Diij recto-verso, Diiij recto. Mangupą įvairiomis progomis ne sykį mini ir Strijkovskis *Kron.*

205 *NICOLEOS tali patrio de sanguine cretus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 74; plg. dar *Aen.* III, 608; IV, 191.

206 *NICOLEOS factis coeli venturus ad axem* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 790.

208 *virtute potens* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* XII, 827.

209 *quantum instar in ipso!*– Cituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 865.

219 *aerias... Alpes* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* III, 474.

220–221 *Scipiadas magnos bello, justumque Catonem, / Et Decios, et cum socero te maxime Caesar* – imituojama Vergilijaus *G* II, 169–170.

223 *Atque triseclisenem Pylium* – Aulo Gelijaus epitetas, žr. XIX, 7.

226 *fidas... aures* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* V, 547.

232 *Montibus in patriis* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* IX, 674.

234 *Sponte sua* – Vergilijaus frazė, žr. *E* I, 45; VIII, 106; *G* II, 11, 47, 501; *Aen.* VI, 82; VII, 204.

235–236 *via... / Invia* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* III, 383.

236 *Gelidus fons* – Vergilijaus epitetas, žr. *E* X, 42; *Cul.* 148.

240–241 *summa... / Arce* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* II, 41, 615; IV, 410; VII, 70; IX, 86, 151; XI, 477; XII, 654–655, 698; *Ci.* 14.

241 *MEMOria* – žodį sudaro keturi trumpi skiemenys, tad jis hegzametro eilutėje nedera. Radvanas klaidų atitaisyme atsiprašo skaitytojo dėl šio žodžio, pasiteisindamas: kokiu dar būdu galėčiau šį žodį užrašyti hegzametro eilutėje?

241–242 *canis / Albentes* – Ovidijaus frazė, žr. *Metam.* III, 516. Plg. dar *Her.* XIII, 161.

246–252 *Huc celerans uenit RADIVILus numine dextro...*– panašiai savo mokymosi metus apibūdino Strijkovskis *Kron.* f. ƆCƆC verso: *Apollo zaś w opiekę wziąwszy młodość moię...* ir toliau.

247 *pii vates* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VI, 662.

249 *Aonas in montes deduxit Terpsichorea* – imituojama Vergilijaus *E* VI, 65.

250–251 *Ipsa Caballino diuina Polymnia fonte / Proluit ora* – imituojama Persijaus *Prol.* 1.

251 *taena* – turi būti *taenia*, bet tada žodis suardytų hegzametrą.

252 *in longa veste sacerdos* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 645.

253 *Incipit effari* – Ovidijaus frazė, žr. *Quicherat* 388.

254 *O lux Sarmatiae, spes o praeclara tuorum* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 281.

258–259 *Quin fortunatos saltus, sedesque beatas / Aspiceres* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 638–639.

259 *quae nunc ex ordine pandam* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 723.

261–265 *Principio, esse Deum coeli, terraeque potentem / Scis...*– imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 724–729. Plg. dar Strijkovskio *O pocz.* 44: *Od Boga poczynajmy, Bóg wszego początkiem...* ir toliau.

262 *qui cuncta suo sub numine torquet* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 180.

267–269 *Vt te diis similem, nec morti obnoxia mentis / Semina...*– imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 730–732.

268 *moribundaque membra* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VI, 732.

270 *commissa piacula* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VI, 569.

275–290 *hinc aspice claram / Hellada, si superest...*– pagrįsdamas istorijos reikšmę, panašiai senovės Graikijos miestų ir valstybių likimą apibūdino Strijkovskis *Kron.*, f. ƆC$_1$ recto.

277 *Palladias... Athenas* – Ovidijaus epitetas, žr. *Metam.* VII, 723.

278 *Puluis Olympiacus* – Horacijaus epitetas, žr. *Carm.* I, 1, 3. *alto puluere* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* IV, 96. Pavartotas taip pat Lukano *Bel. civ.* VI, 246–247.

279 *statio maletuta carinis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 23.

284 *centum urbes* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* III, 106. *bimaremue Corynthum* – Horacijaus epitetas, žr. *Carm.* I, 7, 2.

287 *Ingentes animis* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XI, 641
294 *candore nivali* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* III, 538
295 *Lacteus orbis* – Cicerono epitetas, žr *De rep* VI, 16 *egregius animis* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* XI, 24
297 *Magnum Mare* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* V, 628
299 *Sole nimio* – Ovidijaus epitetas, žr *Metam* V, 483
301 *humanum genus* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* I, 542
311–312 *iam nunc iter arduus illud / Ingredere, Alcidae quod duri semita monstrat* – panašiai apie kelią į Dievo dukterų Dorybes, Šloves ir Minervos, arba Žinijos, rūmus ant aukštos uolos rašo Strijkovskis *Gon* , f Biij verso - Biij recto *Cięszka tam droga, lecz ktory wnisc moze / Juz sie wspomoze* Strijkovskiui Heraklis taip pat buvo vienu iš sektino dorybingumo pavyzdžių, žr *Gon* , f Ciij verso *Herkules mezny tych Cnot część wyprawił* ir toliau, f E iij recto
314–316 *sub hoc tolerare magistro / Militiam, et graue Martis opus, uerosque labores / Assuesces* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 515–517
315 *uerosque labores* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* XII, 435
319 *TEMPVS AGI RES* – cituojama Vergilijaus *Aen* V, 638
324 *MISERVM EST ALIENAE INCVMBERE FAMAE* – imituojama Juvenalio VIII, 76
326 *Religio* – Radvanas klaidų atitaisyme šį žodį ištaise į *Relligio*
327 *Cana FIDes* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* I, 292
327–328 *tum tu Radiuile memento / Relligionis opus studio defendere forti* – iš tikrųjų bene didžiausias stimulas priimti evangelikų mokymą buvo atsitikimas Čenstochovoje, aprašytas Andriaus Volano *Idol Loiol* p 20–22, o paskui perpasakotas Andrzejaus Węgerskio p 145 Prieš Ulos mūšį davęs įžadą aplankyti Švenčiausiąją Dievo Motiną Čenstochovoje, Mikalojus Radvila Rudasis netrukus po kautynių išvykęs į Lenkiją Čenstochovos vienuoliai, noredami sustiprinti Rudojo katalikišką tikejimą, radę žmogų, kuris sutikęs apsimesti velnio apsestuoju Rudojo akivaizdoje vienuoliai velnią iš žmogaus išvarę įtardamas apgaulę, Rudasis susiradęs tą žmogų ir sužinojęs teisybę, o grįžęs į Vilnių galutinai perejo į evangelikų pusę
329–330 *Cum furor arma mouens* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 294–296
330 *ualida vi* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* II, 50, V, 500, VI, 833
331 *Ergo ne cessa tantarum cardine rerum* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 672
332 *Sed contra omne nefas pro pace audentior ito* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 95

339 *Virtute solent non sanguine niti* – imituojama Klaudiano VIII, 220

340 *factis anteire parentes* – plg Strijkovskio *Gon* , f Giij verso *A ieśli z Domu chce kto mieć Slachestwo / Y przodkow swoich prawdziwe dziedzictwo / Musi w ich Cnotach zyć, mnozyć ich sławę / Przez własną sprawę* ir toliau

346 *Sparget ad Aurorae populos, et littora rubra* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 686

348–351 *Antiquos mirare Duces, et jura tuorum / Disce, puer* – žinijos ir mokymosi reikšmę dorybingam bajorui Strijkovskis pabreže penktame *Dorybes šauklio* skyriuje, žr *Gon* , f F recto *Sam Bog nam z nieba nauki za skarb dał* ir toliau Kaip ir komentuojamoje *Radviliados* vietoje, taip ir *Dorybes šauklyje* Strijkovskis ragino tevynes gyneją bajorą f F verso *Wspomni na ony przesławne Hetmany / Cesarze, Krole, Rzymskie męzne pany / Uczyś sie nigdy (wiesz) nie przestawali / Choć męzni byli*

352 *Qui reges et bella solent intexere chartis* – imituojama Vergilijaus *Ci* 39 Plg dar Tibulo IV, 1, 5–6

354 *medius in milibus* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 491, XII, 125

357–358 *Vnum illud Radiutle tibi, praeque omnibus unum, / Praedicam, et repetens verbis atque atque monebo* – Imituojama Vergilijaus *Aen* III, 435–436

359 *Nec te corripiat laudum tam dira cupido* – imituojama Vergilijaus *G* I, 37

362–364 *bella horrida bella / Aduenient ultro, spumantem sanguine cerno / Vlamque Dunamque* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 86–87

364 *novam faciemque* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VI, 104

365 *Aereque fulgentes acies* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 593

365–366 *tu fraena superbas / Accipere, et Litauis urbes parere iubebis* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 568

368 *volvenda dies en afferet unquam* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 7

369 *Arma tepefacies, Moschorum caede* – imituojama Katulo LXIV, 360

373 *Ipse SENEX VSVS solio se tollit ab alto* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 541

379 *DVLCis Amor* – Vergilijaus epitetas, žr *E* III, 109–110, *G* III, 291–292, *Aen* VI, 455

382 *Tempore, quo vestri percussus vulnere thyrsi* – imituojama Lukrecijaus I, 922–923

383 *Nocte, dieque suo laudem cum corde putabat* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 522

388 *MEDioximus* – šį retą romenų poezijoje epitetą galbūt geriausiai

paaiškina citata iš Plauto *Cist.* II, 1, 36: *Di superi, atque inferi, et medioxumi.* Pirmuoju atveju kreipiamasi į dangaus, antruoju – į požemio dievybes, o trečiuoju – į dievažmogius, arba herojus.

389 *vestis* – klaida, turi būti *vestris.*

395 *Regulus ingreditur vitam pro laude pacisci* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 230.

397 *Et gens aestifero Cancri diuersa sub orbe* – imituojama Silijaus I, 196.

398 *FAMA PERENNA* – prievardį, kuriuo Radvanas čia apibūdina Šlovę, romėnų mitologijoje teturėjo stosiančiųjų naujų metų deivė *Anna Perenna*, arba *Peranna.* Jos vardas siejamas su lot. *annus* 'metai', o prievardis – su *perennis* 'amžinas, nuolat trunkantis'. Šios deivės Vergilijus nemini niekur, užtat apie šlovę kartą *Aen.* IX, 79 pasako *perennis.*

401 *Iamdudum in curas animum diducitur acres* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 720. *curas... acres* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* III, 538–539.

404 *ineunt cursus, variosque recursus* – cituojama Vergilijaus *Aen.* V, 583.

405 *aeripedes ceruos* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VI, 802. *ceruos, syluasque fatigant* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 253. Žr. dar *Aen.* IX, 605.

406 *Nunc Martis, pugnaeque cient simulachra sub armis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 585.

407–408 *quo turbine telum / Torqueat, et quo quisque modo celer exeat hastam* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 284.

409 *Prima aetas bello teritur, Martisque labore* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 609.

410 *Iam bicoloris equi fodit calcaribus armos* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 881 *bicoloris equi* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* V, 566.

411 *Et puro fulgens clypeo sese arduus infert* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 53. Ne apie raitelį, o apie žirgą lygiai taip pat pasakyta *G* II, 145.

413–414 *Iam curru valido spirantes naribus ignem / Ad juga cogit equos* – imituojama Vergilijaus *G* II, 140–141.

414 *campo... aperto* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* XI, 493; XII, 353, 450.

415–417 *donec curvata coirent / Inter se capita...* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 860–862.

418 *nunc fulmineum rotat ensem* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 441–442.

419 *Atque ferox animis, et spe jam praecipit hostem* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 491. Tekste klaida: vietoje *hostem* išspausdinta *hosiem.*

421–422 *Et quo prima modo tentare pericula belli / Debeat* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 505.

423–428 *Armorumque dolos, et belli concipit artes...* – imituojama Tibulo IV, 1, 82–105.
430 *magnos... triumphos* – Vergilijaus epitetas, žr. *Cat.* IX, 3.
431 *et saepe hoc affatu ambire parentem* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 284–285.
432–433 *Mene igitur comitem tantis adjungere bellis / Abnuis? et solum te in certa pericula mittam?* – Imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 199-200.
436 *laudes tantas* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* XII, 321; *Cat.* IX, 61.
437–438 *prisci, / ...parentes* – Katulo epitetas, žr. LXIV, 159.
439 *Est hic, est animus lethi contemptor* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 205.
441 *ardens evexit ad aethera Virtus* – cituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 130.
441–442 *Virtus / Clara* – Vergilijaus epitetas, žr. *Cul.* 367.
443–444 *patriamque sui fecere merendo / Heroes semper memorem* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 664.
444 *sic itur ad astra* – cituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 641.
445 *at patrium pertentant gaudia pectus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 502.
446 *Expleri mentem nequit* – cituojama Vergilijaus *Aen.* I, 713.
447 *O mea progenies* – cituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 96. *mea sola et magna voluptas* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 581.
448 *Macte puer virtute tua* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 641.
449 *non te indecorem Radiuile videbo* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 679.
450 *pater omnipotens* – Vergilijaus epitetas, žr. G II, 325; *Aen.* I, 60; III, 251; IV, 25; VI, 592; VII, 141, 770; VIII, 398; X, 100; XI, 789–790; XII, 178.
451 *sic magna incepta secundet* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 259. *magna incepta* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* V, 714; XI, 469.
452 *At tu parce puer bello* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 656.
452–454 *scio quid nova possit / Gloria militiae, quantum certamine primo / Primitiae, et praedulce decus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 154–155.
456 *aurea... secla* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VI, 792–793; VIII, 324–325.
463 *His super ipse tua moliri laude labores* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 273.
465 *medios cursus* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* V, 738.
473 *Pauca refert* – cituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 333; VIII, 154; X, 17.
473–474 *o fama ingens, ingentior armis / Dux Radiuile* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 124–125.
475 *quo te tanto dignemur honore* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 335.
476 *Et quae posse rear pulcherrima praemia solvi?* – Imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 252–253.

477 *Nulla meis sine te parietur gloria rebus* – imituojama Silijaus V, 169
478 *Seu pacem seu bella geram* – cituojama Vergilijaus *Aen* IX, 279
479 *Mox simul ac matura virum te fecerit aetas* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 438
480 *Bella aquila, lituisque tuis* – kalbama apie Radvilos brandžią jaunystę, kurią jau dabina kunigaikščio herbas erelis ir trys ragai
480–481 *te pectore toto / Accipio cupidus* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 276–277
481 *vox et mea dextera testis* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 288–289
482–483 *quae mihi cunque Fides, quae cura salutis, / In gremio tibi pono libens* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 260–261
483–484 *tu pocula nobis / Miscebis* – 1544 m Radvila Rudasis tapo LDK tauriniinku Apie tai Strijkovskis rašo *Kron 760*
484–485 *quando regali structa paratu / Mensa nitet* – imituojama Valerijaus Flako II, 651–652
485 *magnum, fidissime, concipe munus* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 519
486 *Contra quem fatur Radiulus* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 280–281
487–488 *Me non ulla dies praeclaris arguet ausis / Dissimilem* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 281–282
490 *seu certe occumbere morti* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 62
491 *cuius nutu moderantis eunt res* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 592
492–493 *O mihi tam longe maneant volventia vitae / Tempora* – imituojama Vergilijaus *E* IV, 53
493 *nec cito mors anima seduxerit artus* – imituojama Vergilijaus *Aen* IV, 385
495 *tibi modo vita supersit* – imituojama Vergilijaus *G* III, 10
496 *Et nomen laudesque tuas extendere factis* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 468–469
500 *adsiet* – romenų „aukso amžiaus" poezijoje rečiau vartota archajiška praes coni act forma, Vergilijaus kūryboje nesutinkama
503 *Fidentesque fuga celeri, fractisque sagittis* – imituojama Vergilijaus *G* III, 31 *fuga celeri* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* III, 243
507–508 *Ante tuos oculos victae longo ordine gentes / Incedent, variae linguis, armisque, virisque* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 722–723
513 *Extremique hominum* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VIII, 727 Vergilijus

juo apibūdina morinų gentį, gyvenusią šiaurineje Galijoje, o Radvanas – Šiaures Dvinos pakrančių gyventojus

516–517 *nec non ingentes aere columnas / Ducent* – imituojama Vergilijaus *G* III, 29

521 *magnos honores* – Vergilijaus epitetas, žr *E* IV, 48, *G* III, 289–290

522 *Interea quinos Sol circumvertitur annos* – imituojama Vergilijaus *Aen* III, 284 Čia minimi 1549 m Strijkovskis *Kron* 762 rašo, kad rugsejo menesį į Volynę įsiveržę Krymo totoriai ir ją žiauriai nusiaubę, į nelaisvę jiems patekę daug Volynes bajorų, taip pat kunigaikštis Ivanas Michailovičius Višnioveckis su žmona

525 *Per mare velivolum curru dat lora secundo* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 156

526 *Aequora lata silent* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 164 *venti posuere furentes* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 27 *venti furentes* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* X, 37

527 *aequora summa* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* V, 819

528 *pax alma* – Tibulo epitetas, žr I, 10, 67

529 *o nulla diu mortalia constant* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 861

530 *Fecerat infestos fines populator* – imituojama Vergilijaus *Ci* 111

532 *Terra iacet* – poetas pradeda pasakojimą apie Krymą

535–537 *Vnde Scythae gens Caucasus e montibus orta, / Innumerum clausas cautes examen Imai / Exuperans* – sekdamas sena istoriografine tradicija, Strijkovskis įvairiose vietose *Kron* plačiai aprašo totorius, arba skitus, nurodo anksčiau juos gyvenus Imajaus ir Kaukazo kalnuose, žr *Kron* 258–259 XVI–XVII a šaltiniuose Imajumi buvo vadinami Altajaus kalnai

541–542 *nec moenia morti / Praetendunt* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 599

545 *dira facie* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* II, 622, VIII, 194

546–548 *nam felle sagittas / Mortifero celeres armant, et tela venenant / Perfida* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 857–858

548 *dii talem Litauis auertite pestem* – imituojama Vergilijaus *Aen* III, 620

549 *Pars in Mancopo se exercent aequore* – apie Mangupą žr komentarą 200 eil

549–550 *OVIDj / Stagnum alti pulsant* – Ovidijaus ištremimas į Tomus XVI a. istoriografijoje buvo plačiai minimas, atrodo, tarp senosios Lietuvos literatų vieninteliu Strijkovskis *Gon*, f Iiij verso, *Kron* 105 mini, kad poetas tremties metus leido Kryme

551 *Aeterno robore* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VII, 609–610

554 *Armentarius Asophides sua tecta, laresque* – imituojama Vergilijaus *G* III, 344

555 *Bucera... armenta* – Ovidijaus epitetas, žr. *Metam.* VI, 395.
555–556 *patente /...campo* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* IV, 153–154; V, 552.
557–558 *praedas amor usque recentes / Conuectare* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 612–613.
558 *parvo contenta iuventus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 607.
559 *Bellatoris equi* – Vergilijaus epitetas, žr. *G*, II, 145; *Aen.* X, 891; XI, 89.
562 *mandunt liuentia membra* – imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 626–627.
564 *tepidoque... lacte* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* III, 66.
567 *More furentis aquae* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 603–604.
569 *Mugiit, et nemorum syluae intonuere profundae* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 515.
570 *latos... campos* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* I, 492; *Aen.* VI, 887; X, 408; XI, 465.
573 *Nec spes ulla fugae* – cituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 131; X, 121.
579 *leuisomna canum vis* – imituojama Lukrecijaus V, 864.
582–583 *Raptores imbelle pecus, mutumque timore / Prosternunt, suadente fame, lacerantque, trahuntque* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 339–341.
586–587 *Gediminis opus tum diues Vilna tenebat / Augustum* – Strijkovskis *Kron.* 762 rašo, kad po tėvo laidotuvių, įvykusių 1548 m. liepos 26 d. Krokuvoje, Žygimantas Augustas išvykęs į Lietuvą, kur su žmona Barbora Radvilaite maloniai leidęs laiką.
589 *Cum penitus totam vulgatur Fama per urbem* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 608. Plg. dar *Aen.* VIII, 554.
593–594 *Ecce uolat juvenis medijs ex hostibus aegre / Incolumis, sudans et saucius ora sagitta* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 650–652.
597 *palmam... utramque* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* V, 233; VI, 685.
598 *Rex genus egregium* – cituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 213.
599 *In te iam suprema salus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 653.
601 *Vrbibus exitium, et villis immitti acerbum* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 12–13.
602 *cineres... altos* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* XI, 211.
604 *captus iam Visneuecius ipse* – žr. komentarą 522 eil.
606–607 *Quam multae gentes avium per nubila tranant, / Quando grues reditum tepidas meditantur in oras* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 264–266.
610–611 *et nubes densissimus imber obumbrat / Telorum* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 578.

612 *venio media de morte receptus* – imituojama Vergilijaus *Ci* 517 *media de morte* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* II, 533

614 *In te oculos referunt omnes* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 657 *miserere tuorum* – cituojama Vergilijaus *Aen* XI, 365, XII, 653

615–616 *quos scire decebat / Quid fortuna ferat nostrum* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 344–345

618 *Hanc libertatem fandi* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 346

618–620 *sat damna propinquae / Vidistis gentis, jam desolauimus agros / Funeribus* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 366–367

620 *nec vos, proceres, haec cura remordet* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 261 Plg dar *Aen* VII, 402

621 *Nos animae viles infleta, et multa caterua* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 372

622–624 *vos hic conviva luxu / Ingenti struitis vos gazam effunditis omnem / In coenas* – plg Strijkovskio *Gon* , f C verso *Radę wzgardzili Rozumu bacznego / Jęli pilnować swowolenstwa złego / W roskoszach sprosnych pływaią po uszy / Czart im tak tuszy*, f Eiij recto *Jeszcze moy Gończe trzecie spraw poselstwo / Do tych ktorzy swe w karczmie sławią męstwo / A gdzie potrzeba poczciwa tam stronią / W jamie sie bronią* ir toliau, taip pat f Siij recto *Jedni Synowie, ktorym walczyć służy / Zlenieli barzo* ir toliau

626 *Maturos aevi* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 73

628–629 *quae vos / Accipient terrae miseros?* – Imituojama Vergilijaus *Aen* II, 69–70

632 *Tam veniente die, quam decedente querentur* – imituojama Vergilijaus *G* IV, 466

636–637 *Vobis desidiae cordi, perfusaque vestis / Murice* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 614–615

637 *nec patriae miseretue pudetue laborum* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 786–787

641 *Quin agite, o si quid patrii nuc Martis habetis* – imituojama Vergilijaus *E* III, 52, žr dar *Aen* XI, 374 Plg dar Strijkovskio *Gon* , f Siij recto *Moc, dzielność y miecz dla tegoć Pan Bog dał / By swey Oyczyzny w przygodach ratował* ir toliau, taip pat f T recto *Nuz tedy wszyscy Sarmatowie mężni / Zbroję gotuycie, a bądzcie potezni / Nieprzyjaciołom czas odpor dać dawnym / Męstwem swym sławnym* ir toliau *nuc* – klaida, turi būti *nunc*

642 *aduersos hostes* – Vergilijaus epitetas, žr *E* X, 45, *Aen* XII, 266, 456, 461

643 *vivida bello* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* V, 754; X, 609.
644 *DEUS ipse viros animumque ministrat* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 640.
645 *His onerat dictis* – cituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 342. *crimen acerbat* – cituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 407.
646 *Conticuit tandem* – cituojama Vergilijaus *Aen.* III, 718.
647–649 *Vix ea legatus, variusque per ora cucurrit / Primorum tremefacta fremor...*– imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 296–299.
651 *Talibus Augustus solio Rex infit ab alto* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 301.
654–655 *forte graui quando perculsa ruina / Cuncta tacent* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 310.
656 *E tot sunt homines tenui discrimine lethi* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 511–512.
657 *Vitam ne exanimis poscunt?* – Imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 110–111.
660 *misero... civi* – Vergilijaus epitetas, žr. *E* I, 71–72; *Aen.* II, 42; XI, 119, 360.
662–663 *Nunc adeo, quae sit nostrae sententia menti / Exsequar, et paucis (animos aduertite) dicam.*– Imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 314–315.
664 *Est mihi Dux praestans Radiuilo sanguine cretus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 191. Plg. dar Strijkovskio *Gon.*, f. Tiij recto: *Zaś wam Hetmana takiego potrzeba / Ktoryby szczęscie miał od Boga z nieba / By znał Rycerskie rzemiosło skutecznie / A żył statecznie...* ir toliau. 1549 m. spalio mėn. Radvila Rudasis su lietuvių kariuomene buvo Žygimanto Augusto pasiųstas į Volynę, tačiau totorių ten jau neberado.
666 *sic stat sententia* – cituojama Ovidijaus *Metam.* I, 243.
667 *proparare* – Radvanas klaidų atitaisyme šį žodį ištaisė į *properare.*
668 *bello fortia corda* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 150–151.
671 *Nec mora* – cituojama Vergilijaus *Aen.* V, 368; žr. taip pat *G* III, 110; *Aen.* XII, 553.
673–674 *Erdiuilonia... / ...Nouogroda* – Strijkovskis *Kron.* 265–266 nurodo Naugarduką atstačius ir jame savo sostinę įkūrus kunigaikščio Montvilos sūnų Erdvilą.
673 *innxere* – klaida, turi būti *iunxere.*
677 *Puluereamque... nubem* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VIII, 593.
678 *decus summum* – Vergilijaus epitetas, žr. *Cul.* 317.
683 *eadem impia Fama* – Vergilijaus epitetai, žr. *Aen.* IV, 298.
685 *gens dira* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* III, 235.

686 *trepida formidine* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* IX, 756
687–689 *lupi ceu / Armentis pasti, quando inter fortia ventum est / Robora custodum, fugiunt pede praepete cuncti* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 355–358
690–691 *Indoluit tanta Radiulus imagine rerum, / Et stetit obtutu tacito* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 665–666
692 *multis curarum fluctuat undis* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 19
693 *Nec lacrymis caruere genae* – cituojama Vergilijaus *Aen* V, 173
693–694 *sed conscia virtus / Aestuat, ingenuusque pudor* – imituojama Vergilijaus *Aen* XIII, 666–668
694–695 *nihil omnibus actum / Magnorum impensis operum?* – Cituojama Vergilijaus *Aen* XI, 227–228
697 *Heu quid agat* – cituojama Vergilijaus *Aen* IV, 283
699–700 *non haec promissa potenti / Discedens dederam regi* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 45–46
702 *coelestis sydera testor* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 429
703 *Nom* – klaida, turi būti *non*
704 *patrius ab oris* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* X, 198
705 *Nec vitasse vices nimbis hostilibus ullas* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 432–433
706 *memet super ipse dedissem* – imituojama Vergilijaus *Aen* IV, 606
710 *lacrymaeque per ora volutae* – cituojama Vergilijaus *Aen* X, 790
711 *Nec tamen interea res parua effecta* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 14
716 *quis id in ductore requirat?*– Imituojama Vergilijaus *Aen* II, 390
717–720 *At REx Augustus* – 1550 m Radvila Rudasis tapo Trakų vaivada
731 *bellorum nubibus* – Vergilijaus metafora, žr *Aen* X, 809
734 *PACIS ALVMNA Ceres* – Ovidijaus fraze, žr *F* I, 704 *frugum mitissima mater* – Ovidijaus fraze, žr *Metam* VI, 118
735–736 *pariter laetus frondator ad auras / AVGustum regem, AVGustum sublime canebat* – imituojama Vergilijaus *E* I, 56
739 *res si qua diu mortalibus usquam* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 142–143
741 *septem subiecta Trioni* – cituojama Vergilijaus *G* III, 381
748 *Stirps invisa virum* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 293–294
750 *Atque hinc prima mali labes* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 97
751 *fiducia rerum* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 188

752–753 *Coeperat armipotens pressum obsidione MAgister / Pontificem Rigae veteris* – Kojelavičius-Vijūkas *FR* 37 rašo tai atsitikus 1556 m Oderbornas *Maskvos didžiojo kunigaikščio Ivano Vasiljevičiaus gyvenime* f K_2 verso ir tokiau išsamiai apibūdina Rygos arkivyskupo ir Livonijos ordino magistro konfliktą ir nurodo, kad prieš patekdamas į Vilhelmo fon Fiurstenbergo nelaisvę, arkivyskupas Vilhelmas išsiuntinejo pasiuntinius po Europą, prašydamas pagalbos prieš Livonijos ordino magistrą. Į šį prašymą atsiliepe Prūsijos kunigaikštis Albrechtas, kuris su karuomene įžygiavęs į Kuršą, ir Žygimantas Augustas, tolesnius įvykius su karuomene sekęs prie Lietuvos ir Livonijos sienos

757 *passum tot jam non digna* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 811

758 *orator super istis Lanscius* – Kasparo Lanskio pasiuntinystes pas Fiurstenbergą nemini nei apie įvykius Livonijoje labai gerai informuotas Oderbornas, nei Tilmannas Bredenbachas. Apie Lanskį ir jo nužudymą rašo Strijkovskis *Kron* 767 ir Kojelavičius-Vijūkas *FR* 37

761 *Fas omne abrumpit* – cituojama Vergilijaus *Aen* III, 55

762 *ut fama est* – cituojama Vergilijaus *Aen* VI, 14 *ferroque absumere* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IV, 601

763–764 *Voluitur hic tristi letho, pulchrosque per artus / It cruor, inque humeros cervix moribunda recumbit* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 433–434

767–768 *tum vero ardentius irae / Assurgunt Litavis* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 494

769 *Arma fremunt* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VII, 460, XI, 453

770 *Stant belli causae* – cituojama Vergilijaus *Aen* VII, 553

775 *Legato indicit, delecto ex ordine patrum* – Apie Žemaičių vyskupo Jono Domanovskio pasiuntinystę liudija Bredenbachas f 29 verso, Kojelavičius-Vijūkas *FR* 37 Strijkovskis *Kron* šią pasiuntinystę nutyli

778 *faxo* – Vergilijaus vartota archajine praes coni act forma, žr *Aen* IX, 154, XII, 316

780 *infandum* – Vergilijaus fraze, žr *G* I, 479, *Aen* I, 251 *magnas exarcit in iras* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 445

783–784 *digna atque indigna relatu / Vociferans* – cituojama Vergilijaus *Aen* IX, 595–596

785–786 *Villelmumne hominum quisquam, Diumque coegit / Bella sequi? aut*

hostem terrae se inferre Liuonae? – Imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 65–66.
792 *Nos aliquid contra fraudes coepisse nefandum est?* – Imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 84.
794 *Syluis te, Lituane, feras agitare putasti* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 685.
795 *Scilicet exitium terris immitis apertum* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 13; plg. dar *Radiv.* I, 601. *immitis* – klaida, turi būti *immittis*.
796 *Ignarus cui det praepes VICToria palmam* – imituojama Gnėjaus Matijaus (Gnaeus Mattius) eilutė, kurią cituoja Aulas Gelijus VII (vulgo VI), 6.
797–798 *sua cuique exorsa triumphos / Pernitiemque ferent* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 111–112.
799 *Et nostro saliet (sciat hoc) de vulnere sanguis* – plg. Senekos *Thyest.* 756. Vien kalbos ypatybių nepakaktų sieti šią vietą su Senekos tragedija *Tiestas*, jeigu ne paties Radvano pastaba paraštėje. Fiurstenbergas kalba apie saviškių kraują žodžiais, kuriais Pasiuntinys minėtoje tragedijoje pranešа apie Atrėjo įvykdytą piktadarystę (Tiesto sūnų nužudymą). Radvano pastaba paraštėje „Karaliai eina, kur jiems patinka" išreiškia vieną iš tragedijos temų, rutuliojamų, beje, Atrėjo monologuose: valdovui galima viskas. Taigi Radvanas, kurdamas Fiurstenbergo paveikslą, į magistro lūpas įdėjo žodžius žmogaus, kuris antikoje buvo tirono žmogžudžio pavyzdys.
800 *Nec timor ante tubam languentes occupat artus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 424.
802 *quo turbine tendat in hostem* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 917.
804 *Nec mortem horremus, Lituanum nec parcimus ulli* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 880.
807 *Nescius euenti tristis, sortisque futurae* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 501.
808 *fastigia summa* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* I, 342; II, 758.
810 *sedato corde* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XIII, 18.
811–812 *Heu stirpem invisam, et nobis per saecula gentem / Infensam, nostrisque bonis contraria corda.* – Imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 293–294.
822 *Pinguia culta* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* IV, 372; *Aen.* VIII, 63; X, 141.
823 *ducis et tu consipe munus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 519. Radvanas čia turbūt turi galvoje vadovavimą tai lietuvių kariuomenės daliai, su kuria Radvila Rudasis siaubė Livoniją. Žr. dar komentarą *Radiv.* I, 867–868.

826 *pars pedes ire parat, pars ardua campis* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 624
827–828 *gementem / Concutiens sonitu tellurem quadrupedanti* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 596
831–832 *Delphinum similes, qui per maria alta secundis / Ludentes glomerantur aquis, sub lumine Solis* – Imituojama Vergilijaus *Aen* V, 594–595
833–834 *acres / animos* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* XI, 800
836–837 *Omnes centenis ardentes millibus ibant / Posuoliam* – Kojelavičius-Vijūkas *FR* 38 nurodo, kad lietuvių karuomene ties Pasvalių įsikūre 1557 m Tokį pat kaip Radvanas lietuvių karuomenes skaičių nurodo Bredenbachas f 30 recto ir Strijkovskis *Kron* 767 Skaičius atrodo pernelyg didelis, arčiau teisybes turbūt yra tas, kurį Radvanas pažymejo parašteje, būtent 30 tūkstančių
837 *Martem cientes* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 766
838 *Parte alia* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 474, VIII, 433, 682, IX, 521 Bredenbachas f 30 verso nurodo, kad Fiurstenbergo karines pajegas sudare septyni tūkstančiai raitelių, keli tūkstančiai apginkluotų kaimiečių, šešios vokiečių pestininkų veliavos
841–842 *Commendatores densa inter tela feruntur, / Centauris similes grauibus* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 673–674
843–844 *in medio / Cernere erat* – Vergilijaus fraze, žr VIII 675–676
844–845 *cui lumina flammas / Clara vomunt* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 680–681
846–847 *Consequitur nimbus peditum, clypeata videres / Agmina densari campis* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 793–794
847 *feruere Marte* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VIII, 677–678
851 *Rhodopeiae arces* – Vergilijaus epitetas, žr *G* IV, 461
853 *saeuit Mars impius* – imituojama Vergilijaus *G* I, 511 Plg dar *Aen* VIII, 700
854 *Signa canit rupta gaudens DISCORDia palla* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 703
855 *Pater OMnipotens* – Vergilijaus epitetas, žr *G* II, 325, *Aen* I, 60, III, 251, IV, 25, VI, 592, VII, 141, 770, VIII, 398, X, 100, XI, 789–790, XII, 178 *iram inanem* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* X, 758
856–857 *atque pari binas libramine lances / Sustinet auratas* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 725–726

857 *aspera Fata* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VI, 882
861 *Conscius Aether* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* IV, 167
862 *at tu dictis GERmane maneres* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 643
864 *densas turmas* – Vergilijaus epitetas, žr *Cul* 248
866 *lamque acies utrique suas, stratesque cierent* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 829
867–868 *Ni tua mens superi monitu Radiuile parentis / Exoriens, mallet pulchros sine coede triumphos* – Kojelavičius-Vijūkas *FR* 38 nurodo, kad 1557 m lietuvių karuomenei išsidesčius stovykloje ties Pasvaliu, Žygimantas Augustas pasiunte Radvilą Rudąjį su dalimi karuomenes siaubti Livonijos Įsiveržęs Radvila plačiai sejęs siaubą ir niokojęs kraštą Tuo tarpu Radvano amžininkas Andrzejus Trzecieskis *S* I, 3, 82–84 (f B verso-Bij recto) pažymejo dvi Rudojo savybes Pasvalio akcijos metu gebejimą įtikineti ir karinius sugebejimus Žemaičių vyskupo Domanovskio biografas Józefas Jasnowskis *PSB* V, 298 nurodo būtent vyskupą dejus daug pastangų, kad nebūtų pralietas, kaip Radvanas rašo, krikščionių kraujas
870 *pectore ab imo* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 55
871 *cladesque ante ora recentes* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 233
875 *Obstupuit dubia turbatus imagine belli* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 665 Bredenbachas f 30 verso patvirtina Radvano žinią, kad aiški lietuvių karuomenes persvara paskatinusi Fiurstenbergą ginčą spręsti ne ginklu, o derybomis, galop pasibaigusiomis Livonijos ordino panaikinimu
878 *et tales effudit pectore voces* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 482
881–882 *O fortunatae gentes felicia regna / Quae vis impellit funesta arcessere bella?* – Imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 252–254
888 *lamque omnis filo pendebit terra Liuona* – imituojamas Enijus, kurį cituoja Makrobijus *Sat* I, 4 Plg dar Ovidijaus *Ex Ponto* IV, 3, 35
889 *melior sententia* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* II, 35
890–891 *At tu quid miseros in aperta pericula cives / Proicis* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 360- 361
891 *o fortuna animis elate MAGister* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 715
900 *Projice tela manu* – cituojama Vergilijaus *Aen* VI, 835
902 *gemitu consurrexere* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XII, 928
904 *Per Sventae ripas* – turbūt turima galvoje Žemaitijos Šventoji, ryšium su Prūsijos kunigaikščio Albrechto žygiu į Kuršą, žr dar komentarą *Radiv* I, 752–753

908 *aureo* – du skiemenys, plg. Vergilijaus *Aen.* X, 116.
911 *Insignes armis* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XI, 291. Plg. taip pat *Aen.* VI, 403; VII, 745.
912 *Ille humilis, supplexque* – cituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 930. *manus... inermes* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* I, 487.
913 *dextramque precantem* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 930.
914–915 *Equidem merui clarissime Regum, / Vtere sorte tua* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 931–932.
916 *accendere bella* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 804.
920 *Per si qua est quae restat adhuc clementia sancta* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 142–143.
923 *Mopsopii* – Vergilijus šio būdvardžio nevartojo, tačiau jis sutinkamas Ovidijaus ir Tibulo kūryboje, pvz., *Metam.* V, 661: *Mopsopius iuvenis* (apie Triptolemą); VI, 423: *Mopsopii muri* (apie Atėnus).
927–928 *hinc senibus narrabit gloria seclis / Virtutem, nomenque viri, laudesque perennes* – imituojama Vergilijaus *Ci.* 40–41.
929–930 *Consiliis attonsa tuis RADiuile Liuonum / Gloria* – imituojamas nežinomas poetas, kurį cituoja Ciceronas *Tusc.* V, 17.
930 *Doumantus et acer* – apie Utenos kunigaikštį Daumantą, jo kivirčus su didžiuoju kunigaikščiu Narimantu, o paskui ir Traideniu, apie gyvenimą Pskove ir mirtį plačiai rašo Strijkovskis *Kron.* 351, 354–356, 358–359, 360, 362–364.
932 *Nam quis inexhaustos sit par aequare labores* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 362.
935 *sanguineus Mars* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* XII, 332.
937 *sacrum caput* – Vergilijaus epitetas, žr. G IV, 319; *Ci.* 224.

ANTRA DALIS

1 *Magne Triumphe* – Vergilijaus epitetas, žr. *Cat.* IX, 3.
4 *Smyntheu* – graikiška voc. sg. lytis nuo prievardžio *Smíntheus* 'smintietis', kurį turėjo Apolonas. Prievardis atsiradęs ar nuo Smintės miesto Frigijoje, ar nuo sugraikinto mysiško žodžio *sminthos* 'pelė'. Vergilijus šio prievar-

džio nevartojo, žodis kelis kartus sutinkamas Ovidijaus kūriniuose, kartą – Homero *Iliadoje*

5 *Prolue defessum pectus Permesside lympha* – poetas prašo Apolono „apiplauti suglebusią krūtinę permesišku vandeniu", t y suteikti įkvepimą Permesas – upe Bojotijoje, pašvęsta Apolonui ir mūzoms

7 *Aspirate Helicone sacro, cantusque movete* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 641, X, 163

10 *Mollia compositae peragebant otia gentes* – imituojama Ovidijaus *Metam* I, 100

11 *Defunctae Litauum gravibus, bellique periclis* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 83 1557 m rugsejo 14 d Žygimantas Augustas ir Livonijos ordino magistras Fiurstenbergas Pasvalyje pasiraše sutartį, kuria buvo sudaryta LDK ir Livonijos ordino karine sąjunga prieš Maskvos Didžiąją Kunigaikštystę *Radviliados* pirmos dalies pabaigoje vaizduojama, kaip į Pasvalį žygiuoja karaliaus vedami lietuvių pulkai, pasiryžę užpulti Livoniją, jei magistras tučtuojau nepadarys Lietuvai nuolaidų

12 *A Moscho grauiora manent* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 84

13 *crudeli bello* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VIII, 146, XI, 535

14–17 *Sceptra dabat Moschis atrox Iuanus acerba* – ne mažiau įspūdingą Ivano IV Rūsčiojo charakteristiką pateike Oderbornas f D_6 recto-verso „Jis buvo savavališkas, negailestingas, sulaukęs, nuožmus, svetimo užemejas, godus pinigams, gobšus, žmonių rijikas, išdidus, išpuikęs, baugus prieiti, nemalonus susitikti, sunkus bendrauti, šiurkštus kalbetis, labai nervingas, irzlus, siaubingas, besikarščiuojantis, aistrų vergas, nesantūrus, nesaikingas, neišmintingas, nežmoniškas, neteisingas, neapdairus, priešiškas, nedoras, stokojantis sveiko proto, lengvabūdiškas, nepastovus, negeranoriškas, nemeilus, pasiduodantis nuotaikoms, nepataisomas, keikūnas, karų sukelejas, sunkaus būdo, įkyrus, nesusivaldantis, nepakenčiamas"

17 *diu talem populis auertite pestem* – imituojama Vergilijaus *Aen* III, 620

23–24 *Quid memorem insolitas coedes, et facta tyranni / Effera?* – Imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 483–484

26 *viduatas ciuibus urbes* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VIII, 571

31 *Nunc comes Aloidum, Stygis intestabilis umbra* – Ivanas IV Rūstusis mure netrukus po I ivonijos karo pabaigos, 1584 m kovo 28 d Aloejo sūnūs mulžinai Otas ir Efialtas nutare užkopti į dangų, ant Olimpo užvertę Osos ir Pelijo kalnus, tačiau buvo Apolono užmušti

32–33 *ut lamentabile regnum / Eruerent Moschi* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 4–5 Pasakodamas apie Livonijos nelaimes, Oderbornas f I, recto-verso atsidūsta „Aš drįsčiau netgi tvirtinti, kad po skaisčiausiąja saule nera kitos tokios šalies, kurią kada nors būtų prisleges šitoks visokių nelaimių kalnas"

36 *Irrumpunt Moschi numeroso milite* – Bredenbachas f 37 recto apie Livonijos karo pradžią taip pasakoja „1558 m , tuoj po Trijų Karalių, Maskvos didysis kunigaikštis tris šimtus tūkstančių kareivių surenka ir į Livoniją pasiunčia, kad ugnimi ir geležimi visą Tartu provinciją nusiaubtų" Ir šis, ir visi kiti autoriai, aprašę Livonijos karo pradžią, nemini jokių Maskvos kunigaikščio karinių veiksmų iki 1558 m Tuo tarpu Radvanas pastaboje parašteje pažymi, kad Maskvos kunigaikščio kariuomene Livoniją puolusi 1555 ir 1556 m

36–37 *flammae / Persimiles, segeti quae flatibus incidit Austri* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 304–305

40 *imperdita corpora* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* X, 430

41 *licentia ferri* – Lukano fraze, žr I, 8

42, 44 *Quis cladem vestram? quis funera dira, Liuones / / Explicet? aut possit lachrymis aequare dolores?*– Imituojama Vergilijaus *Aen* II, 361–362 Dauguma Radvano amžininkų, rašiusių apie Livonijos karą, pažymejo ypatingą Maskvos didžiojo kunigaikščio kariuomenes žiaurumą 1577 m ir veliau Bredenbachas f 37 verso – 38 recto liudija, kad maskviškiai nuo pat pirmų karo dienų pasižymejo neapsakomu žiaurumu

43 *furialia facta tyranni* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 483–484

48 (*nefas*) – cituojama Vergilijaus *Aen* VII, 73, 596, VIII, 688, X, 673 *tenerasque puellas* – Vergilijaus epitetas, žr *Ci* 485, *Copa* 33

51 *porrectum litus* – Ovidijaus epitetas, žr *Her* X, 93

52 *Quae regio in terris vestri non gnara doloris?*– Imituojama Vergilijaus *Aen* I, 460

53 *Abductosne colonos* – Vergilijaus epitetas, žr *G* I, 507

54 *Deletas acies* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* XI, 898

55 *Agmina bellantum juvenum, et sub Marte cadentum* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 410

60–66 *Addubitant quae prima gemant* – atrodo, kad šiam epizodui pamatą padejo tikras įvykis, apie kurį Radvanas užsimena šioje vietoje parašteje užrašytoje pastaboje ir kuris, beje, neminimas Strijkovskio ir Kojelavičiaus-Vijūko raštuose

62 *invisam lucem* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* IV, 631

64 *mortalibus aegris* – Vergilijaus epitetas, žr *G* I, 237, *Aen* II, 268, X, 274, XII, 850
65 *Quas etiam Phalaris, quas et Busiridis arae* – plg Ovidijaus *Trist* III, 11, 39–54 Akraganto tironas Falaridas, valdęs VI a pr Kr , garsejo tuo, kad nusikaltelius ir savo priešus gyvus degino varinıame jautyje Egipto faraonas Būsyridas aukodavęs dievams visus svetimšalius, kurie tik patekdavę Egiptan *Busiridis arae* – Vergilijaus fraze, žr *G* III, 5
67 *rorabant sanguine* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VIII, 645
68 *latos campos* – Vergilijaus epitetas, žr *G* I, 492, *Aen* VI, 887, X, 408, XI, 465
69 *Nec fuit indignum superis* – cituojama Vergilijaus *G* I, 491
73 *Forsitan et magni fuerint quae Fata Magistri* – trečiaisiasis Livonijos karo metais (1560 m rugpjūčio pabaigoje) Maskvos kariuomene užeme Viljandžio pilį Jos gynybai vadovavo Fiurstenbergas Jis buvo išvežtas į Maskvą pas Ivaną Rūstųjį Nikolajus Karamzinas *Rusijos valstybes istorijoje* pasakoja ta proga įdomų atsitikimą kai kunigaikščio tarnai Fiurstenbergą ir kitus belaisvius vedžiojo Maskvos gatvemis, rodydami juos maskviškiams ir sostines svečiams, žioplių minioje buvęs ir Kazanes valdovas Šisai priejęs prie kažkurio livoniečio, spjovęs šiam į veidą ir taręs „Taip jums, kvailiams, ir reikia! Tai jūs išmokete rusus valdyti ginklą mus pražudete ir patys liepto galą priejote!"
75 *sub leges misit* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IV, 231
76 *infando casu* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VIII, 578
77–78 *Nescio quae mentem turbauit mutilis Ate / Furstembergiadae* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 735–736 Ate – graikiškas vardas, nevartotas nei Vergilijaus, nei kitų romenų poetų, nelaimes, apakimo ar paklydimo personifikacija
84 *Canitiem immundo foedatus puluere prorsus* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 611
85 *patrius ortu* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* XI, 281
86 *Rhamnusia fallax* – deive Nemeside, jos šventykla buvo Ramunto mieste Atikoje Graikų mitologijoje Nemeside buvo likimo deive, baudusi žmones už išdidumą ir neteisybes
88 *tota regione* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 886
90 *Talis erat facies, cum flammis Pyrrhus obarmans* – Neoptolemas, arba Piras, buvo Achilo ir Deidamejos sūnus, pagal orakulo pranašystę be jo achajai negalejo pasiekti pergales, tad Odisejas jį atgabeno prie Trojos Būtent Neoptolemas užmuše senąjį Priamą ir drauge su kitas achajais numete

nuo degančios tvirtoves sienų Hektoro sūnų Astianaktą, kuris vienintelis pagal orakulo pranašystę galejo atkeršyti achajams
91 *Iliacae urbi* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VIII, 134
92 *turri ab alta* – Vergilijaus epitetas, žr *Ci* 192, *Aen* IV, 187, IX, 470, X, 121
93–94 *commisto pulvere coelum / Stare videbatur* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 407–408
94 *mortis imago* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* II, 369
95 *gemitu fremuerunt* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IV, 667–668
96 *syluaeque profundae* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VII, 515
97 *Mittuntur lecti primorum ex ordine ciues* – sunku tiksliai pasakyti, apie kokią pasiuntinystę Radvanas čia užsimena, nes nuo Livonijos karo pradžios Žygimanto Augusto rūmuose nuolat lankesi livoniečių delegacijos, prašydamos paramos Šiuose reikaluose ypač aktyvus buvo Livonijos ordino magistras Gotardas Ketleris 1559 m rugpjūčio 31 d ir rugsejo 15 d ir 1561 m lapkričio 28 d Vilniuje jis pasiraše sutartis, pagal kurias Livonijos Ordinas atiteko LDK globai ir nustojo egzistuoti Galimas daiktas, kad livoniečiai apsilanke pas Žygimantą Augustą po 1561 m birželio 5 d , kai Taliną ir visą Šiaures Livoniją užeme švedai
99 *O sate gente pia* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 36
100 *Venit poena ferox et ineluctabilis ira* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 324
102 *Auxilium praestas* – Plinijaus Vyresniojo epitetas, romenų poezijoje nevartotas Epitete klaida, turi būti *praestans nihil abfore crede* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VIII, 147
105 *Bella cient* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 541, VI, 828–829, XII, 158 *squalent mactatis arua colonis* – imituojama Vergilijaus *G* I, 507
107 *priscorum quondam decora alta parentum* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 448
108 *FVNDITVS occidimus* – cituojama Vergilijaus *Aen* XI, 413
109 *satis o luimus periura prisca* – imituojama Vergilijaus *G* I, 501–502 *periura* – klaida, turi būti *periuria*
110 *Eripe nos, Invicte, malis* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 365
110–111 *gentisque peremptae / Res tenues arce letho* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 690
115 *obnubit amictu* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XI, 77
117 *corde volutat* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IV, 533, plg taip pat *Aen* I, 50, VI, 185
121 *Nulla mora est* – cituojama Vergilijaus *Aen* II, 701 Radvanas neteisus,

taip vertindamas padėtį, nes lietuviai karo veiksmuose pradėjo dalyvauti nuo 1561 m. vasaros, kai į Livoniją įsiveržė dar švedai ir danai.

122 *sedit sententia pugnae* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 611.

123 *Ipsa FIDES bellum indicit* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 616.

123–124 *portasque morantes / Impulit ipsa manu* – cituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 620–621.

125 *Ite bonis auibus* – cituojama Ovidijaus *Metam.* XV, 640.

129 *Parcae sua stamina nentes* – imituojama Ovidijaus *Trist.* V, 3, 25–26. Pgl. dar *Metam.* VIII, 452–453.

131 *bello audacem populum* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IV, 615.

134 *TAVRVS erat magnis educta arx molibus* – Tarvastos (lot. *Taurus*, est. *Tarvastu*, dabar miestelis Viljandžio rajone Estijoje) pilis buvo Livonijos ir Maskvos Didžiosios Kunigaikštystės pasienio tvirtovė. Čia 1561 m. liepos mėn. nukreipė lietuvių kariuomenės smūgį Radvila Rudasis. Kariuomenė stokojo sunkiųjų apgulos pabūklų, tad Tarvastą Radvila paėmė tik pasikasęs po pilimi ir išsprogdinęs pamatus. Tarvastos apgultį mini taip pat rusų metraštis, t. 29, p. 296. Strijkovskis nurodo *Kron.* 769, kad iš Tarvastos Maskvos būriai dažnai puldinėdavo Livoniją.

136 *Huc acies Litaum magnis descendere campis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 450.

137 *premere ingenti obsidione* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 647.

138–139 *facta tyranni / Effera* – cituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 483–484.

139 *gentes... quietas* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* X, 71.

142 *hostem se inferre* – Vergilijaus frazė, *Aen.* X, 66.

145 *Non impune ferat* – imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 628. Plg. dar *Aen.* VI, 879.

146 *dirumque genus* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* IV, 246.

147–149 *Arcem hanc, ni fraenum accipiat, portasque recludat...*– imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 567–569.

150 *stellata jaspide claua* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 261.

151 *Idem omnes simul ardor habet* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 393. *sub moenia tendunt* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 541.

152 *urbem vel debellare superbam* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 853.

153 *si nulla via est* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 194 ir 367. *generosa occumbere morte* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 62.

154 *vastis oppugnant molibus arcem* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 439
158 *magnoque fragore* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VI, 587, 677
159–160 *it murmur et alte / Constrarunt terram concusso rudere muri* – imituojama Vergilijaus *Aen* IV, 443–444
161 *arduus aether* – Vergilijaus epitetas, žr *G* I, 324, *Aen* X, 102
162 *summa volvuntur ab arce* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 41
164 (*Horresco referens*) – cituojama Vergilijaus *Aen* II, 204
165 *Pater Enosigaeus* – romenų poetų nevartotas Poseidono vardas, sutinkamas Homero *Il* XIII, 43
171 *Atque aditus frustra per densa periculą quaerunt* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 58
172 *Sed non sub tanto cessabant cardine rerum* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 672
173 *Pectora morti deuota cruentae* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 712
174 *Omne genus contra telorum effundere certant* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 509–510
178 *Multa virum letho dant fortia corpora* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 328
179 *Demisere neci* – cituojama Vergilijaus *Aen* II, 85 *stantes pro turribus altis* – Vergilijaus fraze, *Aen* IX, 575
180–182 *Et quantum Latavi connixi viribus arcem / Expugnare manu* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 531–532
183 *Absumptae in Moschos vires* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 301
188 *Spartanisque dedit MESSENE obsessa nepotes* – nuo pat antikos dar vienas užtrukusio karo pavyzdys buvo trečiasis Mesenes karas (464–458 ar 455 pr Kr) Spartiečių anksčiau nukariautos Mesenes gyventojai sukilę dešimt metų sekmingai kariavo prieš Spartą ir jos gausius sąjungininkus Spartiečiams taip ir nepavyko pasiekti pergales prieš heilotus (taip buvo vadinami pusiau vergais paversti meseniečiai), tad jie turejo leisti meseniečiams pasitraukti į naują tevynę – Naupakto miestą ir jo apylinkes Vidurio Graikijoje
189 *Mene decet victum bello desistere coepto?* – Imituojama Vergilijaus *Aen* I, 37
190–191 *Ergo caput dirum strages impune cruentas / Ediderit?* – Imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 784–785
191 *vita spoliauerit* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 168
192 *tota mente petiui* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IV, 100
193 *Haec alternanti* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IV, 287

196–197 (*nam quid non mortalia pectora cogis, / Laudum sancta sitis?*)– Imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 56–57. Plg. dar *Aen.* IV, 412.
198 *Qua via nulla* – imituojama Vergilijaus frazė, žr. Quicherat, 948. *itum est in viscera terrae* – cituojama Ovidijaus *Metam.* I, 138.
199 *Turrifragoque uterum complerunt pulvere* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 20.
203–204 *Ora soli donec vasta convulsa ruina / Dissiluere* – imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 414, 416.
206–207 *nova res oblata timorem / Injicit inprimis oculis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 450–451.
208–209 *pressere ad pectore natos / Perculsae matres* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 518.
209–210 *tum foemineo ululatu / Omnia complerunt* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 395. Plg. dar *Aen.* IV, 667.
211 *nec jam sat mentis in armis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 314.
212 *Densa corona virum celsis pro turribus astant* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 677.
213 *Arrectis... hastis* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* IX, 465.
214 *cogit labor ultimus omnes* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 476.
218 *faciemque nouam ostendere laborum* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 103–104.
220 *Vna omnes fecere pedem* – cituojama Vergilijaus *Aen.* V, 830.
222 *Plurima perque vices inter se vulnere miscent* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 720. Plg. dar *Aen.* V, 433.
226 *bello dat signum buccina tristis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 474–475.
227 *roboant* – klaida, turi būti *roborant*.
228 *pugna aspera surgit* – cituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 667.
229 *Et magnis ardescunt animis discordibus irae* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 688.
230 *Dant strepitum flictu galeae* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 667.
231–232 *tum sanguine fervere late / Aspiceres* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 409–410.
233 *medio quo tunc ardente tumultu* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 225. Plg. dar *Aen.* VI, 857; IX, 397.
234–235 (*Non equidem magnos ausus, tuaque, optime, facta, / Non mortem, nec te juvenis memorande silebo*) – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 791, 793.

238 *Dant cuneum et rapida sub muros mole feruntur* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 575
239 *Multaque Moschorum demittunt corpora letho* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 662
240 *Quo nos, quo, juvenes, campo decet usque teneri?*– Imituojama Vergilijaus *Aen* V, 384
241 *adverso pectore* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* IX, 347, X, 571, XI, 370, XII, 950
242 *primis ardens in millibus* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 491
243 *Ense metit* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* X, 513 *Ense valido* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* X, 815
245–246 *acerba / Funera* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VI, 429
246–247 *uni / Vni, odiisque viro et magnis clamoribus instant* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 691–692
248 *Vltima iamque illi Parcae fila ultima ducunt* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 814–815
250 *sed non gladio vitam ille dedisset* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 704 Rotmistro Modževskio mirtį pamnejo taip pat Strijkovskis *Kron* 769
251 *chelydro* – Vergilijus šį graikiškos kilmes žodį (*chelydros*) kelis kartus savo kūriniuose pavartojo antikoje težinota reikšme, būtent žaltys, gyvate Radvanas chelidru vadina šaunamąjį ginklą (turbūt pistoletą)
252 *aspirat euntі* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* V, 607
253 *Moxque animae latebras, allapsa glande resolvit* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 601
256 *pollice messus* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XI, 68
258 *et dulcem posuit sub limine vitam* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 687
259–260 *Exanimem fidi comites in castra ferebant / Ductorem flentes heu magno vulnere victum* – Imituojama Vergilijaus *Aen* X, 841–842 Plg dar *Aen* IX, 451
261–262 *Tum Mars CLVCOVIO, charum sub pectore robur / Addidit, et stimulos ingentes suscitat armis* – Imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 717–718
263 *Irruit, et qua tela volant densissima fertur* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 555
264–265 *Non illum medias inter currentia turmas / Sistere tela valent* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 872–873
267 *Illicet obruitur* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* II, 424

270 *tenui liber discrimine lethi* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 511.
271 *Fortunati ambo* – cituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 446.
272 *Egregiis animis* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* XI, 24.
274–276 *Interea ad pictos adytus, delubraque diuum* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 479–481. Plg. dar *Aen.* XI, 481.
276 *thure vaporant* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XI, 481.
278 *perque Notos votum sparsere procellae* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 789.
279–281 *Sed Volminscus eques* – rotmistro Jono Valminskio raitelių ataką, privertusią Tarvastos gynėjus kapituliuoti, mini ir Strijkovskis *Kron.* 769.
280 *eximiis juvenum comitatus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 48.
282 *Me duce, me* – cituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 260.
289 *summa et dominantur in arce* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 327.
290 *Hic vero vasto miscentur moenia luctu* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 298.
291 *infundnntur* – klaida, turi būti *infunduntur*.
292–293 *Illa dies victis Moschis, extremaque TAVRo / Lux fuit* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 759.
294 *abstulit ensis* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 294.
295–296 *en quo Discordia demens / CHRistiadas egit furiis?*– Imituojama Vergilijaus *E* I, 71–72.
297 *sub Marte cadamus* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 410.
299 *O nimium* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* V, 870.
300 *lacrymabile bellum* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VII, 604.
302 *tepidusque cruor* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VI, 248; VIII, 106.
303 *camposque nitentes* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VI, 677.
304 *potorque Borysthenis* – Boristenis – kitas, dar antikos geografų vartotas, Dnepro vardas.
305 *bellis aspera* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 291.
306 *Chrononis alumni* – Chronas – kitas, dar antikoje vartotas, Nemuno vardas.
308 *Quique colunt Sveonum terram, Angermanica saxa* – sveonai – *lot.* švedų vardas; Angermanų uolos – taip Radvanas turbūt vadina Angermanlandą (vieną iš Švedijos sričių su sostine – Herniosando miestu – Baltijos jūros pakrantėje).
309 *magnam pervertit opum vim* – cituojama Cicerono *De div.* II, 56.
312–313 *fons hinc atque illa malorum / Caussa fuit Litavis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 169–170.

314 *sata crimina belli* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VII, 339
315 *Excitique animis in mutua funera reges* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 642 *mutua funera* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* X, 755–756
316 *Horrida tempestas utrinque effusa cucurrit* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 222–223
317 *Atque recentatis caluerunt caedibus agri* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 195–196
318–319 *velivolantibus /Navibus* – Ciceronо fraze, žr *De div* I, 31 *Auster / imbricitor* – imituojama Enijaus fraze, minima Makrobijaus *Sat* I, 17
319 *portis apertis* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VIII, 585
320–321 *ventorumque omnia Ponto / Praelia concurrunt* – imituojama Vergilijaus *G* I, 318
321 *nimbisque nigrantibus* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* IV, 120
323–324 *saeua licentia Ponti / Perfurit* – imituojama Ovidijaus *Metam* I, 309
326 *Haurit corda pavor* – cituojama Vergilijaus *G* III, 105–106 *mentemque expectorat omnem* – imituojamas Enijus, kurį cituoja Ciceronas *Tusc* IV, 8
329 *Non aliter* – Vergilijaus fraze, žr *G* I, 201, IV, 176, *Aen* IV, 669, X, 410, XII, 723
333 *immissis habenis* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* V, 662
335 *Fas mistum atque nefas* – imituojama Vergilijaus G I, 505 *euersaque saecula* – Vergilijaus epitetas, žr *G* I, 500
337 *ruptis legibus* – Vergilijaus fraze, žr *G* I, 510
338 *Innumerae scelerum facies* – imituojama Vergilijaus *G* I, 506 *Radiv* II, 338–340 vardijami Nesantarves „vaikai" Gedulas, Šelsmas, Vylius, Alkulys, Aistra ir Sopulys,– primena šalia Orko namų gyvenančias Raudas, Sielvartus, Ligas ir kitus Vergilijaus pavaizduoto požemių pasaulio įnamius, žr *Aen* VI, 274–281
339 *malesuada Fames* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VI, 276
342 *dicita Fama* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VIII, 132
345 *fortia facta* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* I, 641, X, 369
346 *Exoritur moestus nemorosa per avia luctus* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 765 *moestus luctus* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* XI, 38
347 *pignora chara* – Vergilijaus fraze, žr *E* VIII, 92
352 *lachrymasue dedit* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IV, 370, IX, 292–293
354 *Ac velut* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 707, X, 707, 803, XI, 809, XII, 365, 521, 684, 715, 908

359 *et inhorruit armos* – cituojama Vergilijaus *Aen* X, 711
366 *calidosque trarum concipit aestus* – imituojama Vergilijaus *Aen* IV, 564
367 *Nec iam se capit* – cituojama Vergilijaus *Aen* VII, 466 *furiata mente* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* II, 407, 588
370 *Pestis acerba suis* – imituojama Vergilijaus G III, 419
370–371 *Pro Iuppiter, ibit hic ergo / Impune? et nostras Radivilus verterit arces?* – Imituojama Vergilijaus *Aen* IV, 590–591
373–374 *sin fulmine ad umbras / Mox adigar* – imituojama Vergilijaus *Aen* IV, 25
377–378 *longos flammarum spargite tractus / Per Litavos* – imituojama Vergilijaus *G* I, 366–367
379 *Illo quaeretur generosa Livonia pacto* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 80
380 *Nec mora* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* V, 368, plg dar *G* III, 110, *Aen* XIII, 553 *tussa capessunt* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 77 Livonijos kare maskviškių karjuomene iš pradžių išbandydavo, kokio pajegumo priešininkų karines pajegos ir kaip jie pasirengę atremti intervenciją Todel Maskvos karjuomene iš pradžių užpuldavo pasienio srities ir netrukus kaudamasi grįždavo atgal susiruošti lemiamam puolimui Taip buvo elgtasi 1558 m , kai Ivano IV pulkai nuniokojo Tartu vyskupystę, taip atsitiko 1562 m rudenį, kai Maskvos karjuomene, vadovaujama Kurbskio, netiketai užpuole LDK pasienio srities (Vitebską, Dambrovną, Oršą, Kopysį, Šklovą) ir, žiauriai jas nusiaubusi, grįžo į savo stovyklas
382 *Riphaeasque acies ducunt in Littava regna* – Nuo Herodoto antikoje žinomus Ripajų, ar Rifajų, kalnus paminejo Klaudijus Ptolemajas Sarmatijos aprašyme Maciejus iš Mechovo f D recto visai teisingai nurode, kad nei Donas, nei Dauguva, nei Volga neišteka iš nesamų Ripajų ar Hiperborejų kalnų Vis delto XVI a istoriografijoje Ripajų vardas dažnai sutinkamas juo būdavo vadinamos menkai europiečiams pažįstamos Maskvos valstybes rytų ir šiaures rytų sritys
384 *peragant* – klaida, turi būti *peragrant*
385–394 *Hic ubi Dombraunae arx* – pirmąjį Livonijos karo metais maskviškių antpuolį prieš LDK Strijkovskis aprašo *Kron* 769–770
385–386 *Olgerdoniaeque Vitebae, / Despectant geminae* – Vitebske buvo dvi pilys aukštutine ir žemutine Strijkovskis *Kron* 424 mini, kad dar Algirdas aukštutinę pilį aptvere mūro sienomis su bokštais ir pasistatydino joje rūmus Dvi pilis Strijkovskis mini dar vienoje vietoje, prisimindamas tarnybos Vitebske metus, žr *Kron* 503

387–388 *Et campos* – 1514 m rugsejo 8 d netoli Oršos plytinčiuose laukuose prie Krapivenkos upes LDK didžiojo etmono Ostrogiškio vadovaujamų 30 tūkst lietuvių ir lenkų visiškai sumuše 80 tūkst Maskvos kunigaikščio kariuomenę. Mūšio lauke krito apie 30 tūkst maskviškių, 5000 karių su vadu Ivanu Čeliadninu pateko į nelaisvę

389 *fluvio cognomine dictam* – imituojama Vergilijaus *Aen* III, 702

390 *semirutis cui pendent moenia muris* – imituojama Lukano I, 24

395 *pervenit ad aures* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* II, 81

399 *in hoc mora nulla* – imituojama Vergilijaus *E* III, 52

400–401 *Finitimas validis stipatus millibus oras / Agmen agit celerans* – Maskvos kariuomenei užpuolus Vitebską, Dambrovną, Oršą, Kopysį, Šklovą, Radvila Rudasis su kariuomene nuskubejo atremti priešo Maskviškiams pasitraukus anksčiau, Rudasis pasiunte dalį kariuomenes niokoti Smolensko apylinkių. Apie tai žr taip pat Strijkovskio *Kron* 770

401 *Agmen agit* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XII, 457 Plg dar *Aen* VII, 707, 804, XI, 433

403 *terga dedere* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 686 Plg dar *G* IV, 85, *Aen* IX, 794–795, X, 365, XII, 463, 645, 738

405 *Quid faciat?* – Cituojama Vergilijaus *Aen* IX, 399.

408 *dictum probat exitus ingens* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 523

411 *More furentis aquae* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 603–604 *sata laeta* – Vergilijaus epitetas, žr *G* I, 325

412 *Aggeribus ruptis* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* II, 496 *torrenti unda* – Vergilijaus epitetas, žr *G* II, 451

415 *trepidas* – Radvanas klaidų atitaisyme šį žodį ištaise į *pauidas*

416 *colles clamore resultant* – cituojama Vergilijaus *Aen* V, 150

418 *diuersa in parte* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 691, XI, 203

420 *Non mihi si centum linguae, si ferrea vox sit* – imituojama Vergilijaus *G* II, 43–44, *Aen* VI, 625–626

422 *Mars armipotens* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* IX, 717

428 *ingenti mole* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* V, 118, 223, VI, 232

430 *immensas urbes* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VII, 377

432 *Iamque exercentur vastis incudibus enses* – imituojama Vergilijaus *G* II, 540 Plg dar *Aen* VII, 629–630

433 *subiguntque leues in cote sagittas* – imituojama Vergilijaus *Aen*. VII, 627

434 *Martia jam sonitu conspirant cornua tristi.*– Imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 615.

435 *Venit ab... finibus* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 719.

437 *Quique colunt Solonan* – Solionaja – upelė, tekanti netoli Staraja Rusos miesto. XV–XVIII a. Staraja Rusa garsėjo druskos gavyba. Solioną, arba Solionąją (Slona), mini Strijkovskis *O pocz.* 151.

440 *gens aspera bello* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 730.

444–445 *Conueniut magno numero, namque inde ducentis / Millibus obscuram glomerabant pulvere nubem* – Oderbornas f. L_6 verso pažymi, kad Maskvos kariuomenėje buvo beveik 300 tūkst. žmonių. Tokį pat kaip Radvanas skaičių (200 tūkst. raitelių, 80 tūkst. pėstininkų, 200 pabūklų) nurodo Strijkovskis *Kron.* 770. Mūsų dienų istorikai nurodo, kad Ivano Rūsčiojo kariuomenę sudarė 50–60 tūkst. vyrų.

445 *obscuram glomerabant pulvere nubem* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 33.

452–453 *aut formicae farra tumultu / Invasere, niger populus, sub cespite molli* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 402–405.

456 *Excidium praesens tibi magne Polotte vehentes.*– Amžininkams nebuvo paslaptis, ko siekė Ivanas Rūstusis, puldamas Polocką. Oderbornas f. L_6 recto rašo: „Šį miestą užimti Ivanas Vasiljevičius ypač troško: mat jį labiausiai traukė miesto padėtis, garsas, srities platybė, turtingumas (kad jo kariuomenė be jokio nuostolio jo valdoms galetų būti išmaitinama bei išlaikoma), patogumas (numatant vėliau karo veiksmus perkelti į Lietuvos gilumą) ir kitos ypatybės, leidusios iš Polocko lengviau ir patogiau vadovauti karui".

457 *Vrbs antiqua* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 12; II, 363.

458 *tum colle nitet fundata vetusto* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 478.

460 *Diues opum* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 22. *dum fata sinebant* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 651. Plg. dar *Aen.* XI, 701.

461–462 *Huic tum florenti Moschus, dum foedera fingit, / Improuisus adest* – tai atsitiko 1562 m. gruodžio pabaigoje. Didvyriška Polocko gynyba truko 1563 m. sausio – vasario mėn. Vasario 15 d. Polocko įgula kapituliavo.

462 *Improuisus adest* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IX, 49.

466 *Nec requies* – Vergilijaus frazė, žr. *G* II, 516; *Aen.* V, 458; XII, 553. *sine fine ruebat* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 771.

474–475 *nec enim fera flamma quieuit, / Donec collapsi cineres* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 226.
476 *magnis... viribus* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 474.
478 *deductae montibus orni* – imituojama Vergilijaus *E* VI, 71.
481 *Objectu laterum* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 160.
482–483 *Litavis per chara cucurrit / Ossa tremor* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 54–55.
483 *sternuntur corda pauore* – Vergilijaus frazė, žr. *G* I, 330–331.
484 *portas... patentes* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* IX, 693; XI, 879. Plg. dar *Aen.* II, 266.
485 *spissa corona* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* IX, 508–509.
486 *Non ego te tacitum juvenis fortissime mittam* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 841. Plg. dar *Aen.* X, 793.
494 *aditu lato* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VI, 43.
496 *Pars reserare iubent arcem...*– imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 584. *tendere contra* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* V, 27; IX, 377, 768, 795.
497 *laudis amorem* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* V, 394; VII, 496; *Ci.* 1.
499 *Emicat hic* – cituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 728.
500 *Quis metus o socii?* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 732.
504 *State viri* – cituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 376.
504–506 *per vos et fortia facta parentum, / Per Ducis Augusti nomen, per si quid honoris / Debetis patriae, nunc oro astendite robur.*– Imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 369–372.
507 *En quid inaudaces geritis tela irrita?* – Imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 735.
510 *Sic ait* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 142, 464; II, 296; III, 189; IV, 641, 704; V, 365; IX, 303, 759; X, 473; XI, 29, 520; XII, 622.
511 *pariter... ruunt* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XI, 673. Plg. dar *Aen.* IX, 182.
511–512 *cuneisque coactis / Agglomerant* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 457–458.
512 *ardentque mori pro moenibus altis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 895.
513–517 *Acer Holubicius, Corsacorumque juventus...*– tuos pačius Polocko gynėjus išvardijo Strijkovskis *Kron.* 770.
517 *mortem cupidus pro laude pacisci* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 49. Plg. dar *Aen.* V, 230.
519 *in medias mortes pro libertate ruebant* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 648.

520 *Haud multi numero, sed belli nodus* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 754 *belli nodus* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 428
523 *strictis mucronibus* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* II, 449, XII, 663
525 *sternitque virum vir* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 632
527 *late sternunt* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 517
531–532 *Pars in praecipites fossas, Dunaeque fluenta / Voluitur* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 888–889
535 *pulchrum laeti Paeana canentes* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 657
537 *sera crepuscula* – Ovidijaus fraze, žr *Metam* I, 219
538 *Postera lux* – Vergilijaus fraze, žr *Ci* 349
540 *sub moenibus altis?* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* IX, 805
542 *Nunc nunc jam saeuo gliscit violentia Moscho* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 9
543–544 *totoque furentis ab ore / Scintillae absistunt* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 101–102
545 *sacrum fregisset fuste Nicolam* – Greičiausiai čia Radvanas pateikia vieną iš baisių pasakojimų apie Ivaną Rūstųjį, gyvavusių amžininkų lūpose ir nepatekusių į istorijas Šv Mikalojus, IV a Myros Mažojoje Azijoje vyskupas, yra vienas iš labiausiai garbinamų Rytų Bažnyčios šventųjų, vaikų, jaunuolių, pirklių ir jūrininkų globėjas, Graikijos, Sicilijos ir Rusijos patronas Maskvos valdovas, lazda tvatinantis švento Mikalojaus atvaizdą, turėjo kelti didelį pasibaisėjimą Europos skaitytojui, kuris tuo metu nemažai žinojo apie pravoslavų tikėjimą Oderbornas f E_5 recto–verso rašo, kad Maskvos valstybėje žmones ypač gerbia šv Mikalojų, Dievo Motiną Mariją, pranašą Eliją ir šv Joną Krikštytoją F X_4 recto tas pats autorius nurodo, kad šv Mikalojų garbinęs Ivanas IV Rūstusis
550–551 *ignem / aeternum* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* II, 297
551–552 *Regnis penetralia nostris / Te numerosa manent* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 71
556 *O MOSCHI semper inertes* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 732 Reinholdas Heidensteinas *Comm* 31–32 taip apibūdina Ivano IV valdinius „O dėl šios tautos papročių, tai tu, skaitytojau, galetum pastebėti ne tik jos ištikimybę valdovui, bet ir ištvermę vargams, badmiriavimui ir kitiems sunkumams, kuriuos ji ištveria su didžiausia kantrybe, o taipogi panieką pačiai mirčiai O šiaip žmones yra linkę į geidulius, pamegę ne tik meiles

malonumus su moterimis (del šios priežasties jie veda pilnametystes nesulaukusias mergaites), bet ir pasimylėjimus su berniukais Iš prigimties maskviškiai yra melagiai, jų sukčiausias būdas pasižymi ydingu polinkiu klastoms ir apgaulei, ateityje jų būdas galetų palinkti prie dailiųjų menų, jei tik kas nors maskviškius prie jų įpratintų"

557 *maleforte genus* – Ovidijaus fraze, žr *Fast* III, 102 *copia fandi* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 520, XI, 248, 378

558 *Ventosa in lingua* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XI, 390

559 *At Mars in pedibus* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 389–390

561 *At non in Bacchum segnes* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 736

563 *aduertite mentem* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VIII, 440, plg dar *Aen* V, 304

566 *duros labores* – Vergilijaus epitetas, žr *G* II, 412, IV, 114, *Aen* VI, 437, VII, 291, 380, *Ci* 291

568 *nunc est viribus usus* – cituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 441

569 *Huic aliud mercedis erit* – cituojama Vergilijaus *E* VI, 26

571 *opus magnum sub corde mouebat* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 45

572 *felix operum* – Vergilijaus fraze, žr *G* I, 277

572–573 *fomenta / Curarum* – Horacijaus fraze, žr *Epist* III, 26

575 *turbatus pectora* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VIII, 29

576 *Quamvis densa videt populis horrentia castra* – nuo 1562 m vasaros Radvila Rudasis buvo Minske Sutelkęs apie 5000 vyrų, jis nesiryžo pulti Polocką apgulusios Ivano Rūsčiojo kariuomenes, o veike Polocko apylinkese, puldinedamas ir naikindamas atskirus maskviškių dalinius ir saugodamas kelią į Vilnių

579–580 *ab antro / Exilit Hircano* – Hirkanija – sritis Juodosios jūros pietrytineje pakranteje

581 *laudis Amor* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* V, 394 Plg dar *G* III, 112 Klaidų atitaisyme žodis *laudis* pakeistas *famae*

583 *Alter Nicoleos RADIVILI nominis heros* – Mikalojus Radvila Juodasis (1515–1565), valstybes ir reformacijos veikejas, nuo 1551 m Vilniaus vaivada, kartu su Riduoju ir abiem Chodkevičiais tomis dienomis organizavo LDK gynimą nuo Ivano Rūsčiojo kariuomenes

584 *rumore secundo* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VIII, 90

588–589 *Ille etiam Rigam Litavis, gentique propinquae / Consilio iunxit te Dux Gottarde volentem* – Radvanas nera tikslus nurodydamas, kad Radvila

Juodasis prijungė Rygą prie LDK. 1561 lapkričio 28 d. Vilniaus sutartimi buvo panaikintas Livonijos ordinas. Uždauguvis autonominėmis teisėmis prijungtas prie LDK, paskutinis Livonijos ordino magistras Ketleris tapo Kuršo kunigaikščiu, o Kuršo kunigaikštystė leno teisėmis buvo prijungta prie LDK. Rygos miesto delegacija, siekusi, kad Ryga priklausytų Lenkijai, šios sutarties savo priesaika nepatvirtino. Visų minimų įvykių *spiritus movens* buvo Radvila Juodasis.

589 *te Dux Gottarde volentem* – čia minimas paskutinis Livonijos Ordino magistras Gotardas Ketleris (1517–1587).

590 *At properata virum suscepit regia coeli* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 210–211. Radvila Juodasis mirė 1565 m. gegužės 28 d. Lukiškėse.

591 *Et jam perpetui miratur limen Olympi* – imituojama Vergilijaus *E* V, 56.

592–593 *lata... / Moenia* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VI, 549.

594–595 *Nec supplementum legionibus additur vllum, / Et frustra tua cura fuit Radivile* – panašiai padėtį vertina Strijkovskis *Kron.* 770.

596–597 *ferro / Compescis* – Vergilijaus frazė, žr. *G* III, 468.

599 *non aequis... viribus* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 218.

601 *muros circumsonat* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 474.

602 *Nulla datur requies belli* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 600.

605 *molles* – klaidų atitaisyme ištaisyta į *moles*.

606 *nec cum lux alma resurgit* – imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 311.

607 *Atlantaeo... de gurgite* – Stacijaus epitetas, žr. *Achil.* I, 223.

608 *Sol ruit* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* III, 508. *nox intempesta* – Vergilijaus frazė, žr. *G* I, 247; *Aen.* III, 587; XII, 846.

610 *noctesque, diesque* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 556.

613 *tedis fumantibus* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VII, 457.

616–617 *nam qua densissimus vndam / Fumus agit, quae Vulcano pars aestuat* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 257–258.

620 *fidens animi* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 61. Klaidų atitaisyme *animi* ištaisyta į *animis*.

622 *Olli mors infensa caput circumvolat alis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 866.

623–624 *dumque mares animos in Martia bella / Fervidus exacuit* – imituojama Horacijaus *De arte poet.* 402–403.

624 *solus magni agminis instar* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 707.

625 *Fortia voce monens opponere pectora rebus* – imituojama Horacijaus *Serm* II, 136

630–632 *Namque tibi duro transfixit turbine pectus* – lygiai taip rotmistro Grigo Golubickio murtą aprašo Strijkovskis *Kron* 770

631 *exitium praesens* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XII, 760–761

632 *juvenile caput* – Ovidijaus epitetas, žr Quicherat, 633 *sparsumque cerebrum* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* V, 413

633–634 *Occidis armatae quem non potuere phalanges / Sternere* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 544–545

635 *Sanguineosque vomis rivos de pectore toto* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 668, žr dar *Aen* IX, 414

637 *cui plures annos rata vita maneret* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 629

638 *Indole digna* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* X, 826

639 *Felix, o nimium felix* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IV, 656

642–643 *Te nemorum Nymphae, vitreique fluenta Rubonis, / Te liquidi raucis amnes fleuere querelis* – Imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 759–760

644 *Consurgunt gemitu comites* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 928

644-645 *pectora palmis / Planxerunt* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 481

645 *concussa tumultu* – Lukano fraze, žr I, 303–304

647 *in corpore vires* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* V, 396, 475

648 *Verchliniusque mori vellet pro limite primo* – Strijkovskis *Kron* 770–771 pažymi, kad Albertas Vežchleiskis, lenkų kareiviai ir Polocko bajorai narsiai atmušinejo maskviškių atakas net ir tuo metu, kai Stanislovas Davaina buvo pradejęs deretis su Ivanu IV del pasidavimo sąlygų *pro limite primo* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* II, 469, 485, XI, 423

649 *Deficit ingenti princeps Dovoyna timore* – be kitų priežasčių, Polocko žlugimą leme Davainos nutarimas iš apgultos tvirtoves išvarytį valstiečius, kurie joje pasislepe, artinantis Maskvos kariuomenei Išvarytį valstiečiai maskviškiams, pradejusiems stigti maisto, nurode, kur lietuviai laike paslepę grūdų atsargas Tuo tarpu Jonas Glebavičius ragino Davainą leisti valstiečius apginkluoti, kad padetų įgulai ginti Polocką Istoriografine tradicija taip pat tvirtina, kad Glebavičius vienintelis ryžtingai priešinosi vaivados nutarimui atiduoti Polocką Ivanui Rūsčiajam

650 *Mavorte secundo* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* X, 21–22, XI, 899, XII, 497

651 *nec respirare sinebat* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 813

652 *portas pandere* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 584.
653 *Tum vero exoritur Dunae per littora fletus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 765.
654 *Linquentum patrios fines, dulcesque penates* – imituojama Vergilijaus *E* I, 3.
655–657 *Ducuntur primi proceres, equitesque Polotto* – Strijkovskis *Kron.* 771 rašo, kad į nelaisvę buvo išvaryti: vaivada Davaina su žmona, Glebavičius, Nemiros, Hesmanai, Korsakai ir daug kitų bajorų. Heidensteino *Comm.* 71 liudijimu vaivados žmona Maskvos nelaisvėje pasimirusi, o patį Davainą Žygimantas Augustas išpirkęs už kelis tūkstančius auksinų.
656 *miseri cives* – Vergilijaus epitetas, žr. *E* I, 71–72; *Aen.* II, 42; XI, 119, 360.
662 *evinctas arcebant vincula palmas* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 406.
663 *lamque propinquabat* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 730; V, 159; IX, 371; XI, 621.
665 *salvete penates* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VII, 121.
667 *sacra numina testor* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 201.
669 *Libavitue et Fidem* – klaidų atitaisyme išbrauktas hegzametrą griaunantis *et*.
673 *tuisque animam hanc amittere telis?* – Imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 408–409.
675–676 *galaeque virum per laevia murmur / Saxa cient* – imituojama Vergilijaus *G* I, 109–110. *galaeque* – klaidų atitaisyme ištaisyta į *galeaeque*.
676–677 *Martis / Indomiti* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* II, 440.
680 *Talia voce refert* – cituojama Vergilijaus *Aen.* I, 94, 208.
685 *culmine summo* – Vergilijaus frazė, žr. *G* I, 402; *Aen.* VII, 512.
691–692 *EN NOVA progenies coelo manare profundo / Incipiet Chrisostephanos Magnusque Bathorheus.* – Imituojama Vergilijaus *E* IV, 7. Čia minimas Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Steponas Batoras (1533–1586), pergalingai užbaigęs Livonijos karą.
693–694 *et secli nascitur ordo / Aureus* – imituojama Vergilijaus *E* IV, 5.
695 *ostendent fata* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 869.
697 *Sistet res lapsas* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 857–858. *spoliis insignis ab hoste* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 855.
698 *captas vrbes* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* II, 507, 643. *Diumque Polottum* – Steponas Batoras Polocką Lietuvai sugrąžino 1579 m. kampanijos metu.
699 *Sarmatiamque tua victor formidine solvet* – imituojama Vergilijaus E IV, 14.

700–701 *Interea largas Radivilo sanguine poenas / Persolves* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 422–423
702–703 *nigris foecunda venenis / Alecto* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 341 *nigris venenis* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* IV, 514
706–707 *Haec apprime nefas, et noxia bella, dolosque / Callet* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 325–326
707 *et innumeris foedissima pullulat hydris* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 329
708 *Gorgoneisque caput vallat torquata colubris* – imituojama Ovidijaus *Her* II, 119
711-712 *Mille adjtus scelerum, millena piacula nouit, / Mille mali stimulos* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 337–338
712 *et fulguris ocyor alis* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 319
717 *et tempus nacta nocendi* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VII, 511
719 *Aera per liquidum* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 202
720 *enauit ad Arctos* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 16
721 *Et summo Kitai strident in culmine sedit* – del frazes *summo in culmine* žr komentarą *Radiv* II, 685 Kitajus, arba Kitaigorodas,– prie Kremliaus buvęs Maskvos rajonas su Raudonąja aikšte, tuo vardu vadintas nuo XVI a Kitajų juose aukšti mūrai su septyniolika bokštų, iš kurių šeši buvo su vartais Šiame rajone stovejo kai kurie prikazai, Romanovų ir kitų bojarinų rūmai, muitine, spaustuve ir namai, kuriuose apsistodavo užsienio delegacijos
724–732 *Exin Moschorum in penetralia celsa tyranni / Intrat* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 341–353
729–731 *Fit torquis rutilans, quem Vlodimirus ab hoste / Detraxit spolium* – Vladimiras Monomachas (1053–1125) buvo Kijevo didysis kunigaikštis (nuo 1113 m), prievardį gavęs pagerbiant motinos tevą, Bizantijos imperatorių Konstantiną Monomachą Radvanas, pasakodamas apie Ivano Rūsčiojo regalijų kilmę, seka Strijkovskiu Iš tikrųjų tariamos Monomacho regalijos, kuriomis per karūnaciją būdavo papuošiami Maskvos valdovai, yra mažiausiai porą šimtmečių jaunesnes už laikus, kada gyveno didysis kunigaikštis Vladimiras, o legenda apie jų priklausymą Monomachui atsirado dar velniau Dabar linkstama manyti, kad ji buvo sukurta tuo metu, kai Ivanas Rūstusis vainikavosi „visos Rusios caru" Netrukus ši legenda pateko į Europos XVI a antros puses istoriografiją (Strijkovskis

Kron. 211, remdamasis Sigismundu von Herbersteinu, pasakoja, kaip Vladimiras Monomachas, Rusios vienytojas bei stiprintojas, įveikęs dvikovoje Kafos valdytoją, nuėmęs nuo jo aukso grandinę, papuoštą brangiaisiais akmenimis, ir priduria, kad ta grandinė per vainikavimo iškilmes uždedama naujam Maskvos kunigaikščiui.) Vadinamoji Monomacho kepurė ir kitos carų regalijos datuojamos XIV–XV a. (už šias žinias dėkoju Sankt Peterburgo Ermitažo darbuotojui Olegui Joanisianui).

734 *bellum poscat* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 583–584.

735 *multos... per annos* – Vergilijaus frazė, žr. *G* II, 208; IV, 280; *Aen.* I, 31; II, 363, 715; VII, 60; IX, 85.

736 *Exercere velint odiis genus omne, dolisque* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 622–623.

737 *armis concurrant protinus arma* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 293.

741 *Mille viis* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* V, 590. *nec modus adsit* – imituojama Vergilijaus *E* II, 68.

742 *acuitque furores* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VII, 406.

744–747 *Olli mox praeceps insania Martis inarsit...* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 460–462.

748 *Sanguineam torquens aciem* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 643. *suscitat iras* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 263.

749 *turba Diania* – Ovidijaus epitetas, žr. *Fast.* V, 141.

754 *micat auribus...* – Vergilijaus frazė, žr. *G* III, 84.

755 *tenues... auras* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* II, 791; IV, 278; V, 861; VII, 646; IX, 658.

756–757 *patenti / ...campo* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* IV, 153–154; V, 552.

759 *in bella ruebat* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IX, 182.

760 *acerba tuens* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IX, 794.

764 *Terribiles rerum formae* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 277.

766 *invito... numine* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 31.

767 *pestis acerba suorum* – imituojama Vergilijaus *G* III, 419.

768 *Nec multum* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 434. *resides populos* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VII, 693.

775 *Parte alia* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 474; VIII, 433, 682; IX, 521; XII, 346. Žr. taip pat *Radiv.* II, 782; III, 158.

778 *Hippoboton* – graikiškos kilmės gen. pl. forma nuo *hippobotos* 'penintis arklius; turtingas arklių'. Būdvardis plačiau vartotas epinėje graikų poezijoje (pvz., Homėro *Od.* IV, 606; *Il.* II, 287) ir tragedijoje (pvz., Euripido *Andr.* 1229; *Supp.* 365), juo neretai apibūdindavo vietoves.

781 *versicoloribus armis* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 181.

786–787 *Parte alia triginta equitum, pedimtumque Polotto / Millia ducebat sub Evanscia Soyscius arva* – tą patį skaičių nurodo Strijkovskis *Kron.* 771. Bredenbachas f. 50 verso rašo, kad Piotras Šuiskis iš Polocko iššygiavo 1564 m. sausio 23 d. „Vitebsko vaivadienės pilies link". Pasak jo, Šuiskio korpusą sudarę 20 tūkst. rinktinių karių, daugiausia šauliai.

788 *ferrugine clarus* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IX, 582; XI, 772.

788–789 *auro / Intertexta* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 167.

790–791 *At non Lituanae defendere cuspidis ictum / Sic valuit* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 756–757.

793 *Xerampelino uibrantia fuco* – būdvardis *xerampelinus* vynuogienojo nukritusių sausų lapų spalvos (tamsiai raudonas)' kartą pavartotas Juvenalio VI, 519. Kserampelinomis senovėje taip pat buvo vadinami tamsiai raudoni drabužiai.

794 *lugubre rubent* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 273. *rubent... colore* – Vergilijaus frazė, žr. *G* IV, 306.

795 *Sarranoque nitent* – Saras – finikiečių miesto Tiro senasis pavadinimas. Saro spalva – finikiečių audinių, garsėjusių visame antikos pasaulyje, spalva.

798 *horrida bella* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VI, 86; VII, 41.

800 *casu... concussus acerbo* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* V, 700.

801 *Nocte, dieque animum nunc huc nunc dividit illuc* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 285.

802 *Et nunquam anfixeras curas requiete relaxat* – imituojama Cicerono *De div.* I, 13.

803–804 *publica... / Commoda* – Horacijaus epitetas, žr. *Epist.* II, 3.

805 *Quo res summa loco* – cituojama Vergilijaus *Aen.* II, 322.

807 *Bellum atrox cives dira cum gente gerendum* – imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 235.

812–813 *per ego has lacrymas, patriamque cadentem / Oro* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 314, 319.

814 *Assensere omnes* – cituojama Vergilijaus *Aen* II, 130
815 *bello spectata juventus* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 151
817 *conferre manum* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 44, 690, X, 876, XI, 283, XII, 345, 480, 678 *decernere ferro* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XI, 218, XII, 282, 695
818 *Flos Litauum, roburque virum* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 500
819 *Martemque fatigant* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VII, 582
820 *dolor ipse viros incendit in hostem* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 398
822 *ostentans artemque* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* V, 521
823 *Pars clypeos terget* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 626
824 *galeas comantes* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* II, 391–392
825 *accuuntque leves in cote sagittas* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 627 Plg dar *Radiv* II, 433 *accuunt* – klaida, turi būti *acuunt*
827 *Arte laboratas* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 639 Čia paminetu elektru antikoje vadino baltąjį auksą – aukso ir sidabro lydinį
829 *qui cursu provocet auras* – imituojama Vergilijaus *G* III, 193–194
830 *volvat sub naribus ignem* – imituojama Vergilijaus *G* III, 85
831 *lituosque pati* – Vergilijaus fraze, žr *G* III, 183
832 *Et propere injiciunt in equos sua corpora saltu* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 287–288
833 *Castigantque moras* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IV, 407
834–835 *tubarum / fracti sonitus* – Vergilijaus fraze, žr *G* IV, 72
835 *simul ipsa vocat res* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 320
836 *celerant iter* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 656, VIII, 90 Bredenbachas f 50 verso rašo, kad LDK karuomene, vadovaujama Radvilos Rudojo, tuo metu buvusi Lukomlyje netoli Čiašnikų, kur laukusi į pagalbą skubančių lenkų dalinių
837 *Concursusque virum, fremitusque ardescit equorum* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 607
838–839 *exercitus acer, / Dives equis, dives turmis florentibus auro* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 25–26
841 *quo sospite* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VIII, 470
843, 845 *Te Duce* – Vergilijaus fraze, žr *E* IV, 13, *Aen* VI, 59
846–847 *Dacosque erepta bilingues / Signa reposcemus* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 606

850–851 *superstes / Fama* – Ovidijaus frazė, žr. Quicherat, 1179.
854 *tela inimica* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VIII, 117; XI, 809.

TREČIA DALIS

1 *magno nunc ore sonandum* – cituojama Vergilijaus *G* III, 294.
2 *Si quid Hyanthei latices, et In Aones almae* – hiantai ir aonai – senųjų Bojotijos gyventojų pavadinimai. Radvanas čia kreipiasi į teikusius įkvėpimą šventuosius Hipokrėnės vandenis, srūvančius Helikono kalnuose Bojotijoje.
4 *Augur Delphusie* – poetas kreipiasi į Apoloną.
7 *orsa referte* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VII, 435–436; XI, 124.
8–9 *fortesque evolvite mecum / Lituoidas* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 528.
9 *quibus illa viris tum floruit ora* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 643–644.
10 *in praelia saeua* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XI, 727.
11 *Musae Cyrrhea theatra colentes* – poetas kreipiasi į Delfų mūzas. Kira – Delfų uostas Kriso įlankoje.
12 *virum* – greičiausiai šį žodį klaidų atitaisyme Radvanas taiso į virûm, t. y. pažymi, kad šioje eilutėje pavartotas gen. pl.
13 *Chodchevicio de sanguine creti* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 191. Plg. dar *Aen.* II, 74; III, 608; XI, 393–394.
14–15 *fama et praestantibus armis / Insignes* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 745. Plg. dar *Aen.* XI, 291. Antrasis iš minimų čia Chodkevičių, Jonas, buvo pirmojo, Grigo, brolėnas.
17–18 *Agmen agunt late fulgens horrentibus hastis, / Atque acie densos* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 178.
18 *ipsi magni agminis instar* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 707.
19–20 *Ceu duo Nubigenae quando Rhetusque, Pholusque, / Monte ruunt* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 674–677. Tie patys kentaurai minimi Vergilijaus *G* II, 456.
23–24 *fortia bello / Pectora...* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 150–151.
25 *animo exultans* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 386; XI, 491.
26 *aere ciebat* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 165.

30 *Falcatos enses* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VII, 732
31 *Instrumenta necis* – Ovidijaus fraze, žr *Metam* III, 698
33 *Legatus varius instigat vocibus alas* – Imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 730
35 *fulgebat in armis* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 826, XI, 769
38 *insignibus armis* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* X, 170, 539
42 *Nec mihi Sangusco praestans indictus abibis* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 733
47 *acerrimus armis* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 176, XII, 226
49 *de more suo* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 318, III 65, 369, IV, 57, V, 96, VI, 39, VII, 357, VIII, 344, 577, X, 832, XI, 35, 142
50 *volucrique sagitta* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* V, 242, XI, 858, XIII, 415
51 *lecti juvenes* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VIII, 179
55 *sanguine cretus* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* II, 74, III, 608, IV, 191
57 *et flammea crura reponit* – Imituojama Vergilijaus *G* III, 76
60 *Pulvereamque nubem* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VIII, 593
66 *Direxere acies* – situojama Vergilijaus *Aen* VII, 523
69 *fortibus ausis* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 281
70 *ingentes acervos* – Vergilijaus epitetas, žr *G* I, 185, *Aen* IV, 402, X, 245, 509, XI, 207
72 *Cuius olorinae surgunt in vertice pennae* – situojama Vergilijaus *Aen* X, 187
73 *in utrumque paratus* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* II, 61
74 *Agmina extrema coercet* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 27
75 *Experta belli juvenum comitante caterva* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 40, 370, V, 76 Plg dar *Aen* X, 173
76 *Quis sonat ex humeris corytus, et horrifer arcus* – imituojama Vergilijaus *Aen* IV, 149 Plg dar *Aen* X, 168–169
78–88 *Hos INTER medius RADIVILUS vertitur* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 783–792
79 *belli summae* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* X, 70, XII, 572
86 *Solis inardescit radius* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VIII, 623
87 *laevem clypeum* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VII, 626, 789 *series longissima rerum* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 641
88 *Auro insignibat* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VII, 790
89–195 *Illic res Latavas, antiquorumque triumphos / Cernere erat* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 626–728

90 *Cernere erat* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 596, VIII, 676, taip pat *Radiv* III, 135

90–91 *veluti per Balthica dorsa, LIBONIS / Contigit ambifluae Plotellae classis arenam* – Radvilai Rudajam ir jo sūnui Radvilai Perkūnui dedikuotoje trečioje *Kronikos* knygoje Strijkovskis aprašo, kaip į Lietuvą atvyko Publijaus Libono vedamu romenai Nežinia, kodel šioje vietoje minimu Plateliai Strijkovskis nurodo romenus išsikelus Baltijos pakranteje ir įkūrus Libą prie to paties pavadinimo upes Tuo tarpu epitetas *ambiflua Plotella* ('iš abiejų pusių skalaujamu Plateliai') rodytų, kad romenai išsikele vietoveje, panašioje į Kuršių Neriją

92 *Non sine mente Dei* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 56

93 *multum terra jactatus, et alto* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 3

94 *stabula alta ferarum* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 179

95 *ITALUM manus emicat* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 5

97–98 *Aedificantque NOVAM ROMAM* – tai plačiai aprašo Strijkovskis *Kron* 74–75

100 *Insignes lituo* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 167

101–103 *Quos inter bis sex radius clarabat in alto / Vertice MINDOCVS* – Strijkovskis *Kron* 328–329 pamini, kad 1252 m Mindaugas apsikrikštijo ir buvo karūnuotas „pirmuoju ir paskutiniuoju Lietuvos karaliumi" Žr dar komentarą *Radiv* I, 86–87 *bis sex radius* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XII, 163

103–104 *geminasque tremenda tributa sagittas / Fortem ERDIVILLVM Scythico misisse tyranno* – Totorių chanas Kaidanas, sužinojęs, kad nusiaubtose Rusios žemese įsikūre kažkoks kunigaikštis Erdvilas, atsiuntęs pas jį į Naugarduką duokles rinkejus Vietoj duokles chano pasiuntiniai gavo nunešti totoriui dvi streles Chanas su kariuomene patraukęs nubausti įžūlaus lietuvio, bet buvęs sumuštas Apie tai žr Strijkovskio *Kron* 269–270

105–108 *Nec procul aspiceres truncatos membra Scytharum / Legatos* – Naugarduko kunigaikštis Skirmantas irgi sulaukęs duokles rinkejų, pasiųstų chano Balaklajaus Kunigaikštis totoriams įsakęs nukapoti lūpas, nosis ir ausis ir tokius išsiuntęs namo 1221 m prie Kaidanovo įvykęs mūšis, kuriame totoriai buvę sumušti jungtines lietuvių bei Rusios kunigaikščių kariuomenes Apie tai žr Strijkovskio *Kron* 280–281

107 *subito hinc consurgere bellum* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 637

108 *rubefactos sanguine* – Ovidijaus fraze, žr *Metam* XIII, 394 Plg dar *Metam* VIII, 383, XII, 382

109–110 *Et rapidum VITENEM, Lesconis Marte revictum...*– Strijkovskis *Kron.* 366–367 aprašo, kaip 1283 m. į Sandomežą įsiveržęs Vytenis, kaip plėšęs, deginęs ir žudęs vargšus krikščionis ir kaip paskui buvęs skaudžiai sumuštas Lešeko Juodojo.

111–112 *At Litavus miles captos immitis agebat / Viginti juvenes...*– šį faktą mini Strijkovskis *Kron.* 372.

113–114 *Hic choreae, cantusque vigent...*– Strijkovskis ne vienoje vietoje mini senovės lietuvius ypatingomis progomis giedojus pagoniškas giesmes, cituoja žodžius „lado, lado". Su tokiomis giesmėmis Kernavės gyventojai sutikę Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu išrinktą Vaišelgą, žr. *Kron.* 338; iš Kijevo grįžtantį Gediminą, žr. *Kron.* 396; su triumfu iš Maskvos parvygiuojantį Algirdą, žr. *Kron.* 423; „lado, lado" lietuviai giedojo ir pasitikdami su pergale iš Lenkijos grįžtantį Jogailą, žr. *Kron.* 470.

115–120 *Antyge in extrema colles...*– legendą apie geležinį vilką Strijkovskis pasakoja *Kron.* 397–400. *Antyge* – graikiškas žodis, nevartotas romėnų klasikinėje poezijoje. Tokia pačia kaip čia reikšme šį žodį vartoja Homėras *Il.* VI, 118.

121–123 *quam maxima Vilna / Opprobrio quondam fuit, et magaria, nunc jam / Vrbibus aequauit Lituana potentia magnis.*– Beveik tais pačiais žodžiais Vilnių senovėje ir savo laikais apibūdina Strijkovskis *Kron.* 399. *Opprobrio... fuit* – Ovidijaus frazė, žr. Quicherat, 819.

124–125 *Lituanine / Aldonis* – sulotynintų lietuviškių vardų su graikiškomis priesagomis nom. sg. Lenkijos karaliaus Vladislovo I Uolektinio sūnaus Kazimiero ir Aldonos Gediminaitės vestuves veik tais pačiais žodžiais aprašo Strijkovskis *Kron.* 405.

126 *Flos veterum, roburque virum* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 500.

127–128 *tegmen torquens immane bisontis / Terribili ravum seta* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 666–667.

129 *agmine denso* – Vergilijaus fraze, žr. *Aen.* II, 450; IX, 788; XII, 442.

132–133 *paribus sine fine regendas / Auspiciis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 102–103.

133 *adamas fatorum lege tenebat.*– Imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 819.

134 *pacem aeternam pactis florere hymeneis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 99.

135 *tota superi quod mente petebant.*– Imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 100.

136 *Sint Litavi, atque decus... perenne* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 826–

827. *pro majestate* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 820.
139 *eant super aethera fama.*– Imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 379.
140 *vastabat milite campos* – imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 400. 1326 m. Lenkijos karalius Vladislovas I Uolektinis paprašęs Gedimino paramos sumanytam žygiui į Brandenburgą. Gediminas jam pasiuntęs 1200 raitelių. Šį įvykį plačiai aprašo Strijkovskis *Kron.* 405–406.
141 *densa volumina fumi.*– Imituojama Ovidijaus *Metam.* XIII, 601.
144–145 *Et quam per Litavos saeuis effusa Borussis / Tempestas jerit campos* – imituojama Vergilijaus Aen. VII, 222–223. 1343 m. Kryžiuočių ordino magistras Henrikas Dusmeris surengęs labai nesėkmingą žygį į Lietuvą. Į talką kryžiuočiui atvykęs Vengrijos karalius Liudvikas, Čekijos karalius Jonas, pastarojo sūnus – Moravijos markgrafas Karolis, daugybė kunigaikščių, grafų bei riterių iš Vokietijos, Danijos, Prancūzijos, Anglijos, Nyderlandų. Žinodami apie rengiamą žygį, Algirdas ir Kęstutis žmones ir turtą paslėpę pilyse, giriose ir kitose sunkiai prieinamose vietose; ko negalėjo paslėpti – sudegino. Kai kryžiuočių kariuomenė pajudėjo į Lietuvą, Algirdas su dalimi Lietuvos kariuomenės įsiveržė į Livoniją, o Kęstutis – į Sembą. Neradę Lietuvoje, su kuo kautis ir ką plėšti, kryžininkai ilgainiui ėmė kristi nuo ligų ir bado. Abu karaliai ir kiti kilmingieji ėmę prikaišioti Dusmeriui, kam šis neparengęs žygio. Kryžiuočių ordino magistras dar didesnių užsipuolimų sulaukė, kai grįžęs rado nusiaubtą Prūsiją. Apie tai rašo Strijkovskis *Kron.* 431–432.
149 (*Aurea caesaries ollis*) – cituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 659.
149–150 *Germania bellum / Tota movet Litavae genti* – imituojama Vergilijaus *G* I, 509.
150 *Rhenusque tricornis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 727.
155-156 *Hos indignantum similes, simulesque furentum / Aspiceres...*– imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 649–650.
158–162 *Parte alia Moscho vivas in fomite flammas / Olgerdus mittebat...*– Maskvos didysis kunigaikštis Dmitrijus Šemiaka pasiuntęs žygūnus pas Algirdą, kad šie praneštų lietuviui apie kitais metais būsiantį Maskvos žygį prieš Lietuvą. Algirdas sulaikęs žygūnus, surinkęs kariuomenę ir pats per Velykas pasirodęs prie Maskvos sienų. Tada Lietuvos didysis kunigaikštis ir taręs Dmitrijui: „Dabar pats matai, didysis kunigaikšti Dmitrijau, katras iš mūsų anksčiau į karą stoja!"– ir smeigęs ietimi į

Maskvos sieną. Apie tai pasakoja Strijkovskis *Kron.* 421–423. *in fomite flammas* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 176.

161–162 *QVIS MATVTINVS AD ARMA / SVRGIT?*– Labai panašius žodžius Algirdas taria Šemiakai Strijkovskio *Kron.* 421.

163–169 *Ecce lagello potens, et libertatis alumni...*– Žalgirio mūšį eilėmis Strijkovskis apdainuoja *Kron.* 521–532.

165 *telorum densissimus imber inundat.*– Imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 284. Žr. dar *G* I, 333; Radvano *Radiv.* III, 186.

167 *manu valida* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XI, 552; XII, 98.

169 *Vitam exhalabat* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 562.

170–171 *Hinc Tamerlanas acies incurrit ouantes / Vittoudus* – Strijkovskis *Kron.* 506–511 eilėmis apdainuoja didžiojo kunigaikščio Vytauto pergales ir pralaimėjimus kovose su totoriais.

172–179 *Ecce nitent vario conviva longa paratu / Luciciis campis...*– 1429 m. Lucke įvykusį Europos monarchų suvažiavimą Strijkovskis aprašo *Kron.* 559–560, pažymėdamas: „Po to Vytautas svečius su didžiulėmis išlaidomis bei neapsakomais ištekliais gausiai vaišino, gausumą papildydamas savo tarnų veiklumu. Visi metraštininkai sutinka, kad pokylio būta ir didžiulio, ir įspūdingo pagal svečius, o kiekvieną dieną būdavo išgeriama po septynis šimtus statinių midaus, neskaitant vyno, malvazijos, alaus ir kitų gėrimų; būdavo suvalgoma po septynis šimtus jaučių ir telyčių, po keturiolika šimtų avių, po šimtą stumbrų, briedžių ir šernų, neskaitant kitų reikalingų virtuvei prieskonių, įvairių kitokių dalykų ir išlaidų, o iš viso anas suvažiavimas Lucke truko septynias savaites".

176 *Adventusque virum* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XI, 607.

176–177 *concentibus aurae / Mulcentur* – imituojama Ovidijaus *Fast.* I, 155.

177 (*nequeunt expleri lumina visu*) – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 265–266. Plg. dar *Aen.* I, 713; VIII, 617–618.

178 *Coede tepebat humus* – cituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 196.

180–181 *Hic quoque belligeram manus informaverat Holham / Passeribus tribus arcem debellasse potentem* – keršydama dregovičiams už kunigaikščio Igorio mirtį, jo našlė Olga su kariuomene apgulė dregovičių sostinę Iskorostenį. Apgula trukusi ilgai. Galop kunigaikštienė užėmusi tvirtovę klasta. Ji pareiškusi apgultiesiems, kad pasitrauks, jei gaus išpirkos iš kiekvienos šeimos po tris balandžius arba žvirblius. Gautiems paukščiams

ji parišusi degłus ir juos paleidusi; balandžiai tūpę kiekvienas į savo karvelidę, mieste kilęs gaisras, o apgultieji puolę gesinti ugnies. Tuo tarpu Olgos kariuomenė puolusi Iskorostenį, užėmusi pilį, likusius gyvus iššudžiusi ar išskandinusi, o dregovičių žemę prijungusi prie Kijevo. Apie tai rašo Strijkovskis *Kron.* 124. Ši legenda buvo mėgstama XVI a. istoriografijoje: panašų jos variantą papasakojo Herbersteinas *Comm.* 6.

182–185 *Et Svantoslavum...*– šį atsitikimą lygiai taip pat nušviečia Strijkovskis *Kron.* 127–129. 972 m. kautynėse prie Dorostolio Bizantijos imperatorius Jonas Cimischijus susirėmė su Olgos sūnumi Sviatoslavu. Sviatoslavo kariuomenė atlaikė bizantiečių puolimą narsumu, sukėlusiu pagarbą ir stebėjimąsi Bizantijoje ir kaimyniniuose kraštuose. Tais pačiais metais buvo sudaryta nepuolimo sutartis, ir Cimischijus leido Sviatoslavui su likusia kariuomene pasitraukti. Pagrindinę kariuomenės dalį paleidęs į Kijevą, Sviatoslavas liko su nedideliu kareivių būriu. 973 m. netoli Dnepro slenksčių jis buvo apsuptas pečenegų ir žuvo. Strijkovskis pečenegus vadina giminiška lietuviams gentimi, o jų vadą, vardu *Kures*,– tikru lietuviu.

186–187 *Ecce Zavichostum...*– 1384 m. Jogaila su Lietuvos kariuomene puolęs Mozūriją. Vienas jo bajoras, vardu Radvila, sekmingai persikelęs per Vyslą, privertęs gynybinius griovius medžių, paskui su savo vyrais kopęs ant Zavichosto sienų, mėtęs pagalius į vidų ir padegęs. Taip Zavichostas buvęs užimtas. Apie tai rašo Strijkovskis *Kron.* 469–470.

188–190 *Haec inter vix iam fluctus Cropienna trahebat...*– beveik tokiais pačiais žodžiais apie Krapivenką rašo Strijkovskis *Kron.* 745, apdainuodamas 1514 m. rugsėjo 8 d. įvykusias Oršos kautynes.

190 *Compedibus vincti* – frazė, vartota Horacijaus, žr. *Epist.* I, 3, 3 ir Tibulo, žr. II, 6, 25.

191 *Qualis inardescit radiis cum Lucifer* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 622–623.

193 *renidenti... ore* – Ovidijaus frazė, žr. *Metam.* VIII, 197.

194 *Convestitque suo... nitore.*– Imituojama Lukrecijaus II, 148. *terrarum anfracta* – Atijaus, kurį cituoja Nonas (Nonnos) III, 16, frazė; žr. Quicherat, 74.

195 *Tali se claro Radivilus tegmine clepit.*– Imituojama Senekos *H. Fur.* 799; plg. Quicherat, 228.

196 *HVIC ABRAMOVICIVS fidissimus ibat Achates* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 158–159. Žr. dar *Aen.* VIII, 586. Įdomu, kad Radvanas čia mini Joną Abramavičių, o ne Kristupą Radvilą Perkūną, kuris, sprendžiant iš Bredenbacho f. 52 recto, irgi dalyvavo Ulos kautynėse.

197 *Perpetuo affixus lateri* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 160–161.

197–198 *variosque serebant / Sermones* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 160.

198–199 *hunc ipse sibi Radivilus amicum / Delegit, pacisque bonae, bellique ministrum* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 657–658.

201 *nulli virtute secundus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 441.

203 *qua proxima meta viarum* – cituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 594.

204 *Compositi in turmas* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XI, 599.

207 *Tum pulsu concussa pedum sonat undique tellus...* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 722. Plg. dar *Aen.* XII, 445.

208–210 *Inarime veluti gemuit pulsata tremendis / Fulminibus...* – Radvanas lietuvių kariuomenės keliamą triukšmą lygina su Jupiterio daužoma Inarimės sala, kurią mini Vergilijus *Aen.* IX, 716. Pasak legendų, Gajos ir Tartaro sūnus Tifoėjas sukilo prieš Dzeusą. Olimpo valdovas nugalėjo Tifoėją ir prispaudė jį Etnos ugnikalniu. Mitologijoje Tifoėjas simbolizuoja nežabotą gamtos jėgą; jis yra siejamas visupirm su ugnikalniais, tad, be Etnos, Tifoėjo buveinėmis buvo laikomos ir kitos vietovės, kuriose būta ugnikalnių. Inarimė (dabar Ischija) – sala netoli Kampanijos pakrantės.

211–212 *At virides Nymphae blandissima numina sylvis / Hinc atque hinc pariter glomerantur* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 499–450.

212–213 *invia... / Lustra* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* IV, 151. *Rubonidės* – Dauguvos upės nimfos.

214 *Flagrantesque virum vultus nimis admirantur.* – Imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 710.

215 *Miratur nemus insvetum, ripaeque silentes...* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 91–92.

216 *Quam sese ore ferant, quam pulchro lumine et ore.* – Imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 11.

217 *ardentque tuendo* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 713.

221 *Omne nemus* – Vergilijaus epitetas, žr. *E* VI, 11; V, 149; VII, 514–515; VIII, 305.

222 *Sole lacessitus* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VII, 527. *diverberat auras* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* V, 503.

223–224 *Cum subitum, augurioque omen mirabile corda / Addidit...*– imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 522–523.

224 *melius rebus confidere* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 452.

225 *per ingentes sylvas* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* IV, 273; *Aen.* VII, 676.

225–226 *exercitum omnis / Dum ruit* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 122–123.

226–227 *ecce manus vinctum post terga trahebant / Exploratorem, juvenes* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 57–58.

229 *arrectisque fremens cervicibus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 496.

232 *sacrum laeti Paeana canebant* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 657.

236 *reposcere poenas* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 139; VI, 530.

237 *Pollutae pacis* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VII, 467.

238 *curant et equos, et corpora* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 607.

239 *Vertitur interea coelum* – cituojama Vergilijaus *Aen.* II, 250.

240–241 *et decedentia certis / Tempora momentis* – Horacijaus frazė, žr. *Epist.* I, 6, 3–4.

244 *jucunda oblivia vitae* – Horacijaus frazė žr., *Serm.* II, 6, 62.

245 *pictae volucres* – Vergilijaus frazė, žr. *G* III, 243; *Aen.* IV, 525.

246 *curarum... fomenta* – Horacijaus frazė, žr. *Epist.* I, 3, 26.

247 *seramque dabas per membra quietam* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 30. *quietam* – klaida, turi būti *quietem*.

248 *Sub... tegmine coeli* – Lukrecijaus frazė, žr. I, 988.

250–251 *Cum facies... / Elisiis visa est campis delapsa Vitoudi* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 722.

250 *sine corpore vita* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 292.

251 *Elisiis... campis* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* I, 38.

252–253 *onustus / Almannis spoliis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 289.

254 *Cum subito tales Radivilo effundere voces* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 723.

255 *fortuna indigna* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XI, 108.

258 *damnis contraria fata rependens* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 239.

259–260 *Quae sine fine meis, sine meta et tempore sceptra / Annuerant* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 278–279.

260–261 *hoc occasus trıstemque ruınam / Solabar Lıtauum* – ımıtuojama Vergılıjaus *Aen* I, 238–239
261–264 *fore post voluentıbus annıs / Hunc populum late Regem* – ımıtuojama Vergılıjaus *Aen* I, 234–236
265 *Et ferrent Lıtauum sublımıa nomen ın astra* – Imıtuojama Vergılıjaus *E* IX, 27, 29
266–267 *Nunc haud antıquae laudıs mıhı fama sub ımos / Pervenıt manes* – ımıtuojama Vergılıjaus *Aen* IV, 387
269 *Mıthrıdataeumque pelorum* – čıa turbūt turımas galvoje Kerčes kyšulys Kryme Peloru antikoje buvo vadınamas kyšulys Sıcılıjoje, veliau šis vardas tapo bendrınıu žodžiu
270 *exıguıs equıtare per agros* – Imıtuojama Horacıjaus fraze, žr Quicherat,
427 *exıguıs* – šią klaidą Radvanas klaidų atıtaısyme ištaise į *exıguos*
271 *sumus bellando vulnera passı* – ımıtuojama Vergılıjaus *Aen* VI, 660, VII, 182
275–276 *Narımuntıus / eques* – t y Vytis Strıjkovskıs *Kron* 364 rašo, kad Traıdenıo sūnus Lauras, nugalėjęs kunıgaikštį Daumantą, pasiūle susırınkusıems į Kernavę lietuvių didikams didžiuoju kunigaikščiu išsırınktı Vytenį, sakydamas „Mano dede Narımantas savo herbe turejo šarvuotą raıtelį, kurıs reiškıa tevynes gyneją Lietuva iš visų pusių apsupta priešų, tad reıkıa, kad jos valdovu būtų išrınktas vyras, pasiruošęs apgıntı tevynę kardu, kaıp kad herbe esantıs Vytis"
281 *fama sublımıa sydera adıvit* – Imıtuojama Vergılıjaus *Aen* IV, 322
283 *egregias dısjecımus arces* – Imıtuojama Vergılıjaus *Aen* VIII, 290
284–285 *Pro tunıcıs alıquot, totıdemque securıbus olım / Gessımus ın Moschos ıngentıa bella* – Vytautas prımena 1406 m įvykius Strıjkovskıs *Kron* 515–516 eilemis aprašo, kaıp maskviškıai pasienyje apıplešę lietuvius atemę du kırvıu ır trıs sermegas, ır kaıp dıdysıs kunıgaikštıs Vytautas karu užgriuvęs Maskvos valdovą, keršydamas už savųjų skriaudą
285 *ıngentıa bella* – Vergılıjaus epıtetas, žr *G* II, 279, *Aen* I, 263
285–286 *nec unquam / DESIDIA ın bellum me dıstulıt IMPROBA SIREN* – Imıtuojama Horacıjaus *Serm* II, 3, 14–15
288 *Nec vos accendıt vel laus, vel dedecus ıngens* – Imıtuojama Vergılıjaus *Aen* IV, 232
289–290 *AT TV SPES Lıtauum, lux o fidıssıma nostrı / Imperı* – ımıtuojama Vergılıjaus *Aen* II, 281

290–291 *qui res fluxas, sublapsaque prompte / Restituis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 846. *res fluxas* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 88.
294 *Et reor, et si quid certi mens augurat, opto.*– Cituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 273.
295 *Crastina lux cernet Moschorum funera campo.*– Imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 244–245.
296 *O mihi quam blande, quam molliter ossa quiescant* – imituojama Vergilijaus *E* X, 33.
298 *egregiasque animas* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XI, 24.
303 *His incendebat dictis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 719.
304 *nox intempesta* – Vergilijaus frazė, žr. *G* I, 247; *Aen.* III, 587.
306 *Fundebat voces* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XI, 482.
307 *Annua conficiens labentia lumina caelo* – imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 515.
308 *Aeterno torques nutu fulgentia signa* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 269.
310 *Halmyraque... vada* – Homero epitetas, žr. *Od.* IV, 511 ir toliau. *juraque... silentium* – Ovidijaus frazė, žr. *Metam.* XIII, 25.
314 *arcere periclis* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 73.
316 *totumque Parens tremefecit Olympum* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 106.
318 *aethere summo* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 223.
319–320 *jamque novo Sole irrorabat Eous / Aethereo e nimbo terras, camposque virentes.*– Imituojama Vergilijaus *G* I, 288.
320 *Aethereo e nimbo* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VIII, 608.
324–325 *tuta tenebant / Castra loco* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 603–604.
325 *pictis... in armis* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 588.
326 *Hostis adest: eja* – cituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 38.
326–327 *quod saepe petistis, / Quod votis optastis adest* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 259.
328–330 *nunc fortia quisque parentum / Facta refer* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 280–282.
330 *nunc viribus usus* – cituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 441.
332 *ferit aurea sydera clamor* – cituojama Vergilijaus *Aen.* II, 488.
334 *Vmbrantur montes* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* III, 508. Ulos mūšis įvyko sausio 26 d. vakare. Apie tai rašo Strijkovskis *Kron.* 771; Bredenbachas f. 51 verso liudija, kad lietuviai, išnirę iš girios ir sustoję į gretas, pirmieji užgriuvo Maskvos kariuomenę.

336 *Ecquis erit mecum, socii, qui primus in hostem* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 51
337 *credere campo* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 42
338–339 *ingruit imber / Ferreus* – cituojama Vergilijaus *Aen* XII, 284
340 *adverso agmine* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* II, 727
341–342 *Adductisque simul protendunt pectore dextris / Fraxineas hastas* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 605–606 *Fraxineas hastas* – Ovidijaus epitetas, žr *Metam* V, 9, XII, 369
342–343 *medius in millibus alti / Ductores volitant* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 125–126
343 *ZACHARINUS* – kunigaikštį Ivaną Zacharyną tarp žuvusių Ulos mūšyje mini Strijkovskis *Kron* 772 Rusų metraščių t 29 nemininas
343–344 *et acer OSIPVS, / BYCOVIVS pinis patrius, et quercubus aequus* – Osipą Bykovą iš kitų vadų del milžiniško ūgio išskyre taip pat Strijkovskis *Kron* 772 Rusų metraščių t 29 nemininas *pinis patrius, et quercubus aequus* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 674
345 *Ferreus, et cristis caput altum immane coruscans* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 678
346 *Martem acuit* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XII, 108 *vertice supra est* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VII, 784
348 *Invadit turmas Litauum* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 310
349–350 *Fagina Zenoidae tantos tremit hasta per armos, / Transfixitque virum* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 644–645
350–351 *specus atri vulneris undam, / Cumque anima vomuit* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 700–701
352 *jacet protensus arena* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 336
353 *Quanta Polottiacis antiqua in montibus ornus* – imituojama Vergilijaus *Aen* II 626
355 *Fit sonus* – cituojama Vergilijaus *Aen* IX, 752
356 *Metuende jace* – cituojama Vergilijaus *Aen* X, 557
356–357 *quam Marte petisti / Littaviam metire jacens* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 359-360
357–358 *Dat plurima letho / Corpora* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 328
358 *agmine facto* – Vergilijaus fraze, žr *G* IV, 167, *Aen* I, 82, 434, VIII, 595
359–360 *oriturque acerrima pugna / Marte resistentum validо, contraque ruentum* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 885–886

361–362 *cientem / strages* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 829
364 *glomerantque manum* – Vergilijaus fraze žr *Aen* II, 315, IX, 792
364–366 *ceu turba leonem, / Multa cruentantem campis armenta, fatigant* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 792–796
367 *Haud aliter* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 399, IV, 256, IX, 65, 554, 797, X, 360, 714, XI, 757
368 *pugna congressus iniqua* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* X, 889
369 *partem versatur in omnem* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IV, 630
370–371 *in ensem / Consurgit* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 749, XII, 729
373–374 *neque tu laetabere vulnere nostro / Hostis* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 739–740
374–375 *tum fulmineum praeceps rotat ensem, / Et Moschi frustra clamantis condidit ore* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 441–443
376 *immani corpore* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* III, 427, V, 372, VIII, 330
378 *quem Martis sublimem gloria tollit* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 143–144
379–380 *Tum LEO magnanimus* – Levą tarp žuvusių maskviškių mini Strijkovskis *Kron* 772
382 *qua datur* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XI, 293
383 *Adnixi summis concurrunt viribus* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 226
386 *Implicuere acies* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XI, 632
386–387 *turbataque quadrupedantum / Pectora pectoribus frangunt* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 614–615
387–388 *creberque viro vir / Densatur* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 361
388 *magno crudescit pugna tumultu* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 788
389 *inaequales procellae* – Horacijaus fraze, žr *Carm* II, 9, 3
390 *Vulturno Boreae fero querceta laborant* – imituojama *Carm* II, 9, 6–7
392–393 *et ore momordit / Tellurem* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 418
Kunigaikštį Ivaną Šeremetevą tarp žuvusių mini Bredenbachas f 51 verso, taip pat Strijkovskis *Kron* 772
393 *et moriens dulcem reminiscitur OCAM* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 782
394–395 *Nil illum patriae Ceremissia tela sagittae, / Nil validae juvere manus* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 319–320
396 *rapidum servat prorupta tenorem* – imituojama Vergilijaus *Aen* X, 340
399 *duo fulmina belli* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 842
401 *tum Litauum delecti rursus mundant* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 280

402, 470 *Fit sonitus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 752.
402–403 *miscent sic alternantia Martis / Praelia* – imituojama Vergilijaus *G* III, 220.
403–404 *ceu nulla virorum / Bella forent* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 438–439.
404 *diversa parte* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IX, 1. Žr. taip pat *Aen.* IX, 691; XI, 203; XII, 521, 708.
405–406 *formosaque caussa / Firmat et attollit geminas in pectore vires* – imituojama Propercijaus IV, 6, 51.
407–408 *Atque hic se Litavis magna comitante caterva / Colicides offert* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 370–371. Danilą Kolyčiovą tarp žuvusių maskviškių mini Strijkovskis *Kron.* 772. Rusų metraščių t. 29 neminimas.
410 *aspirat fallax fortuna labori* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 385.
411 *gladio metit* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 513.
411–412 *pars maxima glandes / Liventis plumbi, saevis misere chelydris* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 686–687.
415 *mediis exultat millibus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 491. Plg. dar *Aen.* X, 761.
416–417 *flammam vomit ille repandis / Naribus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 281. Plg. dar *G* III, 85; *Aen.* XII, 115.
417 *elatisque fremit cervicibus alte* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 496.
418–419 *Quem primum gladio juvenis? quem praepete ferro / Dejicis?* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 664–665.
419 *instaurans acies* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 543.
421 *vestitus flore juventae* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 160.
422 *Sed contra ire parat: manet ille, et mole sua stat* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 769–771.
423–424 *Aut ego nunc, inquit, spoliis ero dives opimis, / Aut letho forti* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 449–450.
427 *hostilique nihil de corpore strinxit* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 478.
428–429 *vagina diripit ensem, / Ensem fulmineum* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 579–580.
429–430 *falcato robore ferri / Per galeam, tegmen capitis, cerebrum haurit apertum* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 313–314. *tegmen capitis* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VII, 689.

431 *Quem super assistens victor* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 490.
431–432 *truncumque tepentem / Provoluens fatur* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 555–556.
434 *Alitibus cibus esse feris* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 559.
436 *Hinc Basili natum fortem petit ense Simonem* – kunigaikštį Semioną Jakovlevą tarp žuvusių maskviškių mini Strijkovskis *Kron.* 772, rusų metraštis t. 29, p. 329.
437 *Fedorumque Ducem* – vaivadą Fiodorą tarp žuvusiųjų mini Strijkovskis *Kron.* 772. Trūksta duomenų jį identifikuoti. Galbūt tai Fiodoras Paleckis, Semiono brolis, kurį tarp žuvusiųjų mini Strijkovskis *Kron.* 772 ir rusų metraštis t. 29, p. 329? *Cimophaea.*– Timofejų tarp kitų žuvusiųjų Ulos mūšy mini vienas Radvanas. Galbūt tai Timofejus Teterinas-Puchovas, Livonijos karo dalyvis, maskviškių šaulių dalinio vadas, kuris po 1564 m. sausio 26 d. nebeminimas rusų metraščio t. 29? *trucemque Borissum* – šio kilmingo maskviškio tarp žuvusiųjų nemini nei Strijkovskis *Kron.* 772, nei rusų metraščių t. 29.
438 *Ecce Porozouium* – priekinio pulko vaivadą Aleksandrą Porozovskį tarp žuvusiųjų pamini Strijkovskis *Kron.* 772. Rusų metraščių t. 29 jis neminimas. *agmen in arma vocantem* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VII, 694.
439–440 *si quae est in Moscho pectore virtus, / Incipe* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 741.
440 *vibrantique virum mox occupat harpa* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 769–770.
443 *Sic animis Moschum pavor additus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 355.
444–445 *undique mortis imago / Apparet* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 557. Plg. dar *Aen.* II, 369.
446 *ut vidit Litavo dare terga sequaci* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 365.
450 *minas Ducis nostri poenasque feremus?* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 113.
451 *Quo fugitis Moschum pubes?* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 369. *mortis honores* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 333.
452 *campo... aperto* – Vergilijaus frazė, žr. *G* II, 280; *Aen.* IX, 25; XI, 493; XII, 353, 450.
453 *Fidite ne pedibus* – cituojama Vergilijaus *Aen.* X, 371.
453–454 *instant / Fata* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 624.
454 *qua nos globus hic densissimus urget* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 372.

455 *totum agmen* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 170–171. Plg. dar *Aen.* IX, 686; XI, 60, 781, 906–907.

456 *Agglomerant densi cuneis se quisque coactis.*– Cituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 457–458.

458 *agmina iungunt* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 267. Plg. dar *Aen.* IV, 142; XI, 145–146.

459 *Suadet inire* – Vergilijaus frazė, žr. *E* I, 55.

465 *torrentis aquae, vel turbinis instar* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 603–604.

466–467 *Infusique velut calamis cum grandine nimbi, / Dilapidant sata laeta* – imituojama Vergilijaus *G* I, 325–326. Plg. dar *Aen.* X, 803–808.

467 *nec exercere diem fas* – imituojama Vergilijaus *G* I, 268–269.

469 *Sic ruit adversos alacer RADivilus in hostes* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 729. *adversos... in hostes* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 266, 456, 461.

471–472 *TERTIA tum postquam ventum est in praelia, totas / Implicuere manus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 631–632. Plg. dar *G* III, 98.

475–481 *Per medias acies, ferro caelatus, et aere / Mars homicida ruens totum se coede colorat...*– Ulos mūšio kulminacijai pavaizduoti Radvanas pasitelkia Marso, Nesantaikos ir Belonos paveikslus iš Akcijaus mūšio aprašymo Vergilijaus *Aen.* VIII, 700–703. *Per medias acies* – Vergilijaus fraze, žr. *Aen.* VII, 296.

477–478 *roresque + covinus in altum / Sanguineos spargit* – plg. Vergilijaus *Aen.* XII, 339–340.

478 *Discordia demens* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 280.

480 *spargitque volatile ferrum* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 694–695.

482 *Cuius ut infandi bijuges TERRORque, METVSque.*– Du Marso žirgus mini Vergilijus *G* III, 91, bet nepavadina. Arėjo palydovus Klaiką ir Siaubą ne kartą pamini Homėras (*Il.* IV, 440; XI, 37; XV, 119); Hėsiodas *Teogonijoje* abu vadina Arėjo ir Afroditės sūnumis (*Th.* 934). Atsižvelgus į kai kuriuos poetikos panašumus, būtų galima manyti, kad epizodas, kuriame Radvanas pavaizdavo Marso žirgus Klaiką ir Siaubą (438–489), imituoja Vergilijaus *Aen.* XII, 333–336.

483–484 *sudore... /...fumant* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 338.

485 *Corripuere viam...*– Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 418.

487 *Corda... sternit* – Vergilijaus frazė, žr. *G* I, 330–331. *mentem hic expectorat omnem* – imituojamas Enijus, kurį cituoja Ciceronas. *Tusc.* IV, 8.

488 *Formidinis atrae* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 335.
489–490 *propter Diraeque, Dolique, / Insidiaeque simul, Belli comitatus, aguntur* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 335–336.
492 *Pallida Tisiphone* – Vergilijaus frazė, žr. *G* III, 552; *Aen.* X, 761.
494 *MORta* – likimo deivė, minima Livijaus Andronyko bei Cecilijaus, kuriuos cituoja Aulas Gelijus III, 16.
499 *in avis collecta figuram* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 862.
500 *paribus nitens alis* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IV, 252.
505 *sacer... ales* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XI, 721.
508 *Haeret enim pede pes, mucro mucrone, viro vir* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 361.
510 *Martis certamina* – Vergilijaus fraze, žr. *Aen.* XII, 73, 790.
511 *Quantum animis, quantum arte valent* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 892. *vulnera crebra* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* III, 221.
513 *Seminecesque viri* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* IX, 455.
514 *Difficiles obitus* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IV, 694.
515 *Occidit Ossiphus* – žr. komentarą *Radiv.* III, 343–344.
516 *Sternitur et natus Scuntori trux Davides* – apie kunigaikščio Davido Skuntorovo mirtį rašo Strijkovskis *Kron.* 772. Rusų metraščių t. 29 neminimas.
518 *medios inter* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 132.
520 *candida pectora rupit* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IX, 432.
521–526 *Vos quoque PALecii Litavis jacuistis in arvis...*–imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 390–396.
524 *Nam tibi Sarmaticus vitam Simon, ensis ademit* – apie kunigaikščio Semiono Dmitrijevičiaus Paleckio, vadovavusio šeštam pulkui, mirtį rašo Bredenbachas f. 51 verso; Strijkovskis *Kron.* 772; rusų metraščių t. 29, p. 329.
525 *Cui caput ex humero dextro cervice pependit* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 755.
527–530 *Te quoque Romani soboles praeclare Micyta...*– Mikitą Romanovičių Odojevskį, didžiojo pulko vaivadą, tarp žuvusiųjų mini Strijkovskis *Kron.* 772. Kita proga ją pamini rusų metraščių t. 29, p. 336.
529 *Ad terram non sponte ruis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 828.
530 *Alitibus data praeda jaces* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 485–486.
531–533 *Dextera nec tua te Moschum fortissime Cosma, / Nec tua te Selivone...*–

imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 538–539. Abu šie kilmingi maskviškiai minimi vieno Radvano šioje vietoje.

533 *Eripuit letho* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 134. *Demetri* – neidentifikuotas kilmingas maskviškis Dmitrijus.

534 *Cui deiectum uno iacuit longe caput ictu* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 770–771.

535–541 *Vos quoque Cuntorl, Sila, fortisque Micyta...*– kunigaikščius Silą ir Mikitą Kuntorovičius tarp žuvusiųjų pamini Strijkovskis *Kron.* 772. Rusų metraščių t. 29 jie neminimi.

536 *magnae laudis* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* V, 751.

537 *Scythicis imperdita copora telis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 430.

542–544 *Quis rabiem duri Martis, quis funera fando / Explicet...*– imituojama Vergilijaus *Aen.* II. 361–362. *duri Martis* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* XII, 73, 410.

544 *terrore paventes* – Ovidijaus frazė, žr. *Metam.* II, 398.

545 *primum circumstetit horror* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 559.

547 *nemorum... saltus* – Vergilijaus frazė, žr. *E* VI, 56.

557 (*si mens non caeca fuisset*) – imituojama Vergilijaus *E* I, 16; *Aen.* II, 54.

560 *si quae fata sinant* – cituojama Vergilijaus *Aen.* I, 18.

561 *desolatos... maniplos* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* XI, 870.

562 *telis ferroque premebat* – Vergilijaus frazės, žr. *Aen.* VIII, 249; IX, 793; X, 232.

565 *sub luce maligna* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 270. Strijkovskis *Kron.* 771–772 rašo, kad mūšis su saulės nusileidimu nesibaigė: švietė aiškus mėnuo, tad lietuviai žudė maskviškius per naktį.

566 *sternebat... ferro* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VII, 692.

568 *trux portitor* – sielų kėlėjas Charonas.

569 *vada liuida* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 320.

571 *abstulit error* – Vergilijaus frazė, žr. *E* VIII, 41; *Ci.* 430.

572 *turbante tumultu* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 857; IX, 397.

576 *roratos sanguine* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XI, 8; XII, 512.

582–583 *sat me condensa cadavera turbant, / Semianimesque gravant tenuem sine more catervae* – plg. Homėro *Il.* XXI, 218–220.

584 *Vidimus en saltus longe, lateque vacantes* – imituojama Vergilijaus *G* III, 474–475.

593 *Et coelum in nimbo nox intempesta premebat.*– Imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 587.

595 *perfusi... sanguine* – Vergilijaus frazė, žr. *G* II, 510. Bredenbachas f. 51 recto rašo, kad mūšio lauke krito apie 9000 Maskvos kareivių.

598 *sylvis... in altis* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* II, 431; *Aen.* III, 681.

599 *Errabunda... vestigia* – Vergilijaus epitetas, žr. *E* VI, 58.

600 *vias evaserat* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 731.

602 *PINEa sylva fuit* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IX, 85–86.

604 *Parva per incultos tendebat semita calles* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 383.

605 *possessor agelli* – Vergilijaus frazė, žr. *E* IX, 3.

606 *dumisque silentibus errans* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 393.

608 *Visus adesse hominum sonitus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 732.

609–601 *sonat icta securibus ingens / Quercus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 180.

610 *ad hos posita formidine Soyscius infit* – imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 612.

612–613 *Atque animam hanc servate mihi, sunt multa talenta / Parta mihi, magnumque argenti pondus, et auri* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 525–527.

614–615 *me reddite saluum / Praedulci patriae* – plg. Vergilijaus *Aen.* II, 669.

616–617 *cornuque suum bona Copia solvat / Omnigenam in frugum faciem* – imituojama Horacijaus *Epist.* I, 12, 28–29.

618 *iactanti talia* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 102.

621 *Altior insurgens* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 902.

622–625 *Scilicet incolumis redeas tot caussa malorum, / In patriam?..* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 577–583. *caussa malorum* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IV, 169–170; XI, 361; XII, 600.

625 *proinde tuis natis haec parce talenta* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 531–532.

626 *Nunc morere* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 550; X, 743.

627 *multo lapsantem vulnere* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 551.

628 *Ast illi calido liquuntur sanguine rivi* – imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 28.

629 *Voluitur infelix* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 329. Plg. dar *G* III, 498; *Aen.* X, 730, 781. Galimas daiktas, kad Radvanas ir Strijkovskis *Kron.* 772 teisingai papasakojo, kaip žuvo Šuiskis. Vis dėlto oficialiame pranešime apie pergalę, kurį Radvila Rudasis tuoj po mūšio išsiuntė Žygimantui Augustui į Varšuvą ir kuriuo rėmėsi Bredenbachas, buvo nurodyta, kad

Šuiskis su peršauta galva buvo surastas šulinyje (*in puteo*, žr. Bredenbacho f. 51 recto).

634 *tenebrae* – Vergilijus šį žodį vartoja dvejaip: ir kaip antepenultimą (pvz., *Aen.* IX, 34), ir kaip penultimą (pvz., *Aen.* VIII, 255), kaip čia.

635 *Sedibus hunc retulere suis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 152.

638–642 *Interea Moschi diuersa in parte furentes...* – kita Maskvos kariuomenės dalis, vadovaujama vaivadų Vasilijaus Serebriano ir Piotro Serebriano, laukė Šuiskio netoli Oršos. Strijkovskis *Kron.* 772 nurodo, kad laukusiųjų buvo 50 tūkst.; Bredenbachas f. 52 verso mini 60 tūkst. *diuersa in parte furentes* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IX, 691.

643–644 *Quis Litavis, Musae, tam saeva incendia terris / Avertit, diros quis depulit arcibus ignes?* – Imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 77–78.

645–648 *Ille idem solers operum Radivilius heros, / Audacem misit iuvenem...* – Bredenbachas f. 52 verso – 53 recto patvirtina žygūno siuntimo faktą ir papasakoja įduoto Filonui pranešimo turinį: Kmita turėjęs pulti stovykloje buvusius Maskvos kareivius, paskui apsimesti, kad bėga, ir atvilioti persekiotojus tiesiai Radvilai į rankas. Tačiau maskviškiai, iš Radvilos laiško sužinoję apie lietuvių pergalę prie Ulos, taip pat apie didžiojo etmono karinius sumanymus, leidosi bėgti, apimti panikos. Visa tai vyko vasario 7–8 d. Rusų metraščiai šitai nutyli, tik pabrėžia, kad vasario 9 d. ši Maskvos kariuomenės dalis jau buvo Smolenske, žr. t. 29, p. 330.

646–647 *hostes / Per medios* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 477.

651 *fando pervenit ad aures* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 81.

652 *Fama volans, tantae Moschis praenuncia cladis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 139.

653 *Terga fugae celeri nudant* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 586.

658 *sperare salutem* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 451; II, 354.

662 *Castra inimica petunt* – cituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 315. *terga fatigant* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IX, 610.

663–664 *pars ad diuortia nota / Obiiciunt sese Moschis fugientibus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 379.

665 *complebant littora* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* III, 71, 676; V, 107.

667 *Neptunia regna petebant* – plg. Vergilijaus *Aen.* III, 115. Žr. dar *Aen.* I, 620; IV, 381; XII, 190.

669 *Supplicia hauserunt* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IV, 383.

670 *mortis honore carentes* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 333.
671 *opulentaque castra* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 475–476.
672 *magno super ornamenta triumpho* – imituojama Vergilijaus *Cat.* IX, 3.
673 *Salue magna parens, Littavum clarissima tellus* – imituojama Vergilijaus *G* II, 173.
674 *spolia ampla* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IV, 93.
677-678 *quando saevo collisa duello / Moschia Littaviae* – imituojama Horacijaus *Epist.* I, 2, 7.
678 *persolvit sanguine poenas* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IX, 422–423.
681 *Haec tua sunt* – imituojama Vergilijaus *E* IX, 4. *tantis... periclis* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* I, 615; III, 711; IX, 200, 483.
681–682 *fortuna... / Bruta* – Pakuvijaus epitetas, žr. *Auct. ad Her.* II, 3.
684 *nec fixa oculos aversa teneret* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 482.
687 *ignobilis otI* – Vergilijaus frazė, žr. *G* IV, 564.
689 *tolerare labores* – Ovidijaus frazė, žr. *Metam.* IX, 289.
690–691 *non ulla... faciesque... / Terruit* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 298.
691 *exercita... curis* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* V, 779. Plg. dar *Aen.* VII, 441.
693–694 *sceptris libera nostris / Dissidet Europae quaecunque... ora* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 369–370.
696 *tam dira cupido* – Vergilijaus frazė, žr. *G* I, 37; *Aen.* VI, 373, 721.
699 *quibus aurea sydera adibas* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 322.
706 *longa dies* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* V, 783; VI, 745. *venturorumque nepotum* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* III, 158.
713 *jurati excindere gentem* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IV, 425–426.
715 *Et nostro hunc stupuere solo lucescere Solem* – imituojama Vergilijaus *E* VI, 37.
716 *pietate grauem ac meritis* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 151.
723 *Tu volucres tardas et fati, et temporis alas* – imituojama Horacijaus *Carm.* II, 17, 24–25.
724–725 *Tu, dea, tu quodcunque bonum, quodcunque beatum / Concilias* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 78–79.
727 *Ad te confugimus* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 666.
729 *sanguine prisco* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VII, 706.
731–732 *quo se tum barbara tellus / Iactabat* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 876–877.
732 *meritusque manu* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 434.

735 *plebisque favor* – plg. Senekos *Thyest.* 351.
739 *Martemque... saevum* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VII, 608; XI, 153.
740 *patriae pater* – Vergilijaus frazė, žr *Aen.* VIII, 511.
741 *Quid struat his coeptis* – cituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 15.
743 *ventosa per aequora* – Vergilijaus frazė, žr. *G* I, 206; *Aen.* VI, 335.
744 *Alpini Boreae* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IV, 442.
745 *Tum nimbi, et medio ceolum ruit omne peloro* – plg. Vergilijaus *G* I, 324; *Aen.* V, 695–696.
747–748 *dabit ah habit ista ruinam / Vrbibus undarum moles* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 453–454. *habit* – klaida, turi būti *dabit.*
749 *tecta ferarum* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 7–8.
750–751 *pectore... / Versabat curam* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 657; V, 701–702.
752 *sparsurumque... coede* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IV, 21.
754 *virum fortem Litauis adjungere rebus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 199.
755 *caput belli* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 572.
761 *et virides pingvescere sangvine campos* – imituojama Vergilijaus *G* I, 491–492. *virides campos* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* III, 13.
763 *Quae regio vestro non saguine decolor?*– plg. Vergilijaus *Aen.* I, 460. *sanguine decolor* – Ovidijaus frazė, žr. *Trist.* IV, 2. 42.
765 *Quid struis? aut qua spe te hostem victoribus addis?*– Imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 271. Plg. dar *Aen.* IV, 235; XII, 796.
769 *Te populo ostendet* – plg. Vergilijaus *Aen.* VI, 869.
773 *fortunati nimium* – Vergilijaus frazė, žr. *G* II, 458.
774 *super eminet* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 856.
777 *Infandi capitis* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* IV, 613.
780 *hunc destinat aris* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 129.
782–784 *TALIBVS admonitis RADiuili Curpscius ultro / Paret...*– rusų metraščių t. 31, p. 137 mini tai atsitikus 1570 m. Iš tiesų Kurbskis į Lietuvą pasitraukė netrukus po Ulos mūšio, 1564 m. balandžio pabaigoje.
789–791 *Quae pater Augustus cernens, fastigia donat / Sacra...*– 1565 m pabaigoje Radvila Rudasis tapo Vilniaus vaivada.
791 *Post obitum fratris* – Rudojo pusbrolis Radvila Juodasis, Vilniaus vaivada, mirė 1565 m. gegužės 28 d.
792 *Alter ab undecimo fuit annus tempore ab illo* – čia kalbama apie 1577 m. pabaigą.

795 *aevi decus* – Vergilijaus frazė, žr. *E* IV, 11.
796–797 *Cuius in adventum jam tum Maeotidos undae / Horrebant fluctus...* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 798–799.
798–799 *jam terrebat sublimis Olympi / Religio pavidos* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 349–350.
800–801 *Signa dabat coelum, coelum quis dicere falsum / Audeat?* – imituojama Vergilijaus *G* I, 463–464. Visas šis didelis epizodas (800–842) apie Maskvos Didžiąją Kunigaikštystę sukrėtusius pranašingus gamtos reiškinius sukurtas Vergilijaus *Georgikų* vienos dalies (I, 463–488) pavyzdžiu. Čia Romos poetas apdainavo, kaip žuvus Cezariui gamta reiškė nenumaldomą sielvartą.
802 *Sanguinei toties lugubre arsere cometae* – imituojama Vergilijaus *G* I, 488. Strijkovskis *Kronikoje* ne kartą pamini kometas, kurios pranašavo žmonėms ir valstybėms pražūtį. Antai 1211 m. prieš mongolų antplūdį kometa pasirodžiusi virš poloviečių žemių ir Rusios kunigaikštysčių, žr. *Kron.* 259; 1264 m. prieš didžiulį marą ilgai degusi virš Lenkijos, žr. *Kron.* 340; 1314 m. per Kalėdas pasirodžiusios dvi kometos buvo matyti danguje ligi kitų metų vasario pabaigos, o paskui Lenkijoje, Mozūrijoje ir Lietuvoje užėjęs baisus badas ir maras, žr. *Kron.* 383; 1362 m. virš Lietuvos penkias savaites degė kometa su ugnine uodega, tuo pat metu kryžiuočiai užėmė Kauno ir Veliuonos pilis, žr. *Kron.* 443–444. Strijkovskis *Kron.* 782 rašo, kad 1577 m. lapkričio 13 d. irgi pasirodžiusi *cometa straszna*. Tai patvirtina taip pat Oderbornas f. 0_5 verso.
803 *tristis belli* – Vergilijaus epitetas, žr. *E* VI, 7; *Aen.* VII, 325, 545; VIII, 29; *Cul.* 27, 80.
806–807 *vos o clarissima mundi / Lumina* – Vergilijaus frazė, žr. *G* I, 5–6.
807 *diem... almum* – Vergilijaus epitetas, žr. *E* VIII, 17; *Aen.* V, 64; *Ci.* 349.
808 *Praescia venturae cladis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 66.
809 *pater altitonans* – Cicerono epitetas, žr. *De div.* I, 12.
810 *funera dira* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* XI, 56–57.
816 *pila minantia pilis* – Lukano frazė, žr. I, 7.
818 *tempestate serena* – Enijaus frazė, kurią cituoja Ciceronas *De div.* II, 39.
819 *pari numero* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* II, 284.
823 *genus altivolantum* – Enijaus frazė, kurią cituoja Ciceronas *De div.* I, 48.
824 *strigesque nefandae* – plačiau apie užpuolančias vaikus ir geriančias jų kraują pelėdas žr. Ovidijaus *Fast.* VI, 131–140.

825 *si mens non laeva fuisset* – cituojama Vergilijaus *Aen.* II, 54.
826–827 *Tempore quanquam illo tellus quoque plurima signis / Flebilibus doluit* – imituojama Vergilijaus *G* I, 469, 471.
828–829 *montes, syluaeque per omnes / Insolitis subito gemuere tremoribus oras* – imituojama Vergilijaus *G* I, 475.
830 *Vox quoque semiferum luco exaudita silenti* – imituojama Vergilijaus *G* I, 476.
833 *Nocturnisque canum latratam ululatibus urbem* – imituojama Vergilijaus *G* I, 486.
839–840 *O silices cordis! velutique Borysthene cautes / Tunditur in medio* – plg. Vergilijaus *Aen.* VI, 470–471.
841 *rerum monimenta* – Vergilijaus frazė, žr. *Cat.* IX, 57.
842 *obnixo bellum sub corde premebat* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 332.
843–857 *Vnum adeo penitusque fuit mirabile monstrum...*– apie šį atsitikimą plačiai rašo Oderbornas f. 0_6 recto–verso. *mirabile monstrum* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 81.
844 (*Horresco referens*) – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* II, 204. *hibernis solibus* – Vergilijaus epitetas, žr. *G* II, 481–482.
846 *ventorum rabies* – Ovidijaus frazė, žr. *Metam.* V, 7.
846–847 *molesque coorta, / Eripit ex oculis coelum* – imituojama Vergilijaus Aen. I, 88–89.
849 *Sanguine... sparsum* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* V, 413; VIII, 645; XI, 82; *Cul.* 28.
849–850 *ruina / Oppressit* – Vergilijaus fraze, žr. *Aen.* I, 129.
850–851 *nec aurae / Necque sui memores* – Vergilijaus frazės, žr. *Aen.* VI, 664 ir XI, 801–802.
851 *mente recepta* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 899.
853–854 *juvat ire, et monstra tonantis / Cernere, quid signent* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 27–28.
854–855 *trepidusque per ossa cucurrit / Dura tremor populi* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 54–55. Plg. dar *Aen.* II, 120–121; XII, 447–448.
862–863 *quisquis fruiturue silentum / Colloquio* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VII, 90–91.
865 *rerum sortes* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 40.
867 *Continuo antistes* – Oderbornas f. 0, recto–verso pasakoja, kaip Ivanas nuėjęs pažiūrėti nukritusio iš dangaus akmens su įrašu ir paprašęs

metropolito išversti nesuprantamus žodžius į rusų kalbą Metropolitas prisipažinęs negalįs to padaryti ir pataręs kreiptis į Livonijos kunigus, kalintus Maskvoje Du kunigai irgi negaleję išversti įrašo, bet perspėję Maskvos valdovą, kad akmuo byloja apie jam ir jo valstybei gresiančią pražūtį

873 *Di meliora velint, et fatum hoc hostibus esse* – Imituojama Vergilijaus *G* III, 513

874 *Haec ait* – Vergilijaus fraze, žr *G* IV, 415, *Aen* I, 297, IV, 630, X, 285, 379, 444

875 *Talia dicentem jamdudum ridet et odit* – imituojama Vergilijaus *Aen* IV, 362

876–877 *sunt et mea contra / Fata mihi, ferro gentes vastare* – imituojama *Aen* IX, 136–137

877–878 *nec isthaec / Famina, vel portenta suis terroribus obstant* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 58

879 *Ne qua meis dictis esto mora* – cituojama Vergilijaus *Aen* XII, 565

882 *inclinant quo fata, voluntque sequendum* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 709

884 *Gedanum cognomine dicta* – imituojama Vergilijaus *Aen* III, 702

885 *Lecchiadae coluere viri* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 532, III, 165

886 *tutos portus* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* III, 78

887–889 *Hanc tum bellantem frustra, nec viribus aequis* – turtingasis Gdanskas reme ne Steponą Batorą, o Habsburgų kandidatą į Lenkijos sostą Karūnuotas 1576 m Lenkijos karaliumi, Batoras ryžosi nubausti Gdanską Karo veiksmai su pertraukomis truko visus 1577 m *nec viribus aequis* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XII, 218

888 *Sarmatiae magna Rex obsidione premebat* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 647

889 *Marte secundo* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* X, 21–22, XI, 899, XII, 497

890–891 *perfertur nuncius, hostem / Feruere coede nova* – cituojama Vergilijaus *Aen* IX, 692–693 Į Livoniją Ivanas įsiveržė 1577 m liepos menesį

894 *miscerī luctu* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* II, 298

896 *Quid facīat?* – cituojama Vergilijaus *Aen* IX, 399

899 *Nec mora Selborcum versus* – netoli Selpilio buvo brasta per Dauguvą Čia Radvilos Rudojo vadovaujama kariuomene sutrukde maskviškių pulkams persikelti per upę ir pulti Lietuvą

900 *in ferrum patriae pro laude ruebat* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 648

901–911 *Iamque fluentisonas Dunae veniebat ad oras...* – Radvilos Rudojo žygį į Sėlpilį 1577 m. rugsėjo pradžioje mini Heidensteinas *Comm.* 10–11, kartu nurodydamas, kad Ivanas IV į Maskvą sugrįžo, užėmęs beveik visą Livoniją, o ne išsigandęs Radvilos.

903 *Oblitus decorisque sui, quondamque minarum* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 174.

904 *Terga dat* – Vergilijaus frazė, žr. G IV, 85; *Aen.* IX, 686, 794–795; X, 365, 646; XII, 463, 645, 738.

906 *fugam celerem* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* III, 243.

908 *qui nunc animam coelo usque ferebas* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 548.

911 *sylvisque... profundis* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VII, 515.

913 *regnis... avitis* – Vergilijaus frazė, žr. G III, 228.

915 *Quid memorem* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 123, 601.

919 *digna atque indigna relatu* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IX, 595.

921–922 *sedenim haec cernens Radivilus ab hoste / Evocat inviso* – Heidensteinas *Comm.* 21 patvirtina minimuose įvykiuose dalyvavus Radvilą Rudąjį, tačiau taip pat nurodo, kad iniciatyvą pereiti į Stepono Batoro pusę anksčiau parodęs pats Magnas.

924–953 *Turrigerae bello Vendenis Moschus / Pulsabat...* – 1578 m. Maskvos kariuomenė, vadovaujama keturių vaivadų: Piotro Tatovo, Vasilijaus Voroneco, Piotro Chorošino ir Andrejaus Ščiolkanovo, apsiautė Cėsis. 1578 m. spalio 21 d. Andriaus Sapiegos vedami lietuvių ir lenkų pulkai drauge su švedais, kuriems vadovavo Georgijus Bojė, puolė ir sumušė Cėsis apgulusius maskviškius. Į nelaisvę buvo paimti vaivados Tatovas ir Voronecas (kiti du pabėgo iš mūšio lauko). Į lietuvių rankas pateko visi pabūklai ir kiti ginklai. Šią pergalę aprašo Heidensteinas *Comm.* 35–36; Oderbornas f. 0_4 recto–verso; Strijkovskis *Kron.* 782; Trzecieskis *Triumph. Mosc.* 39–44 (f. Aiij recto).

928 *Accenditque virum majoris imagine pugnae* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 560.

929–930 *Iret ut ad Moschos, castrisque adverteret agmen / Ocyus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 555–556.

931 *amari edicit* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XI, 463.

932 *Qua cuneo, densaque ad muros mole feruntur* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 575.

–934 *hic illaetabile murmur / Attonitae pubis resonat* – imituojama gilijaus *Aen.* XII, 618–619.

–935 *nam mutua Mavors / Funera miscebat* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 755–756.

936–937 *durae certamina pugnae / Contulerant* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 146–147.

937 *caeco Litvani Marte resistunt* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 335.

939–940 *urbe / Confusa* – plg. Vergilijaus *Aen.* XII, 619.

940 *nunc est animis ingentibus usus* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VIII, 441–442.

941 *turbemus clade* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* XII, 556.

943 *audaces praesens Deus adjuvat* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 284.

944 *Tu mihi sis pugnae princeps magni arbiter orbis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 254.

945 *Signa canunt* – cituojama Vergilijaus *Aen.* X, 310.

945–947 *quam si / Aerio abruptus vasto lapis horrifer actu / Monte ruat...* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 684–689.

952 *Instant vi patria Litavi* – imituojama Vergilijaus *Aen.* II, 491.

952–953 *latoque sequuntur / Aequore palantes* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XII, 614–615.

954 *ingens coedes* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* IX, 242.

961 *quid... memorem?* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 122–123, 601; VIII, 483; *Cat.* IX, 42.

962 *bella exhausta* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IV, 14.

963 *Iam senior, vires vltra, sortemque senectas* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 114.

KETVIRTA DALIS

1 *magni haud sine mente tonantis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 56.

3 *Moschis exercite fatis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 182.

4 *Consiliis comitem capit* – imituojama Vergilijaus *Aen.* V, 712.

5 *Multa super Moschis rogitans, et Principe saeuo* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 750.

6 *tarda... senectus* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VIII, 508; IX, 610.

7–8 *In Litavas gentes belli te iussit inire / Imperium* – 1578 m. kovo 6 d. Steponas Batoras oficialiai nominavo Radvilą Rudąjį LDK didžiuoju etmonu.
10 *Te sine* – plg. Vergilijaus *G* III, 42; *Aen.* XII, 883.
12–13 *jam moenia flamma tenebat / Vorticibus rapidis undans, et pestifer ignis* – plg. Vergilijaus *Aen.* XII, 672–673.
14 *Ingruit infensus miles* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 899.
15–16 *quos vltima bello / Fata vocant* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 96–97.
16 *magnis acuunt fervoribus iras* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 464. Plg. dar *Aen.* XII, 590.
19 *Tantae molis erat* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 33.
23 *temeraria virtus* – Ovidijaus frazė, žr. *Metam.* VIII, 407.
24 *Praesentem vobis intentant omnia mortem* – imituojama Vergilijaus *Aen.* I, 91.
25 *ut inundent sanguine fossae* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 24; XI, 382.
26 *Cum liceat parvo pestem hanc evadere belli* – imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 316–317.
27 *sententia vertit* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 260; *melior sententia* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* II, 35.
33 *Mecum erit iste labor* – cituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 115.
34–36 *Vix ea fatus erat, cum Moschi iussa facessunt* – Radvila Rudasis kartu su sūnumi Kristupu dalyvavo 1579 m. kampanijoje, kurios metu Steponas Batoras užėmė Polocką. Tačiau apie didžiojo etmono nuopelnus Polocko užėmime nieko nerašo nei Heidensteinas *Comm.* 51–66, nei Oderbornas f. P_6 recto–P_8 recto, nei Trzecieskis *Triumph. Mosc.* 45–58 (f. Aiij recto), nei Strijkovskis *Kron.* 783–784. *iussa facessunt...* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IV, 295.
37–38 *Quid repetam Luci cineres atque ossa perempti, / Sollicitasque viri curas?* – 1580 m. kampanijoje, per kurią buvo užimti Velikije Lukai, Radvila Rudasis vadovavo LDK kariuomenei ir dalyvavo visuose karo veiksmuose. Velikije Lukai buvo stipriausia Maskvos Didžiosios Kunigaikštystės tvirtovė pakeliui į Pskovą, Smolenską ir Maskvą. *Quid repetam* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 36.
39 *Marte secundo* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 21–22; XI, 899; XII, 497. Plg. dar komentarą *Radiv.* III, 889.
42 *ingenti coede* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* IX, 242. Plg. *Radiv.* III, 654.
43 *auras* – klaida, turi būti *aures*.
45 *miscentur littora* – Vergilijaus frazė, žr. *G* I, 359.

47 *Atque renidenti tellus sacra fluctuat aere?* – Imituojama Vergilijaus *G* II, 281–282

48 *densissimus imber* – Vergilijaus fraze, žr *G* I, 333 Plg dar *Aen* XII, 284

50 *miseranda manus* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XI, 259

52 *Ter, quater, adducta plangentes pectora dextra* – imituojama Vergilijaus *Aen* IV, 589, XII, 155

55 *Velica Reca sinus trepidis pandebat* – plg Vergilijaus *Aen* VIII, 711–713 Velikaja, upe Pskovo srityje, prasideda Bežanicų aukštumoje, įteka į Pskovo ežerą

56 *voluere fugam* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 539

57 *Dissultant ripae* – cituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 240 *ferit horridus aethera clamor* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 140–141 Plg dar *Aen* II, 488, XI, 832

58 *Incendit rapidas acies Zamoscius acer* – 1580 m kampanijos metu karliuomenei vadovavo Steponas Batoras paskyre Janą Zamoiskį

59 *Quo non est altus validis ingentior armis* – plg Vergilijaus *Aen* I, 544–545

61–62 *fremitusque furorque ruentum / Ardescit juvenum* – plg Vergilijaus *Aen* XI, 607

62 *mora nulla* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* II, 701

64–66 *Sangvine Pannonium saturabant agmina ferrum* – apie tai, kad Steponui Batorui užemus Velikije Lukus vengrų dalinys iššžude likusius gyvus Lukų gynejus ir gyventojus, plačiai rašo Heidensteinas *Comm* 124, Oderbornas f Q_8 recto, Strijkovskis *Kron* 788–789, Trzecieskis *Triumph Mosc* 115–121 (f Aiij verso)

68 *ob noxam populos egere tyranni* – plg Vergilijaus *Aen* I, 40–41

75–77 *et campis, ubi moenia celsa fuere, / Pingue solum ignarus cum findet Moschus aratro* – plg Vergilijaus *G* I, 493–497

76 *Pingue solum* – Vergilijaus fraze, žr *G* I, 64, *Aen* IV, 202

77 *Grandia ossa* – Vergilijaus fraze, žr *G* I, 497

81 *quid memorem* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 122–123, 601, VIII, 483, *Cat* IX, 42, taip pat *Radiv* III, 961, IV, 384–385

82 *te pertimuere Oseriscia tecta* – tai, kad Jezerišče pasidave be mūšio, mini Trzecieskis *Triumph Mosc* 146–149 (f B recto), tačiau nurodo kitą priežastį Jezerišče gynejus mirštamai išgąsdinęs Velikije Lukų likimas (žr komentarą *Radiv* IV, 64–66) Apie tai, kad Jezerišče pasidave Radvilai Rudajam, rašo Heidensteinas *Comm* 132, Oderbornas f R_2 recto, Strijkovskis *Kron* 789

84 *bis septem* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 71, IX, 161, taip pat *Radiv* IV, 353
86 *vastis in fluctibus* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* I, 86, 333, III, 421–422
90 *jussisque tuis haud mollibus* – Vergilijaus epitetai, žr *G* III, 41
91–95 *Aut quid piscosum referam accessisse triumphis / Vsvviatum* – apie tai, kad Usviatus Batoro žygio į Velikije Lukus metu užeme Radvila Rudasis, pasakoja Heidensteinas *Comm* 110, Oderbornas f Q_7 recto, Strijkovskis *Kron* 787 *quid referam* – Vergilijaus fraze, žr *G* II, 118
95–96 *o quae te, Princeps, tam laeta tulerunt / Saecula* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 605–606
97 *pacem placidam* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* I, 249, VIII, 325
99 *hyemes durae* – Vergilijaus epitetas, žr *G* IV, 239 *tempestatumque potentes* – Vergilijaus fraze, žr *G* I, 27, *Aen* I, 80
104 *Annorum serie* – Horacijaus fraze, žr *Carm* III, 30, 5, taip pat *Radiv* IV, 367
108–110 *Ille tamen felix, et terque quaterque beatus* – reiškiama nuomone, priešinga Horacijaus mintims, žr *Epod* I, 2 plg dar Vergilijaus *Aen* I, 94–96 *terque quaterque beatus* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 94
109 *ignobilis oti* – Vergilijaus fraze, žr *G* IV, 564
110 *meritisque gravem* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 151
111 *Sed licet hoc aevo tua sit dignissima vita* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 212
113 *At tu parce senex bello* – imituojama Vergilijaus *Aen* IX, 656
114–119 *Nam neque iam Stephanus te* – šį atsitikimą pamini ir panašiais žodžiais aprašo Andrius Volanas, žr *Oratio funebris*, f q iij verso
116 *Sat patriae, Regique tuo, Radivile, dedisti* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 291
120 *Vincit amor patriae* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 823
121 *magni regnator Olympi* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* X, 437, plg dar *Aen* II, 779
122 *canentia lumina solvant* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* X, 417
124 *Millibus in medius* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 491, XII, 125
125 *corpore solvat* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IV, 703
128 *his parcam, qui non mihi denique parco?* – plg Vergilijaus *Aen* X, 531–532
129 *Ventum ad supremum est* – cituojama Vergilijaus *Aen* XII, 803
133 *sola gravi prohibens torpere veterno* – imituojama Vergilijaus *G* I, 124
134 *Arma humeris trementibus aevo* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* II, 509
135 *curru* – archajiška dat sg forma, vartota taip pat Vergilijaus, žr *Aen* I, 156, VII, 724

138 *Plescoviae arx* – Radvanas klaidų atitaisyme *arx* pakeite žodžiu *urbs*, geriau atliepiančiu tikrovę Pskove buvo trys pilys Kremliaus, Daumanto ir Vidurinioji, be to, patį miestą juose galinga siena Apie tai žr Heidensteino Comm 174, Trzecieskio *Triumph Mosc* 225–230 (f Bij verso)
139 *ad sydera tollit* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 103, II, 153, 222, IX, 16–17, 637, X, 262, XI, 37, 878, XII, 795
142 *genus acre virum* – Vergilijaus fraze, žr *G* II, 167
143–182 *Armantur prompti pedites, equitumque procellae* – po Stepono Batoro veliavomis stojančių Lietuvos karių „sąrašas" primena į karą prieš Eneją išejusių Italijos genčių ir karvedžių apdainavimą Vergilijaus *Aen* VII, 674–817
144 *tenent rura* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IV, 527
145–146 *qua Nerys conditur ingens / In vada Chrononis valles diffusa per imas* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 801–802
149 *nemorum saltus* – Vergilijaus fraze, žr *E* VI, 56
150 *Qua Beresina nitens praetexit arundine ripas* – imituojama Vergilijaus *E* VII, 12
151 *Quosque vetus pascit fortissima cora Polottus* – imituojama Vergilijaus *Aen* VII, 684 *fortissima corda* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* V, 729
154 *Erdivilonios et qui (gens Martia) campos* – t y Naugarduko gyventojai, žr komentarą *Radiv* I, 84
156 *despectant et quos Orsanscia tecta* – plg Vergilijaus *Aen* VII, 740
159 *Non ego transierim* – Vergilijaus fraze, žr *G* II, 101–102, *Aen* X, 185–186
161 *Quos Homella viros alit, et quos Moseris* – plg Vergilijaus *Aen* IV, 37–38
163–164 *Lastaya legentes / Littora* – plg Vergilijaus *Aen* III, 292 Lastoja – upe Gardino srityje, ištekanti netoli senos lietuvių gyvenvietes Barūnų, o įtekanti į Beržūną
165 *Rura colunt* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VII, 712 714
166 *Axiacenque bibunt* – plg Vergilijaus *Aen* VII, 715 Aksiako upę, kaip ir iglionus (žr komentarą *Radiv* I, 72), mini Klaudijus Ptolemajas Sarmatijos europines dalies aprašyme Julianas Kulakovskis šią upę identifikuoja su Tiligulo limanu Juodosios jūros pakrantėje Įtikimesne yra Lucynos Szaniawskos nuomone, pagal kurią Aksiaku buvo vadinamas Bugas
167 *Egregius pascit quos agris Mscislaus* – plg komentarą *Radiv* IV, 151
168 *sanguine inundans* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* X, 24, XI, 382
169 *Ossibus humanis campusque Ivanscius albens* – imituojama Vergilijaus *Aen* XII, 36

170 *Keystutique necis Crevus vestigia servans* – Kęstučio nužudymą Krevo (Krėvos) pilyje Strijkovskis aprašo *Kron.* 467.

172 *mortem haud metuentes lazyges* – žr. komentarą *Radiv.* I, 81.

173 *Caniciem galea premere* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IX, 612.

174 *Qui vitreae valles exercent vomere Suentae* - plg. Vergilijaus *Aen.* VII, 797–798. Dėl Šventosios žr. komentarą *Radiv.* I, 77.

176 *Volcomeraque manus, nec non Braslavia pubes* – čia minima Ukmergė, kuri istoriniuose šaltiniuose vadinama Vilkmerge (Ukmerge oficialiai pradėta vadinti po Pirmojo pasaulinio karo).

177 *populique feroces* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* I, 263; VII, 384, 724–725.

178 *magna ditione* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 53.

179–182 *Sic volat alituum densis exercitus alis...*– plg. Vergilijaus *Aen.* VII, 699–702.

180 *Aera per liquidum* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 202.

180–181 *cum florida prata / Rimatae* – plg. Vergilijaus *G* I, 383–384.

181 *praeter solitum dulcedine laeti* – cituojama Vergilijaus *G* I, 412.

182 *Gutture ovant* – Vergilijaus frazė, žr. *G* I, 423. *cantusque exercent* – Vergilijaus frazė, žr. *G* I, 403.

184 *Tela inter media, atque infestos detinet hostes* – imituojama Vergilijaus *E* X, 45.

185 *quoties nox intempesta silebat* – imituojama Vergilijaus *G* I, 247. *Dėl nox intempesta* žr. dar *Aen.* III, 587; XII, 846.

187 *spirantes frigora Cauros* – Vergilijaus frazė, žr. *G* III, 356. *Kaurai* – šiaurės vakarų vėjai.

188 *Hostica ne qua manus subito se attolleret oris* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 321–322.

190, 197–198 *fama... perenni* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* IX, 79.

191–192 *Ille per infestas nimbis hostilibus oras, / Deduxit tuto Regem* – Radvila Rudasis dalyvavo taip pat paskutinėje – 1581 m. – kampanijoje prieš Maskvos Didžiąją Kunigaikštystę. Jo vadovaujama LDK kariuomenė žygiavo dešinėje pagrindinių jėgų pusėje ligi pat Pskovo ir dengė Steponą Batorą nuo galimo Maskvos kariuomenės antpuolio. Apie tai žr. Heidensteino *Comm.* 168.

192 *tuto... receptu* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* XI, 527.

193 *lento collisa duello* – Horacijaus frazė, žr. *Epist.* I, 2, 7.

195 *Qui Vilnae invectus laetanti tecta triumpho* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 714–715

196 *Aurea condebat Lituanae saecula genti* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 792–793

197–198 *Aptabatque pater signum immortale* – plg Vergilijaus *Aen* VIII, 721–722

198 *laquearibus aureis* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 276

200 *Clauduntur belli portae* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 294 Plg dar *Aen* VII, 607–608

200–201 *mitescere priscis / Saecula tum primum coeperunt aspera bellis* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 291

204 *Aequora tuta silent* – cituojama Vergilijaus *Aen* I, 164 *clementia coeli* – Lukano fraze, žr VIII, 366

206, 208 *En unquam placidam longo post tempore Pacem / / Arva redonantem benepinguia vidimus* – imituojama Vergilijaus *E* I, 67, 69

209 *optime Regum* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XI, 353

212 *nostra celebrabere mente* – plg Vergilijaus *Aen* VIII, 76

215–216 *SED mihi principium Radivilus, desinet illo / Musa* – imituojama Vergilijaus *E* VIII, 11

216 *Elysiae puellae* – Marcialio epitetas, žr X, 24, 10 Minimoje epigramoje Marcialis Elisijo mergele vadina Prozerpina, o šioje vietoje Radvanas – mūzas *mea maxima cura* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 678

219 *Aut quibus excoluit memorandos artibus aevum* – Plg Vergilijaus *Aen* VI, 663

220–223 *Institit ille viam magno quae ducit Olympo* – plg Strijkovskio *Gon*, f Bij recto *Jest kazda s córek moich napewnieysza / Drogą do nieba* ir toliau, kur poetas Dorybes lūpomis tvirtina, kad dorybingas žmogus būtinai pelnys dangų

221 *miseris mortalibus* – Vergilijaus fraze, žr *G* III, 66, *Aen* XI, 182

222 *Immortale decus* – Stacijaus epitetas, žr Quicherat, 557

224 *Numinis aetherei vix hoc metuentior ullus* – plg Strijkovskio *Gon*, f Cij verso *A s tych się naprzod ci Slachcicy staią / Którzy w boiaźni Pana Boga znaią / Y myśluąc go strzegą słowa iego / Z nieba danego*

226 *Prisca Fides* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 878, IX, 79

229 *Impia gens* – Vergilijaus fraze, *G* II, 537

230–232 *Ille nec externis patriam divenditit auro* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 621–622

232 *opum vi* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 532, XII, 552
233 *vulgi inconstantia* – Tibulo fraze, žr IV, 1, 45
234 *infandum* – Vergilijaus fraze, žr *G* I, 479, *Aen* I, 251
236 *Ambitio nec saeva tabe peredit* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 442
Pasakodamas apie Spartos, Tebų, Makedonijos žlugimą, Strijkovskis *Gon*, f Iij recto pažymi, kad šias valstybes pražude Garbetroška, Prabanga bei Nesantaika *Bo Ambicio s pychą Luxurią / W nich sie wzburzyły, z nimi Diskordia / Na cena Slachectwo tak srogo walczyły / Az ie wybiły*
237 *immane sepulchrum* – plg Vergilijaus *Aen* VIII, 245
238 *Iustitiae ne prius mirer, pacisne beatae* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 126
239–240 *Nunquam patrias in viscera vires / Vertere* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 833
240 *otia rumpere* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 813
242–243 *tempestatemque sonoram, / Aeolus in nostris procul hinc quam miscuit agris* – plg Vergilijaus *Aen* I, 52–54
247–248 *Sed sanctum foedus, iuramentumque tremendum / Erubuit* – imituojama Vergilijaus *Aen* II, 541–542
249–253 *Qualis honor mundi quando sub luce maligna, / Lucifer exoriens, humentes purpurat umbras* – imituojama Vergilijaus *Aen* VIII, 589–591
250 *humentes umbras* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* III, 589
251 *unde astri per nubes aura refulsit* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 204
253 *mundumque retexit* – plg Vergilijaus *Aen* IV, 119, V, 65
254 *Nec fixit precio leges, precioue refixit* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 622
255–256 *Imperus / Egit* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VII, 240
256 *eximium pectus formavit ad ungvem* – plg Horacijaus *Serm* I, 5, 32–33
262 *in ferrea iura* – Vergilijaus epitetas, žr *G* II, 501
263–264 *dextra / Ingenti* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XI, 556
264–265 *sacratum / templum* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* II, 165
267 *Flos delibutus populis* – imituojama Enijaus fraze, kurią cituoja Ciceronas *Brut* 15 ir Aulas Gelijus XII, 2 *delibutus* – klaida, turi būti *delibatus*, kaip Enijaus frazeje Žodyje *delibutus* trečias skiemuo nuo galo trumpas, o hegzametro eiliuteje šioje vietoje reikalingas žodis su ilgu skiemeniu
268 *tum consilius non futilis Auctor* – imituojama Vergilijaus *Aen* XI, 339
271 *Ille regit dictis populos* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 153
273 *dulcia ora* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* XII, 802

274 *Nec vox illa hominem sonabat* – imituojama Vergilijaus *Aen* I, 328
278 *DIES RERVM per verba terebat* – plg Plauto *Trin* III, 3, 66
280–287 *Quid loquar, ut tua te numquam, sed publica gentis / Commoda moverunt?* – šia tema kalba taip pat Strijkovskis, žr *Gon*, f Cij recto *Priuatę gardzą dla dobra spolnego / A nie załuią gdy czas gardła swego / Dla Oyczyzny dać w poczciwey potrzebie / K spolney ozdobie*, taip pat f Uij verso *Spolnemu dobru nie chciwey priwacie / Pomozcie s chęcią, gdy k temu czas macie / Bo gdyć to mdleie, zginieć y priuatka / Złać to więc siatka Quid loquar* – Vergilijaus fraze, žr *E* VI, 74
281 *magno urgente tumultu* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 857
283 *Arte laboratas* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 639
284 *Crateras longo celatos argumento* – plg Vergilijaus *Aen* I, 640–641
285 *depictosque lebethas acantho* – plg Vergilijaus *Aen* I, 711
288 *Vicino faciis, non fraus innexa clienti* – Šia tema taip pat kalba Strijkovskis, žr *Gon*, f Cij verso *Y ci [Slachcicy – S N] co nie czynią bliźniemu krzywdy / Ani chytrości pod nim myslą nigdy / Szkod iego iak swych pilnie przestrzegaią / Sidł nie stawiaią* ir toliau *non fraus innexa clienti* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 609
290 *fas atque nefas inamabile vertit* – imituojama Vergilijaus *G* I, 505
292 *Palantesque procul recto de tramite pellunt* – imituojama Horacijaus *Serm* II, 3, 49
295–296 *priscorum gesta parentum / Rettulit* – plg Vergilijaus *Aen* X, 281–282
298 *Vtque sub adversis rerum immersabilis undis* – imituojama Horacijaus *Epist* I, 2, 22
299–302 *Experta est latis audax Moschovia terris* – Pskovo kampanijos metu 1581 m rugpjūčio 5 – spalio 23 d Kristupo Radvilos Perkūno vadovaujamas LDK karuomenes dalinys nusiaube Maskvos valstybes šiaures vakarų provincijas Reido metu į lietuvių rankas vos nepakliuvo pats Ivanas IV Rūstusis Radvilos reidą daugelis istoriografų nurodo kaip vieną iš pagrindinių priežasčių, privertusių Maskvos valdovą sesti prie derybų stalo ir sudarytį Jam Zapolskio paliaubas, kuriomis pasibaige 25 metus trukęs Livonijos karas
304 *i factis fer nos trans littora Volgę* – plg Vergilijaus *Aen* III, 462
305–308 *Consiliis pectus, virtus spectata per arma* – plg Strijkovskio *Gon*, f Tij recto–verso *Zaś wam Hetmana takiego potrzeba / Ktoryby szczęscie miał*

od Boga z nieba / By znał Rycerskie rzemiosło skutecznie / A żył statecznie... ir toliau. Šioje vietoje Strijkovskis sako, kad geras karo vadas turi pasižymėti teisingumu, autoritetingumu, tvirtybe, nuovokumu ir budrumu, ir priduria: *Męstwa, smiałości by podbierał Radą / Przed każdą zwadą.*

306 *tolerantia rerum* – Cicerono frazė; poezijoje ji sutinkama Maksimiano (Maximianus) 1, 33, žr. Quicherat, 1226.

310 *Ductor fortissime* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 513.

312 *gremio... foueret* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 718. *pax alma* – Tibulo epitetas, žr. I, 10, 67; žr. taip pat komentarą *Radiv.* I, 528.

314–316 *non segnis arator, / Plurima maturat coelo properanda sereno, / Vomeris aut dentem cudit* – imituojama Vergilijaus *G* I, 260–262.

317–318 *Aut igni torret fruges, aut alite saxo / Frangit* – imituojama Vergilijaus *G* I, 267.

318 *ante memor certo ordine cuncta reponit* – imituojama Vergilijaus *G* I, 167.

319 *Quid moror?* – cituojama Vergilijaus *Aen.* II, 102; IV, 325; VI, 528.

320 *Nullius in fraudem* – plg. Vergilijaus *Aen.* X, 72.

325–326 *veluti Sol aureus exit / Arce poli summa, tenues nec duplicat umbras* – imituojama Vergilijaus *E* II, 67.

327 *conscia mens* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 604, vartota taip pat Ovidijaus, žr. *Fast.* I, 485–486, ir kitų jaunesnės kartos romėnų poetų, žr. Quicherat, 264.

329 *quid ego tam longa exorsa secutus* – plg. Vergilijaus *G* II, 45–46.

332 *laurusque sacras* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* III, 81; VII, 59–60. *Hyanthida lympham* – t. y. Hipokrėnės vandenį. Šaltinis buvo Bojotijoje, o Radvanas vietoje jos pasako senųjų jos gyventojų pavadinimą, žr. Pausanijo *GD* IX, 5, 1.

334 *Ascręo... cothurno* – Hėsiodo, t. y. aukštu, stiliumi. Plg. Vergilijaus *E* VIII, 10.

335 *amplecti sed qui velit omnia cantu* – plg. Vergilijaus *G* II, 42.

336 *Littore Cyniphio* – t. y. Libijoje, žr. Quicherat, 216.

340–344 *Te patriae benefacta imis infixa medullis...* – plg. Strijkovskio *Gon.*, f. Uij verso: *Ktory mężnie da żywot dla Oyczyzny / W Marsowe trwogi broniąciey dziedzizny / Tego grob sławny y potomstwo zacne / Tryumphy wiecznie...* ir toliau.

342 *noctesque diesque* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 556.

347–348 *cum sistitur arce / Ornamentum ingens Capitoli* – plg. Vergilijaus *Aen.* II, 245.

348–349 *densa ıuventus / Circumfusa ruit* – ımıtuojama Vergılıjaus *Aen* II, 63–64
353–354 *Et jam bıs septem quınquennıa vixerat, atque / Addıderat bınos exactıs mensıbus annos* – Radvıla Rudasıs mıre, eıdamas 73 metus *bıs septem* – žr komentarą *Radıv* IV, 84
354 *exactıs mensıbus* – Vergılıjaus fraze, žr *G* III, 139, *Aen* V, 46
355–356 *Iam dudum nobıs ınvıdıt Regıa coelı* – ımıtuojama Vergılıjaus *G* I, 503–504
359 *fila extrema legebant* – Vergılıjaus fraze, žr *Aen* X, 814–815
360 *Argutaque manu* – Marcıalıo fraze, žr VII, 84, 2
361 *O dolor!* – Vergılıjaus fraze, žr *Aen* X, 507 Žr taıp pat *Radıv* IV, 401
363 *ıneluctabıle tempus* – Vergılıjaus fraze, žr *Aen* II, 324
366–368 *Nempe etıam cervıs, nempe alıtıbusque, ferısque* – plg Senekos *De brev vıtae* I, 2 ır tolıau Romenų fılosofas šıoje vietoje cıtuoja Arıstotelıo (iš tıesų – Teofrasto) žodžıus, kurıuose lygınamas gyvūnų ır žmogaus gyvenımas pastarojo nenaudaı
367 *annorum serıes* – žr komentarą *Radıv* IV, 104
369 *ferrea ıura* – žr komentarą *Radıv* IV, 262
371 *Nescıa flebılıbus mansuescere fata querelıs?* – Imıtuojama Vergılıjaus *G* IV, 470
373 *Ventum ad supremum est* – cıtuojama Vergılıjaus *Aen* XII, 803 *plurıma vırtus* – Vergılıjaus fraze, žr *Aen* XI, 312
374 *Erıpuıt fatıs* – Vergılıjaus fraze, žr *Aen* X, 624 Plg dar *Aen* II, 738
376 *Inıcıere manus parcae* – cıtuojama Vergılıjaus *Aen* X, 419
376–377 *mors spıcula plebıs / Sanguıne jam dudum frustra ındignata perıre* – plg Vergılıjaus *G* I, 491–492
381–382 *canentıa / Lumına* – Vergılıjaus fraze, žr *Aen* X, 418
383–384 *Lassaque / Colla* – Vergılıjaus epıtetas, žr *Aen* IX, 436
383 *marmorea cervıce* – Vergılıjaus epıtetas, žr *G* IV, 523
384–385 *quıd / memorem* – žr komentarą *Radıv* III, 961, IV, 81
385 *pallescens morte futura* – ımıtuojama Vergılıjaus *Aen* VIII, 709
387 *Atque arces, atque astra Deı sıne fıne vocabat* – ımıtuojama Vergılıjaus *E* V, 23
388 *onerabat sydera votıs* – ımıtuojama Vergılıjaus *Aen* IX, 24
389–390 *quı sydera nutu / gubernas* – plg Vergılıjaus *Aen* IX, 93
391 *famamue fovemus ınanem* – cıtuojama Vergılıjaus *Aen* IV, 218
392 *Accıpıto hunc anımum, meque hoc exolve labore* – ımıtuojama Vergılıjaus *Aen* IV, 652

393 *egregium decus* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* VII, 473; *Cat.* IX, 58.
395 *Vixi, et quos dederas cursus hucusque peregi* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 653.
396 *poenas ex hoste recepi* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IV, 656.
397 *Et nunc linquo libens curas, hominumque labores* – plg. Vergilijaus *Aen.* X, 855–856.
400 *toto... corpore* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* III, 175; IV, 253; VI, 494; VII, 459; IX, 410, 812; X, 127; XI, 87, 313, 828–829; XII, 728, 920.
401–413 *O dolor, o nostrum decus!..*– čia minimi 1587–1589 m. įvykiai. 1587 m. rugpjūčio 19 d. Zamoiskis ir jo šalininkai Lenkijos karaliumi išrinko Švedijos karalaitį Zigmantą, o rugpjūčio 22 d. Zborovskių partija karaliumi paskelbė imperatoriaus Rudolfo brolį Maksimilijoną. Pastarasis su austrų, samdyta vokiečių ir šalininkų lenkų kariuomene 1587 m. spalio 16 d. apgulė Krokuvą, ginamą Zamoiskio, tačiau šisai ne tik atlaikė apgultį, bet ir sumušė priešus. Netrukus į Krokuvą atvyko karalaitis Zigmantas. 1587 m. gruodžio 27 d. jis buvo karūnuotas Lenkijos karaliumi. 1588 m. sausio 24 d. ties Bičina Zamoiskis galutinai sumušė austrų kariuomenę ir paėmė Maksimilijoną į nelaisvę podraug su žymiausiais šalininkais lenkais. 1589 m. kovo 9 d. buvo pasirašyta Bitomo–Bendzino taikos sutartis tarp Austrijos ir Lenkijos bei Lietuvos valstybės. Nesutarimams tarp dviejų valstybių ir suirutei krašte tašką padėjo Pacifikacinis seimas, vykęs kovo 6 – balandžio 23 d. Amžininkų akyse karas tarp dviejų pretendentų į sostą ir neramumai valstybėje buvo traktuojami kaip pilietinis karas, žr. Volano *Oratio ad illustrissimos principes*, f. B_2 verso–B_3 recto. *O dolor, o nostrum decus!*– imituojama Vergilijaus *Aen.* X, 507. *ut te fata tulere* – imituojama Vergilijaus *E* V, 34.
402 *omne decus* – Vergilijaus frazė, žr. *E* V, 34; *Cul.* 341. Žr. dar *Radiv.* IV, 457.
404–405 *Cognatae inter se polluto foedere gentes / Concurrunt* – imituojama Vergilijaus *G* I, 510–511.
405 *Discordia demens* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VI, 280.
406 *illicitis saevit Mars impius armis* – imituojama Vergilijaus *G* I, 511.
409 *Vltima Sauromatas Concordia Diva reliquit* – imituojama Ovidijaus *Metam.* I, 150.
411–412 *In quorum venere locum portenta peregre* – imituojama Ovidijaus *Metam.* I, 130–131.

414–415 *Tempore quanquam illo fluctus quoque certa futuri / Signa dabant luctus* – imituojama Vergilijaus *G* I, 469, 471.
415 *nam gurgite Vilia flavo* – imituojama Vergilijaus *Aen.* IX, 816.
416 *Saxosumque sonans Vilna* – imituojama Vergilijaus *G* IV, 370.
416–417 *impluere querelis / Vicinos montes, ripas, nemorumque recessus* – plg. Vergilijaus *Aen.* VIII, 215–216.
418 *Illi etiam extincto miserati Principe Vilnam* – imituojama Vergilijaus *G* I, 466.
423 *insanos... fluctus* – Vergilijaus epitetas, žr. *E* IX, 43.
424 *inexpletum lacrymans* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* VIII, 559.
425 *Saxa per et lapides* – imituojama Vergilijaus *G* III, 276.
429–431 *Illam etiam perhibent totos ex ordine Soles...* – imituojama Vergilijaus *G* IV, 507–509.
430 *Monte sub aerio celsa ad monumenta Becessi* – Kasparas Bekešas mirė 1579 m. lapkričio 7 d. Gardine. Steponas Batoras įsakė palaidoti buvusį savo varžovą, arijoną, talentingą karvedį kalne, kuris nuo to laiko vadinamas Bekešo kalnu. Radvanas pastaboje paraštėje mini dviejų Bekešų kapą. Kasparo brolis Gabrielius Bekešas žuvo 1581 m. rugsėjo 8 d. Pskove. Galimas daiktas, kad Stepono Batoro valia jis irgi buvo palaidotas šalia brolio.
431 *inconsolabile vulnus* – Ovidijaus frazė, žr. Quicherat, 572.
434 *conseruat priscae vestigia cladis* – plg. Vergilijaus *E* IV, 31.
435–436 *At tenerae Nimphae... quaeque / Centum habitant sylvas* – imituojama Vergilijaus *G* IV, 382–383.
437, 438 *Ter quater* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* IV, 589; XII, 155. Žr. dar komentarą *Radiv.* IV, 108. *voce vocarunt* – Vergilijaus frazė, žr. *G* I, 388; Aen. IV, 680–681; VI, 247, 506; X, 873; XII, 483, 638.
441 *saxis... peresis* – Lukrecijaus epitetas, žr. I, 326.
443 *Atque hyali vestes saturas lacerasse colore* – imituojama Vergilijaus *G* IV, 334–335.
444–446 *Flerunt et montes..* – imituojama Vergilijaus *G* IV, 461–463.
444–445 *tristia busta / Sanctorogi* – t. y. Šventaragio slėnis Šventojo Rago, arba Pilies kalno, papėdėje. Strijkovskis *Kron.* 345 pasakoja, kaip didysis kunigaikštis Šventaragis su sūnumi Germantu medžiojęs pavilniais ir suradęs gražų slėnį „tarp kalnų toje vietoje, kur Vilnelė įteka į Nerį". Ir prašęs tada sūnaus, kad protėvių papročiu sudegintų jį tame slėnyje po mirties ir kad tame slenyje būtų deginami visi Lietuvos valdovai, nes, kaip pažymi Strijkovskis, „ligi tol juos degino ten, kur kiekvienas mirė".

445 *geminaeque arces* – t y Aukštutine ir Žemutine Vilniaus pilys *atque ardua Turi* – seniau – Tauro, nūnai Pilies kalnas Strijkovskis *Kron* 397 aprašo, kaip Gediminas medžiojęs girioje tarp kalnų, kuriuos „šiandien mes Plikaisiais vadiname", ir kaip ant kalno, „ant kurio stovi Aukštutine pilis", sumedžiojęs taurą Nuo to laiko tas kalnas buvęs pavadintas Tauro kalnu

448 *Responsant ripae* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XII, 756–757 *vocesque sub aethera iactant* – imituojama Vergilijaus *E* V, 62

450 *Quale decus Troiae fuit Hector* – plg Vergilijaus *Cul* 317

451 *Graja premens ratibus cum impingeret agmina celsis* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 805 *ratibus celsis* – Vergilijaus epitetas, žr *Aen* VIII, 107

452 *flectere fata* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 376

453 *referens pia signa Camillus* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 825 Markas Furijus Kamilas (mire 364 m pr Kr) – Romos karvedys, sumušęs galus ir sugrąžinęs anksčiau galų pagrobtas Romos karo veliavas

454 *Cum Brennus* – Brenas – keltų genties senonų kunigaikštis Jis 387 m pr Kr mūšyje prie Alijos sumuše romenus, užeme ir sugriove Romą Neužimtas liko vienas Kapitolijus, kurį, pasak legendų, išgelbejusios naktinio šturmo metu žąsys Venetams įsiveržus į Šiaures Italiją, Brenas su karinuomene buvo priverstas pasitraukti iš Romos ir sugrįžti į gimtąsias vietas Romenai turejo atsipirkti auksu, kurį sverdamas Brenas metęs ant svarstyklių lekštes kardą ir tarės „Vae victis!" („Vargas nugaletiesiems!") *Capitoll immobile saxum* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 448

455 *Sanguine persolveret* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* IX, 422–423

456 *maximus armis* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* II, 339

457 *decus omne* – žr komentarą *Radiv* IV, 402

459 *tristes querelas* – Vergilijaus fraze, žr *Ci* 174

460 *genitus* – klaida, kurią Radvanas klaidų atitaisyme ištaise į *gemitus*

461 *Quis te nostris complexibus arcet* – cituojama Vergilijaus *Aen* V, 472

462 *pater optime* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* III, 710

463–468 *Purpureis veluti modulans Philomela rosetis* – imituojama Vergilijaus *G* IV, 511–515

465 *Caprigeni pecoris custos* – plg Vergilijaus *Aen* III, 221

467 *Pampineae sedens lugubris acanthis in umbra* – plg Vergilijaus *G* IV, 511

468 *Itylo* – Dzeto ir Aedonos sūnus Itilas žuvo nuo motinos rankos Praejus beprotystei, motina iš sielvarto pavirtusi lakštingala Lakštingalos suokimą graikai laike nenumaldoma Aedonos rauda del sūnaus Apie tai žr Homero *Od* XIX, 518–523 Šio muto nei Vergilijus, nei Ovidijus nemini *nemus omne resultat* – plg Vergilijaus *Aen* VIII, 305

470 *referebat nnomine* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* XII, 348 *referebat* – klaida, kurią Radvanas klaidų atitaisyme ištaise į *referebant nnomine* – klaida, turi būti *nomine*

471 *Quid facerent?* – Vergilijaus fraze, žr *G* IV, 504

471–472 *aut quo rerum tabularia pacto / Fixa morarentur duro fundata basalte?* – Plg Ovidijaus *Metam* XV, 809–810

473–474 *exelsa viarum / Coelo affectantem* – plg Vergilijaus *G* IV, 562 *exelsa* – šią klaidą Radvanas klaidų atitaisyme ištaise į *excelsa*

476 *Aetherei sensus* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* VI, 747 *Quibus est coelestis origo* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 730

477 *coetu laetante* – imituojama Vergilijaus *Aen* V, 107

478–479 *ubi celsa tonantis / Regia ab Vranius fulget distincta smaragdis* – plg Vergilijaus *Aen* VII, 210

480 *resultat imago* – Vergilijaus fraze, žr *G* IV, 50

482–483 *circum innumeri populique, chorique / Densantur* – plg Vergilijaus *Aen* VI, 706

483–484 *nullis obnoxia semina membris / Terrenae sortis, vigor immortalis, honosque* – imituojama Vergilijaus *Aen* VI, 730–732

485 *Nec mortale sonant votum* – plg Vergilijaus *Aen* I, 328

487 *Felices animi* – plg Vergilijaus *Aen* VI, 669

489–491 *Tum postliminio suscepit Olympia Virgo* – imituojama Prūdencijaus *Ham* 852–853, 855

490 *Cana Fides* – Vergilijaus fraze, žr *Aen* I, 292

491 *ingentes quos passa labores* – plg Vergilijaus *Ci* 291

493 *Inter adorantes* – Marcialio fraze, žr XII, 28, 20

496–497 *Atque poli campis latus exporrectus amoenis* – imituojama Prūdencijaus *Ham* 856–857

500 *Exuuias liquit nobis* – plg Vergilijaus *E* VIII, 91

507–514 *Vtque novam meditans Phoenix post funere vitam* – imituojama Ovidijaus *Metam* XV, 391–402

505 *Matutina rubens ubi Sol accendit amoena* – plg. Vergilijaus *G* I, 251.
506 *nutante cacumine palmam* – imituojama Ovidijaus *Metam.* XV, 396.
507–510 *Tum casiam imponens...* – imituojama Ovidijaus *Metam.* XV, 398–400.
510 *languore peresus* – imituojama Katulo LVIII a, 9.
511–512 *haud inscius / Accipit* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* X, 907.
513 *sese ipse reseminat ales* – Ovidijaus frazė, žr. *Metam.* XV, 392.
518–520 *sed alter / Nicoleos tantum nobis ostensus...* – Rudojo sūnus Mikalojus Radvila mirė 1589 m. gruodžio 18 d.
519–520 *haberes / Magnam opere in tanto (sineret dolor) optime partem* – imituojama Vergilijaus *Aen.* VI, 30–31.
521–523 *Vnica spes Litauum superest, ingensque columna / CHRISTOPHORVS...* – turimas galvoje Kristupas Radvila Perkūnas, nuo 1584 m. lapkričio 15 d. buvęs Vilniaus vaivada, o nuo 1589 m. balandžio 18 d. – LDK didžiuoju etmonu. *ingensque columna* – Vergilijaus epitetas, žr. *Aen.* XII, 92.
533 *O maris, o terrae, coelique, hominumque repertor* – plg. Vergilijaus *Aen.* XII, 829.
534 *Qui regis et terras, operosaque sydera torques* – plg. Vergilijaus *Aen.* IV, 268–269.
535 *Quem te porta tonat coeli* – imituojama Vergilijaus *G* III, 260–261.
536 *studium cui Regna tueri* – imituojama Vergilijaus *G* I, 21.
537–538 *stantemque columnam, / Proruere haud permitte* – imituojama Horacijaus *Carm.* I, 35, 13–14.
539 *rebus succurrere lapsis* – imituojama Vergilijaus *Aen.* XI, 335.
540 *Consulere huic summae rerum* – imituojama Vergilijaus frazė, žr. Quicherat, 270.
542 *gratissima tellus* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* III, 73.
543 *Consita Hyanthaeis legimus ferta plurima terris* – imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 127.
544 *Aoniaque diu remos lentavimus unda* – imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 384.
546 *fidis allabimur oris* – imituojama Vergilijaus *Aen.* III, 131.
548 *subit ostia* – Vergilijaus frazė, žr. *Aen.* I, 400; V, 281.

Parengė S. Narbutas

ASMENŲ ŽODYNĖLIS

Į šį žodynėlį įtraukti visi *Radviliadoje* minimi legendiniai ir tikrai gyvenę asmenys, susiję su Lietuvos istorija. Malonusis skaitytojas čia neras tiktai senovės Graikijos ir Romos herojų, karalių, valstybės, mokslo ir meno korifėjų: apie juos žinių esama įvairiuose lengvai prieinamuose žinynuose ir enciklopedijose. Lotyniškos vardų formos šiame žodynėlyje duodamos tokios, kokias pateikia Radvanas.

ABRAMAVIČIUS Jonas, lot. Ioannes Abramovicius (?–1602 04 19). Livonijos karo dalyvis. Buvo glaudžiai susijęs su Radvila Ruduoju. Po šio mirties 1584 m. Abramavičius tapo vienu iš pagrindinių kalvinizmo rėmėjų Lietuvoje. Dalyvavo Ulos mūšyje. Turbūt 1579 m. pabaigoje Radvila Rudasis perleido jam Lydos seniūniją. 1580 m. dokumentuose jis tituluojamas Lydos seniūnu, Vilniaus vaiskiu ir vietininku. Vėliau gavo Cėsių seniūniją, nuo 1590 iki 1596 m. buvo Tartu valdytoju. Nuo 1593 m. buvo Minsko, nuo 1596 m. – Smolensko vaivada. Strijkovskis jam dedikavo *Kronikos* XXII knygos I skyrių.

ALBRECHTAS BRANDENBURGIETIS, lot. Albertus Prussiae dux (1490 05 17–1568 03 20). Paskutinis Kryžiuočių Ordino magistras, pirmasis Prūsijos kunigaikštis (nuo 1525). Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Senojo sesers Sofijos sūnus, Žygimanto Augusto pusbrolis.

ALDONA GEDIMINAITĖ, lot. Aldonis (apie 1310–1339 05). 1325 m. spalio 16 d. Aldona ištekėjo už Lenkijos karalaičio Kazimiero. Strijkovskis *Kronikoje* rašo, kad vestuvių proga Lietuvos didysis kunigaikštis Gediminas su dukteria į Lenkiją išleido 25 tūkst.

lenkų belaisvių. Aldonos Gediminaitės ir Kazimiero vedybos padėjo pagrindą LDK ir Lenkijos karinei sąjungai prie Kryžiuočių ordiną. 1333 m. balandžio 25 d. Aldona kartu su vyru Kazimieru buvo karūnuota Lenkijos karaliene.

ALGIRDAS, lot. Olgerdus (apie 1296–1377). Lietuvos didysis kunigaikštis nuo 1345 m. Kartu su broliu Kęstučiu apgynė Lietuvą nuo kryžiuočių, lenkų ir totorių užpuolimų, prie LDK prijungė Černigovo–Seversko žemę ir Podolę. 1368 ir 1370 m. Algirdo kariuomenė stovėjo prie Kremliaus sienų, bet tvirtovės taip ir neužėmė. 1372 m. Algirdas surengė dar vieną žygį į Maskvos Didžiąją Kunigaikštystę, pasibaigusį Liubutsko sutarties dėl amžinos taikos sudarymu. Galbūt šių įvykių pagrindu atsirado graži legenda apie Algirdo žygį į Maskvą 1332 m. per Velykas ir ieties smeigimą į Maskvos sieną. Legenda anksti pateko į istoriografų veikalus. XVI a. antroje pusėje ją plačiau už kitus papasakojo Strijkovskis *Kronikoje*.

ASTIKAS Jurgis, lot. Georgius Hosticus (apie 1530–1579). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis. Nuo 1558 m. buvo Braclavo seniūnas; nuo 1566 m. – Mstislavlio, nuo 1578 m. – Smolensko vaivada.

BAKAI, lot. Bacae. LDK bajorų giminė, kilusi iš Maskvos Didžiosios Kunigaikštystės. Strijkovskis ir Radvanas paminėjo, kad du broliai Bakai, Radvilos Rudojo kariuomenės rotmistrai, dalyvavo Ulos mūšyje. Kojelavičiui-Vijūkui žinomi pirmieji Bakai: Grigas, Rohačevo seniūnas, ir Eustachijus, Trakų pilies teisėjas, gyveno dešimtmečiu vėliau.

BALAKLAJUS, lot. Balaclaius. Legendinis Užvolgio totorių chanas, minimas vien lietuvių metraščiuose. 1221 m. mūšyje prie Kaidanovo (vietovė netoli Minsko) jo pulkus sumušė lietuvių kariuomenė.

BATORAS Steponas, lot. Chrisotephanos Magnus Bathorheus, Stephanus Bathorheus ar Batthorheus (1533 09 28–1586 12 12). Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis (nuo 1576 m.). 1571–1576 m. buvo Transilvanijos vaivada. 1575 m. gruodžio 14 d. išrinktas Lenkijos karaliumi, 1576 m. birželio 29 d. paskelbtas Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Pergalingai užbaigė Livonijos karą.

BEKEŠAS Kasparas ar Gasparas, lot. Gaspar Becessus, Bekesius arba Bekessius (1520–1579 11 07). Livonijos karo dalyvis. Nuo 1557 m. buvo Transilvanijos vaivados Jono Zigmanto Zapoljos dvariškis. Po Zapoljos mirties 1570 m. rugpjūčio 16 d. buvo kandidatas į Transilvanijos sostą. 1571 m. gegužės 25 d. Transilvanijos vaivada buvo išrinktas Steponas Batoras. Nuo tų metų iki pat Stepono Batoro išrinkimo Lenkijos karaliumi kovojo prieš Transilvanijos vaivadą, bet nesėkmingai. Vėliau susitaikė su karaliumi Batoru, dalyvavo karo veiksmuose prieš Gdanską, ėmė su karaliumi Polocką 1579 m.

BEKEŠAS Gabrielius, lot. Gabriel Becessus, Bekesius arba Bekessius (?–1581 09 08). Livonijos karo dalyvis. Kaip ir brolis Kasparas, buvo Zapoljos dvariškis, veliau brolio pusėje kariavo prieš Steponą Batorą. Susitaikęs su karaliumi, dalyvavo Polocko, Velikije Lukų ir Pskovo kampanijose. Žuvo Pskove.

BYKOVAS Osipas Fiodorovičius, lot. Osiphus Theodoria proles Bycovius (?–1564 01 26). Strijkovskio liudijimu, Bykovas vadovavo artilerijai Šuiskio kariuomenėje. Žuvo Ulos mūšyje.

BORISAS, lot. Borissus (?–1564 01 26). Kilmingas maskviškis, žuvęs Ulos mūšyje.

BORKOLABAS – žr. KORSAKAS Borkolabas Glembockis.

CHODKEVIČIUS Grigas, lot. Gregorius Chodchevicius arba Chotchevitius (apie 1505–1572 11 12). Livonijos karo ir Ulos mūšio

dalyvis. 1544 m. gavo LDK pakamario pareigybę. Nuo 1554 m. buvo Vitebsko, nuo 1555 m. – Kijevo vaivada; nuo 1559 m. buvo Trakų kaštelionu. 1561 m. tapo LDK kiemo etmonu. 1564 m. gavo Vilniaus kašteliono pareigybę. 1566 m. tapo LDK didžiuoju etmonu. Iki 1569 m. jis organizavo LDK gynybą nuo Maskvos puolimų. Po 1569 m. Vilniaus seimo atsisakė visų pareigybių ir pasitraukė iš valstybinės veiklos. Buvo pravoslavų tikėjimo, mecenavo iš Maskvos pasitraukusių spaustuvininkų Ivano Fiodorovo ir Piotro Mstislaveco veiklą, rėmė Strijkovskį.

CHODKEVIČIUS Jonas, lot. Ioannes Chodchevicius arba Chotchevitius (apie 1537–1579 08 04). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis. 1547 m. užsirašė į Karaliaučiaus, o 1550 m. – į Leipcigo universitetą. Karo mokslus išėjo mūšių laukuose, kai imperatoriaus Karolio V pusėje kovojo prieš Pranciškų I. 1555 m. pabaigoje grįžo į Lietuvą. 1559 m. tapo LDK stalininku, 1563 m. pabaigoje – Žemaičių seniūnu. 1566 m. kovo mėn. gavo LDK didžiojo maršalko pareigybę. 1566 m. rugpjūčio 2 d. Žygimantas Augustas paskyrė jį Livonijos administratoriumi. 1574 m. Chodkevičius tapo Vilniaus kaštelionu. 1578 m. gegužės 25 d. jis kreipėsi į karalių Batorą, prašydamas jį atleisti iš Livonijos administratoriaus pareigų. Nuo to laiko valstybės gyvenime nebedalyvavo. Buvo evangelikų reformatų tikėjimo, rėmė konfesinę ir kultūrinę evangelikų veiklą LDK.

DAUMANTAS, lot. Doumantus (?–1299 05 27). Buvo Nalšios, nuo 1266 m. – Pskovo kunigaikštis. Su Mindaugo seserėnu Treniota 1263 m. nužudė Lietuvos karalių Mindaugą. Lietuvoje įsigalėjus Mindaugo sūnui Vaišvilkui, su savo kariais pasitraukė į Pskovą, kur buvo išrinktas kunigaikščiu.

DAVAINA Stanislovas, lot. Dovoyna (?–1573). Livonijos karo dalyvis. Jaunystėje dalyvavo kovose prieš totorius ir Maskvą.

Nuo 1530 m. buvo karaliaus dvariškis. 1542 m. tapo Polocko vaivada. 1562–1563 m. organizavo Polocko gynybą. 1563 m. vasario – 1567 m. liepos mėn. buvo Maskvos nelaisvėje.

DIMITRIJUS, lot. Demetrius (?–1564 01 26). Kilmingas maskviškis, buvęs Šuiskio kariuomenėje ir žuvęs Ulos mūšyje.

DOROHOSTAISKIS Petras, lot. Petrus Dorohostaides (?–1611). Livonijos karo dalyvis. 1563 m. gynė Polocką. Apie 1597 m. pabaigą gavo Minsko kašteliono pareigybę. 1600 m. tapo Mstislavlio, o 1605 m. – Smolensko vaivada.

DUSMERIS Henrikas, lot. Dusumerus (? – apie 1351). Kryžiuočių Ordino magistras. 1329 m. buvo Ragainės komtūru. 1345 m. kryžiuočiai, padedami Čekijos karaliaus Jono Liuksemburgiečio, jo sūnaus Moravijos grafo Karolio, Vengrijos karaliaus Liudviko, Olandijos grafo Vilhelmo ir kitų kilmingų piligrimų iš Vakarų Europos, nesėkmingai puolė Lietuvą. Žygio metu Kryžiuočių Ordino magistras Liudolfas Kionigas sužinojo, kad Algirdas ir Kęstutis ruošiasi užpulti Sembą. Kryžiuočiams pasukus namo, lietuviai įsiveržė į Livoniją ir ją nusiaubė. Dėl nesėkmės pakriko Kionigo sveikata, ir jis atsisakė savo pareigų. Po jo naujuoju Ordino magistru tapo Dusmeris. 1348 m. sausio mėn. jis surengė didžiulį žygį į Lietuvą. Vasario 2 d. kryžiuočiams kelią pastojo lietuvių kariuomenė, tačiau mūšį, žinomą Strėvos kautynių vardu, kryžiuočiams pralaimėjo.

ERDVILAS, lot. Erdivilus arba Erdivillus, gyveno XIII a. Žemaičių kunigaikštis. Minimas 1219 m. Lietuvos sutartyje su Galiču-Volyne. Radviliadoje greičiausiai minimas ne šis Erdvilas, istorinė asmenybė, o legendinis kunigaikštis Erdivilas, pirmasis Naugarduko valdovas.

FIURSTENBERGAS, Johanas Vilhelmas fon, lot. Furstembergus, Furstembergiades (XV a. pab. – 1568.06). Priešpaskutinis Livonijos

Ordino magistras. XVI a. ketvirtame dešimtmetyje įstojo į Livonijos Ordiną, vėliau buvo Aizkrauklės namų komtūru, Daugpilio komtūru. 1553 m. tapo Viljandžio komtūru, trečiuoju žmogumi pagal rangą Livonijos Ordine. 1556 m. balandžio mėn. Fiurstenbergas tapo Ordino magistro Heinricho fon Galeno koadjutoriumi. Po Galeno mirties 1557 m. gegužės mėn. Fiurstenbergas tapo Ordino magistru. Buvo Livonijos nepriklausomybės gynėjas taikos derybose ir kautynių laukuose. Prasidėjus Livonijos karui, jis organizavo Livonijos gynybą, tačiau nesėkmingai. 1559 m. atsisakė Ordino magistro pareigų. 1560 m. rugpjūčio 21 d. kapituliavus Viljandžio pilies įgulai, buvęs magistras pateko maskviškiams į nelaisvę. Mirė Maskvos vergijoje. Literatūroje labiau žinomas vienu – Vilhelmo fon Fiurstenbergo – vardu.

FIODORAS, lot. Fedorus (?–1564 01 26). Šuiskio kariuomenės vaivada, žuvęs Ulos mūšyje.

GEDIMINAS, lot. Gedimines (apie 1275–1341). Pukuvero-Butvydo sūnus, Vytenio brolis. Lietuvos didysis kunigaikštis nuo 1316 m. Sumania diplomatine ir karine veikla sustiprino Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę, pelne valstybei tarptautinį pripažinimą ir išplėtė Kunigaikštystės valdas, prijungęs prie Lietuvos Turovo, Pinsko ir Minsko kunigaikštystes. Atrėmė Kryžiuočių ir Livonijos ordinų puolimus vakaruose, apgynė LDK žemes rytuose nuo Aukso ordos totorių. Legendinis Vilniaus įkūrėjas. Turėjo septynis sūnus, iš kurių garsiausi buvo Algirdas ir Kęstutis.

GLEBAVIČIUS Jonas, lot. Ioannes Helebouicius arba Hlebovicius (?–1593). Livonijos karo dalyvis. Gynė Polocką 1563 m. Kapituliavus Polocko įgulai, pateko į Maskvos nelaisvę. 1569 m. buvo iškeistas į maskviškių belaisvius ir grįžo į Lietuvą. 1572 m. dokumentuose minimas kaip Minsko kaštelionas, o 1580–1581 m.

dokumentuose – kaip LDK iždininkas ir raštininkas. Nuo 1585 m. buvo Trakų kaštelionas, nuo 1586 m. – Trakų vaivada. Iki gyvenimo pabaigos aktyviai dalyvavo valstybės gyvenime, buvo evangelikų reformatų globėjas. Zaslavlyje fundavo evangelikų reformatų bažnyčią. Testamente, surašytame 1590 m. liepos 28 d. Vilniuje, savo sūnums prisakė būti evangelikų reformatų tikėjimo, mylėti ir ginti tėvynę, gerbti karalių ir senatą, tačiau akylai žiūrėti, kad karalius tėvynei žalos nedarytų. Strijkovskis jam dedikavo *Kronikos* VI knygos X skyrių, VIII knygos I skyrių, XVIII knygos IV skyrių.

GOLUBICKIS Grigas, lot. Holubicius (?–1563 01 ar 02). Livonijos karo dalyvis. Kartu su Jonu Glebavičiumi ir kitais rotmistrais pasižymėjo, gindamas Polocką. Kojelavičius-Vijūkas mini Golubickius buvus didelės ir garsios Korsakų giminės šaka.

HESMANAI, lot. Hesmanni. LDK bajorų giminė. XVI a. tarp kitų Hesmanų garsėjo Glebas, LDK raštininkas, kuris kartu su Davaina ir kitais lietuviais dalyvavo Ivano IV karūnavime ir su jais drauge atsisakė pripažinti Ivanui caro titulą. Istoriografijoje ši giminė žinoma ir kitu – Jesmanų – vardu.

IVANAS IV Rūstusis, lot. Iuanus Basilides (1530 08 25–1584 03 18). Livonijos karo sukėlėjas. 1533 m. buvo vainikuotas Maskvos didžiuoju kunigaikščiu, 1547 m. – caru. 1547–1552 m. prie Maskvos Didžiosios Kunigaikštystės prijungė Kazanės, 1556 m. – Astrachanės chanatą. 1558 m. pradėjo Livonijos karą. 1565 m. įvedė opričniną, padėjusią susidoroti su esamais ir menamais priešais valstybėje. 1581 m. nužudė savo vyresnįjį sūnų Ivaną.

JAKOVLEVAS Semionas Vasiljevičius, lot. Simon Basilii natus (?–1564 01 26). Kunigaikštis, buvęs Šuiskio kariuomenėje. Žuvo Ulos mūšyje.

JOGAILA, lot. Iagello (apie 1351–1434 06 01). Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius. Po Algirdo mirties 1377 m. tapęs Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, Jogaila su dėde Kęstučiu organizavo valstybės gynybą nuo Kryžiuočių ir Livonijos Ordinų, Aukso Ordos ir Maskvos Didžiosios Kunigaikštystės. Nesutardamas su Kęstučiu, 1382 m. jis suėmė dėdę ir pusbrolį Vytautą; pirmasis buvo nužudytas Krevo pilyje, o antrasis pabėgo iš Jogailos nelaisvės ir pasitraukė pas kryžiuočius. Su šių pagalba bandė užimti valdžią Lietuvoje. 1384 m. Jogaila susitaikė su Vytautu ir grąžino jam dalį Trakų kunigaikštystės. 1385 m. rugpjūčio 14 d. Lietuvos didysis kunigaikštis Jogaila su lenkais sudarė Krevo sutartį. Šios sutarties pasekmės buvo 1386 m. vasario 15 d. įvykęs Jogailos krikštas, vedybos su Lenkijos karaliene Jadvyga tų pačių metų vasario 18 d. ir Jogailos karūnavimas Lenkijos karaliumi 1386 m. kovo 14 d. 1387 m. sausio mėn. Jogaila kartu su Vytautu pradėjo krikštyti lietuvius; vasario mėn. Lenkijos karalius įsteigė Vilniaus vyskupiją. 1392 m. Jogaila sugrąžino Vytautui visą Trakų kunigaikštystę ir pavedė vietininko teisėmis valdyti LDK. Kartu su Vytautu Žalgirio mūšyje 1410 m. liepos 15 d. sumušė Kryžiuočių Ordino ir jo sąjungininkų kariuomenę. 1413 m. Jogaila ir Vytautas pradėjo krikštyti žemaičius. Dalyvavo 1429 m. Lucko suvažiavime, kuriame palaikė Vytauto sprendimą karūnuotis Lietuvos karaliumi. Vytautui mirus, 1430 m. didžiuoju kunigaikščiu patvirtino savo brolį Švitrigailą, o 1432 m. – Žygimantą Kęstutaitį. Lenkijoje Jogaila pradėjo Jogailaičių dinastiją, kuriai valdant Lenkijos karalystė pasiekė didžiausios politinės ir karinės galybės.

KAZIMIERAS Didysis, lot. Casimirus (1310 04 03–1370 11 05). Lenkijos sosto įpėdinis nuo 1312 m., karalius nuo 1333 m. balandžio 25 d. 1325 m. spalio 16 d. įvyko jo ir Aldonos Gediminaitės vestuvės, padėjusios pagrindus Lenkijos ir LDK karinei

sąjungai prieš Kryžiuočių ordiną. Tapęs karaliumi, gyvenimą paskyrė Lenkijos žemių vienijimui: valstybę, paveldėtą iš tėvo Vladislovo I Uolektinio, išplėtė nuo 106 tūkst. iki 270 tūkst. km² ploto. Įkūrė apie 70 miestų, pastatė daugiau kaip 50 pilių, daug vienuolynų ir bažnyčių, Krokuvoje išplėtė Vavelio rūmus. Perorganizavo Lenkijos kariuomenę. Įvykdė teismo ir teisės reformą. Vykdė tolerantišką religinę politiką.

KĘSTUTIS, lot. Kestutus arba Keystutus (apie 1300–1382 08). Trakų, vėliau Lietuvos didysis kunigaikštis. 1345 m. kartu su broliu Algirdu iš Lietuvos didžiojo kunigaikščio sosto pašalino Jaunutį. Organizavo valstybės gynybą vakaruose, išgarsėjo gindamas kraštą nuo Kryžiuočių ir Livonijos Ordinų puldinėjimų. Kovose su kryžiuočiais kelis kartus buvo patekęs į nelaisvę, tačiau kiekvienąsyk laimingai pabėgdavo. Po Algirdo mirties 1377 m. Lietuvą valdė kartu su brolėnu Jogaila. Sužinojęs apie pastarojo slaptą susitarimą su kryžiuočiais, sudarytą 1380 m. gegužės 31 d. Dovydiškėse, užėmė 1381 m. lapkričio mėn. Vilnių, pašalino iš valdžios Jogailą ir pasiskelbė Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. 1382 m. gegužės pabaigoje – birželio pradžioje įvykusio perversmo metu Jogaila susigrąžino LDK sostą, rugpjūčio mėn. suėmė Kęstutį ir netrukus Krevo pilyje nužudė. Garsiausias Kęstučio sūnus buvo Vytautas.

KETLERIS Gotardas, lot. Gottardus (1517–1587). Paskutinis Livonijos Ordino magistras. 1558 m. buvo Viljandžio komtūru. Prasidėjus Livonijos karui, buvo išrinktas Livonijos Ordino maršalu. Kiek vėliau, 1559 m., jis buvo Ordino magistro koadjutoriumi. Fiurstenbergui atsisakius magistro pareigų, tų pačių metų rugsėjo mėn. Ketleris tapo paskutiniuoju Ordino magistru. 1559 m. rupjūčio 31 d. pasirašė su Žygimantu Augustu sutartį, pagal kurią Livonijos Ordinas atiteko LDK globai. Kita jo ir Žygimanto Augusto sutartimi, pasirašyta 1561 m. lapkričio 28 d., Livonijos

Ordinas buvo panaikintas iš viso. Ketleris tapo pirmuoju Kuršo kunigaikštystės valdovu.

KLIUKOVSKIS, lot. Clucovius, gimimo ir mirties metai nežinomi. Livonijos karo dalyvis. Radvilos Rudojo kariuomenės rotmistras, sužeistas Tarvastos apgulimo metu 1561 m.

KMITA Filonas, lot. Philo Cmita (apie 1530 – prieš 1587 11 29). Livonijos karo dalyvis. 1562 m. (Kojelavičiaus-Vijūko tvirtinimu, 1552 m.) jo vadovaujami raiteliai keliose kautynėse sumušė kelis kartus gausesnius maskviškių dalinius pietinėse LDK žemėse ir užėmė Černigovą. 1564 m. vasario mėn. jis kartu su Radvila Ruduoju privertė trauktis maskviškių kariuomenę, kuri prie Oršos laukė Šuiskio. Už karinius nuopelnus 1566 m. jis gavo Černobylio seniūniją. Tais pačiais metais tapo dar ir Oršos seniūnu. Iki Stepono Batoro išrinkimo Lenkijos karaliumi Kmita gynė LDK sienas rytuose nuo maskviškių antpuolių, vėliau dalyvavo visose Lenkijos karaliaus kampanijose prieš Maskvą. 1579 m. buvo nominuotas Smolensko vaivada. Tarp amžininkų garsėjo ypatinga drąsa ir karine sėkme.

KOLYČIOVAS Danila, lot. Colicides (?–1564 01 26). Vienas iš Šuiskio kariuomenės vadų. Žuvo Ulos mūšyje.

KONSTANTINAS Ostrogiškis, lot. Constantinus (apie 1460–1530, greičiausiai rugpjūčio 10 d.). 1497–1500 ir 1507–1530 m. buvo LDK didžiuoju etmonu, 1511–1522 m. – Vilniaus kaštelionu, nuo 1552 m. – Trakų vaivada. 1500 m. liepos 14 d. ties Vedroša pralaimėjo mūšį Maskvos kariuomenei ir pateko į nelaisvę, iš kurios 1507 m. pabėgo. 1512 m. balandžio 28 d. ties Višniovecu drauge su lenkų kariuomene sumušė įsiveržusius į Podolę totorius. 1514 m. rugsėjo 8 d. prie Oršos sumušė kelis kartus didesnę Maskvos kariuomenę. 1527 m. sausio 27 d. prie Olšanicos laimėjo mūšį prieš Krymo chano kariuomenę.

KORECKIS Bogušas, lot. Corecius (apie 1510–1576 08 19). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis. 1539 m. tapo Žitomyro, 1550 m. – Braclavo ir Vinicos, o 1560 m. – dar ir Lucko seniūnu (mainais į Žitomyro seniūniją). Pasižymėjo mūšiuose prieš Krymo totorius 1549 ir 1550 m., taip pat Livonijos kare. Nuo 1572 m. buvo Volynės vaivada.

KORSAKAI, lot. Corsaci. Garsi ir plati LDK bajorų giminė. Kojelavičius-Vijūkas pasakoja, kad giminės pradininkas atvykęs į Lietuvą iš Korsikos ir vedęs Švitrigailos seserį. Jo palikuonys gyvenę įvairiose LDK vietose; didžioji giminės dalis telkėsi Polocko vaivadijoje. Korsakų šeimos buvo vadinamos pagal gyvenamas vietas. Istoriniuose šaltiniuose paminėti Korsakai Glembockiai, Korsakai Golubickiai, Korsakai Udzelskiai, Korsakai iš Počapovo ir kt. 1563 m. pradžioje Korsakai narsiai gynė Polocką, todėl daug šios giminės vyrų ir moterų buvo išvaryta į Maskvos vergovę po to, kai vasario 15 d. kapituliavo pilies gynėjai.

KORSAKAS Borkolabas Glembockis, lot. Borkollabus (?–1576 08 20). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis. 1555–1561 m. buvo Mogiliovo viceseniūnu. 1562 m. Žygimantas Augustas pasiuntė Borkolabą į Maskvą derėtis dėl paliaubų sudarymo, tačiau šiam susitarti su Ivanu IV nepasisekė. Polocko apgulos metu Dysnos ir Dauguvos santakoje jis su savo vyrais pastatė Dysnos pilį, turėjusią sulaikyti Ivano IV veržimąsi į LDK gilumą. Ulos mūšyje vadovavo kuopai. 1566 m. tapo Dysnos seniūnu.

KOSMA, lot. Cosma (?–1564 01 26). Kilmingas maskviškis, buvęs Šuiskio kariuomenėje ir žuvęs Ulos mūšyje.

KUNAS, lot. Cunassus. Vidurinysis legendinio Palemono sūnus, Kauno įkūrėjas, Kerniaus ir Živibundo tėvas.

KUNTOROVIČIUS Mikita, lot. Micyta Cuntorius (?–1564 01 26). Kunigaikštis, buvęs Šuiskio kariuomenėje ir žuvęs Ulos mūšyje.

KUNTOROVIČIUS Sila, lot. Sila Cuntorius (?–1564 01 26). Kunigaikštis, buvęs Šuiskio kariuomenėje ir žuvęs Ulos mūšyje.

KURETAS, lot. Cures. Legendinis pečenegų vadas, 972 ar 973 m. nužudęs iš Bizantijos Kijevan grįžtantį kunigaikštį Sviatoslavą.

KURBSKIS Andrejus Michailovičius, lot. Curpscius (1528–1583). Livonijos karo dalyvis. Buvo vienas iš Maskvos kariuomenės vadų žygiuose į Kazanę 1545–1552 m. 1562 m. vadovavo Maskvos kariuomenei, nusiaubusiai LDK pasienio sritis. Sužinojęs apie ruošiamą susidorojimą, 1564 m. balandžio 30 d. išvyko į Valmierą, o iš jos pasitraukė į Lietuvą. Vėliau dalyvavo Lietuvos ir Lenkijos kariuomenių žygiuose prieš Maskvą. Susirašinėjo su Ivanu IV, parašė *Istoriją apie didįjį Maskvos kunigaikštį*.

LANSKIS Kasparas, lot. Lanscius (?–1556 06). LDK pasiuntinys pas Rygos arkivyskupą Vilhelmą. Buvo nužudytas Livonijoje netoli Kuoknesės. Strijkovskio ir Radvano teigimu, pasiuntinio nužudymas tapęs formaliu pretekstu LDK pradėti karo veiksmus prieš Livonijos Ordiną.

LEŠEKAS Juodasis, lot. Lesco (tarp 1240 ir 1242–1288 09 30). Nuo 1260 m. buvo Lenčicos, maždaug nuo 1263 m. – Seradzo, nuo 1279 m. – Krokuvos ir Sandomežo kunigaikštis. 1282 rugsėjo–spalio mėn. apgynė nuo lietuvių antpuolio Sandomežo žemę, 1285 m. kovo mėn. – Liublino žemę.

LEVAS, lot. Leo (?–1564 01 26). Kilmingas rusas, buvęs Šuiskio kariuomenėje ir žuvęs Ulos mūšyje.

LIBONAS Publijus, lot. Publius Libo. Legendinis lietuvių kunigaikščių protėvis. Martyno Kromerio ir Augustino Rotundo

nuomone, jis buvęs Pompėjaus laivyno vadas ir turėjęs drauge su šeima, artimaisiais ir kitais Pompėjaus šalininkais bėgti iš Italijos nuo Cezario. Strijkovskis ir Radvanas Liboną tapatino su kitu legendiniu lietuvių kunigaikščių protėviu Palemonu.

LIZDEIKA, lot. Lisdeycius augur. Legendinė asmenybė, lietuvių vyriausias žynys, gyvenęs vienu metu su kunigaikščiu Gediminu. Pasak Lietuvos metraščio plačiosios redakcijos ir Strijkovskio, žynys paaiškinęs Gediminui sapną, kuriame kunigaikštis regėjęs garsiai staugiantį geležinį vilką, ir išpranašavęs, kad Gediminas pastatysiąs garsų visame pasaulyje miestą. XVI a. antros pusės ir vėlesniuose šaltiniuose Lizdeika buvo laikomas Radvilų, Astikų, Narbutų ir kai kurių kitų giminių pradininku.

MAGNUS, lot. Magnus (1540 08 26 – 1583 03 18). Danijos princas, Livonijos karo dalyvis. Jo brolis Danijos karalius Frederikas II nupirko ir 1559 m. jam atidavė valdyti Kuršo ir Saremos vyskupijas. Prasidėjusiame kare iš pradžių Magnus buvo Ivano IV šalininkas, rėmė Maskvos didžiojo kunigaikščio sumanymus dinastiniais saitais susieti Livoniją su Maskva. 1570 m. Ivanas IV Magnų karūnavo Livonijos karaliumi, davė daug kariuomenės įsitvirtinti krašte, o vėliau išleido už jo dar ir savo anūkę. Patyręs daug nesėkmių mūšių laukuose ir įtaręs, kad Ivanas IV ketina su juo susidoroti, Magnus 1578 m. perėjo į Stepono Batoro pusę.

MINDAUGAS, lot. Mendogus arba Mindocus (XII a. pab. – 1263 m.). Pirmasis Lietuvos karalius. XIII a. antrajame dešimtmetyje buvo vienas iš kelių vyresniųjų kunigaikščių Lietuvoje. Trečiajame ir ketvirtajame dešimtmetyje sugebėjo išplėsti savo valdžią didesnėje Lietuvos dalyje. 1250 m. pabaigoje ar 1251 m. pradžioje jis apsikrikštijo kartu su šeima ir dvariškiais, vėliau įsteigė pirmąją vyskupiją Lietuvoje. 1253 m. Mindaugas buvo karūnuotas Lietuvos karaliumi. Po žemaičių pergalių prieš Livonijos Ordiną

šeštojo dešimtmečio pabaigoje – septintojo dešimtmečio pradžioje Mindaugas 1261 m. nutraukė taiką su Livonijos Ordinu. Kai kurie tyrinėtojai šiuos metus laiko Mindaugo atkritimo nuo krikščionybės data. Prieš karalių Mindaugą žemaičių kunigaikštis Treniota ir Nalšios kunigaikštis Daumantas surengė sąmokslą ir jį nužude.

MINGAILA, lot. Mingallus. Legendinis Naugarduko kunigaikštis, pirmasis iš lietuvių valdovų užėmęs Polocką.

MODŽEVSKIS, lot. Modrevius (?–1561 m. liepos pab.). Livonijos karo dalyvis, Radvilos Rudojo kariuomenės rotmistras. Žuvo Tarvastos apgulimo metu.

MURATAS, lot. Muratus (gimimo ir mirties metai nežinomi). Kilmingas totorius, vadovavęs Kazanės karinėms pajėgoms, pasiųstoms į pagalbą Maskvos kariuomenei 1564 m. sausio–vasario mėn. kampanijos metu.

NARIMANTAS, legendinis Lietuvos didysis kunigaikštis, Romanto ar Romunto sūnus. Po tėvo mirties perkėlė Didžiosios Kunigaikštystės sostinę iš Naugarduko į Kernavę. Strijkovskis pasakoja, kad Narimanto herbas buvęs Vytis (Radvano *Narimuntius Eques* – Narimanto Vytis), vėliau tapęs ir LDK herbu.

NEMIROS, lot. Nemirii. Sena ir garsi LDK bajorų giminė. Kojelavičius-Vijūkas pasakoja, kad šios giminės vardas kilęs iš pravardės. Ją gavęs vienas Vytauto kareivis, pavarde Nagera. Kai Vytautas sudaręs su maskviškiais taikos sutartį ir visi šaukę: „Mir!" („Taika!"), jis vienas rėkęs: „Ne mir!" Taip gavęs pravardę Nemira, o jos palikuonys vadinęsi Nemiravičiais. XVI a. Nemiravičiai ėjo įvairias (net ir labai aukštas) pareigas LDK administracijoje.

OBORSKIS Albertas, lot. Oborscius (gimimo ir mirties metai nežinomi). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis. Kojelavičius-Vijūkas nurodo, kad Oborskis buvęs Vilniaus tijūnu, o Kasparas

Neseckis – kad Trakų tijūnu ir karaliaus Stepono Batoro rotmistru. Oborskis ypač pasižymėjo vėliau kautynėse prie Cėsių, taip pat Polocko ir Sokolo apgulimo metu.

ODOJEVSKIS Mikita Romanovičius, lot. Micyta Romani soboles (?–1564 01 26). Šuiskio kariuomenėje buvo didžiojo pulko vaivada. Žuvo Ulos mūšyje.

OLGA, lot. Holha (?–969). Kijevo didžioji kunigaikštienė, Sviatoslavo Igorevičiaus motina. 946 m. užėmė ir su žeme sulygino dregovičių miestą Iskorostenį, prie kurios žuvo jos vyras kunigaikštis Igoris. Apie 955–957 m. apskrikštijo. Rusų bažnyčios paskelbta šventąja.

OVČINA-Obolenskis-Telepnevas Ivanas Fiodorovičius, lot. Ovcina (?–1539). Kunigaikštis, vadovavęs Starodubo gynybai 1535 m. Maskvos didžiosios kunigaikštienės Jelenos favoritas. Po jos mirties 1538 m. buvo pasodintas į kalėjimą, kur ir mirė.

PALECKIS Ivanas Dimitrijevičius, lot. Ivanus Palecius (?–1564 01 26). Kunigaikštis, dalyvavęs Šuiskio žygyje ir žuvęs per Ulos mūšį.

PALECKIS Semionas Dimitrijevičius, lot. Simon Palecius (?–1564 01 26). Kunigaikštis, 1563 m. Polocko apgulos dalyvis. Žuvo Ulos mūšyje.

PALEMONAS, lot. Palaemon. Legendinis lietuvių kunigaikščių protėvis, tapatintas su Publijumi Libonu. Įvairiuose pasakojimuose apie lietuvių kilmę iš romėnų, plačiai paplitusiuose XVI a. istoriografijoje, Palemonas vadinamas kilmingu romėnu, kuris turėjęs dėl įvairių priežasčių bėgti su artimaisiais iš Romos. Po ilgų klajonių bėgliai įsikūrę Lietuvoje. Su jais savo kilimą siejo garsiausios LDK didikų giminės: Alšėniškiai, Giedraičiai, Davainos, Manvydai, Radvilos ir daugelis kitų.

PONECKIS, lot. Ponecius (gimimo ir mirties metai nežinomi). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis.

POROZOVSKIS Aleksandras, lot. Porozovius (?–1564 01 26). Priekinio pulko vaivada Šuiskio kariuomenėje. Žuvo Ulos mūšyje.

RADVILA Jurgis, lot. Georgius Radivilus (apie 1480–1541 04 17). 1510–1516 ar 1522 m. buvo LDK taurininkas, 1511–1514 m. – Kijevo vaivada. Nuo 1521 m. tapo LDK kiemo etmonu, nuo 1522 m. – Trakų kaštelionu. 1527 m. antroje pusėje – 1528 m. pradžioje tapo Vilniaus kaštelionu, 1528 m. – LDK rūmų maršalka. Nuo 1531 m. buvo LDK didysis etmonas. 1512 m. balandžio 28 d. dalyvavo Višnioveco mūšyje, kuriame kartu su lenkais šventė pergalę prieš totorius. 1514 m. rugsėjo 8 d. dalyvavo Oršos kautynėse. 1519–1520 m. vadovavo lietuvių kariuomenės daliniui karo veiksmuose prieš Kryžiuočių ordiną. 1527 m. sausio 27 d. kartu su Konstantinu Ostrogiškiu sumušė totorius prie Olšanicos. 1534–1535 m. vadovavo LDK kariuomenei karo veiksmuose prieš Maskvą. 1535 m. liepos 16 d. užėmė Gomelį, rugpjūčio 29 d. – Starodubą.

RADVILA Perkūnas Kristupas, lot. Christophorus Radiuilus (1547 02 09 (pagal kitus šaltinius 1548 04 10) – 1603 11 20). Nuo 1566 ar 1567 m. buvo LDK raikytojas, nuo 1569 m. – LDK taurininkas, nuo 1572 m. – LDK lauko etmonas, nuo 1579 m. spalio 16 d. – Trakų kaštelionas, nuo tų pačių metų spalio mėn. – LDK pakancleris, nuo 1584 m. – Vilniaus vaivada, nuo 1589 m. – LDK didysis etmonas. Dalyvavo Ulos mūšyje. 1579 m. vasario 11 d. atmušė iš Maskviškių Kirumpės pilį, tais pačiais metais laimėjo mūšį prie Sokolo. 1580 m. rupgjūčio 15 d. kartu su tėvu apgulė, o kitą dieną užėmė Usviatų pilį. Nuo 1581 rugpjūčio 5 d. iki spalio 23 d. Radvila Perkūnas su lietuvių kariuomene siaubė Maskvos valstybės šiaurės vakarų sritis. Šis jos reidas buvo viena iš svarbių aplinkybių, paskatinusių Ivaną IV 1582 sausio 15 d. sudaryti Jam Zapolskio paliaubas, kuriomis pasibaigė beveik dvidešimt penkeris metus trukęs Livonijos karas. Po tėvo mirties

Kristupas Radvila Perkūnas buvo vienas svarbiausių evangelikų reformatų ramsčių Lietuvoje. Prie 1589 m. jis fundavo evangelikų reformatų bažnyčią Biržuose, pačioje XVI a. pabaigoje – Kopysyje ir Papilėje. Su jo dvaru buvo susiję rašytojai Pranciškus Gradovskis, Andrius Rimša, Elijas Pilgrimovijus (Pelgžimovskis), Gžegožas iš Žarnovco, Andrius Volanas, Andrius Chžanstovskis ir kiti. Strijkovskis jam dedikavo *Kronikos* III knygą.

RADVILA Juodasis Mikalojus, lot. Nicolaus arba Nicoleos Radiuilus (1515 02 04–1565 05 28). 1535 m. kartu su Jurgiu Radvila dalyvavo Starodubo apgulime. Nuo 1544 m. buvo LDK didžiuoju maršalka. 1547 m. gruodžio 10 d. imperatorius Karolis V suteikė, o gruodžio 14 d. Romos karalius Ferdinandas I patvirtino jam Šventosios Romos imperijos kunigaikščio Olykoje ir Nesvyžiuje titulą. 1549 m. rugsėjo mėn. Žygimantas Augustas pasiuntė jį į Volynę, kad atremtų totorių antpuolį. 1550 m. Juodasis tapo LDK kancleriu, o 1551 m. – Vilniaus vaivada. 1555–1556 m. jis vykdė didžiojo kunigaikščio žemių reformą; jo vadovaujama komisija iki 1556 m. pabaigos parengė „Valakų nuostatus". Nuo 1556 m. jis dalyvavo visuose įvykiuose, susijusiuose su Livonijos prijungimu prie LDK. Nuo 1561 m. buvo Uždauguvio vietininkas. Apie 1550 m. pradėjęs remti liuteronus, vėliau perėjo į evangelikų reformatų stovyklą. 1553 m. Breste įkūrė pirmą evangelikų reformatų bažnyčią. Ten pat 1563 m. pasaulį išvydo garsioji Brastos Biblija – jo lėšomis ir rūpesčiu suorganizuotas Šventojo Rašto vertimas į lenkų kalbą. Su Radvila Juoduoju buvo susiję Simonas Budnis, Martynas Čechovicas, Janas Kochanovskis, Stanislovas Ožechovskis, Andžejus Tšečeskis ir daugelis kitų garsių mokslo ir meno žmonių.

RADVILA Rudasis Mikalojus, lot. Nicolaus, Nicoleos Radiuilus arba Radiviliades (1512–1584 04 27). 1534–1535 m. jis kartu su tėvu dalyvavo kare prieš Maskvą, 1535 m. ėmė Starodubą. Nuo

1544 m. buvo LDK taurininkas, nuo 1546 m. – medininkas. 1547 m. gruodžio 10 d. imperatorius Karolis V jam suteikė, o gruodžio 14 d. Romos karalius Ferdinandas I jam patvirtino kunigaikščio Biržuose ir Dubingiuose titulą. 1549 m. spalio mėn. jis Žygimanto Augusto liepimu surengė žygį prieš įsiveržusius į Volynę totorius. 1550 m. tapo Trakų vaivada, 1553–1561 buvo LDK lauko *etmonu*, 1561–1565 ir 1578–1584 m. – *didžiuoju etmonu*, 1565–1579 m. – LDK kancleriu, nuo 1565 m. – Vilniaus vaivada. 1561 m. rupgjūčio mėn. su LDK kariuomene puolė Tarvastos pilį; maskviškių įgula kapituliavo rugpjūčio– rugsėjo mėn. 1562–1563 m. žiemą jis puldinėjo Polocką apsiautusią Ivano IV kariuomenę, tačiau į rimtą mūšį su maskviškiais nestojo ir Polocko apgulos nenutraukė. 1564 m. sausio 26 d. Radvila Rudasis laimėjo Ulos mūšį prieš Maskvos kariuomenę, vadovaujamą Šuiskio, o vasario 7 d. privertė pasitraukti kitą dalį, vadovaujamą Serebriano. 1577 m. rugsėjo pradžioje su LDK kariuomene išskubėjo prie Sėlpilio, kad pastotų kelią į Livoniją įsiveržusiam ir prie Lietuvos žygiuojančiam Ivanui IV. 1578 m. buvo Stepono Batoro ir Danijos karalaičio Magnaus tarpininkas; tais metais Magnus perėjo į Lenkijos karaliaus pusę. 1579 m. Radvila Rudasis padėjo Steponui Batorui rengti pirmąją kampaniją prieš Maskvą ir dalyvavo Polocko apgultyje su LDK kariuomene. 1580 m. dalyvavo karaliaus žygyje į Velikije Lukus; šios kampanijos metu apsiautė ir užėmė Usviatų (rugpjūčio 15–16 d.) ir Jezeriščės (spalio 12 d.) pilis. 1581 m. Radvila Rudasis su LDK kariuomene dalyvavo žygyje į Pskovą. Jo sūnūs buvo Naugarduko vaivada Mikalojus ir Vilniaus vaivada Kristupas Radvila Perkūnas. Strijkovskis jam dedikavo *Kronikos* III knygą.

RADVILA Mikalojus, lot. Nicoleos Radiuilus (apie 1546–1589 12 18). 1566 ar 1567 m. buvo nominuotas Naugarduko vaivada. Ši pareigybė buvo patvirtinta 1579 m. Nuo 1574 m. buvo LDK me-

dininku. Vadovaujamas tėvo, kariavo Livonijoje 1561 m. Savarankiškai vadovavo savo husarų daliniui karo veiksmuose 1567, 1568 ir 1579–1581 m. Po tėvo mirties buvo vienas iš pagrindinių evangelikų reformatų rėmėjų Lietuvoje. 1584 m. fundavo bažnyčią Seirijuose. Strijkovskis jam dedikavo *Kronikos* V knygos VIII skyrių, XVIII knygos I skyrių ir XXIV knygos I skyrių.

RADVILIENĖ Barbora, lot. Colanscia (gimimo ir mirties metai nežinomi). Podolės vaivados Pavelo Kolios duktė, antroji Jurgio Radvilos žmona, Mikalojaus Radvilos Rudojo, Onos ir Barboros Radvilaičių motina.

ROMANTAS, lot. acc. sg. Romontem. Legendinis lietuvių kunigaikštis, Giligino ar Gintvilos sūnus, Narimanto, Daumanto, Alšio, Giedriaus ir Traidenio tėvas.

SANGUŠKA Romanas, lot. Sangusco (1537–1571 05 12). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis. Buvo Vinicos ir Žitomyro seniūnas. 1556 m. tapo pirmuoju Braclavo vaivada. Nuo 1567 m. buvo LDK kiemo etmonu. Plačiai pagarsėjo, su dviem tūkstančiais savo vyrų 1567 m. sumušęs tuose pačiuose Ivansko laukuose 8000 maskviškių kariuomenę. Tais pačiais metais Sanguškos vadovaujama LDK kariuomenė (irgi keli tūkstančiai vyrų) sumušė 9000 Maskvos raitelių, o 1568 m. rugsėjo 20 d. netikėtu puolimu užėmė Ulos tvirtovę. Į nelaisvę lietuviams tada pateko du vaivados, 300 kilmingų maskviškių, 800 šaulių ir turtingas karo grobis, kurį Sanguška parodė Žygimantui Augustui per 1569 m. seimą Liubline.

SAPIEGA Mikalojus, lot. Nicolaus arba Nicoleos Sapieha (?–1599 11 01). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis. 1566–1576 m. buvo karaliaus maršalka, nuo 1576 m. – Minsko vaivada, nuo 1588 m. – Bresto vaivada. Tais pačiais metais tapo Vitebsko vaivada. 1588 m. Oršos seniūniją iškeitęs į Suražo ir Veližo seniūnijas, vėlesniuose dokumentuose minimas kaip Suražo ir Veližo seniūnas. Strijkovskis jam dedikavo *Kronikos* XIII knygos I skyrių.

SAPIEGA Andrius, lot. Sapiha (?–1621). Livonijos karo dalyvis. 1588 m. suteiktos LDK stalininko pareigybės atsisakė, likdamas LDK taurininku. Nuo 1592 m. buvo Minsko kaštelionas, 1597–1613 m. – Polocko vaivada. 1621 m. tapo Smolensko vaivada. Sapiega ypač pagarsėjo, laimėjęs 1578 m. spalio 21 d. mūšį prie Cėsių.

SELIVANAS, lot. Selivonus (?–1564 01 26). Kilmingas maskviškis, buvęs Šuiskio kariuomenėje ir žuvęs Ulos mūšyje.

SEREBRIANAS Vasilijus Semionovičius, lot. Serebrinus (gimimo ir mirties metai nežinomi). Vienas iš Maskvos kariuomenės karvedžių, 1564 m. vasario 9 d. su kariuomene sugrįžusių į Smolenską.

SEREBRIANAS Piotras Semionovičius, lot. Serebrinus (gimimo ir mirties metai nežinomi). Maskvos kariuomenės vaivada, 1564 m. vasario 9 d. sugrįžęs į Smolenską.

SKIRMANTAS, lot. Scirmontus bei Scirmuntus. Legendinis Naugarduko kunigaikštis, Mingailos sūnus, Liubarto, Pisimanto ir Treniotos tėvas. Strijkovskis pasakoja, kad Skirmantas drauge su Kukovaičiu sumušęs Lucko ir Pinsko kunigaikščio Mstislavo kariuomenę, o vėliau kartu su žemaičių ir rytų slavų karinėmis pajėgomis atrėmęs Aukso ordos chano Balaklajaus antpuolį.

SKUNTOROVAS Davidas Vasiljevičius, lot. David Scuntoria proles arba natus Scuntori (?–1564 01 26). Kunigaikštis, dalyvavęs Šuiskio žygyje. Žuvo Ulos mūšyje.

SOKOLINSKIS Druckis, lot. Socolinus Druciades (gimimo ir mirties metai nežinomi). Livonijos karo dalyvis. Sunku pasakyti, kurį iš Sokolinskių Druckių Radvanas paminėjo. Kojelavičiui-Vijūkui žinomi mažiausiai trys šios giminės asmenys, gyvenę Livonijos karo metais: Paulius, karaliaus dvariškis, 1555 m. buvęs pasiuntiniu Maskvoje; Usviatų ir Jezeriščės seniūnas Jurgis, da-

lyvavęs karo veiksmuose 1567–1577 m., vėliau patekęs į maskviškių nelaisvę ir iki Livonijos karo pabaigos kalintas Maskvoje; Venclovas, 1587 m. tarpuvaldžio laikotarpiu pasirašęs konfederacijos aktą.

SOLOMERECKIS Bogdanas, lot. Bogdanus Solomericius (?–1602). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis. 1562–1563 m. buvo Rohačevo seniūnas. Kai kuriuose šaltiniuose minimas dar kaip Kričevo ir Olučų seniūnas.

STABROVSKIS Albertas, lot. Stabrovius (gimimo ir mirties metai nežinomi). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis. 1573 m. buvo LDK raštininkas. 1585 m. dokumentuose paminėtas kaip Platelių valdytojas.

SVIATOSLAVAS Igorevičius, lot. Svantoslavus (?–972 ar 973). Kijevo didysis kunigaikštis maždaug nuo 945 m. Visą gyvenimą praleido karo žygiuose. 967 ar 968 m. puolė Bulgariją; gavęs žinią iš motinos, Kijevo kunigaikštienės Olgos, apie tai, kad pečenegai apgulė Kijevą, grįžo ir sumušė pečenegų kariuomenę. Po to kartu su bulgarais ir vengrais puolė Bizantiją, inspiravusią pečenegų žygį prieš Kijevą. 971 m. po mūšio prie Dorostolio bizantiečiai Sviatoslavą ir Rusios kariuomenę apsupo ir tris mėnesius atakavo, versdami juos pasiduoti. Rusai bizantiečių puolimus atlaikė, o Sviatoslavas sudarė taikos sutartį su Bizantijos imperatoriumi Cimischijumi ir paleido savo karius namo į Kijevą. Pats kunigaikštis su nedideliu būriu grįžo iš paskos. Pakeliui į namus žuvo, patekęs į pečenegų, kuriuos iš anksto įspėjo bizantiečiai, pasalą.

ŠEREMETEVAS Ivanas Vasiljevičius, lot. Ioannes Seremetus (?–1564 01 26). Rusų metraštis mini du Ivanus Vasiljevičius Šeremetevus: vieną, vadinamą Vyresniuoju, kitą – Jaunesniuoju. Apie pastarąjį po Ulos mūšio niekur rusų metraštyje nebeužsimena-

ma, tad reikia manyti, kad Ulos mūšyje žuvo Šeremetevas Jaunesnysis, Livonijos karo dalyvis, Ivano IV vaivada.

ŠUISKIS Piotras Ivanovičius, lot. Petrus Soyscius bei Soysciades (?–1564 01 26). Livonijos karo dalyvis. Apie 1545 m. buvo tarp Ivano IV dvariškių; tų metų rugpjūčio mėn. pateko į valdovo nemalonę ir buvo išvarytas iš rūmų. 1547 m. pabaigoje Ivanas IV susigrąžino Šuiskį savo tarnybon. 1547–1548 m. šis dalyvavo Maskvos valdovo žygiuose prieš Kazanę. 1550 m. Šuiskis tapo bojarinu; be to, buvo paskirtas į Pskovą vietininku. Ivanui IV rengiant naują žygį prieš Kazanę, Šuiskis buvo paskirtas priešakinio pulko pirmuoju vaivada. 1553 m. jis tapo ką tik užimtos Kazanės didžiuoju vaivada ir valdė miestą bei visą nukariautą kraštą iki Livonijos karo pradžios. Ivanui IV rengiantis užpulti Livoniją, Šuiskis buvo paskirtas didžiojo pulko pirmuoju vaivada, t. y. andainykštės maskviškių kariuomenės vyriausiuoju karo vadu. 1563 m. Polocko apgulties metu jis buvo didžiojo pulko vaivada. Kapituliavus lietuvių įgulai, Šuiskis buvo paskirtas Polocko vietininku ir vaivada. Žuvo Ulos mūšyje.

ŠVEIKOVSKIS, lot. Sueicouius (gimimo ir mirties metai nežinomi). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis. Neseckis pažymi, kad Ulos mūšyje dalyvavo trys broliai Šveikovskiai (ar Švykovskiai): Jonas, Kasparas ir Danielius (ar Dovydas). Iš jų vienas nukovęs Šuiskį.

TAMERLANAS, lot. Tamerlanus (1336–1405). Vidurinės Azijos karvedys, emyras. 1389, 1391, 1394–1395 surengė žygius prieš Aukso Ordą, sumušė chano Tochtamyšo kariuomenę ir sugriovė Aukso Ordos sostinę. 1398 m. įsiveržė į Indiją ir užėmė Delį. 1399 m. jo vadovaujama mongolų-totorių kariuomenė sumušė prie Vorsklos Vytautą Didįjį. 1400 m. Tamerlanas pradėjo karą prieš turkų sultoną Bajazidą I. 1402 m. mūšyje prie Ankaros sutriuškino turkų kariuomenę. Mirė pradėto 1404 m. žygio į Kiniją metu.

TIMOFEJUS, lot. acc. sg. Cimophaea (?–1564 01 26). Kilmingas maskviškis, buvęs Šuiskio kariuomenėje ir žuvęs Ulos mūšyje.

TIŠKEVIČIUS Jurgis, lot. Georgius Tischevitius arba Tiskeuitz (gimimo ir mirties metai nežinomi). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis. Paminėtas 1549 m. kaip karaliaus bajoras, o 1550 m. – kaip karaliaus rūmininkas. Nuo 1557 m. buvo Volkovysko seniūnas. 1566 m. tapo karaliaus maršalka. Tais pačiais metais užėmė Bresto vaivados pareigybę. 1552 m. dalyvavo pasiuntinybėje į Ordą, 1554 ir 1566 m. – į Maskvą. 1575 m. dar buvo gyvas.

TRAIDENIS, lot. Troydenes (?–1282). Lietuvos didysis kunigaikštis nuo 1269 ar 1270 m. Sėkmingai gynė Lietuvą nuo Livonijos, Kryžiuočių ordino ir rytų slavų kunigaikščių puldinėjimų. 1270 m. nugalėjo Livonijos ordino kariuomenę Karusės mūšyje, 1279 m. – Ašeradės kautynėse.

VALMINSKIS Jonas, lot. Ioannes Volminscus (gimimo metai nežinomi, 1596). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis. Pirmą kartą dokumentuose paminetas 1554 m. 1565–1566 m. administracinės reformos metu tapo Upytės pakamariu. Nuo 1579 m. buvo Polocko kaštelionu, nuo 1588 m. – Smolensko vaivada. 1579 m. dokumentuose paminėtas kaip Krevo seniūnas. Tarp amžininkų garsėjo didžiule narsa ir karine sėkme. Strijkovskis jam dedikavo *Kronikos* XIX knygos I skyrių ir XXV knygos VI skyrių.

VEŽCHLEISKIS Albertas, lot. Verchlinius (gimimo ir mirties metai nežinomi). Livonijos karo dalyvis. 1563 m. per Polocko gynimą buvo rotmistras, pasižymėjo ypatinga narsa. Kapituliavus Polocko gynėjams, kartu su kitais belaisviais lenkais buvo Ivano IV apdovanotas už narsumą ir paleistas į laisvę.

VILHELMAS (1498 06 29–1563 02 04). Lenkijos karaliaus Kazimiero Jogailaičio dukters Sofijos ir Frydricho fon Ansbacho sūnus,

paskutinio Kryžiuočių ordino magistro Albrechto jaunesnysis brolis, Žygimanto Senojo pusbrolis. Rygos arkivyskupas nuo 1539 m.

VIŠNIOVECKIS Ivanas Michailovičius, lot. Visnevecius (gimimo ir mirties metai nežinomi). 1522 m. minimas tarp karaliaus rūmininkų. 1533 m. dokumentuose paminėtas kaip Eišiškių ir Varnėnų seniūnas. 1536 m. gavo valdyti Propoisko ir Čečersko seniūnijas. 1549 m. kartu su žmona Nastasija pateko totoriams į nelaisvę. Priklausė garsiajai kunigaikščių Višnioveckių giminei, XVI–XVII a. narsiai gynusiai Volynę ir Podolę nuo totorių puldinėjimų.

VYTENIS, lot. Vitenes (gimimo metai nežinomi, mirė 1316). Lietuvos didysis kunigaikštis maždaug nuo 1295 m. Su permainin-ga sėkme kariavo prieš Livonijos ir Kryžiuočių Ordinus, surengė keletą nesėkmingų žygių į Lenkiją.

VYTAUTAS DIDYSIS, lot. Vittoudus bei Vitoudus (apie 1350–1430 10 27). Lietuvos didysis kunigaikštis nuo 1392 m. Jo valdymo laikais Lietuva pasiekė didžiausios galybės. Rytuose Vytautas įtvirtino LDK valdžią Pskove ir Novgorode, 1395 m. prijungė prie LDK Smolenską. XIV a. pabaigoje – XV a. pradžioje sėkmingai kariavo prieš Maskvą. Pietuose išplėtė LDK įtaką iki Aukso Ordos, 1397 ir 1398 m. surengė sėkmingus žygius prieš mongolos totorius. Trečiasis žygis, surengtas 1399 m., jam pasibaigė Vorsklos katastrofa. Vėliau, nuo XV a. antrojo dešimtmečio vidurio, Aukso Ordą valdė Vytauto Didžiojo skiriami chanai. Vakaruose Vytautas sėkmingai kariavo prieš Kryžiuočių ir Livonijos Ordinus. Kartu su Lenkijos karaliumi Jogaila jis 1410 m, liepos 15 d. sutriuškino kryžiuočių kariuomenę Žalgirio mūšyje. Po šio mūšio Kryžiuočių Ordinas niekada nebepasiekė ankstesnės galybės. 1429 m. Vytautas Lucke sušaukė Europos monarchų suvažiavimą. Jo metu imperatorius Zigmantas I pasiūlė Vytautui vainikuotis Lietuvos karaliumi. Lenkijos karalius Jogaila

sumanymą palaikė, tačiau Vytautas mirė, nesulaukęs karaliaus vainiko.

VLADIMIRAS Monomachas, lot. Vlodimirus Monomachus (1053–1125). Kijevo didysis kunigaikštis nuo 1113 m. Monomacho prievardį gavo, pagerbiant motinos tėvą, Bizantijos imperatorių Konstantiną Monomachą. 1103, 1107 ir 1111 m. surengė rytų slavų kunigaikščių žygius prieš poloviečius. Tapęs Kijevo valdovu, suvienijo beveik visas rytų slavų žemes. Buvo talentingas rašytojas.

ZACHARINAS Ivanas, lot. Zacharinus (gimimo metai nežinomi, 1564 01 26). Kunigaikštis, buvęs Šuiskio kariuomenėje ir žuvęs Ulos mūšyje.

ZAMOISKIS Janas, lot. Ioannes Zamoscius (1542 03 19–1605 06 03). Livonijos karo dalyvis. Nuo 1565 m. buvo karaliaus sekretoriumi, 1576 m. tapo Lenkijos pakancleriu, 1578 m. – didžiuoju kancleriu, o 1581 m. – Lenkijos didžiuoju etmonu. Stepono Batoro ir Zigmanto III Vazos bendražygis, nesutaikomas Habsburgų priešas, Jogailaičių dinastijos šalininkas. 1580–1581 m. dalyvavo Stepono Batoro žygiuose prieš Maskvą. Buvo gabus karo vadas, išmintingas ir įžvalgus politikas, dosnus meno ir mokslo rėmėjas.

ZENAVIČIUS Jurgis, lot. Georgius Zenoides bei Zenouicius (?–1583 09 29). Livonijos karo ir Ulos mūšio dalyvis. 1547 m. buvo Čečersko ir Propoisko seniūnas. 1570 m. dokumentuose minimas kaip Lepelio, 1577 m. – kaip Dysnos seniūnas. 1559 m. tapo Livonijos raitelių etmonu, 1566 m. – Polocko, 1579 m. – Smolensko kaštelionu. Fundavo evangelikų reformatų bažnyčią Smurgainyse. Strijkovskis jam dedikavo *Kronikos* X knygos I skyrių.

ŽYGIMANTAS Augustas, lot. Sigismundus arba Sismundus Augustus (1520 08 01–1572 07 07). Žygimanto Senojo sūnus, Lietuvos didysis kunigaikštis nuo 1529 m. Lenkijos karalius nuo 1529 m. (karūnuotas 1530 m.). Mirus tėvui, tapo faktišku abiejų valstybių:

Lenkijos karalystės ir LDK, valdovu. 1556 m. įsikišo į nesutarimus Livonijoje tarp Rygos arkivyskupo Vilhelmo ir Livonijos Ordino magistro Galeno. 1557 m. rugsėjo 14 d. Pasvalio sutartimi Žygimantas Augustas su naujuoju magistru Fiurstenbergu sudarė karinę sąjungą, kad vienas kitam padėtų apsiginti nuo galimo Maskvos puolimo. Prasidėjus Livonijos karui, 1559 m. Lietuvos globai atsidavė Livonijos Ordinas (pagal tais metais rugpjūčio 31 d. sudarytą sutartį tarp Žygimanto Augusto ir naujojo Ordino magistro Ketlerio) ir Rygos arkivyskupija (pagal tų metų rugsėjo 15 d. sutartį). 1561 rugsėjo 28 d. sutartimi tarp Žygimanto Augusto, Ketlerio, arkivyskupo Vilhelmo, Cėsių ir Valmieros miestų delegacijų Livonija autonominėmis teisėmis buvo prijunga prie LDK. Vėlesnių metų nepasisekimai karo laukuose ir kitos priežastys vertė Žygimantą Augustą siekti Lenkijos ir Lietuvos unijos. 1569 m. liepos pradžioje abi šios valstybės buvo susietos unijiniais ryšiais. Lenkijos karalius buvo tris kartus vedęs: 1543 m. – Elžbietą Habsburgaitę, 1547 m. – Barborą Radvilaitę, o 1553 m. – Kotryną, pirmosios žmonos seserį. Buvo gabus politikas, apsišvietęs valdovas, religijos tolerantas, didis menų bei mokslų globėjas.

ŽYGIMANTAS Senasis, lot. Sismundus (1467 01 01–1548 04 01). Lietuvos didysis kunigaikštis nuo 1506 m. Tais pačiais metais buvo išrinktas ir Lenkijos karaliumi. 1507–1508, 1512-1522 ir 1534–1537 m. su permainingą sėkme kariavo prieš Maskvą, 1519–1521 m. – prieš Kryžiuočių Ordiną. 1525 n. kovo 10 d. paskutinis Ordino magistras Albrechtas Brandenburgietis davė jam vasalo priesaiką. Kryžiuočių Ordinas virto pasaulietine Prūsijos kunigaikštyste.

Parengė S. Narbutas

BIBLIOTHECA BALTICA

Knygų leidybos projektas, kuriame dalyvauja
trys Pabaltijo šalys. Visas serijos knyga ženklina emblema,
simboliškai sutampanti su pirmosios lietuviškos knygos
eiliuotos pratarmės pirmos eilutės
pirmąja raide

JONAS RADVANAS

RADVILIADA

Redaktorė
Diana Bučiūtė

Rinko tekstą
Aušra Kaziukonienė

Maketavo
Jurga Morkūnienė

SL 257. Užsakymas 151.
Išleido UAB „Vaga", Gedimino pr. 50, 2600 Vilnius.
Iš užsakovo pateiktų teksto pozityvų spausdino
SPAB spaustuvė „Spindulys", Gedimino 10, 3000 Kaunas.
Kaina sutartinė